

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

Adrian DOLGHI Alina FELEA

ISTORIA

ROMÂNILOR ȘI UNIVERSALĂ

Manual pentru clasa a IX-a

UNIVERS
EDUCAȚIONAL

Acest manual este proprietate publică, editat din bugetul de stat, sursa Ministerului Educației și Cercetării, și transmis cu titlu gratuit.

Manualul școlar a fost elaborat în conformitate cu prevederile curriculumului la disciplină, aprobat prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. 906 din 17.07.2019.

Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. ____ din _____ ca urmare a evaluării calității metodico-științifice.

(Denumirea instituției de învățământ)

EVIDENȚA UTILIZĂRII MANUALULUI:

Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul de studii	Aspectul manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

- Dirigintele verifică dacă numele și prenumele elevului sunt scrise corect.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia cu unul dintre următoarele calificative: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

Autori: Adrian Dolghi, doctor în istorie, cercetător științific coordonator, director adjunct pentru activitatea științifică, Institutul Patrimoniului Cultural
Alina Felea, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie, USM

Editura Univers Educațional

Str. Dumitru Caraciobanu, nr. 10, bl. 1A, MD-2064, Chișinău

tel.: (+373 22) 75 18 74

e-mail: universeducational100@gmail.com

© Adrian Dolghi, Alina Felea, 2023

© Editura Univers Educațional, 2023

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii Univers Educațional.

Reproducerea integrală sau parțială a textului sau a ilustrațiilor din acest manual este posibilă numai cu acordul scris al editurii.

Redactor: Fulga Poiată

Copertă: Dragoș Popa

Paginare computerizată: Zoe Ciurmac

Imagini: Shutterstock.com; Commons.wikimedia.org

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Dolghi, Adrian

Istoria românilor și universală: manual pentru clasa a 9-a / Adrian Dolghi, Alina Felea; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. – [Chișinău: Univers Educațional, 2023 (Unisoft, [Ucraina]). – 212 p.: il. în parte color.

ISBN 978-9975-3640-0-3

94(=135.1)+94(100)(075.3)

D 64

Imprimat la Tipografia Unisoft.

Dragi elevi,

Manualul Istoria Românilor și Universală cuprinde Epoca Contemporană și este elaborat în strictă conformitate cu Curriculumul la disciplina școlară pentru clasa a IX-a. Conținutul, materialele, sarcinile și rubricile propuse urmează cadrul de învățare ERRE – Evocare, Realizarea Sensului, Reflecție, Extindere. Pentru realizarea acestuia, activitățile de învățare, de reflecție și de extindere, care urmăresc formarea tuturor competențelor curriculare, au fost incluse în cadrul unor rubrici sugestive. Aceste rubrici oferă un aspect captivant activității de învățare.

Rubrica ARGUMENT oferă o motivație pentru studierea temei, explică ce cunoștințe și competențe principale vor fi formate.

Rubrica IDEEA PRINCIPALĂ oferă tezele principale ale temei și focusează atenția asupra subiectului.

În rubrica TIMPUL ISTORIC este propus un tabel cronologic sau o axă cronologică pentru înțelegerea proceselor istorice și a consecutivității evenimentelor.

Rubrica DOCUMENTAR valorifică sursele scrise: documente de epocă, surse istoriografice, ce reprezintă instrumente și surse pentru însușirea cunoștințelor și formarea competențelor.

Rubrica STUDIUL DE CAZ formează competența de cercetare, de investigație a unui caz, a unei probleme.

CRONICA ILUSTRATĂ – ilustrațiile temei valorifică surse istorice vizuale și opere artistice și apropie elevul de realitățile epocii studiate.

În rubrica PORTRET ISTORIC sunt propuse informații cu privire la personalități și rolul lor.

Fiecare Unitate se încheie cu lecția de *Evaluare*.

Rubrica CONEXIUNEA CU PREZENTUL efectuează transferul cunoștințelor în contemporaneitate, valorifică tehnologiile moderne, ajută la înțelegerea legăturii evenimentelor și faptelor istorice cu prezentul.

1. Lumea la cumpăna sec. XIX-XX.

Primul Război Mondial și urmările lui (1914-1918)

ARGUMENT

Studiind tema, vei obține cunoștințe despre desfășurarea Primului Război Mondial, eveniment cu impact în istoria lumii, și vei fi capabil să înțelegi consecințele grave ale războaielor asupra umanității, dar și să apreciezi pacea și relațiile de bună vecinătate dintre state.

IDEEA PRINCIPALĂ

Confruntarea intereselor Marilor Puteri europene, grupate în două blocuri militare – Antanta și Triple Alianță –, a condus la Primul Război Mondial. Războiul a fost unul de durată, cu consecințe devastatoare: circa 10 milioane de morți și peste 21 milioane de răniți. Războiul încheiat cu victoria Antantei a dus la destrămarea Imperiului German, Imperiului Austro-Ungar, Imperiului Rus și Imperiului Otoman și la apariția unor noi state independente.

VOCABULAR

Alianță – înțelegere politică între state, pe bază de tratat, prin care se obligă să acționeze în comun sau să se ajute în anumite împrejurări.
Război mondial – luptă armată la care participă numeroase state ale lumii.
Ultimatum – înștiințare făcută de un stat altui stat, prin notă diplomatică, în care se atrage atenția că, în cazul în care ar săvârși anumite acte, se vor lua măsuri de constrângere sau se va porni război împotriva lui.

TIMPUL ISTORIC

Mecanismul declanșării Primului Război Mondial în anul 1914

28 iunie – asasinarea la Sarajevo a arhiducului Austriei, Franz Ferdinand, și a soției lui, Sofia, de către studentul sârb Gavril Princip.
28 iulie – Austro-Ungaria declară război Serbiei.
1 august – Germania declară război Rusiei.
2 august – Franța ordonă mobilizarea. Imperiul Otoman se alină în secret cu Germania, iar Italia își declară neutralitatea.
3 august – Germania declară război Franței.
4 august – Germania invadează Belgia (Planul Schlieffen). Marea Britanie declară război Germaniei. SUA se pronunță neutre.
5 august – Austro-Ungaria declară război Rusiei. Muntenegru declară război Austro-Ungariei.
6 august – Serbia declară război Germaniei.
12 august – Marea Britanie și Franța declară război Austro-Ungariei.
21-23 august – Japonia declară război Germaniei.

Explică de ce într-o perioadă atât de scurtă o mulțime de state s-au implicat în război.

SPAȚIUL ISTORIC

În inscripție: „Necazuri bolșevice”

● Analizează harta. Identifică blocurile militare și statele membre.
● Explică metafora „butoiul cu pulbere”.

În rubrica VOCABULAR sunt explicate noțiunile istorice pentru a deveni parte a limbajului elevului.

Rubrica SPAȚIUL ISTORIC conține o hartă relevantă la temă și sarcini pentru înțelegerea și reprezentarea spațiului istoric.

DOCUMENTAR

„Venind în întâmpinarea dorințelor oamenilor muncii din Basarabia, ale oamenilor muncii din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească privind reunirea populației moldovenești din Basarabia cu populația moldovenească din RSS Moldovenească și călăuzindu-se de principiul dezvoltării libere a naționalităților, Sovietul Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste hotărăște: 1. Să formeze Republica Sovietică Socialistă Moldovenească unională. [...] 4. Sovietul Suprem al RSS Ucrainene și Sovietul Suprem al RSS Moldovenești vor prezenta spre examinare Sovietului Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste proiectul privind stabilirea unei frontiere precise între Republica Sovietică Socialistă Ucraineană și Republica Sovietică Socialistă Moldovenească unională.”

Legea URSS cu privire la formarea RSSM, Moscova, 2 august 1940

- Stabilește argumentele invocate pentru formarea RSSM.
- Determină o problemă ce urmează a fi soluționată.

ISTORIA PE PELICULA CINEMATOGRAFICĂ

Scenă din filmul *Golgota Basarabiei* (regie – Ion Chistruga, lectură – Ion Ungureanu)

Vizionează filmul.

- Formulează o concluzie despre atrocitățile regimului totalitar sovietic în Basarabia.

Laboratorul competențelor

COMPARAREA SURSILOR PRIMARE

„E vorba de Anglia surselor naționale și a surselor de cultură, de stație service și de uzine care seamănă cu salii mari de expoziție, de cinematografe-gigant, de baruri unde se beau cocktailuri, de magazine Woodward, de tinere municipale care seamănă cu actrițe de cinema”

J.B. Priestley, *English Journey*, 1934

Examinează cu atenție cele două surse. Numerește tipurile de surse.

- Identifică elementele noi ale vieții cotidiene din Marea Britanie. Determină caracteristicile de bună comuniune.
- Caracterizează modul de viață al englezilor, conform surselor.

APLICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Completează tabelul. Evoluție politică în Marea Britanie și Franța în perioada interbelică.

Indicatori	Marea Britanie	Franța
Regimul politic		
Forma de guvernare		
Partide politice aflate la guvernare		
Directivă ale politicii externe		
Concluzii		

JOC DE ROL

Genea din 1926 din Marea Britanie

- Încercăți greva.
- Formați trei echipe, care vor reprezenta: muncii, patronii și Guvernul.
- Argumentați-vă poziția, reieșind din situația anului 1926.

Rubrica LABORATORUL COMPETENȚELOR cuprinde un ansamblu de sarcini pentru exersare, fixarea competențelor și cunoștințelor și extindere.

CUPRINS

Introducere în studierea Istoriei Românilor și Universală (Epoca Contemporană)	5
--	---

1. Primul Război Mondial și formarea Statului Național Român

1. Lumea la cumpăna sec. XIX–XX. Primul Război Mondial și urmările lui (1914–1918)	8
2. România în Primul Război Mondial.....	13
3. Mișcarea națională a românilor din Basarabia și din teritoriile din stânga Nistrului (1917–1918)	17
4. Formarea Statului Național Unitar Român. Recunoașterea Marii Uniri de la 1918	21
5. Conferința de Pace de la Paris și noua ordine internațională	26
Evaluare.....	30

2. Lumea în perioada interbelică

6. Statele Unite ale Americii	32
7. Statele Europei de Vest. Marea Britanie, Franța	36
8. Statele Europei de Vest. Germania, Italia, Spania	40
9. Statele Europei Centrale și de Est	47
10. Rusia/Uniunea Sovietică.....	53
11. Extremul Orient	58
12. România în perioada interbelică.....	61
13. Basarabia în cadrul României Mari (1918–1940)	66
14. RASSM (1924–1940) și politica expansionistă a URSS..	69
15. Cultura și știința în perioada interbelică	73
16. Cultura românească în 1918–1940	77
Evaluare	82

3. Relațiile internaționale în perioada interbelică

17. Alianțe și tratate politico-militare în perioada interbelică.....	84
18. Relațiile sovieto-române între 1918 și 1940	88
19. Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru popoarele din Europa	92
20. Pierderile teritoriale ale României în anul 1940	95
21. Formarea RSSM și instaurarea regimului comunist	98
Evaluare	102

4. Al Doilea Război Mondial

22. Al Doilea Război Mondial.....	104
23. România, Basarabia și Transnistria în anii celui de-al Doilea Război Mondial	110

24. Crime de război. Holocaust	114
25. Consecințele celui de-al Doilea Război Mondial	119
Evaluare	122

5. Lumea postbelică

26. Relațiile internaționale în perioada 1945–1991. Constituirea și activitatea Organizației Națiunilor Unite	124
27. Statele Unite, Franța, Anglia în perioada postbelică.....	129
28. RFG, Italia, Japonia în perioada postbelică	134
29. Uniunea Sovietică în perioada postbelică	139
30. RSSM. Economie și societate (1944–1985)	143
31. Foamea, represiunile și deportările staliniste din RSSM.....	148
32. Mișcarea anticomunistă în RSSM.....	152
33. Statele comuniste din Europa de Est și Asia în perioada postbelică.....	156
34. Regimul totalitar în România (1944–1989)	162
Evaluare	166

6. Lumea la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI

35. Criza sistemului totalitar și colapsul regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Est	168
36. RSSM între 1985 și 1991. Proclamarea independenței Republicii Moldova.....	172
37. Războiul de pe Nistru	176
38. Republica Moldova la etapa actuală.....	180
39. România în perioada postcomunistă	185
40. Integrarea Europeană. Uniunea Europeană la începutul mileniului III	188
Evaluare	192

7. Cultura și știința în perioada postbelică

41. Cultura și știința universală în Epoca Contemporană. Monumente de patrimoniu universal	194
42. Cultura și știința în RSSM (1944–1991).....	198
43. Evoluția culturii în Republica Moldova. Monumente de patrimoniu național.....	203
Evaluare	208

Activități în bază de proiect	209
-------------------------------------	-----

Introducere în studierea istoriei românilor și universale (Epoca Contemporană)

ARGUMENT

Studiind această temă, vei înțelege ce este istoria contemporană, vei deveni motivat/ă și dornic/ă să studiezi această epocă istorică, care determină prezentul și viitorul societății.

IDEEA PRINCIPALĂ

Epoca Contemporană este o perioadă din istoria umanității, istoria recentă a noastră, a părinților și bunicilor noștri, a societăților și țărilor lumii din 1914 până în prezent.

VOCABULAR

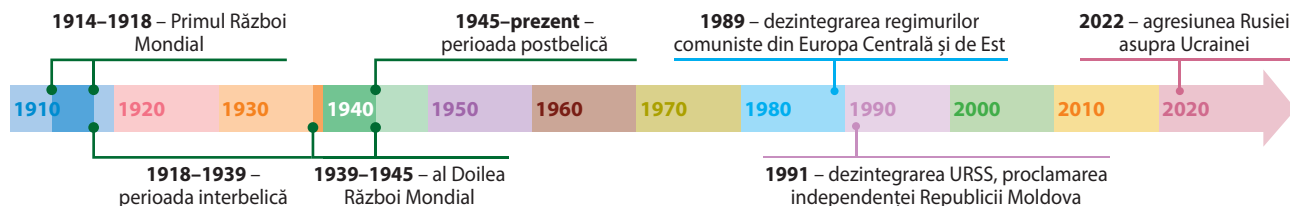
Istorie contemporană – domeniu de studiu al istoriei universale, știință care studiază trecutul generațiilor care mai sunt în viață.

Generație – totalitatea oamenilor (dintr-o comunitate socială dată) care sunt cam de aceeași vârstă; perioadă care desparte vârsta tatălui de cea a fiului.

Istoria contemporană studiază cea mai recentă epocă din istoria umanității – istoria a trei-patru generații care mai sunt în viață: generația tânără, părinții, bunicii și străbunicii. Cronologic, patru generații care conviețuiesc se încadrează în circa 100–120 de ani. Acest interval de timp a cuprins procese și evenimente istorice la care au fost martore generațiile contemporane și care au influențat și continuă să influențeze direct viața de zi cu zi a fiecăruia dintre noi. Prin urmare, cercetarea și studierea acestei epoci este deosebit de importantă pentru înțelegerea proceselor care au avut loc și care determină în continuare evoluția umanității, pentru trasarea noilor direcții de dezvoltare a societății umane unde să domine pacea, siguranța și bunăstarea fiecărui membru al comunității.

Pentru o sistematizare și o înțelegere mai bună a procesului istoric, cercetătorii au periodizat istoria contemporană, luând drept repere mari evenimente din istoria universală care au avut un impact major asupra umanității. Convențional, *Epoca Contemporană* începe cu anul **1918**, imediat după terminarea **Primului Război Mondial**, pornit în 1914, care a generat transformări ce au marcat deschiderea unei noi epoci. Marele Război, cum a fost numit în epocă, a divizat statele lumii în două tabere în funcție de interesele politice și economice: Antanta și Puterile Centrale; a marcat profund umanitatea prin amploarea operațiilor militare și consecințele dramatice, atât de ordin social-economic, cât și politic, prin dezintegrarea unor mari imperii. La sfârșitul conflagrației, președintele SUA Woodrow Wilson a propus Cele 14 puncte, care au devenit pilonii evoluției regimurilor politice și ai raporturilor dintre state în perioada interbelică. Marea Unire și formarea Statului Național Unitar Român reprezintă evenimentul ce desemnează, în opinia majorității istoricilor, începutul Epocii Contemporane în istoria românilor.

Perioada interbelică (1918–1939), din punct de vedere economic, se caracterizează prin refacerea economiilor devastate de război, ascensiunea economică a SUA, perioada Marii Depresiuni. Din punct de vedere politic, realitățile

de după război au impus noi abordări în ceea ce privește relațiile internaționale. Noutatea perioadei a fost determinată de instaurarea regimurilor totalitare în Europa. Sistemul de tratate de la Versailles, încheiate ca urmare a războiului, a semănat germinii mișcărilor extremiste, revizioniste și revanșarde și ai ideologiilor totalitare (fascismul, nazismul) și declanșării unei noi conflagrații mondiale. Astfel, anul 1939 a însemnat sfârșitul perioadei de conviețuire „pașnică” în Europa a regimurilor democratice și a celor totalitare, trecerea la confruntarea directă în vederea instaurării hegemoniei mondiale a Reichului german sau a „revoluției mondiale bolșevice” promovate de Uniunea Sovietică.

Perioada celui de-al Doilea Război Mondial (1939–1945) este caracterizată prin realități distincte de ordin politic, social-economic și cultural, determinate de confruntarea militară dintre statele agresoare și militariste, nemulțumite de rezultatele Primului Război Mondial, pe de o parte, și țările învingătoare, pe de altă parte. Al Doilea Război Mondial a afectat peste 60 de state, adică 80% din populația globului. Operațiunile militare s-au desfășurat pe teritoriul a 40 de state, în rândurile armatelor fiind mobilizate circa 110 milioane de persoane. Pierderile umane au fost estimate la peste 62 milioane de oameni. Conflagrația a determinat o nouă corelație de forțe pe arena mondială.

Perioada postbelică (1945–1991). După cel de-al Doilea Război Mondial statele lumii s-au grupat pe principii ideologice în două tabere mari (democratică și comunistă), confruntarea dintre acestea fiind cunoscută sub denumirea de „război rece”, care a dus la tensionarea relațiilor internaționale și la consolidarea a două blocuri militare antagoniste (NATO și OTV). În statele Europei Centrale și de Est au fost instaurate regimuri totalitare. Regimurile comuniste s-au extins și în țările din Extremul Orient: China, Coreea de Nord, Vietnam, Cambodgia. Aceste regimuri totalitare au reprezentat o amenințare pentru societățile democratice.

Perioada postbelică este caracterizată și prin revoluția tehnico-științifică, ce a favorizat creșterea producției de mărfuri și dezvoltarea ascendentă a economiei mondiale – are loc trecerea de la societatea industrială la cea postindustrială. Transformările politice de la mijlocul sec. XX au stat la baza procesului de integrare europeană, care debutează cu înființarea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (1951) și culminează cu constituirea Uniunii Europene prin semnarea Tratatului de la Maastricht (1992).

Anii de la sfârșitul sec. XX–începutul sec. XXI (1989–prezent) pot fi delimitați ca fiind o subperioadă distinctă a perioadei postbelice: istoria recentă a lumii, caracterizată la nivel global prin sfârșitul războiului rece și crearea lumii multipolare, extinderea regimurilor democratice și dezvoltarea fără precedent a științei și tehnologiilor informaționale. Pentru statele din Europa Centrală și de Est, dar și cele din spațiul ex-sovietic, evenimentele din anii 1989–1991 (dezintegrarea regimurilor comuniste și a URSS) reprezintă începutul perioadelor de independență și dezvoltare democratică pe calea progresului, păcii și bunăstării. Pentru țările desprinse din lagărul socialist a început o perioadă de trecere de la totalitarism la democrație, de la economia planificată la cea de piață, precum și de integrare europeană. Cu referire la istoria Republicii Moldova și a țărilor din spațiul ex-sovietic, acești ani mai sunt numiți perioadă post-sovietică. Începutul sec. XXI a fost marcat de dezvoltarea rapidă a tehnologiilor informaționale, a telecomunicațiilor, a internetului, care activează dezvoltarea multilaterală a societății, apar noi ramuri economice, culturale, științifice, dar și noi riscuri. În anii 2019–2022 umanitatea s-a confruntat cu pandemia provocată de COVID-19, iar în anul 2022 – cu agresiunea Rusiei asupra Ucrainei, începută la 24 februarie 2022, care afectează grav securitatea și pacea în lume, tinde să mențină statele iubitoare de pace și libertate sub controlul unor regimuri dictatoriale dominate de corupție.

Lumea este într-o continuă transformare și dezvoltare. Studiarea istoriei ne ajută să înțelegem procese, fenomene și evenimente istorice, astfel încât să putem răspunde provocărilor timpului.

Laboratorul competențelor

➤ CUNOAȘTEREA ȘI UTILIZAREA LIMBAJULUI ISTORIC

- Explică noțiunile *istorie contemporană*, *generație*.
- Numește persoanele din familia ta care reprezintă generații diferite.

➤ APLICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Identifică în textul temei perioadele Epocii Contemporane.
- Elaborează o schemă care ar reprezenta istoria contemporană și perioadele sale.

➤ GÂNDIRE CRITICĂ ȘI CREATIVITATE

- Identifică în text cunoștințe și informații noi.
- Formulează trei întrebări la care ai dori să afli răspunsul învățând istoria contemporană.
- Argumentează într-un discurs de 10 propoziții necesitatea și utilitatea studierii istoriei contemporane.

Unitatea 1

Primul Război Mondial și formarea Statului Național Român

Principalele idei ale unității

Europa în Primul Război Mondial

Contradicțiile dintre Marile Puteri europene ghidate de propriile interese de extindere și/sau de păstrare a coloniilor, a piețelor de desfacere, a sferelor de influență, grupate în două blocuri militare – Antanta și Tripla Alianță –, au dus la un război mondial. Războiul a fost unul de durată, cu consecințe dezastruoase pentru țările implicate, în special pentru cele în care s-au desfășurat operațiuni militare. S-au înregistrat circa 65–75 milioane de oameni afectați, 10 milioane de morți și peste 21 milioane de răniți.

Primul Război Mondial a dus la dezintegrarea unor imperii și la apariția unor noi state independente.

În etapa inițială a Primului Război Mondial, în 1914, România și-a declarat neutralitatea. Însă, sub presiunea Marilor Puteri, dar și urmărind scopuri de unificare a teritoriilor românești, la 15 august 1916 România a intrat în război de partea Antantei. Fiind atacat din trei direcții, statul român a fost pus în pericol de dispariție, astfel fiind nevoit să accepte o pace defavorabilă. Către sfârșitul conflagrației România a reintrat în război, la final aflându-se în tabăra învingătoare.

Anul 1918 a reprezentat ora astrală a poporului român. În urma unui război devastator, cu numeroase jertfe, eforturi și riscuri enorme, dar și în urma unei mișcări naționale active, a exprimării voinței majorității populației, românii din Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat și Maramureș au decis Unirea cu România, creând un stat unitar român.

Prin Sistemul de tratate Versailles-Washington s-a stabilit o nouă ordine internațională și s-au pus bazele relațiilor interbelice din Europa. În cadrul Conferinței de Pace de la Paris a fost recunoscută Marea Unire.

În Regatul României calendarul pe stil nou (gregorian) a fost introdus în anul 1919, de Guvernul condus de Ion I.C. Brătianu. Astfel, data de 1 aprilie 1919 a devenit 14 aprilie 1919. De aceea, în temele referitoare la România în timpul Primului Război Mondial și cele referitoare la mișcarea națională și Marea Unire se vor utiliza atât datele cronologice din calendarul iulian, cât și cele din calendarul gregorian.

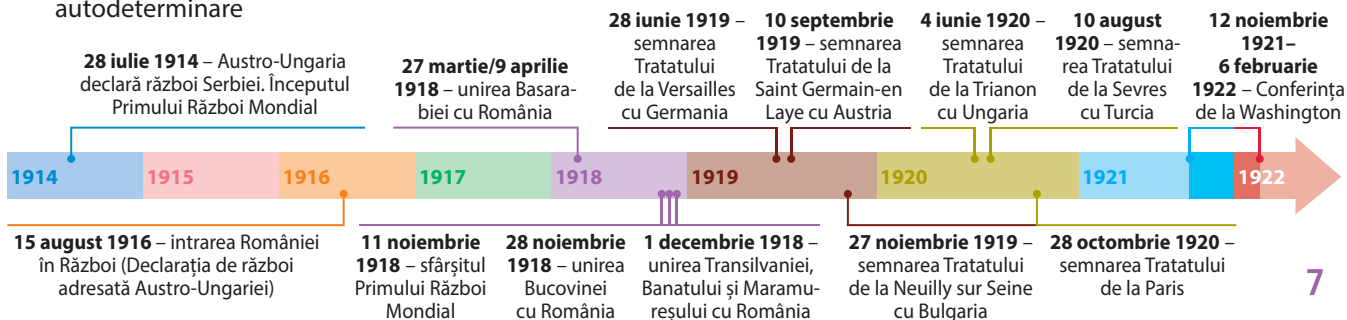
Cuvinte-cheie

Alianță
Beligeranță
Cei Patru Mari (Consiliul celor patru)
Cele 14 puncte ale lui Wilson
Congresul General al Bucovinei
Demilitarizare
Dreptul popoarelor la autodeterminare

Marea Adunare Națională
Război mondial
Securitate colectivă
Sfatul Țării
Sistemul Versailles-Washington
Ultimatum
Zone (orașe) libere

Personalități

David Lloyd George
Elena Alistar
Ferdinand I
Georges Clemenceau
Iancu Flondor
Ion Inculț
Alexandru Averescu
Regina Maria
Vasile Goldiș
Woodrow Wilson

1. Lumea la cumpăna sec. XIX–XX. Primul Război Mondial și urmările lui (1914–1918)

ARGUMENT

Studiind tema, vei obține cunoștințe despre desfășurarea Primului Război Mondial, eveniment cu impact în istoria lumii, și vei fi capabil să înțelegi consecințele grave ale războaielor asupra umanității, dar și să apreciezi pacea și relațiile de bună vecinătate dintre state.

IDEEA PRINCIPALĂ

Confruntarea intereselor Marilor Puteri europene, grupate în două blocuri militare – Antanta și Tripla Alianță –, a condus la Primul Război Mondial. Războiul a fost unul de durată, cu consecințe dezastruoase: circa 10 milioane de morți și peste 21 milioane de răniți. Războiul încheiat cu victoria Antantei a dus la dezintegrarea Imperiului German, Imperiului Austro-Ungar, Imperiului Rus și Imperiului Otoman și la apariția unor noi state independente.

VOCABULAR

Alianță – înțelegere politică între state, pe bază de tratat, prin care se obligă să acționeze în comun sau să se ajute în anumite împrejurări.

Război mondial – luptă armată la care participă numeroase state ale lumii.

Ultimatum – înștiințare făcută de un stat altui stat, prin notă diplomatică, în care i se atrage atenția că, în cazul în care ar săvârși anumite acte, se vor lua măsuri de constrângere sau se va porni război împotriva lui.

TIMPUL ISTORIC

Mecanismul declanșării Primului Război Mondial în anul 1914

28 iunie – asasinarea la Sarajevo a arhiducelui Austriei, Franz Ferdinand, și a soției lui, Sofia, de către studentul sârb Gavrilo Princip.

28 iulie – Austro-Ungaria declară război Serbiei.

1 august – Germania declară război Rusiei.

2 august – Franța ordonă mobilizarea. Imperiul Otoman se aliază în secret cu Germania, iar Italia își declară neutralitatea.

3 august – Germania declară război Franței.

4 august – Germania invadează Belgia (Planul Schlieffen). Marea Britanie declară război Germaniei; SUA se proclamă neutre.

5 august – Austro-Ungaria declară război Rusiei; Muntenegru declară război Austro-Ungariei.

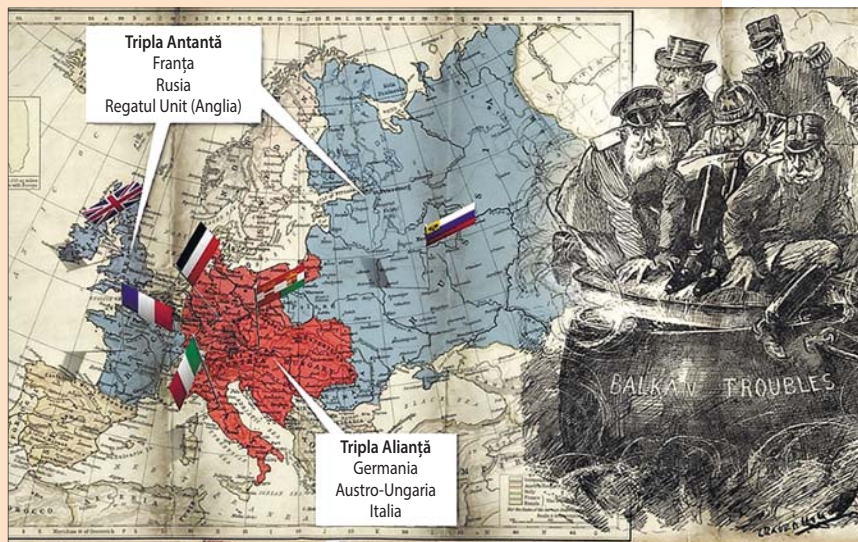
6 august – Serbia declară război Germaniei.

12 august – Marea Britanie și Franța declară război Austro-Ungariei.

21–23 august – Japonia declară război Germaniei.

● Explică de ce într-o perioadă atât de scurtă o mulțime de state s-au implicat în război.

SPAȚIUL ISTORIC

În inscripție: „Necazuri balcanice”

- Analizează harta. Identifică blocurile militare și statele membre.
- Explică metafora „butoiul cu pulbere”.

La sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX, între Marile Puteri europene și asiatice se desfășura o competiție pentru supremație la nivel mondial. Motivele acestei competiții se datorau celei de-a doua revoluții industriale din noile state naționale constituite: Germania și Italia, dar și din cele consolidate: Japonia, după reformele Meiji, și SUA. Această revoluție a dus la dezvoltarea industriei, în special a celei grele – constructoare de mașini și siderurgia. Totodată, au fost implementate rezultatele progresului tehnico-științific. Astfel, s-a constituit ramura electrotehnicii și energeticii, în baza inventării becului electric, a motorului cu ardere internă, telegrafului, telefonului etc., ceea ce a revoluționat și modul de comunicare. A evoluat domeniul transporturilor, în rândul inovațiilor fiind automobilul și avionul. Progresul economic a contribuit la creșterea populației, în primele decenii ale sec. XX ajungând la două miliarde de oameni, la urbanizarea societății și la modernizarea orașelor.

În același timp, dezvoltarea economică a dus la o abundență de mărfuri pe piață, a provocat o luptă pentru obținerea de noi surse de materii prime și piețe de desfacere, de noi colonii și sfere de influență. Lupta noilor state naționale pentru reîmpărțirea lumii a intrat în contradicție cu interesele marilor imperii coloniale existente: Imperiul Britanic, cel Francez și cel Rus, ceea ce a dus la acutizarea relațiilor internaționale. Pentru menținerea supremației sau a dominației au fost constituite sisteme de alianțe. Astfel, a avut loc polarizarea lumii în jurul a două blocuri militare – *Antanta*, compusă din Anglia, Franța și Rusia, în baza a trei tratate: Acordul franco-rus din 18 august 1892, *Antanta Cordială* dintre Franța și Anglia din 8 aprilie 1904 și *Convenția* dintre Regatul Unit și Rusia din 31 august 1907, și *Tripla Alianță*, formată din Austro-Ungaria, Germania și Italia, la baza căreia stătea *Tratatul Puterilor Centrale* din 7 octombrie 1879 dintre Reichul German și Imperiul Austro-Ungar și *Tratatul de creare a Triplei Alianțe* din 20 mai 1882.

Politica de cucerire colonială s-a intensificat la sfârșitul sec. al XIX-lea, astfel că 90,4% din Africa erau posesiuni coloniale. S-a intensificat și expansiunea economică, realizată prin împrumuturi și investiții, în special în țările aflate sub control economico-financiar, precum China. Drept urmare au avut loc un șir de războaie: Războiul Chino-Japonez (1894–1895), Războiul Spaniolo-American din 1898, Războiul Anglo-Bur în sudul Africii (1899–1902), Războiul Ruso-Japonez (1904–1905).

În plan european imperiile tindeau să-și extindă și să păstreze hegemonia, înăbușind mișcările naționale. În Peninsula Balcanică, supranumită „butoiul cu pulbere al Europei”, s-a intensificat lupta națională. Rivalitățile dintre imperii, pe fundalul mișcărilor de eliberare și de afirmare a statelor naționale și al conflictelor cu Imperiul Otoman, au dus la Primul Război Balcanic (octombrie 1912–mai 1913) și al Doilea Război Balcanic (iunie–august 1913). În urma celor două războaie balcanice Serbia a devenit o putere regională importantă, aliată a Rusiei, ceea ce a deranjat Austro-Ungaria și Germania. Polarizarea lumii, mișcările naționale, tensiunile politico-militare din Peninsula Balcanică au dus la acutizarea contradicțiilor internaționale și au creat premise pentru declanșarea conflagrației mondiale.

Declanșarea Primului Război Mondial. Drept pretext pentru declanșarea războiului a servit asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul tronului austro-ungar, de către studentul sârb Gavrilo Princip, la 28 iunie 1914, la Sarajevo. Crima a declanșat o criză diplomatică. Austro-Ungaria a adresat un ultimatum Regatului Serbiei, care în mare parte a fost acceptat. Cu toate acestea, la 28 iulie 1914 Austro-Ungaria a declarat război Serbiei. La 30 iulie, Imperiul Rus, ale cărui interese în Balcani au fost atinse, a anunțat mobilizarea generală. Drept răspuns, la 1 august, Germania a declarat război Rusiei. La 3 august Germania a declarat război Franței, iar la 4 august Anglia a declarat război Germaniei, astfel fiind puse în acțiune mecanismele

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

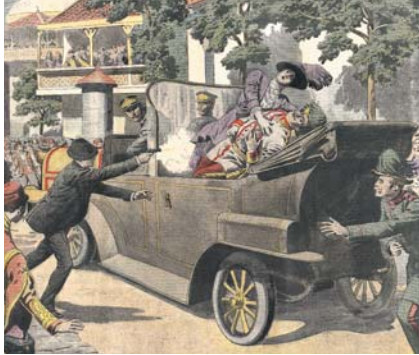

Carte poștală: Franz Joseph I al Austro-Ungariei, Umberto I al Italiei și Kaiser Wilhelm al II-lea (*Tripla Alianță*)

Poster rusesc (1914) cu o reprezentare alegorică a statelor membre ale *Antantei*

- **Numește membrii celor două blocuri militare.**

Asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, la 28 iunie 1914. „Le Petit Journal”, 12 iulie 1914

DOCUMENTAR

„[...] în vara anului 1914, fără o prealabilă înțelegere cu Italia, fără măcar a o informa și fără a fi luat în considerare câtuși de puțin îndemnul la moderație pe care i-l adresase guvernul regal, Austro-Ungaria a înaintat Serbiei ultimatumul din 23 iulie, care a fost cauza și punctul de plecare al actualei conflagrații europene [...] Iată pentru ce, încrezătoare în justițea cauzei sale, Italia afirmă și proclamă că își reia din acest moment deplina libertate de acțiune și declară nul și neavenit tratatul său de alianță cu Austro-Ungaria.”

Giorgio Sidney Sonnino,
ministru de externe al Italiei,
3 mai 1915

- **Identifică poziția ministrului de externe al Italiei față de intrarea Austro-Ungariei în război.**
- **Explică semnificația documentului pentru relațiile dintre statele vizate. Formulează o concluzie.**

Soldați cu măști de protecție contra gazelor toxice

(Prima mască de protecție cu cărbune activ a fost inventată de savantul Nikolai Zelinski, originar din orașul Tiraspol.)

alianțelor Puterilor Centrale și ale Antantei. Războiul s-a transformat rapid din unul local în european, apoi mondial. Italia și România au rămas neutre. În august 1914 au fost mobilizați 6 milioane de soldați din partea Antantei și 3,5 milioane din partea Triplei Alianțe.

Din punct de vedere militar, Europa a fost împărțită în trei fronturi: Frontul din Balcani, Frontul de Vest și Frontul de Est. La sfârșitul anului 1914, prin alăturarea Imperiului Otoman la Puterile Centrale, frontul s-a desfășurat până în Caucaz și Palestina. Pe Frontul de Vest s-au confruntat Germania cu Belgia, Franța și Anglia. Succesele armatei germane, care la 4 august 1914 a cucerit Luxemburgul, apoi a invadat Belgia și a pătruns în Franța, au creat serioase probleme aliaților. Parisul a fost salvat cu prețul a câteva sute de mii de morți în *Bătălia de la Marna* (5–9 septembrie 1914). Planul războiului-fulger de a cucerii Franța până la încheierea mobilizării în Imperiul Rus a suferit eșec. Germania nu a putut evita lupta pe două fronturi, deoarece Rusia a atacat înainte de a încheia mobilizarea generală. Pe Frontul de Est, în prima etapă, confruntarea a fost câștigată de armata rusă, care a avut succese în Prusia orientală și Galiția. Înaintarea trupelor ruse a fost oprită la Tannenberg la 26–30 august 1914. Intervenția armatei germane a salvat și Austro-Ungaria. În Extremul Orient, Japonia a atacat teritoriile deținute de Germania și până la sfârșitul anului 1914 a obținut succese. În același timp, Germania a pierdut multe dintre bătăliile de pe fronturile din Africa.

Războiul de poziții, numit și război de tranșee, la care s-a trecut la începutul anului 1915 în Europa de Vest, a fost unul de măcinare a forțelor, iar un rol important le-a revenit aviației și artileriei. La 22 aprilie 1915, lângă orașul Ypres, armata germană a utilizat pentru prima dată arma chimică – vaporii de clor. În consecință s-au intoxicat 15 mii de soldați, iar 5 mii și-au pierdut viața. Urmările au fost dezastruoase pentru ambele tabere, deoarece norul de clor a vătămat și soldații germani neprotejați. Mai târziu arma chimică a fost utilizată și de britanici.

În 1915 aliații din Antanta au deschis Frontul din Mediterană, însă operațiunea denumită „Dardanele” a eșuat, singurul avantaj pentru Anglia și Franța fiind consolidarea poziției la Salonic. Anul 1915 s-a încheiat cu un ușor avantaj pentru Puterile Centrale. Războiul submarin total declarat de germani a afectat și populația civilă, și statele neimplicate. Astfel, la 7 mai 1915 un submarin german a scufundat transatlanticul *Lusitania*, omorând 128 de pasageri americani.

Perioada a fost marcată de o activitate diplomatică deosebită, menită să atragă noi aliați. Antanta a reușit să atragă de partea ei Italia, iar Puterile Centrale – Bulgaria. Intrarea acestora în război a modificat situația de ansamblu: în vest s-a menținut un război de poziții, iar pe Frontul de Est a fost declanșată ofensiva germană între Vistula și Carpați. Campania din 1915 împotriva Rusiei a durat până la sfârșitul verii, astfel că armata rusă a fost obligată să se retragă din Polonia, Lituania și Galiția.

În **anul 1916** Germania n-a putut înfrânge rezistența anglo-franceză în marile *Bătălii de la Verdun* (februarie–decembrie 1916), cunoscute și ca „Abatorul de la Verdun”, în care au murit circa 2 milioane de oameni, fiind printre cele mai sângeroase. În *Bătălia de pe râul Somme* pentru prima dată au fost folosite tancurile. În 1916 au avut

loc numeroase operațiuni navale, cea mai mare fiind „Bătălia Iutlandei” (31 mai–1 iunie 1916), care a implicat circa 250 de nave de toate tipurile și a fost câștigată de Anglia.

La mijlocul anului 1916, rușii, sub conducerea generalului Brusilov, au reluat ofensiva pe Frontul de Est și doar transferarea trupelor germane din vest a oprit înaintarea rușilor. România a intrat în război la 15 august 1916, în prima etapă obținând succese, dar, fiind atacată din trei direcții, a fost înfrântă, iar 2/3 din țară au fost ocupate.

Anul 1917 a început cu revolte ale populației din spatele frontului și cu manifestații pentru încheierea păcii, cu intensificarea mișcărilor de eliberare națională, cu nesupuneri în rândurile soldaților.

La 2 aprilie 1917, președintele Wilson a anunțat intrarea SUA în război alături de Antanta. S-au alăturat și țările din America Latină și China. Însă pe fronturile europene n-au fost obținute victorii decisive. Pe Frontul de Est situația s-a schimbat în urma Loviturii de stat din octombrie 1917 din Rusia. Puterea a fost preluată de bolșevici, care în decembrie 1917 au semnat un Armistițiu cu Germania, ceea ce a dus la prăbușirea Frontului, apoi la încheierea *Tratatului de la Brest-Litovsk* (3 martie 1918). Odată cu ieșirea Rusiei din război, acțiunile militare s-au transferat pe Frontul de Vest.

Mai deosebit a fost succesul Angliei pe Frontul din Orientul Apropiat și Mijlociu. Armata turcă a capitulat, dând posibilitate englezilor să ocupe Gaza, Jaffa și Ierusalimul.

Sfârșitul Primului Război Mondial. Soarta războiului a fost hotărâtă în vara-toamna anului 1918. *Bătălia de pe Marna* (25 iulie–7 august 1918), ultima mare ofensivă germană, s-a soldat cu eșec. Din 8 august Antanta a început contraofensiva generală pe Frontul de Vest, iar Puterile Centrale și aliații lor au suferit înfrângeri pe toate fronturile, ceea ce a dus la dezmembrarea blocului Triplei Alianțe. La 29 septembrie 1918 a capitulat Bulgaria. La 30 octombrie Imperiul Otoman a încheiat *Armistițiul de la Moudros*, care a pus capăt ostilităților, iar armatele britanice și franceze, în noiembrie 1918, au intrat în Istanbul. Imperiul Otoman s-a destrămat. La 3 noiembrie 1918 Austro-Ungaria a semnat capitularea necondiționată. În același timp, în Germania a avut loc revoluția, împăratul Wilhelm al II-lea a abdicat și a fugit. La 11 noiembrie 1918, la Compiègne, a fost semnată capitularea Germaniei, ce a desemnat încheierea Primului Război Mondial. Condițiile Armistițiului pentru Germania au fost: evacuarea tuturor teritoriilor ocupate, cu excepția regiunii de răsărit, în decurs de 15 zile; retragerea imediată a trupelor germane din Austro-Ungaria și Turcia; ocuparea malului stâng al Rinului de către armatele aliate; renunțarea Germaniei la prevederile tratatelor de la Brest-Litovsk și de la București; capitularea trupelor germane din Africa; eliberarea prizonierilor. Germania ceda învingătorilor 25 000 de mitraliere, 1 700 de avioane, 5 000 de tunuri grele, 5 000 de locomotive, 150 000 de vagoane, 5 000 de autocamioane, toate submarinele, 8 crucișătoare, 10 cuirasate.

Urmările Primului Război Mondial. Războiul (numit în epocă și Marele Război) a implicat peste 100 de state. Și-au pierdut viața circa 10 milioane de militari și peste 7 milioane de civili. Peste 21 milioane de soldați au fost răniți, aproape 8 milioane au fost declarați dispăruți sau au căzut prizonieri. Viața de zi cu zi a milioane de oameni a fost influențată direct sau indirect: au pierdut membri ai familiilor, rude, prieteni, au suferit traume morale și psihice, au suportat lipsuri. Lumea a fost afectată de pandemia de gripă, numită impropriu „gripă spaniolă”, fiind infectate peste 500 de milioane de persoane, dintre care între 20 și 100 de milioane au murit.

CRONICA ILUSTRATĂ

Tanc britanic „Mark V”

Soldați britanici în tranșee

Armata germană, înzestrată cu mitraliere. Darkehmen, Prusia de Est

● **Analizează ilustrațiile.** Prezintă informații pe care le putem extrage din imagini cu referire la realitățile din timpul războiului.

Semnarea Armistițiului de la Compiègne, 11 noiembrie 1918

S-au dezintegrat Imperiul Rus, Imperiul German, Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Otoman. Au apărut noi state – Cehoslovacia, Austria, Ungaria, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, Turcia. A reapărut ca stat Polonia. În Rusia s-a schimbat regimul politic, fiind proclamată Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă (7 noiembrie 1917). Republica Populară Ucraineană și Republica Populară Belarus au fost ocupate de Rusia sovietică la scurtă vreme după proclamarea independenței. Basarabia (desprinsă de Imperiul Rus) și Bucovina și Transilvania (desprinse de la Austro-Ungaria) s-au unit cu România. Armenia, Georgia și Azerbaidjan au devenit state independente până în 1922, când au fost ocupate și au intrat în componența URSS. Noile realități politice au fost fixate în tratatele de pace semnate între statele învingătoare și cele învinse la Conferința de Pace de la Paris (1919–1920). Victoria Antantei a dus la apariția unei noi superputeri – Statele Unite ale Americii.

Costurile financiare ale războiului au fost estimate la 331,6 miliarde de dolari. În urma crizelor economice cauzate de război, statele lumii au suferit de lipsa produselor alimentare, de foamete și subnutriție.

Primul Război Mondial a accelerat dezvoltarea de noi arme și mijloace de luptă. Pentru prima dată au fost folosite tancuri, arme chimice, măștile antigaz, tunuri antiaeriene și antitanc și aruncătoare de flăcări. Aviația a devenit o ramură independentă a armatei. Numărul avioanelor militare a crescut de la 850 la circa 10 mii. Rolul trupelor ingineresti a crescut, iar rolul cavaleriei a scăzut. Au apărut „tacticele de tranșee”.

Laboratorul competențelor

STUDIAREA MEMORIILOR

„Când am auzit pentru prima oară de asasinat [...] am simțit gravitatea problemei [...] dar temerile mele au fost în curând risipite. [...] Kaiser-ul a plecat în vacanță pe iahtul său și [...], și mai liniștitor, șeful armatei germane a plecat pentru a se trata într-o stațiune străină. [...] Îmi amintesc că o doamnă influentă din Ungaria m-a sunat și mi-a spus că noi nu acordăm uciderii Arhiducelui importanța convenită [...], ea provocase o adevărată furtună în Austria [...] și putea duce la război cu Serbia [...], în orice caz, rapoartele oficiale de care dispuneam nu păreau să justifice această versiune alarmistă.”

David Lloyd George, *Memoriile de război*, Londra, 1938, p. 24

- Analizează atitudinea diplomatului cu privire la atentatul de la Sarajevo din 28 iunie 1914.
- Identifică argumentele aduse pentru a arăta că situația nu părea gravă.
- Exprimă-ți opinia: a avut dreptate sau s-a înșelat Lloyd George?

LITERATURA ÎN SPRIJINUL ISTORIEI ȘI COMPARAREA SURSELOR

S.1. „Sunt tânăr, am douăzeci de ani, dar nu cunosc din viață decât deznădejdea, moartea fizică și îmbinarea celei mai neghioabe superficialități cu un abis de suferințe. Văd popoare asmuțite unul împotriva altora, ucigându-se tăcute, neștiutoare tembele, docile fără vină. Văd că mințile cele mai înțelepte din lume nascocesc arme și cuvinte, pentru a face toate acestea mai rafinate și mai de lungă durată.”

Erich Maria Remarque, *Nimic nou pe Frontul de Vest*

S.2. „Este greu să-ți imaginezi marile grozăvii pe care le aduce acest război. Împușcăturile neterminate din arme și tunuri parcă ar serba Victoria asupra secolului XX. Viața unui soldat la război seamănă mai mult cu cea a unei cârțițe sau a unui arici... Foametea, setea, lipsa de somn sunt lucruri cotidiene...”

Scrisoarea unui soldat rus, 1914

- Numește și datează evenimentul despre care redau sursele. Argumentează.
- Determină poziția autorilor surselor față de război.
- Compară viziunile celor două personaje din sursele de mai sus.
- Exprimă-ți opinia față de starea morală a personajelor.

INTERPRETAREA INDICATORILOR

Civili morți în urma Primului Război Mondial

Țara	Nr. civililor morți (estimativ)
Germania	760 000
Austro-Ungaria	300 000
Belgia	30 000
Regatul Unit	31 000
Bulgaria	275 000
Franța	40 000
Grecia	132 000
Iran	2 000 000
Italia	3 400–589 000
România	>275 000
Rusia	>3 000 000
Serbia	>845 000
Turcia	>1 500 000

- În baza tabelului și a cunoștințelor obținute, apreciază impactul războiului asupra populației civile.

2. România în Primul Război Mondial

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște particularitățile participării României în Primul Război Mondial, care a determinat viitorul statului român și a creat premise pentru realizarea unității naționale.

IDEEA PRINCIPALĂ

Deși a semnat o alianță defensivă cu Puterile Centrale în 1883, România a decis să declare neutralitatea în anul 1914. Sub presiunea Marilor Puteri, dar reieșind și din interesele naționale, la 15/28 august 1916 România a intrat în război de partea Antantei. În lunile iulie-august 1917 armata română a reușit victorii importante, dar din cauza atacului din trei direcții, a Loviturii de stat bolșevice din Rusia și pierderii aliatului, statul român a fost nevoit să semneze armistițiul, apoi pacea cu Puterile Centrale. Către sfârșitul conflagrației România a reintrat în război, aflându-se în tabăra învingătoare.

VOCABULAR

Beligeranță – stare de război; participare efectivă în cadrul unui război.

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Monumentul Eroilor Neamului căzuți în Primul Război Mondial, inaugurat la 22 octombrie 2022 în satul Fundurii Vechi, raionul Glodeni. Monumentul a fost ridicat la inițiativa AO „Monumentum” și cu implicarea comunității locale.

(<https://infoprut.ro/>)

- **Apreciază importanța păstrării memoriei eroilor căzuți în luptă.**
- **Exprimă-ți opinia privind implicarea civică a cetățenilor și organizațiilor obștești în promovarea istoriei și valorilor neamului.**

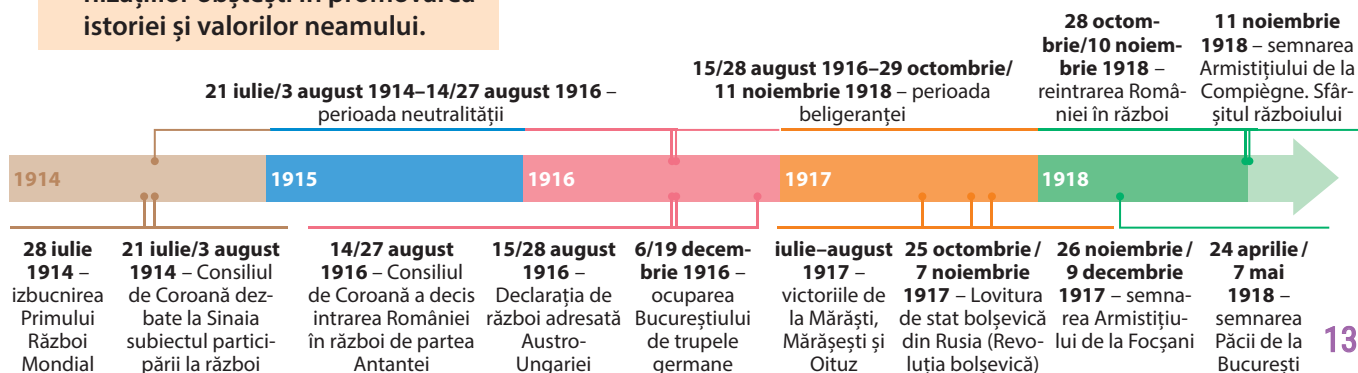
SPAȚIUL ISTORIC

Legendă:

- Frontierele României la 1.06.1916
- ... Limita înaintării trupelor române în august-septembrie 1916
- ➔ - Direcția de pătrundere a trupelor românești în Transilvania
- ➔ - Direcția de atac a trupelor Puterilor Centrale
- Linii ale frontului și data
- ARMATA 1** – Poziții ale armatelor române la începutul războiului și în retragere
- ARMATA 4** – Armate ruse
- ARMATA 9** – Armate ale Puterilor Centrale

- **Identifică pe hartă direcțiile de acțiune și de retragere ale armatei române și ale armatelor invadatoare.**

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Caricatură pe coperta revistei „Furnica”.
Inscripții: Lista de bucate; Basarabia, Transilvania

- Analizează caricatura în contextul perioadei neutralității.
- Exprimă-ți opinia despre negocierile cu privire la intrarea României în război.

DOCUMENTAR

„Războiul, la care ia parte mai toată Europa, pune în discuție cele mai grave probleme privitoare la dezvoltarea națională și chiar la existența statelor. România, împinsă de dorința de a contribui să grăbească sfârșitul conflictului și sub imperiul necesității de a-și salva interesele de rasă, se vede nevoită a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unității sale naționale. Pentru aceste motive, ea se consideră, chiar din acest moment, în stare de război cu Austro-Ungaria.”

Declarația de război a României,
14/27 august 1916

- Identifică și numește evenimentul istoric despre care relatează sursa.
- Determină și explică scopul intrării României în război.

Perioada neutralității (1914–1916). Izbucnirea Primului Război Mondial, la 28 iulie 1914, afecta România. Independența și suveranitatea țării au fost supuse amenințării. România trebuia să aleagă cu care din cele două alianțe politico-militare să se alieze – cu *Antanta* sau *Puterile Centrale* – pentru a-și realiza idealurile naționale. Hotărârea era complicată, deoarece Basarabia se afla în componența Imperiului Rus, care făcea parte din Antantă, iar Transilvania și Bucovina erau stăpânite de Austro-Ungaria, care se afla în tabăra Puterilor Centrale. Totodată, România era legată de *Tripla Alianță* prin Tratatul din 1883 cu Austro-Ungaria. Pentru a dezbate problema, pe 21 iulie (calendar pe stil vechi)/3 august (calendar pe stil nou) 1914 regele Carol I a convocat la Sinaia Consiliul de Coroană, la care au participat prințul moștenitor Ferdinand, membrii Guvernului Brătianu, lideri de partide. Opinia publică era divizată în *proantantiști* (Nicolae Iorga, Octavian Goga), care doreau implicarea în război pentru eliberarea Transilvaniei, și *germanofili* (P.P. Carp, Titu Maiorescu), care se pronunțau pentru respectarea Tratatului din 1883, la care se alătura regele Carol I. Majoritatea s-a pronunțat pentru neutralitate. Carol I a acceptat formula neutralității armate, supunându-se majorității. În 1914–1916 Guvernul român a căutat să asigure pregătirea armatei pentru război: economia a fost orientată spre producția militară; în vederea cumpărării de echipament militar s-au obținut împrumuturi din partea Angliei și s-au făcut comenzi către Germania și Austro-Ungaria. Cu toate aceste măsuri, dotarea armatei române era modestă, căci industria autohtonă nu putea satisface decât o mică parte din cerințe, iar transportul achizițiilor din Vest se făcea cu dificultate.

În cei doi ani de neutralitate România a desfășurat o intensă activitate diplomatică pentru a primi asigurări din partea uneia sau alteia dintre taberele beligerante, sperând că va beneficia de sprijin în realizarea unității statale depline.

Participarea efectivă la război (1916–1918). Sub presiunea evenimentelor de pe front, Antanta a acceptat garanțiile cerute, dar în vara anului 1916 a forțat România să intre în război „acum ori niciodată”. După îndelungi tratative, la 4/17 august 1916, Guvernul Brătianu a semnat la București cu reprezentanții diplomați ai Franței, Marii Britanii, Rusiei și Italiei *Tratatul de alianță și Convenția militară*. Acestea prevedeau intrarea rapidă a țării în război contra Austro-Ungariei, aprovizionarea armatei române de către Antanta, sprijinul dat României de armata rusă în Dobrogea, ofensiva dinspre Salonic (Grecia) a trupelor aliate contra armatelor bulgare și turcești. Țările Antantei se obligau să respecte integritatea teritorială a României și să-i asigure condiții de egalitate cu părțile semnatare la viitoarea Conferință de pace. Cel mai important aspect era recunoașterea de către Franța, Anglia, Rusia, Italia și aliații lor a integrării Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Maramureșului și Bucovinei în statul român. Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916 a aprobat oficial Convenția și Tratatul și a decis intrarea țării în război alături de Antantă. La 15/28 august 1916 România a declarat război Austro-Ungariei, iar la 27 august 1916, cu un efectiv de peste 800 000 de militari, armata română și-a îndreptat atacul pe linia Carpaților spre Ardeal, eliberând Brașovul, Toplița, Sibiul etc. O altă direcție de atac era spre Dobrogea, contra trupelor

germano-bulgaro-turcești, dar cu un efectiv mult mai mic. Presată de un inamic superior ca număr și ca înzestrare, lipsită de unele ajutoare promise din partea Antantei, armata română a fost înfrântă la Dunăre și apoi a fost obligată să se retragă, pas cu pas, din Transilvania. Trupele austro-ungare și germane forțau văile râurilor spre a pătrunde la sud de Carpați. La 6/19 decembrie 1916, trupele germane au intrat în București, ocupând două treimi din România de atunci. Casa Regală a României, Guvernul, administrația centrală și o parte din populație s-au retras în Moldova. Frontul s-a stabilizat în sudul Moldovei, dar pericolul era iminent. Rezistența românilor era dificilă: asprimea iernii, foametea, bolile au afectat milioane de oameni, murind de tifos circa 300 000. Parlamentul, Guvernul, regele au luat măsuri de ieșire din criză. S-au promis reforma agrară și cea electorală. O parte din arhive, tezaurul Casei Regale Române și valori unice ale tezaurului național au fost evacuate în Imperiul Rus. Pe de altă parte, regimul militar instituit de germani și austro-ungari în partea ocupată a jefuit România de cantități uriașe de bunuri (în valoare de circa 18 miliarde lei aur).

Conducerea României și comandamentul militar concentrat în Moldova au refăcut o armată de circa 460 000 de militari, înzestrată cu echipamente și armament modern. Cu eforturi uriașe, armata română a ținut piept trupelor Puterilor Centrale care au înaintat spre Moldova în iulie-august 1917. Prin victoriile obținute pe linia frontului Mărăști, Mărășești, Oituz a salvat statul român. *Bătălia de la Mărășești* (24 iulie/6 august–21 august/3 septembrie 1917) a avut impact major asupra întregului război de reîntregire națională. Printre eroii luptelor s-au evidențiat generalul Eremia Grigorescu, care a intrat în istorie datorită talentului său, dar și pentru deviza: „Pe-aici nu se trece!”, și generalul Alexandru Averescu.

Din cauza Loviturii de stat bolșevice din Rusia din octombrie 1917 și semnării unei păci separate cu Puterile Centrale de către bolșevici, România a rămas fără susținerea aliaților. Fiind amenințată să dispară ca stat, a fost nevoită să semneze cu Puterile Centrale *Armistițiul de la Focșani* (26 noiembrie/9 decembrie 1917) și *Pacea de la București* (24 aprilie/7 mai 1918), un tratat de pace defavorabil, care prevedea cedarea a 131 comune și sate în favoarea Austro-Ungariei, desființarea armatei, monopolul Puterilor Centrale asupra petrolului și cerealelor etc. Însă Ferdinand I nu a promulgat acel Tratat.

La 10 noiembrie 1918, când trupele Antantei au avansat pe frontul din Salonic, dezmembrând armata bulgară, România a reintrat în război contra Puterilor Centrale. Armistițiul cerut de Germania a găsit România alături de Antantă. Autoritățile române au reușit să-și convingă aliații că pacea cu Germania și Austro-Ungaria (din mai 1918) nu a fost o trădare, după cum apreciau unii, ci o soluție temporară, respinsă la momentul oportun. România a pierdut 340 000 de militari, avea 300 000 de răniți și 115 000 de prizonieri și dispăruți.

Impactul Primului Război Mondial asupra Basarabiei. Odată cu intrarea României în Primul Război Mondial și crearea Frontului Român, Basarabia a constituit spatele acestui front. Basarabia era locul de dislocare a forțelor militare de rezervă rusești, cu toate obligațiile materiale și financiare aferente acestei situații. Provincia a fost obligată să mobilizeze în armata țaristă aproape 300 de mii de bărbați (inclusiv în garnizoanele din Iași – 70 de mii, din Odesa – 50–60 de mii). În aprilie 1915–februarie 1916, 125 de mii de oameni și 15 mii de care au fost mobilizate la construcția fortificațiilor de apărare. Condițiile grele de

CRONICA ILUSTRATĂ

Regele Ferdinand împreună cu regina Maria vizitând o unitate militară

Regina Maria, patroană a organizației Crucea Roșie, îngrijind răniți

Mauzoleul de la Mărășești

● **Apreciază importanța luptelor pentru reîntregirea neamului.**

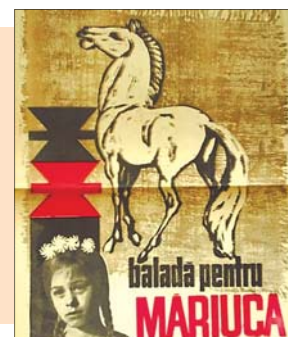
muncă, subnutriția, lipsa asistenței medicale au dus la izbucnirea unor epidemii, cu efecte nefaste pentru populație. Agricultura era în decădere, au sporit achizițiile de cereale și de vite, iar industria a intrat în criză. Numărul întreprinderilor industriale active s-a micșorat cu 35 %, iar numărul muncitorilor a scăzut cu 40 %. Funcționau doar întreprinderile care îndeplineau comenzi de război (fabricile de prelucrare a lânii, a pielii, de producere a bombelor, grenadelor, materialului explozibil, stațiile electrice, morile, oloinițele, fabricile de cherestea). Basarabienii participanți la război, dar și populația civilă au resimțit toate greutățile războiului: 7 000 de oameni și-au pierdut viața, au fost luați prizonieri sau au fost declarați dispăruți.

STUDIU DE CAZ

Maria Ion Zaharia

„Fata din nuc”, la doar 12 ani, a căzut eroic în Bătălia de la Mărășești, 6 august–3 septembrie 1917, luptând alături de soldații români. Ea a ajutat la coordonarea și corectarea focului de artilerie asupra trupelor străine, înlocuind ostașul observator român căzut în luptă.

- Citește povestirea scrisă de D. Almaș în *Povestiri istorice* și vizionează filmul *Balada pentru Măriuca*. Apreciază eroismul adolescenței.

Laboratorul competențelor

COMPARAREA SURSELOR PRIMARE

S.1. „Din împrejurările de azi, România trebuie să iasă întreagă și mare; România nu poate fi întreagă fără Ardeal; România nu poate fi mare fără jertfă [...]. Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața [...]. Ardealul nu e numai inima României politice; priveți harta: Ardealul e inima României geografice [...]. Ne trebuie Ardealul, dar ne trebuie cu jertfă! Nu se lipește carne de carne fără să curgă sânge! Nu se ia Ardealul cu neutralitatea! Neutralitatea și-a avut rostul, dar și-a trăit traiul!”

Extras din *Discursul lui Nicolae Titulescu*, 1915

- Identifică opinia lui N. Titulescu referitoare la neutralitate.
- Determină, în ambele surse, opinia autorilor privind intrarea în război. Compară aceste opinii.
- Explică relația de interdependență dintre faptele istorice expuse în cele două documente.

S.2. „România trebuie, în această clipă a evoluției istorice, să facă acest gest. În viața națiunilor sunt afirmări de drepturi, care cântăresc mai mult decât izbâzi trecătoare. De aceea, chiar dacă avem să fim bătuți, prin faptul că cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit printr-un act solemn hotărârile etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românilor va face un pas înainte mai mare și mai însemnat decât oricând.”

Extras din *Discursul lui Ion I. C. Brătianu în Consiliul de Coroană*, 14/27 august 1916

ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE / GÂNDIRE ȘI Scriere critică

„Pentru românii ardeleni rezultatul cel mai important al războiului a fost Marea Unire. Nivelurile la care a fost afectată această regiune au fost diferite, nu a rămas niciun aspect neinfluențat de desfășurarea războiului. [...] a afectat și partea civilă a societății, fiecare aspect a avut de suferit, începând cu alimentația, nivelul de trai, educația, mentalitatea etc. Toate s-au schimbat odată cu trecerea timpului și prelungirea războiului.”

Ioana Elena Ignat, *Mobilizare și participare în Transilvania în Primul Război Mondial: perspective socio-economice și demografice*

- Elaborează un text argumentativ pe tema: „Provinciile istorice românești în Primul Război Mondial”.

ISTORIA PE PELICULA CINEMATOGRAFICĂ

- Vizionează filmul artistic *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* după romanul lui Camil Petrescu, regizor Sergiu Nicolaescu.

- Identifică realitățile de război prezentate.
- Memorează principalele evenimente și personalități.
- Exprimă-ți opinia despre modul prezentării participării României la război.

3. Mișcarea națională a românilor din Basarabia și din teritoriile din stânga Nistrului (1917–1918)

ARGUMENT

Studiind această temă, vei cunoaște etapele mișcării naționale a românilor din Basarabia și din teritoriile din stânga Nistrului și vei aprecia contribuția diferitelor personalități în lupta pentru autodeterminare națională.

IDEEA PRINCIPALĂ

Mișcarea națională a românilor din Basarabia și din teritoriile din stânga Nistrului, în fruntea căreia s-au situat intelectualii și militarii basarabeni, s-a desfășurat în condițiile prăbușirii monarhiei în Imperiul Rus, ale pretențiilor teritoriale din partea Ucrainei și ale instaurării regimului sovietic.

VOCABULAR

Sfatul Țării – organul legislativ al Republicii Democratice Moldovenești.

PORTRET ISTORIC

Elena Alistar (1873–1956), medic, membră a Partidului Național Moldovenesc, unica femeie deputat în Sfatul Țării care a votat Unirea. Militantă pentru unirea Basarabiei cu România. A fondat Liga Culturală a Femeilor din Basarabia. A fost președintă a Partidului Poporului. Directoare a Școlii Eparhiale de Fete din Chișinău. Promotoare a portului popular.

Elaborează o prezentare PPT despre Elena Alistar.

Mișcarea națională a românilor din Basarabia până în octombrie 1917. Revoluția din februarie 1917 din Imperiul Rus și prăbușirea țarismului au dus la promovarea de Guvernul Provizoriu de la Petrograd a unor reforme. Printre ele se numărau abolirea cenzurii, promovarea libertății de exprimare, alegeri libere bazate pe votul universal, egal și direct, principiul libertății naționalităților. Acești factori au impulsionat mișcarea de eliberare națională a românilor basarabeni. Acțiunile naționale au căpătat un caracter unitar. La inițiativa intelectualilor și militarilor basarabeni, la Chișinău, Odesa, Kiev, Petrograd etc. s-au constituit o serie de formațiuni politice, obștești și militare, organizații național-culturale care aveau drept scop dobândirea drepturilor sociale și naționale. În martie 1917, la Odesa, sub conducerea căpitanului E. Cateli, a fost creat unul dintre primele comitete ostășești, care și-a declarat drept scopuri restabilirea autonomiei Basarabiei în cadrul Rusiei, oprirea colonizării Basarabiei, respectarea drepturilor minorităților și reforma agrară. La mijlocul lui martie 1917, la Odesa, în baza militarilor basarabeni din Regimentul 40 de infanterie în rezervă, s-a constituit Partidul Progresist Moldovenesc, programul căruia prevedea: „autonomie deplină pentru Basarabia, administrată de un parlament compus dintr-o singură cameră, ales prin vot universal, egal, direct și secret, cu asigurarea deplină a drepturilor tuturor naționalităților Basarabiei”; „introducerea limbii moldovenești în școlile de toate nivelurile, biserică, administrație, judecată și în toate instituțiile sociale și guvernamentale”; „autocefalia bisericii ortodoxe moldovenești, condusă de un arhiepiscop moldovean”; serviciul militar al populației locale „în formațiunile militare așezate în hotarele Basarabiei”; „distribuirea pământurilor statului, a celor mănăstirești și a celor ale Coroanei la țărani fără pământ, exclusiv la cei născuți în Basarabia”.

DOCUMENTAR

„Da, sântem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele trup al românismului așezat prin România, Bucovina și Transilvania. Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile în care traiesc, ci-și zic români. Așa trebuie să facem și noi... Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel sântem niște nenorociți ră-tăciți. Trebuie să știm că sântem români, strănepoți de-ai romanilor și frați cu italienii, francezii, spaniolii și portughezii. Aceasta trebuie să le-o spunem și copiilor, și tuturor celor neluminați...”

Extras din *Cuvântarea lui Alexei Mateevici*, la Congresul învățătorilor

- **Identifică problemele abordate de A. Mateevici.**
- **Compară situația prezentată cu cea din zilele noastre.**
- **Apreciază importanța discursului.**

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Monumentul celor trei martiri – Alexei Mateevici, Simion Murafa și Andrei Hodorogea, 1923, scuarul Catedralei Mitropolitane din Chișinău

- **Identifică în diferite surse istoria acestui monument.**
- **Apreciază contribuția fiecărei personalități comemorate, utilizând două argumente.**
- **Formulează o concluzie despre semnificația istorică a monumentului.**

În fruntea mișcării naționale din Basarabia s-a situat *Partidul Național Moldovenesc*, constituit în aprilie 1917, condus de Vasile Stroescu. Printre membri se numărau Paul Gore, Pantelimon Halippa, Ion Peli-van, Vladimir Herța, Onisifor Ghibu și Daniel Ciugureanu. Programul PNM prevedea obținerea autonomiei Basarabiei, libertatea cultelor și a învățământului, instruirea în limba română, autonomia bisericii, restituirea pământurilor expropriate românilor, obținerea de drepturi democratice pentru toți locuitorii, „dieta provincială, potrivit obiceiurilor vechi” etc. Punctul 10 al programului prevedea soarta românilor din stânga Nistrului: „Moldovenilor de dincolo de Nistru să li se chezăsuiască aceleași drepturi pe țărâm cultural, bisericesc, politic și economic, pe care le vor avea în Basarabia locuitorii de alt neam”. PNM își promova viziunile prin ziarul „Cuvânt moldovenesc”, dar și la diverse adunări și mitinguri. După ce a fost stabilită legătura între PPM, PNM și „Deșteptarea” – Cercul Național al studenților și ostașilor români-basarabeni din Kiev, s-a luat decizia de a organiza la Odesa un miting al moldovenilor militari, studenți, elevi și, în ziua mitingului, pe lângă steagul Sf. Andrei, să fie desfășurate și „drapelele naționale basarabene, identice după culori cu cele românești”. La *Adunarea de la Odesa* din 18 aprilie 1917 (după calendarul pe stil vechi), prima și cea mai mare acțiune publică a partidelor moldovenești, îndreptată spre deșteptarea conștiinței naționale, au participat peste 10000 de militari români, profesori, preoți și studenți. În urma Adunării s-a hotărât formarea „cohortelor ostășești” pentru menținerea ordinii publice tulburate de trupele rusești în dezagregare și susținerea în întregime a scopurilor formulate în programul PNM. Colaborarea a dus la fuziunea PNM și PPM într-un singur partid național.

Începând cu luna aprilie 1917, la Chișinău și în celelalte centre urbane au avut loc întruniri la care se discuta necesitatea obținerii autonomiei, alegerea unor organe reprezentative ale populației românești, înfăptuirea reformelor economico-sociale. La *Întrunirea delegaților cooperativelor sătășești* (6–7 aprilie 1917) și la *Congresul eparhial extraordinar al clerului și mirenilor* (Chișinău, 19–20 aprilie 1917), s-a solicitat autonomia Basarabiei, formarea unui înalt for cu atribuții legislative și executive, desfășurarea serviciului militar al ostașilor basarabeni în Basarabia, învățarea istoriei Basarabiei, a „culturii, literaturii, cântării naționale moldovenești” de către elevii moldoveni. Chestiunile naționale au fost discutate și la *Congresul Gubernial al Sovietelor* (6 mai 1917), la *Congresul Studenților Moldoveni* (7 mai 1917) și la *Congresul Țăranilor din Basarabia* (21–23 mai 1917). *Congresul general al învățătorilor moldoveni* (25–28 mai 1917) a optat pentru alfabetul latin, naționalizarea procesului de învățământ din Basarabia, deschiderea școlilor moldovenești peste Nistru, respectarea drepturilor naționale ale minorităților etc. Comitetele militarilor moldoveni din garnizoanele de pe frontul româno-rus din România, sub conducerea lui S. Murafa, I. Buzdugan, A. Crihan etc., cele din sudul Rusiei și din Ucraina au formulat un șir de revendicări naționale, iar la 23 iulie 1917, pentru coordonarea activității acestor comitete, a fost ales *Comitetul Executiv Central Moldovenesc* în frunte cu Gherman Pânteia.

Situația Basarabiei s-a complicat în vara lui 1917, după ce Ucraina s-a constituit ca republică independentă față de Rusia, iar Rada ucraineană a revendicat Basarabia. În aceste condiții Comitetul Executiv Central Moldovenesc a insistat și a obținut înființarea *Comisariatului gubernial* în frunte cu V. Cristi, iar vicecomisar a devenit I. Inculeț. Între timp Basarabia a devenit spatele frontului român, iar trupele ruse începuseră să depună armele și să părăsească masiv liniile de apărare. În trecere prin Basarabia, unitățile de militari comiteau diverse abuzuri și violențe. Astfel, la 7 august 1917, au fost omorâți Simion Murafa și Andrei Hodorogea, lideri ai mișcării naționale. La Congresul Popoarelor din Rusia, desfășurat la Kiev (8–14 septembrie 1917), delegația basarabească s-a împotrivit încercărilor de a reduce Basarabia la statutul de provincie guvernată de Ucraina.

Republica Democratică Moldovenească. Lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917, apoi ieșirea Rusiei Sovietice din Primul Război Mondial, declararea principiului de autodeterminare a popoarelor, tendințele Ucrainei de a-și extinde stăpânirea asupra Basarabiei au avut drept rezultat intensificarea mișcării pentru autonomia Basarabiei. Între 20 și 27 octombrie 1917, la Chișinău s-a desfășurat *Congresul militarilor moldoveni*, care a proclamat „autonomia teritorială și politică a Basarabiei” și a decis constituirea unui organ reprezentativ al Basarabiei numit *Sfatul Țării*. La 27 octombrie 1917 a fost ales *Biroul de organizare a Sfatului Țării* din 53 de membri. Conform schemei repartizării locurilor de deputați în Sfatul Țării, 105 locuri au fost repartizate românilor basarabeni, „moldovenii de peste Nistru” primeau 10 locuri, iar 45 de locuri erau pentru minoritățile naționale: 15 – ucrainenilor, 13 – evreilor, 7 – rușilor, 3 – bulgarilor, 2 – găgăuzilor, 2 – nemților, 1 – armenilor și 1 grecilor. S-a ținut cont și de principiul reprezentării politice, sociale, profesionale, confesionale a deputaților. *Congresul militarilor moldoveni* a pus bazele procesului de autodeterminare a Basarabiei și a conferit legitimitatea necesară Sfatului Țării.

La 21 noiembrie 1917, după oficierea în limba română a serviciului divin la Catedrala din Chișinău, în incinta fostului Liceu de Băieți nr. 3 a fost convocat *Sfatul Țării*. Ședința a fost deschisă de decanul de vârstă, deputatul Nicolae N. Alexandri, după care s-a interpretat imnul *Deșteaptă-te, române*. Președinte al Sfatului Țării a fost ales Ion Inculeț. În baza dreptului la autodeterminare a popoarelor, la 2 decembrie 1917 *Sfatul Țării* a proclamat *Republica Democratică Moldovenească*, membră cu drepturi egale a *Republicii Federative Ruse*, iar la 7 decembrie 1917 a ales primul Guvern al republicii – *Consiliul Directorilor Generali*, în frunte cu Pantelimon Erhan, cu 10 directoare: afaceri interne; învățământ; agricultură și probleme țărănești; finanțe; căi ferate, poștă și telegraf; armată; justiție și culte; comerț, industrie, protecția muncii; afaceri externe; control general. La 24 noiembrie 1917 s-a lansat organul de presă – „Sfatul Țării”.

În lunile următoare, situația Basarabiei s-a agravat: s-a destrămat armata rusă, dezertorii și prizonierii care se întorceau acasă prin Basarabia comiteau acte de vandalism, violențe, crime, destabilizând ordinea, s-au intensificat agitațiile bolșevice. Consiliul Directorilor, care era incapabil să mai mențină ordinea, a cerut Guvernului român să trimită armata. În scopul protejării populației, pentru apărarea căilor de comunicație și a depozitelor și cu acceptul comandamentului militar rus, armata română, sub conducerea generalului Ernest Broșteanu, a intrat în Chișinău la 13 ianuarie 1918. Bolșevicii s-au retras spre Tighina fără a opune rezistență, iar ordinea publică a fost restabilită în întreaga Basarabie. A fost consolidată autoritatea Sfatului Țării (ianuarie 1918) și a autorităților executive locale și centrale. În consecință, Guvernul Rusiei Sovietice a întrerupt relațiile diplomatice cu România și i-a sechestrat tezaurul. La 24 ianuarie 1918 Sfatul Țării a proclamat *independența Republicii Democratice Moldovenești*.

DOCUMENTAR

„În această clipă îngrozitoare singura cale de izbăvit pentru Republica Democratică Rusească este ca noroadele ei să se unească și să-și ieie soarta în mâinile lor, alcătuindu-și stăpâniri naționale în hotarele țărilor unde locuiesc. În puterea și temeiul acestuia și având în vedere așezarea rânduielii obștești și întărirea drepturilor câștigate prin revoluție, Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul său istoric, se declară de astăzi înaintea Republică Democratice Moldovenească, care va intra în alcătuirea Republicii Federative Democratice Rusești ca părtaș cu aceleași drepturi.”

Extras din *Declarația Sfatului Țării de constituire a Republicii Democratice Moldovenești*, 2 decembrie 1917

- **Determină evenimentul istoric.**
- **Numește o cauză și o consecință a evenimentului descris.**

Participanții la Congresul Moldovenilor de la Tiraspol, 1917 (I. Țurcanu, M. Papuc, „Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918”)

Mișcarea națională a românilor din stânga Nistrului s-a manifestat prin participarea lor activă în comitetele militare, organizații sociale și politice etc. Primii deputați în Sfatul Țării din rândul românilor din stânga Nistrului au fost Ștefan Bulat, Toma Jalbă și Lev Mojeicu. Probleme naționale și sociale au fost discutate în cadrul *Ședințelor soldaților și țăranilor moldoveni* de peste Nistru din 19 și din 21 noiembrie 1917 de la Grigoriopol și la *Congresul Învățătorilor*, la care s-a decis ca naționalitățile din Ucraina să-și formeze școlile pe „temeiuri naționale”, urmând să se organizeze un *Congres al învățătorilor de peste Nistru* cu scopul naționalizării „cât mai grabnice a școlilor cu populație moldovenească din județul Tiraspol”.

Congresul moldovenilor din stânga Nistrului din 17–18 decembrie 1917 de la Tiraspol a întrunit delegații de pe ambele maluri ale Nistrului, din Bucovina, Transilvania și din Vechiul Regat. Din delegația Republicii Democratice Moldovenești au făcut parte Pan Halippa, G. Mare, N. Gafencu și A. Crihan. Vorbitoarii au subliniat unitatea tuturor românilor și drepturile românilor asupra teritoriilor din stânga Nistrului. La Congres s-au adoptat hotărâri cu caracter național ce țineau de educație, cultură, biserică, justiție (trecerea la grafia latină, instruirea în limba maternă, introducerea limbii române în serviciul liturgic și în judecătoriile din localitățile moldovenești, înființarea școlilor tehnice, de meserii, agricole pentru români, înființarea în fiecare sat a unei biblioteci, a unui cor național și bisericesc, crearea unităților militare moldovenești etc.). În problema agrară s-a decis exproprierea pământului moșieresc și repartizarea lui țăranilor. Problema viitorului românilor de peste Nistru – rămânerea în componența Ucrainei sau unirea cu Basarabia – a fost amânată pentru o altă adunare. Însă în contextul realității politice create în regiune la începutul anului 1918, românii din stânga Nistrului s-au pomenit în teritoriile sovietice.

Laboratorul competențelor

➔ ANALIZA ȘI COMPARAREA SURSELOR PRIMARE

„Dacă până acum am dus o viață de robi nevino-vați ai împărăției rusești, de azi înainte sântem slobozi și ni-i îngăduit să fim ceea ce ne-a lăsat Dumnezeu – moldoveni sau mai bine zis români... Prin lupta politică. Noi trebuie să dăm mână cu mână și să întocmim din toate sufletele moldovenești o singură suflare – un partid național moldovenesc, care să lupte pentru autonomia moldovenilor, adică pentru dreptul de a avea ocârmuirea lor deosebită moldovenească, de a se lumina în școlile lor moldovenești, de a se ruga lui Dumnezeu în biserica lor moldovenească, de a se judeca la judecățile lor moldovenești și de a trăi după felul și însușirile neamului moldovenesc.”

La luptă în unire, în „Cuvânt moldovenesc” din 2 aprilie 1917

- Identifică în fiecare sursă problemele abordate.
- Numește scopul urmărit de către autorii surselor prin publicarea acestora.

➔ ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Identifică clădirea din imagine. Numește organul legislativ care își ținea lucrările în incinta clădirii.
- Formulează o concluzie despre semnificația istorică a clădirii. Determină care este funcția actuală a edificiului.

„După ce revoluția rusească a prăbușit la pământ vechea stăpânire vinovată pentru asuprirea noroadelor, moldovenii din Basarabia și de peste Nistru s-au văzut în sfârșit ajunși și ei în starea de mult dorită, de a-și putea croi singuri soarta. Sub stăpânirea cea veche, după cum știm cu toții, moldovanul n-avea niciun fel de drept în țara lui, el nu se putea închina lui Dumnezeu în limba sa, el nu putea învăța în școlile moldovenești și drepturile lui erau pretutindenea nesocotite... Fiind încredințați că mijlocul cel mai însemnat pentru luminarea norodului nostru este școala națională, noi am alcătuit o obște în scopul de-a lua în mâini treaba învățământului moldovenesc.”

Manifestul Comitetului profesorilor și învățătorilor moldoveni din Basarabia din 3 mai 1917

- Evidențiază asemănările și deosebirile cu referire la problemele expuse, metodele de rezolvare propuse și scopul principal.

4. Formarea Statului Național Unitar Român. Recunoașterea Marii Uniri de la 1918

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște și vei fi capabil să explici modul în care a fost realizată Marea Unire, constituindu-se România întregită.

IDEEA PRINCIPALĂ

Anul 1918 a reprezentat ora astrală a poporului român. În urma unui război cu numeroase jertfe și eforturi și a mișcării naționale a românilor din provinciile înstrăinate, s-a realizat unitatea națională. Românii din Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat și Maramureș au decis Unirea cu România.

VOCABULAR

Congresul General al Bucovinei – organ reprezentativ din Bucovina care a votat unirea cu România.

Dreptul popoarelor la autodeterminare – dreptul popoarelor de a-și hotărî soarta.

Marea Adunare Națională (din Transilvania) – adunare reprezentativă a populației cu rol de organ reprezentativ legislativ.

SPAȚIUL ISTORIC

România la 1 decembrie 1918

- **Identifică teritoriile și datele la care a fost decisă unirea cu România.**

Legendă:

- Teritoriul României la 1 decembrie 1918
- Hotarul României după 1 decembrie 1918
- 27.03.18 – Votarea de către adunări reprezentative a Unirii cu România
- © BUCUREȘTI – Capitala României

PORTRET ISTORIC

Ferdinand I, rege al României

(10 octombrie 1914–20 iulie 1927). Ferdinand a acceptat, în Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916, intrarea României în Primul Război Mondial de partea Antantei, făcând primul pas pentru realizarea idealului României Mari. A refuzat să ratifice pacea separată între Puterile Centrale și România. Ferdinand I a fost regele României întregite, încoronat la 15 octombrie 1922 la Alba Iulia. A sprijinit reformele îndeplinite în România, fiind un veritabil monarh constituțional.

- **Apreciază rolul lui Ferdinand I în crearea Statului Unitar Român.**

27 martie / 9 aprilie 1918 – votarea de către Sfatul Țării a Declarației de Unire a Basarabiei cu România

18 noiembrie / 1 decembrie 1918 – votarea de către Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a Rezoluției de Unire a Transilvaniei, Banatului și Maramureșului cu România

ianuarie
1918

decembrie
1918

15/28 noiembrie 1918 – votarea de către Congresul General al Bucovinei a Declarației de Unire a Bucovinei cu România

Deputații Sfatului Țării, la ședința din 27 noiembrie/10 decembrie 1918

DOCUMENTAR

„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară:

Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mamă-sa România.”

Declarația de Unire a Basarabiei cu România

● **Argumentează că decizia de unire a Basarabiei cu România a reprezentat voința majorității populației.**

Realizarea României Mari, prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Vechiul Regat, a fost rezultatul acțiunii românilor în conjunctura favorabilă de la sfârșitul Primului Război Mondial. De pe harta Europei au dispărut Imperiul Rus și cel Austro-Ungar după Lovitura de stat bolșevică din Rusia (1917) și revoluțiile de la Viena și Budapesta (octombrie 1918). Un impact major au avut afirmarea ideii autodeterminării popoarelor și transformările produse de război în mentalitatea colectivă. Eforturile diplomatice și militare ale statului român s-au împletit cu acțiunile pentru autodeterminare națională ale românilor din teritoriile aflate sub dominație străină. Unirea s-a realizat pe cale democratică, prin votul adunărilor reprezentative.

Unirea Basarabiei cu România. După adoptarea Declarației de independență a Republicii Democratice Moldovenești la 24 ianuarie/6 februarie 1918, Consiliul Directorilor a fost dizolvat. Puterea executivă era exercitată de Consiliul de Miniștri, în frunte cu D. Ciugureanu. Președinte al republicii a rămas Ion Inculeț. În februarie–martie 1918, teritoriul era amenințat de Republica Populară Ucraineană, care manifesta intenții expansioniste, ce au determinat Sfatul Țării să decidă neîntârziat unirea provinciei cu România. Acțiunile Sfatului Țării au fost motivate și de cererile parvenite din rândul societății civile basarabene: ale intelectualilor, moșierilor, ale unor activiști din cadrul PNM, ale unor deputați din Blocul Moldovenesc al Sfatului Țării. Importante au fost Rezoluțiile din 3/16 și 13/26 martie ale Adunărilor comune ale Zemstvelor și ale marilor proprietari din județele Bălți, Soroca și Orhei. Cererile de unire au fost puse la baza convocării ședinței Sfatului Țării.

La 27 martie/9 aprilie 1918, în ședința solemnă a Sfatului Țării, după lungi dezbateri în contradictoriu și după opoziția reprezentanților minorităților naționale, dar și a unor moldoveni, *Declarația de Unire a Basarabiei cu România* a fost supusă votului, fiind adoptată cu 86 de voturi pro, 3 contra și 36 de abțineri. Conform documentului, unirea Basarabiei cu România era definitivă și irevocabilă. Totodată, unirea era condiționată: Basarabia își păstra autonomia provincială, Sfatul Țării urma să funcționeze până la înfăptuirea reformei agrare,

drepturile minorităților trebuiau respectate; Basarabia urma să fie reprezentată în Consiliul de Miniștri de doi miniștrii fără portofoliu, iar în Parlament – de un număr proporțional cu numărul populației din acest teritoriu, se garantau drepturile și libertățile cetățenești. Rezultatul votului a fost comunicat președintelui Consiliului de Miniștri, Alexandru Marghiloman, aflat la Chișinău. Prin Decretul regal nr. 842 din 9/22 aprilie 1918, regele Ferdinand I a promulgat actul Unirii.

Unirea Bucovinei cu România. Încă din perioada războiului, refugiații din Transilvania și Bucovina erau organizați în Asociația Românilor Bucovineni și Transilvăneni, care a susținut intrarea României în război alături de Antanta.

Situația s-a complicat după semnarea *Păcii de la Brest-Litowsk* (18 februarie 1918), Bucovina fiind revendicată de Ucraina. Ca răspuns la *Manifestul privind organizarea federalistă a Austro-Ungariei* adresat de împăratul Carol I la 3 octombrie 1918, în care românii au fost ignorați, deputații români din Clubul Parlamentar din Viena au construit Consiliul Național Român (CNR) din Austria. La 26 septembrie/9 octombrie 1918, CNR a cerut oficial, în numele națiunii, dreptul la autodeterminare și a exprimat dorința de secesiune. Deputații ucraineni, bazându-se pe sprijinul trupelor ucrainene, s-au opus, deoarece ridicau pretenții asupra nordului Bucovinei. La 11/24 octombrie 1918, un grup de intelectuali de la Universitatea din Cernăuți, condus de profesorul Sextil Pușcariu, a editat ziarul „Glasul Bucovinei”, care a influențat puternic conștiința colectivă în lupta pentru unire. Voluntarii bucovineni, foști militari în armata austro-ungară, aflați în Basara-

bia, și-au exprimat sprijinul pentru unire. La inițiativa lui Sextil Pușcariu, la 1/14 octombrie 1918 s-a convocat o Adunare națională la Cernăuți, care s-a proclamat Adunare Constituantă. Aceasta a hotărât „unirea Bucovinei integrale” cu celelalte provincii românești într-un stat național independent. Tot atunci s-a format Consiliul Național, ca organism reprezentativ, și un Birou Executiv, condus de Iancu Flondor.

Însă *Adunarea Națională Ucraineană* acționa pentru încorporarea nordului Bucovinei, decretând mobilizarea. În aceste împrejurări, Consiliul Național a solicitat sprijinul armatei române. Guvernul român a aprobat, la 10/23 octombrie 1918, intrarea unei divizii în Bucovina și a informat Guvernul austriac în privința acestei decizii. La 30 octombrie/12 noiembrie 1918, Consiliul Național a votat *Legea fundamentală provizorie asupra puterilor Țării Bucovinei*. Faza autonomiei se încheia, trecându-se la etapa a doua.

La *Congresul General al Bucovinei* din 15/28 noiembrie 1918 au fost convocați 74 de delegați ai Consiliului Național Român, 13 delegați ai ucrainenilor, 7 ai germanilor, 6 ai polonezilor. *Declarația de Unire a Bucovinei cu România* a fost citită de Iancu Flondor, președintele Congresului General al Bucovinei, și a fost primită de plenul congresului cu aplauze prelungite. Motiunea de unire a fost votată în unanimitate de cei prezenți. Congresul a ales o delegație, formată din Iancu Flondor, Dionisie Bejan, Ion Nistor, Eudoxiu Hurmuzachi și alții, care să-i prezinte regelui actul unirii. Unirea Bucovinei cu România a fost promulgată de regele Ferdinand I prin Decretul-lege din 18/31 decembrie 1918.

Unirea Transilvaniei cu România. În 1918 emigrația română din străinătate și-a intensificat activitatea. La 20 septembrie 1918, la Paris, s-a format Consiliul Național pentru Unitatea Românilor, recunoscut de guvernele francez, englez și italian, ca reprezentant al tuturor românilor. În Transilvania, în septembrie 1918, și-au reluat activitatea cele două forțe politice românești: Partidul Național Român (PNR) și Partidul Social-Democrat (PSD). Cele două partide au anunțat oficial hotărârea românilor de autodeterminare prin *Declarația de la Oradea* din 16/29 septembrie 1918. Aceasta consemna: libertatea națiunii, separarea politică de Ungaria, asumarea suveranității națiunii în teritoriul său național, plebiscitul. Declarația era adresată Parlamentului Ungariei, unde a fost citită de către deputatul Alexandru Vaida-Voevod pe data de 5/18 octombrie 1918. Declarația a căpătat valoarea unei proclamații de independență. La 18 octombrie 1918, la Budapesta, s-a constituit Consiliul Național Român Central (CNRC), ca organ politic unic al românilor din Transilvania, alcătuit din câte șase membri din fiecare partid (PNR: V. Goldiș, A. Lazăr, T. Mihali, Ș. Cicio-Pop, A. Vaida-Voevod, A. Vlad și PSD al Românilor din Transilvania: T. Albani, I. Flueraș, E. Grapini, I. Jumanca, I. Renoiu și B. Surdu). El a devenit centrul de coordonare a mișcării naționale din Transilvania, mutându-și sediul la Arad în 21 octombrie / 3 noiembrie 1918.

PORTRET ISTORIC

Iancu Flondor, luptător pentru drepturile românilor bucovineni în timpul stăpânirii austriece. Președinte al Partidului Național Român din Bucovina, deputat în Dieta Bucovinei, președinte al Consiliului Național din Bucovina, membru al Consiliului Național Român. Președintele Congresului General al Bucovinei care a votat Unirea Bucovinei cu România. A fost ministru al Bucovinei în Guvernul Ion I.C. Brătianu (decembrie 1918–aprilie 1919).

- **Apreciază rolul istoric al lui Iancu Flondor în realizarea Unirii Bucovinei cu România.**

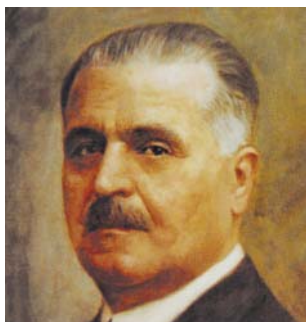
DOCUMENTAR

„[...] Astăzi, când după eforturi și jertfe uriașe din partea României și a puterilor și nobililor ei aliați s-au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile și când în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit în temelii ei și s-a prăbușit și toate neamurile încătușate în cuprinsul ei și-au câștigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâiu gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre.

Drept aceea noi, Congresul General al Bucovinei, întrupând suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărâm: Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu regatul României.”

Extras din *Declarația de Unire a Bucovinei cu România*

- **Identifică în document argumente ce demonstrează dreptul istoric al românilor de a se uni cu țara-mamă.**

Vasile Goldâș, organizator al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia

DOCUMENTAR

„1. Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre. 2. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus-indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal. 3. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, Adunarea Națională proclamă următoarele: înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenurile vieții publice; votul obștesc, direct, egal, secret, pentru ambele sexe în vârstă de 21 de ani. 4. Desăvârșita libertate de presă, asociere și întrunire, libera propagandă a tuturor gândirilor omenești. 5. Reforma agrară radicală. 6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantaje care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.”

Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918

- **Determină două principii pe care s-au bazat românii din Transilvania.**
- **Identifică în document prevederile ce demonstrează viziunile progresiste ale românilor. Argumentează.**

În noiembrie, în întreaga Transilvania, după modelul CNRC, s-au format consilii și gărzi naționale locale, care au preluat controlul politic și administrativ în provincie, reușind să mențină ordinea. La 27 octombrie/9 noiembrie 1918, CNRC a adresat o notă ultimativă Guvernului ungar, cerând „întreaga putere de guvernare”. În acest context, la 1–2/13–14 noiembrie 1918, la Arad, s-au desfășurat tratative cu reprezentanții Consiliului Maghiar Național, care au recunoscut organismele politice românești, dar au oferit românilor doar autonomia administrativă. Propunerea părții ungare a fost respinsă, Iuliu Maniu declarând categoric că dorința românilor era „despărțirea totală” de Ungaria.

Prin Manifestul *Către popoarele lumii*, adresat de CNRC la 23 octombrie/5 noiembrie 1918, se aducea la cunoștință opiniei publice mondiale că unirea Transilvaniei cu România este voința întregii națiuni române. CNRC a decis, în ace-

lași timp, convocarea unei Mari Adunări Naționale, care să dea expresie voinței românilor transilvăneni. La 18 noiembrie/1 decembrie 1918, la Alba Iulia, a avut loc *Adunarea Națională a Românilor*. Vasile Goldâș a dat citire în plenul adunării „*Rezoluției Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*”, iar Iuliu Maniu a ținut un discurs prin care a motivat această rezoluție. Cei 1228 de delegați aleși pe principii democratice din toate categoriile sociale, organizații politice, societăți culturale, bisericești, profesionale etc. au votat Rezoluția în unanimitate. La Adunarea Națională de la Alba Iulia au participat peste 100 000 de oameni. Decizia de unire a Transilvaniei cu România a fost însoțită de un program de înnoiri ce a direcționat dezvoltarea ulterioară a țării. Prin Decretul nr. 3631 din 28 noiembrie/11 decembrie 1918, regele Ferdinand I a ratificat Unirea Transilvaniei cu România. Astfel, se desăvârșea formarea Statului Unitar Român.

Recunoașterea internațională a Marii Uniri. Noul stat românesc, având o suprafață de 295 049 km² și o populație de peste 18 mil. de locuitori, a fost recunoscut pe plan internațional prin tratatele de pace semnate la Conferința de Pace de la Paris (1919–1920). Diplomația românească a depus o muncă enormă: a trebuit să convingă delegații de la Conferință privind intențiile pașnice față de Antanta, necesitatea încheierii Armistițiului din 26 noiembrie /9 decembrie 1917 și a Păcii de la București la 24 aprilie/7 mai 1918 cu Puterile Centrale, argumentând că a rămas în acele situații fără susținerea aliaților. Delegația română, în frunte cu I.C. Brătianu, a trebuit să facă față atitudinilor Mariilor Puteri, care și-au asumat dreptul de a decide în principalele

Delegația României la Conferința de Pace de la Paris

probleme. România nu a fost admisă la negocierea Tratatului de la Versailles cu Germania și l-a semnat la 28 iunie 1919, după care delegația românească a părăsit Conferința. La 10 septembrie 1919, Marile Puteri au semnat *Tratatul de pace cu Austria*, punând România în fața faptului împlinit. Noua delegație, în frunte cu Al. Vaida-Voevod, a semnat tratatul la 10 decembrie 1919. Tratatul era favorabil României și recunoștea unirea Bucovinei. *Tratatul de pace cu Bulgaria*, conform căruia hotarul dintre cele două țări rămânea cel stabilit în anul 1913, a fost semnat la 27 noiembrie 1919. României i se confirma dreptul asupra Cadrilaterului. O situație aparte era cu Ungaria, deoarece în 1919 Guvernul comunist de la Budapesta refuza să-și retragă trupele de pe teritoriul Transilvaniei și a atacat armata română. În urma unor lupte grele de apărare, militarii români au trecut la contraofensivă, ocupând Budapesta la 2 august, ceea ce a dus la căderea Republicii Sovietice Ungare în frunte cu Bela Kun. În septembrie, armata română s-a retras de pe teritoriul Ungariei. *Tratatul de pace cu Ungaria*, semnat la Trianon la 4 iunie 1920, de I. Cantacuzino și N. Titulescu din partea României, confirma unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România.

La 28 octombrie 1920, România, pe de o parte, și Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia, de cealaltă, au semnat *Tratatul de la Paris*, prin care se recunoștea unirea Basarabiei cu România. Rusia Sovietică n-a fost acceptată la Conferința de Pace și a declarat că nu recunoaște tratatele semnate la Paris.

Datorită afirmării și insistenței diplomației românești la Conferința de Pace de la Paris au fost recunoscute noile frontiere ale României și unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu țara.

Laboratorul competențelor

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Ziarul francez din 28 martie 1920 consemna realizarea Statului Unitar Român

ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Art. 59. Austria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra părții fostului ducat al Bucovinei, cuprinsă dincoace de fruntariile României, astfel precum vor fi fixate ulterior de principalele puteri aliate și asociate.”

Extras din *Tratatul de pace cu Austria*,
Saint-Germain, 10 septembrie 1919

- Explică termenul *tratată*.
- Identifică principala prevedere a tratatului respectiv pentru România.
- Numește evenimentul în cadrul căruia a fost semnat acest tratat.

- Numește evenimentul istoric la care face trimitere titlul lucrării. Argumentează.
- Numește o cauză a acestui eveniment.

„Art. 27. Fruntariile Bulgariei vor fi fixate după cum urmează (a se vedea harta anexată): [...] Cu România: de la Marea Neagră până la Dunăre: fruntaria astfel cum există la 1 august 1914. De aici până la confluența Timokului cu Dunărea: principalul canal navigabil al Dunării în amonte.”

Extras din *Tratatul de pace cu Bulgaria*,
Neuilly sur Seine, 27 noiembrie 1919

- Demonstrează că hotarul României rămânea cel fixat după cel de-al Doilea Război Balcanic.

5. Conferința de Pace de la Paris și noua ordine internațională

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște și înțelege cum s-a modificat harta Europei și cum au evoluat relațiile internaționale.

IDEEA PRINCIPALĂ

Prin sistemul de tratate semnate la Conferința de Pace de la Paris și la Conferința de la Washington, numit și Sistemul Versailles-Washington, s-a stabilit o nouă ordine internațională și s-au pus bazele relațiilor interbelice din Europa.

VOCABULAR

Cei Patru Mari (Consiliul celor patru) – Georges Clemenceau, prim-ministrul francez, Lloyd George, prim-ministrul britanic, Woodrow Wilson, președintele SUA, și Vittorio Orlando, prim-ministrul italian.

Cele 14 puncte ale lui Wilson – plan prezentat de președintele SUA la 8 ianuarie 1918 în fața Senatului, în care se pleda pentru dreptul popoarelor la autodeterminare, aplicarea principiului naționalităților și crearea unei „Ligi a națiunilor”.

Demilitarizare – interdicția de staționare a forțelor armate și de ridicare a fortificațiilor și instalațiilor militare pe un teritoriu conform tratatelor internaționale.

Reparații de război – compensarea, financiară sau în natură, de către statele învinse, a pagubelor provocate altor state în timpul războiului.

Securitate colectivă – stare a relațiilor dintre state, creată prin luarea unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni.

SPAȚIUL ISTORIC

Legendă:

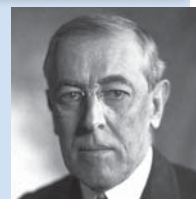
FRANȚA – Denumirile statelor
● – Capitale
○ – Valența – Orașe

- Identifică schimbările de pe harta Europei interbelice față de cea de până la Primul Război Mondial.

PORTRET ISTORIC

Woodrow Wilson, pre-

ședinte al SUA (1913–1921), istoric, politolog. A fost adeptul neutralității SUA în Primul Război Mondial în perioada inițială, dar scufundarea vaselor civile americane de submarinele germane l-a făcut să-și schimbe poziția și să susțină implicarea activă în război (din martie 1917). A proclamat *Cele 14 puncte* și a devenit „vestitorul” unei diplomații „noi și deschise”. A stat la baza fondării Societății Națiunilor. Laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 1919.

8 ianuarie 1918 – adresarea președintelui Woodrow Wilson către Congresul SUA în care formulează „Cele 14 puncte”

28 iunie 1919 – semnarea Tratatului de la Versailles cu Germania

27 noiembrie 1919 – semnarea Tratatului de la Neuilly sur Seine cu Bulgaria

10 august 1920 – semnarea Tratatului de la Sevres cu Turcia

12 noiembrie 1921 – 6 februarie 1922 – desfășurarea Conferinței de la Washington

18 ianuarie 1919 – 21 ianuarie 1920 – desfășurarea Conferinței de Pace de la Paris

10 septembrie 1919 – semnarea Tratatului de la Saint-Germain-en-Laye cu Austria

4 iunie 1920 – semnarea Tratatului de la Trianon cu Ungaria

28 octombrie 1920 – semnarea Tratatului de la Paris

La **Conferința de Pace de la Paris (18 ianuarie 1919–21 ianuarie 1920)** au participat 28 de state și 4 dominioane britanice. De la Conferință a lipsit Rusia Sovietică, din cauza nerecunoașterii de către puteri a regimului instaurat în octombrie 1917. Președintele Conferinței a fost proclamat delegatul Franței, Georges Clemenceau. Problema principală pe ordinea de zi a Conferinței de la Paris a fost elaborarea tratatelor între statele învingătoare și cele învinse. Dezbaterile s-au desfășurat inițial în cadrul *Consiliului celor zece* (câte doi reprezentanți ai Franței, Statelor Unite, Marii Britanii, Italiei și Japoniei) și apoi în *Consiliul celor patru*. Participanții la dezbateri reprezentau interesele statelor care i-au delegat, ceea ce făcea ca discuțiile să fie tensionate și principiale, fiind clar că se poate ajunge la înțelegere doar prin compromis. Obiectivul britanicilor era de a nu permite ascensiunea Franței în plan european în favoarea lor. Principala preocupare a lui Clemenceau era obținerea unor garanții pentru securitatea Franței, a beneficiilor economice și politice.

Sistemul Versailles-Washington este sistemul de relații internaționale care a pus bazele unei noi ordini mondiale prin tratatele de pace semnate la Conferința de Pace de la Paris (1919–1920) și Conferința de la Washington (1921–1922). Semnarea tratatelor a confirmat atingerea compromisului între statele învingătoare. Prin *Tratatul de la Versailles*, semnat la 28 iunie 1919, Germania era declarată principala responsabilă de declanșarea războiului. Germania pierdea 1/7 din teritoriu și 1/10 din populație (8 mil. de locuitori): ceda Alsacia și Lorena în favoarea Franței și mici teritorii în favoarea Belgiei și a Danemarcei. Coridorul Danzig, Silezia Superioară, sudul Prusiei Orientale și regiunea Teschen reveneau Poloniei. Regiunea Memel era plasată sub o administrație internațională până în 1923. Bazinul Saar era pus sub administrarea Societății Națiunilor, iar orașul Danzig și teritoriul adiacent lui constituia oraș liber plasat sub protecția Societății Națiunilor. Germania pierdea toate teritoriile sale de peste mări în favoarea Marii Britanii, Franței, Japoniei, Belgiei și Portugaliei. În plan militar, se interzicea serviciul militar obligatoriu, armata era redusă la 100 000 de soldați și 5 000 de ofițeri, recrutați pe bază de voluntariat. Nu avea dreptul să fabrice armament și să dețină blindate, artilerie grea, submarine și aviație militară. Teritoriul din stânga Rinului și o fâșie largă de 50 km de-a lungul malului drept erau demilitarizate.

Prin *Tratatul de la Saint-Germain-en-Laye*, semnat cu Austria (10 septembrie 1919), și cel de *la Trianon*, semnat cu Ungaria (4 iunie 1920), s-a consfințit dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar în noi state (Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și Polonia), iar unele state deja existente și-au recâștigat teritorii (România – Transilvania, Italia – Triestul și o parte din Istria). Austria se angaja să recunoască independența Cehoslovaciei și a Regatului Sârbilor,

DOCUMENTAR

„[...] Art. 160. [...] armata germană nu va trebui să cuprindă mai mult de șapte divizii de infanterie și trei divizii de cavalerie. [...] totalul efectivelor armatei nu va trebui să depășească o sută de mii de oameni, inclusiv ofițeri și necombatanți, și va fi destinată exclusiv menținerii ordinii în teritoriu și la poliția frontierelor. [...] Art. 173. Orice fel de serviciu militar general obligatoriu va fi desființat în Germania. Armata germană nu va putea fi constituită și recrutată decât prin angajări voluntare. [...] Art. 180. Toate fortărețele, fortificațiile și locurile întărite situate pe teritoriul german, la estul unei linii trasate la 50 kilometri est de Rin, vor fi dezarmate și dărâmate. [...] Reparații: [...] Art. 231. Guvernele aliate și asociate declară, iar Germania recunoaște că Germania și aliații săi sunt răspunzători – pentru că le-au cauzat – de toate pierderile și de toate daunele suferite de guvernele aliate și asociate, precum și de națiunile lor, ca urmare a războiului ce le-a fost impus prin agresiunea Germaniei și a aliaților săi [...] Art. 235. [...] în cursul anilor 1919 și 1920, precum și în primele patru luni ale anului 1921, Germania va plăti echivalentul a douăzeci de miliarde mărci aur, în vârsămintele și în condițiile pe care le va fixa Comisia reparațiilor.”

Extras din *Tratatul de la Versailles*

- **Analizează prevederile tratatului. Stabilește domeniile la care se referă.**
- **Expune-ți opinia: prevederile tratatului erau echitabile pentru Germania?**

Semnarea Tratatului de la Trianon, fotografie din ziarul „Le Miroir” din 13 iunie 1920

Croaților și Slovenilor, precum și să renunțe la orice drepturi asupra Bucovinei în favoarea României. A fost recunoscută independența Republicii Austria și s-a interzis uniunea dintre Germania și Austria. Austria a fost obligată să plătească reparații Italiei. Forțele militare austriece au fost limitate la 30 000 de persoane. Austria accepta respectarea dreptului tuturor locuitorilor la „orice credință, religie sau convingeri”, dar și respectarea altor drepturi civile și politice ale oricărui cetățean austriac fără nicio deosebire de rasă, religie, origine, naționalitate sau limbă. *Tratatul de la Trianon* consfințea includerea teritoriului Croației, Sloveniei și Voivodinei în Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, al Slovaciei și Ruteniei în Cehoslovacia și al Burgenlandului în cadrul Republicii Austriei. Prin articolele 27, 45, 46, 47, 74 Ungaria recunoștea unirea Transilvaniei, Banatului și Maramureșului cu România.

Prin semnarea *Tratatului de la Neuilly sur Seine* (27 noiembrie 1919), Bulgaria a cedat Tracia de Vest în favoarea Greciei și un teritoriu de 2 563 km² în favoarea Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor, reîntorcea României Dobrogea. Bulgaria trebuia să plătească reparații în sumă de 100 de mil. de lire sterline. Din punct de vedere militar, urma să-și reducă armata la 20 000 de oameni.

Tratatul de la Sevres cu Turcia (10 august 1920) a consfințit dezmembrarea Imperiului Otoman și a stabilit hotarele Turciei. Au fost create regiunile autonome Armenia și Kurdistan. Prin tratat au fost demilitarizate strâmțurile Bosfor și Dardanele. Guvernul Turciei trebuia să asigure respectarea drepturilor și libertăților cetățenești minorităților religioase, naționale și lingvistice. S-a decis ca Turcia să nu plătească despăgubiri și reparații, iar armata turcă să fie doar o forță de protecție internă, cu 50 000 de oameni. La 28 octombrie 1920, Anglia, Franța, Japonia și Italia, pe de o parte, și România, pe de altă parte, au semnat *Tratatul de la Paris*, care recunoștea suveranitatea României asupra Basarabiei.

Caracterul inechitabil al tratatelor au creat premise pentru dezvoltarea tendințelor revizioniste, revanșarde și a ideologiilor totalitare, dar și pentru declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial.

Noua ordine internațională. Tratatul semnat au dat o bază juridică rezultatelor Primului Război Mondial, consfințind o nouă ordine internațională: au confirmat supremația statelor învingătoare, noile frontiere, precum și apariția unor noi state pe harta Europei. Pe harta politică a Europei a reapărut ca stat Polonia, care cuprindea în granițele sale teritoriile anexate anterior de Austro-Ungaria, Germania și Rusia țaristă. În urma destrămării imperiului dualist, Boemia, Moravia și Slovacia s-au unit în 1918 și au format Cehoslovacia. În sudul Europei, Croația, Bosnia și Dalmația au format, în jurul Serbiei și Muntenegrului, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (din 1929 – Iugoslavia). Austria și Ungaria au fost separate definitiv și reduse teritorial. Austriei i-a fost interzisă unirea cu Germania. Turcia a fost redusă la litoralul european al Constantinopolului și la Asia Mică, iar strâmțurile Bosfor și Dardanele au fost deschise comerțului liber. În urma dezintegrării Imperiului Rus și a Loviturii de stat bolșevice din 1917, au obținut independență Letonia, Lituania, Estonia și Finlanda, recunoscute oficial de sovietici în 1920. A fost recunoscută Marea Unire a românilor.

Conferința de la Washington (1921–1922)

Sistemul conceput la Paris a fost completat cu deciziile adoptate la **Conferința de la Washington (12 noiembrie 1921–6 februarie 1922)**. La Conferință au participat SUA, Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia, Olanda, Belgia, Portugalia și China și s-a discutat situația din Pacific. La 13 decembrie 1921, SUA, Marea Britanie, Franța și Japonia au semnat *Tratatul celor patru puteri*, garantându-și reciproc posesiunile din zona Pacificului. La 6 februarie 1922 a fost încheiat *Tratatul celor cinci puteri*, ce stabilea raportul dintre flotele de linie ale statelor semnatare – Statele Unite, Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia, consfințindu-se totodată supremația americanilor

și englezilor. Prin *Tratatul celor nouă puteri* (SUA, Marea Britanie, Franța, Italia, Belgia, Olanda, Portugalia, Japonia și China) din 6 februarie 1922, statele semnatare se obligau să respecte suveranitatea, independența și integritatea Chinei, să aplice și să mențină principiul posibilităților egale pentru comerțul și industria tuturor națiunilor pe întreg teritoriul Chinei. Japonia era obligată să restituie Chinei Peninsula Shantung. Prin tratatele semnate la Conferința de la Washington s-a stabilit noul raport de forțe creat în Extremul Orient prin colaborarea anglo-americană și prin aplicarea politicii „porților-deschise”.

Tratatele semnate la Conferința de Pace de la Paris între Aliați și țările învinse erau precedate de un preambul care marca crearea unei organizații interguvernamentale, numită Societatea Națiunilor sau Liga Națiunilor, cu sediul la Geneva. Scopurile esențiale ale Societății Națiunilor erau garantarea păcii și securității națiunilor, cooperarea pe picior de egalitate, reducerea înarmărilor, rezolvarea tuturor litigiilor pe cale pașnică, sancționarea celor care încălcau tratatele și obligațiile internaționale etc.

Palatul Ligii Națiunilor din Geneva

Pactul Societății Națiunilor avea 26 de articole. Structura Ligii Națiunilor a fost: **Asambleea (Adunarea generală)** a reprezentanților statelor membre ale Societății Națiunilor – 42 membri; Consiliul Societății Națiunilor – 4 membri permanenți (Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia), 4 membri nepermanenți; Secretariatul, în frunte cu secretarul general; Comisia pentru *mandate*. Societatea Națiunilor avea și o *Curte Permanentă de Justiție Internațională*, stabilită mai târziu la Haga. Articolul de bază al Pactului era articolul 16, care prevedea sancțiuni economice și, dacă va fi necesar, militare împotriva statului agresor.

Marea slăbiciune a Societății era neaderarea Statelor Unite, deși construcția ei s-a făcut pe baza principiilor propuse de președintele SUA W. Wilson în Cele 14 puncte.

- Argumentează necesitatea înființării unei organizații internaționale după Primul Război Mondial.

Laboratorul competențelor

➤ ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„I. Convenții de pace publice, discutate deschis [...]. II. Libertatea totală a navigației pe mările din afara apelor teritoriale [...]. III. Suprimarea în cea mai mare măsură posibilă a tuturor barierelor economice [...]. IV. [...] Armatele naționale vor fi reduse la nivelul minim compatibil securității interne. V. Reglementarea liberă, generoasă și cu desăvârșire nepărtinitoare a tuturor dezideratelor coloniale [...]. X. Popoarelor din Austro-Ungaria, al căror loc între națiuni dorim să-l pregătim și să-l asigurăm, trebuie să li se dea cea mai liberă posibilitate de dezvoltare independentă. XI. România, Serbia și Muntenegru trebuie evacuate; teritoriile ocupate trebuie restituite [...]. XII. Părților turcești ale Imperiului Otoman trebuie să li se asigure suveranitatea deplină [...]. XIII. Trebuie să se înființeze un stat polonez independent [...]. XIV. Prin tratate speciale, trebuie să se înființeze o ligă generală a națiunilor.”

Extras din *Mesajul președintelui american W. Wilson adresat Congresului SUA la 8 ianuarie 1918*

- Argumentează caracterul revoluționar al Celor 14 puncte.
- Apreciază importanța Celor 14 puncte ale lui Wilson, formulând două argumente.

➤ ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Numește un fapt istoric care ar justifica titlul lucrării.
- Explică titlul lucrării.

➤ ARTA ÎN SPRIJINUL ISTORIEI

„Semnarea păcii în Sala Oglindilor” de Sir William Orpen

- Identifică evenimentul reflectat în tablou.
- Numește părțile participante.
- Formulează două cauze și două consecințe ale evenimentului.
- Determină din diverse surse istoria acestui tablou.

Evaluare

I. PERSONALITĂȚI CARE AU SCHIMBAT LUMEA

- Recunoaște personalitățile din imagini.
- Apreciază rolul lor istoric formulând câte două argumente.

II. ÎNȚELEGEREA ISTORIEI SOCIALE / OMUL SIMPLU ÎN ISTORIE

„Bucureștenii îndurau cu mare greutate necazurile războiului. Orașul scufundat în întuneric din cauza vizitelor Zeppelinului (bombardier, aparat de zbor inventat de F. Zeppelin), oprirea circulației pe străzi de la orele 9 seara, suspendarea tuturor spectacolelor, îndatorirea de a stinge toate luminile înăuntrul locuințelor la întâia somațiune a poliției, deșteptările de noapte în concertul sinistru al clopotului de la Mitropolie, al pocnetelor șrapnelor de la posturile de apărare, al groaznicelor explozii căzute din Zeppelin, toate acestea erau o răsturnare prea repede a tuturor obiceiurilor de până atunci.”

Constantin Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului. 1916–1918*, Braila, 1921, p. 5

- Enumeră pericolele ce amenințau capitala României.
- Apreciază impactul războiului asupra vieții de zi cu zi a bucureștenilor.

IV. SPAȚIUL ISTORIC

- Formulează câte o consecință a Conferinței de Pace de la Paris pentru România, Polonia, Cehoslovacia, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor.

- Recunoaște documentul și apreciază importanța lui istorică.
- Numește două cauze și două consecințe ale adoptării documentului.

III. ANALIZA SURSELOR PRIMARE

Delegația Germaniei la Conferința de Pace de la Paris

„[...] Suntem forțați să recunoaștem că noi suntem singurii ce purtăm vina pentru acest război: o asemenea recunoaștere din partea mea ar fi o minciună. Nu căutăm să absolvim Germania de responsabilitatea declanșării războiului și nici de felul în care el a fost purtat. Oricum, ne opunem cu hotărâre ideii că Germania, al cărei popor credea că duce un război de apărare, ar trebui obligată să accepte vina de una singură.”

Contele Brockdorff-Rantzau (al treilea din dreapta), conducătorul delegației germane la tratativele de pace de la Paris din 1919.

În: D. Dumitrescu, M. Manea, M. Popescu, *Culegere de surse istorice. Epoca modernă și contemporană*

- Numește data începutului Primului Război Mondial și țările care l-au declanșat.
- Identifică poziția delegatului Germaniei la Conferința de Pace cu referire la vinovății de declanșarea războiului.
- Exprimă-ți părerea despre poziția delegatului german. Argumentează.

V. ÎNȚELEGEREA CAUZALITĂȚII ȘI SCHIMBĂRII ÎN ISTORIE

Unitatea 2

Lumea în perioada interbelică

Europa în perioada interbelică

Principalele idei ale unității

După Primul Război Mondial, statele lumii au oscilat între democrație și totalitarism.

Cea mai puternică țară democratică, SUA, aplicând liberalismul, a asigurat o creștere ascendentă a producției de mărfuri în primul deceniu interbelic.

Anii 1929–1933 au marcat evoluția statelor lumii prin Marea Criză Economică, depășită în SUA prin programul președintelui Fr. D. Roosevelt – New Deal.

Prin Statutul de la Westminster, Imperiul Britanic se transformă în Commonwealth.

Franța a cunoscut perioade lungi de instabilitate politică, frecvente schimbări de guverne.

Fragilitatea democrației, problemele social-economice, tendințele revanșarde și revizioniste au dat naștere mișcărilor de extremă dreaptă, care au dus spre instaurarea regimului fascist în Italia și a celui nazist în Germania.

În unele state din Europa Centrală și de Est (Polonia, Iugoslavia, Bulgaria) s-au instaurat regimuri autoritare.

În octombrie 1917, bolșevicii, în urma unei lovituri de stat, au instaurat regimul totalitar comunist în Rusia, iar în anul 1922 a fost constituită Uniunea Sovietică.

România a evoluat de la un regim democratic la o dictatură regală în anul 1938.

Marea Unire din 1918, fortificată cu reforme în plan politic, administrativ, social-economic și cu investiții, a dus la intensificarea ritmurilor de dezvoltare multilaterală a României, la anumiți indici economici ajungând printre primele state din Europa și din lume.

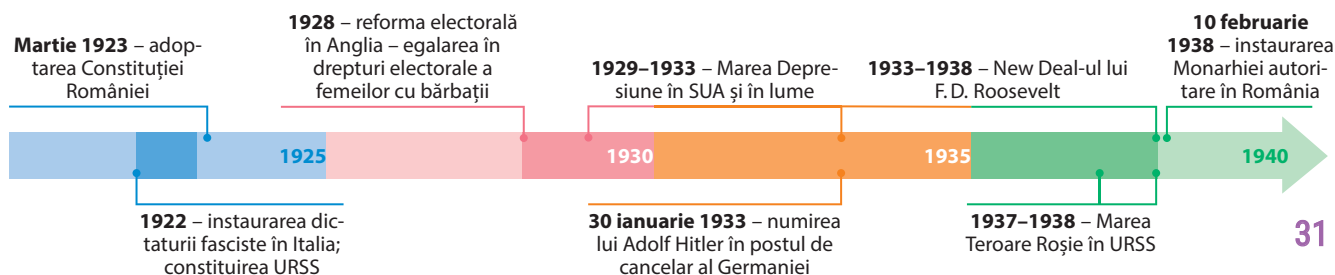
RASSM a fost constituită în anul 1924 în calitate de cap de pod pentru ocuparea Basarabiei, promovarea politicii expansioniste și a propagandei comuniste în sud-estul Europei.

Cuvinte-cheie

Colectivizare	Nazism
Comunism	Regim autoritar
Criză economică	Regim democratic
Democrație	Regim totalitar
Dictatură	Revizionism
Fascism	Represiuni
Ideologie	Totalitarism

Personalități

Adolf Hitler	Constantin Brâncuși
Alexandru Pămădeală	Franklin Delano Roosevelt
Benito Mussolini	Iosif Stalin
Carol al II-lea	Maria Cebotari

6. Statele Unite ale Americii

ARGUMENT

Cunoștințele despre evoluția Statelor Unite în perioada interbelică te vor ajuta să înțelegi cauzele și particularitățile dezvoltării democrației și economiei americane.

IDEEA PRINCIPALĂ

După Primul Război Mondial, Statele Unite au devenit cea mai prosperă țară din lume. Au cunoscut o rapidă dezvoltare economică, ajungând la o criză de supraproducție, depășită prin programul New-Deal.

VOCABULAR

Concern – reunire de mai multe întreprinderi din diferite ramuri economice sub conducerea unui grup restrâns de monopolști, diferită de trust prin aceea că întreprinderile rămân formal independente.

Crah – fenomen economic caracterizat prin lipsa acută a creditului pe piață, scăderea catastrofală a cursului acțiunilor la bursă și devalorizarea monedei.

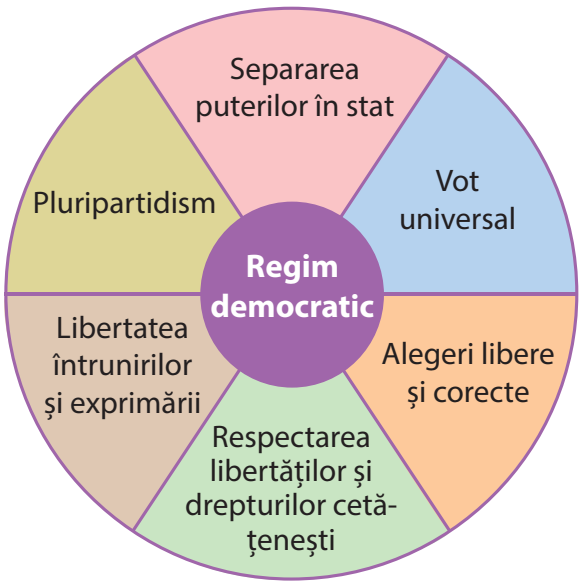
Izolaționism – politică externă a unei țări de neimplicare în soluționarea problemelor internaționale.

Legea Prohibiției – prin Amendamentul XVIII al Constituției, în 1919, în SUA s-a interzis producerea, vânzarea, exportul băuturilor alcoolice.

Republică prezidențială – formă de guvernământ în care președintele este atât șeful statului, cât și șeful Executivului, fiind ales de popor.

Trust – formă de monopol în care întreprinderile care s-au contopit își pierd independența comercială, de producție și juridică.

Caracteristici ale regimului democratic

Președinții SUA în perioada interbelică

Numele	Mandatul	Partidul
Thomas Woodrow Wilson	1913–1921	Partidul Democrat
Waren G. Harding	1921–1923	Partidul Republican
Calvin Coolidge	1923–1929	Partidul Republican
Herbert C. Hoover	1929–1933	Partidul Republican
Franklin Delano Roosevelt	1933–1945	Partidul Democrat

● Utilizând diagrama, tabelul și termenii din vocabular, demonstrează că SUA formau o țară democratică.

PORTRET ISTORIC

Franklin Delano Roosevelt, al 32-lea președinte al SUA (1933–1945), în funcție 4 mandate consecutiv. A fost inițial adeptul neutralității, dar evenimentele din anii '30 și ascensiunea URSS l-au convins să redefinească politica externă conform liniilor trasate de Wilson. A lansat programul „New-Deal”. În timpul celui de al Doilea Război Mondial a participat la Conferințele de la Teheran și Yalta.

Viața politică. În Statele Unite ale Americii, țară democratică, republică prezidențială, viața politică a continuat să fie dominată de Partidul Democrat și cel Republican, dar au apărut și noi partide politice, precum cel Comunist. În timpul războiului președintele W. Wilson a adoptat o politică economică dirijistă și a întărit atribuțiile președintelui în detrimentul Congresului și statului federal, ceea ce după război a trezit nemulțumirea populației. W. Wilson a pierdut alegerile din 1920 în favoarea republicanului W. Harding. Alegerile au fost susținute informațional de prima emisiune radio la nivel național. Aceste alegeri din SUA au fost primele la care au participat femeile (conform Amendamentului al XIX-lea al Constituției SUA). Administrația republicană a proclamat ca bază a activității sale principii precum „individualismul” și neamestecul statului în viața economică. Harding nu și-a dus mandatul până la capăt, în urma decesului fiind înlocuit, la 2 august 1923, de vicepreședintele Calvin Coolidge, care a reușit să obțină victoria la alegerile din 1924. Coolidge a insistat pe probleme legate de reconstrucție, restabilirea ordinii, a inițiat un program de reducere a cheltuielilor federale, a fost preocupat și de problema imigrării.

În noiembrie 1928, președinte a fost ales republicanul Herbert Hoover. În perioada președinției lui a fost adoptată legea pieței agrare și crearea oficiului federal, căruia i s-au alocat mari fonduri pentru sprijinirea fermierilor. După declanșarea Marii Crize Economice administrația n-a putut face față problemelor. Astfel, în 1932 democratul Fr. D. Roosevelt a ajuns în fruntea țării.

Dezvoltarea economico-socială. La finele lui 1918 Statele Unite au devenit cea mai prosperă țară din punct de vedere economic și militar și bancherul lumii, contribuind la refacerea economiilor europene distruse de război. Astfel, centrul financiar mondial s-a transferat din Europa în America.

În primii ani postbelici, Statele Unite au fost lovite de o *criză economică*. Veniturile fermierilor au scăzut, 450 de mii dintre ei au falimentat. În 1920, pentru prima dată în istoria țării, cu 105,7 mil. de locuitori, populația urbană a depășit populația rurală. Din cele 42 mil. de persoane active economic, circa 25 mil. erau lucrători angajați în industrie, transport și sectorul serviciilor. Din primăvara anului 1921 industria americană a început să iasă din criză. Criza agrară însă a continuat chiar și după ce industria a început să progreseze.

Legea Prohibiției, votată în 1919, a dus la apariția contrabandei și crearea unor mari grupări criminale precum cea condusă de Al Capone.

În 1922–1929, economia SUA a cunoscut *perioada „capitalismului bunăstării”*. Succesul economic s-a datorat mai multor factori: promovarea liberalismului, reducerea impozitelor marilor întreprinderi, ceea ce încuraja dezvoltarea marilor concerne și trusturi în defavoarea producătorilor mici, plasarea de capital în străinătate (7 miliarde dolari în 1919 și 17 miliarde în 1929), creșterea puterii de cumpărare drept rezultat al creșterii salariilor, prezența surselor de materii prime: petrol (rezerve descoperite în California, Texas, Oklahoma), cauciuc, cupru și nitrați, reinnoirea și reechiparea tehnică a întreprinderilor, creșterea utilizării energiei electrice, mecanizarea extinsă a proceselor de producție, introducerea standardizării (fordism), producția în masă. Dezvoltarea cercetării fundamentale și introducerea organizării științifice a muncii (taylorism) au contribuit la creșterea productivității muncii și la accelerarea creșterii economice.

S-au dezvoltat rapid industria producției de oțel, industria petrolieră și sectorul energetic, industriile auto, chimică, electrotehnică, inginerie radio etc. Producția de oțel a crescut de la 32 de mii de tone în 1921 la 57 de mii de tone în 1929, iar producția de petrol – de la 33 mil. tone în 1913 la 138 mil. tone în 1929. Industria de automobile a înregistrat rezultate uimitoare: de la 4 000 de vehicule produse în 1900, la 1,9 mil. în 1919, 4,3 mil. în 1926 și 5,6 mil. în 1929. Automobilul a devenit simbolul prosperității americane. Fiecare al

● **Argumentează importanța Amendamentului XIX, reieșind din valorile democratice.**

SURSE ISTORIOGRAFICE

„Henry Ford ia o decizie care va transforma din temelie economia: mărește substanțial salariile muncitorilor, cu 5% pe zi, ceea ce însemna că o mașină putea fi cumpărată și de clasa muncitoare, fiind echivalentul a 52 de zile de muncă. Acesta a fost elementul care a creat producția de masă în SUA și apoi în Europa. [...] Muncitorul nu mai trebuia «împins» să lucreze, o făcea singur, să-și potolească lăcomia și orgoliul.”

Ilie Rotariu, *Globalizare și turism*

● **Explică importanța deciziei adoptate de Ford.**

1929, Pontiac sedan (General Motors)

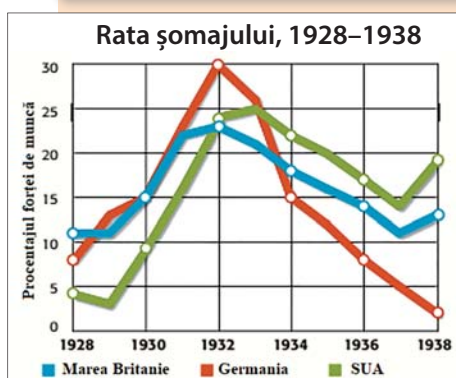
CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Afize publicitare

- Identifică electrocasnicele promovate în afize.
- Enumeră electrocasnicele utilizate în prezent, numind producătorii.

ANALIZA INDICATORILOR

Sursa: *European Historical Statistics: 1750–1970; Historical Statistics of the United States: Colonial Times to 1970*

- Apreciază impactul social al Marii Depresiuni.

și a fost suspendată convertibilitatea dolarului în aur. Dolarul a fost devalorizat cu până la 50%. S-a instituit controlul direct al statului în sfera bancară și a fost aplicată reforma sistemului fiscal. S-au înființat Administrația Națională pentru Restabilire și Administrația Reglementării Agriculturii. A fost adoptată *Legea privind*

cincilea american deținea o mașină. Poziție dominantă pe piață aveau General Motors, Ford Motor și Chrysler Corporation. Concomitent s-a dezvoltat infrastructura, Guvernul federal a alocat peste 2 miliarde de dolari pentru dezvoltarea șoselelor. PIB-ul a crescut cu 14,3 %, de la 90,5 miliarde de dolari în 1925 la 103,6 miliarde de dolari în 1929.

S-a modificat peisajul urban – au apărut blocurile „zgârie-nori”, un alt simbol al prosperității americane, cartiere specializate de afaceri, mahalale ale imigranților, cinematografe. Din 1925 până în 1929 acțiunile Bursei din New York au crescut de la 27 la 87 miliarde de dolari. Milioane de americani, sperând să se îmbogățească, au fost atrași de bursă.

Ponderea Statelor Unite în economia mondială a crescut, devenind lider în lume. Valoarea exporturilor americane s-a mărit de la 2,4 miliarde de dolari în 1913 la 5,1 miliarde de dolari în 1929. Până la sfârșitul anilor '20, SUA au furnizat 48 % din producția industrială a lumii, producând cu 10 % mai multe mărfuri decât Marea Britanie, Franța, Germania, Italia și Japonia la un loc.

Între 1922 și 1929 salariile s-au mărit cu 33 %, constituind în medie 1000 \$, iar nivelul de trai a crescut semnificativ. Noile bunuri de larg consum, cum ar fi aparate de radio, telefoane, frigidere, aspiratoare, iar mai apoi și mașini de spălat, au devenit componente obișnuite ale vieții cotidiene. Aceasta se datora introducerii pe scară largă a sistemului de credit de consum și publicității produselor. Sistemul de creditare a facilitat vânzarea automobilelor și locuințelor. Valoarea totală a creditelor de consum în 1929 era 6,4 miliarde de dolari.

Cea mai nefavorabilă situație era în sectorul agrar. Folosirea îngrășămintelor artificiale, a tehnicii moderne a dus la creșterea producției agricole, dar ea nu se vindea din cauza concurenței, în 1925–1926 fiind evidente semne de supraproducție. Fermele mici și mijlocii erau neprofitabile. În 1925–1929 au fost vândute forțat, pentru neplata datoriilor și impozitelor, 547 de mii de ferme (8,7 %). În 1930, SUA au înregistrat o scădere a populației angajată în agricultură cu circa 1,5 mil.

Marea Depresiune. În 1929 s-a declanșat Marea Criză Economică, odată cu prăbușirea bursei de acțiuni (la 29 octombrie 1929), numită și *Crahul de pe Wall Street* sau *Joia Neagră*. Cauzele crizei au fost:

- supraproducția și, respectiv, scăderea dramatică a cererii;
- dezechilibre și derapaje financiare din anii '20;
- emiterea banilor fără acoperire;
- abuzul de credite de consum și de speculații bursiere.

Marea Depresiune s-a manifestat prin inflație, falimentarea băncilor, întreprinderilor etc., creșterea bruscă a șomajului (de la 8,2 % la 24,3 %), marșuri ale foametei, scăderea exporturilor (de la 5,2 miliarde de dolari la 1,6 miliarde de dolari).

Depășirea crizei. New Deal (Noul Curs) a fost lansat de președintele Fr. D. Roosevelt, în campania electorală, în discursul pronunțat la Convenția democratică de la Chicago, pe 2 iulie 1932. În cele două etape: 1933–1934, 1935–1938, s-au luat un șir de măsuri și s-au implementat reforme. S-a abandonat etalonul aurului (19 aprilie 1933)

produsul agricol (1933), prin care se implementa politica de lichidare a surplusului de produse alimentare în schimbul unei plăți, se ofereau facilități bancare pentru micii proprietari. *Legea pentru reconstrucția industriei naționale* (1933) permitea asociațiilor antreprenoriale să încheie acorduri privind producția și prețurile cu aprobare prezidențială, stabilind libertatea de organizare sindicală și de încheiere a contractelor colective de muncă, fixând salariul minim și numărul maxim de ore de lucru. S-a înființat Administrația Muncilor Civile, s-au organizat și finanțat lucrări publice, tabere de muncă (creând circa 4 mil. de locuri de muncă). Amenajarea Văii Tennessee este un simbol al New Dealului. S-a instituit un sistem de pensii și asistență federală în favoarea șomerilor, bolnavilor, bătrânilor, creând bazele pentru sistemul modern de asistență socială. S-au redus salariile funcționarilor și ale aparatului de stat.

Datorită New Deal s-a restabilit economia, a fost reabilitat sectorul agrar, s-a micșorat numărul șomerilor, au fost construite locuințe sociale, școli, spitale, stadioane etc., s-a dezvoltat infrastructura, au fost introduse măsuri de protecție socială. S-a reușit evitarea unei revoluții sociale, iar Roosevelt a fost ales pentru încă trei mandate. New Deal a remodelat cultura politică americană în jurul principiului că guvernul este responsabil de bunăstarea cetățenilor săi.

În 1938 economia americană a atins nivelul din 1929. În pragul celui de-al Doilea Război Mondial, SUA, prima putere industrială, asigura o treime din producția globală totală. Urmau URSS cu 19%, Germania cu 11%, Marea Britanie cu 9%.

Politica externă a SUA în perioada interbelică s-a caracterizat prin neutralitate și izolaționism, deși americanii au propus crearea Ligii Națiunilor, numărându-se printre fondatorii sistemului Versailles-Washington. Au inițiat Pactul Briand-Kellogg, s-au implicat în problema Chinei și s-au angajat în redresarea Germaniei prin planurile Dawes (1924) și Young (1929). În 1933 SUA au stabilit relații diplomatice cu URSS. Au semnat convenții promovând o politică de bună vecinătate (în 1934 – cu Cuba, în 1935 – cu Haiti, în 1936 – cu Brazilia, Honduras și Nicaragua), și-au retras trupele din Haiti și Republica Dominicană. Roosevelt a înnoit prezența flotei americane în Pacific, ceea ce a dus la o răcire a relațiilor cu Japonia. Congresul SUA a adoptat acte de neutralitate în 1935, 1936 și 1937.

Laboratorul competențelor

UTILIZAREA LIMBAJULUI ISTORIC

- Explică termenul *izolaționism*, reieșind din caricatură.

APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE

Creați un foto-eseu despre Marea Depresiune din SUA, accesând pentru cercetarea voastră diverse site-uri.

ANALIZA ȘI INTERPRETAREA INDICATORILOR

Schimbările în indicatorii economici, 1929–1932

Indicatori	Stat	SUA	Marea Britanie	Franța	Germania
Producția industrială		–46%	–23%	–24%	–41%
Prețurile angro		–32%	–33%	–34%	–29%
Comerț extern		–70%	–60%	–54%	–61%
Șomaj		+607%	+129%	+214%	+232%

Sursa: Jerome Blum, Rondo Cameron, Thomas G. Barnes, *The European world: a history* (2nd ed 1970), p. 885

- Identifică două caracteristici ale Marii Depresiuni.
- Determină țara în care a fost înregistrată cea mai mare rată a șomajului. Oferă o explicație.
- Apreciază impactul crizei asupra comerțului extern.

RELAȚIA CAUZĂ-EFECT

- Enumerați câte o cauză pentru fiecare dintre efecte:

CAUZĂ

?

EFFECT

Creșterea numărului de automobile produse în 1922–1929

?

Aplicarea New Deal

7. Statele Europei de Vest. Marea Britanie, Franța

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște și vei înțelege particularitățile dezvoltării democratice a Marii Britanii și Franței, ale luptei pentru drepturi ale populației, ce au dus la ascensiunea acestor țări în toate domeniile.

IDEEA PRINCIPALĂ

Marea Britanie, deși s-a confruntat cu numeroase probleme interne, prin sistemul democratic tradițional a asigurat o creștere lentă, dar sigură, depășind stagnarea din primii ani postbelici și recesiunea din timpul Marii Crize Economice.

Franța, victorioasă, dar îndatorată, a cunoscut perioade lungi de instabilitate politică și frecvente schimbări de guverne. O anumită stabilitate economică a fost asigurată de teritoriile nou achiziționate și reparațiile primite, ceea ce a întârziat cu doi ani manifestarea Marii Crize Economice.

VOCABULAR

Commonwealth (confederație, comunitate) – asociație liberă a Marii Britanii și a fostelor sale colonii devenite state independente, care îl recunosc pe suveranul britanic al legăturii lor și ca șef al Commonwealth-ului.

Conferință Imperială – conferință a premierilor britanici cu reprezentanții coloniilor.

Monarhie constituțională – formă de guvernare în frunte cu un monarh, atribuțiile căruia sunt limitate de o constituție.

Republică parlamentară – formă de guvernare în care organele de conducere sunt alese, puterea supremă în stat aparține Parlamentului, Guvernul are funcție executivă în frunte cu prim-ministrul, iar șeful statului (președintele) are, cu mici excepții, funcții simbolice.

Sufragetă – luptătoare pentru drepturile politice ale femeii în Anglia.

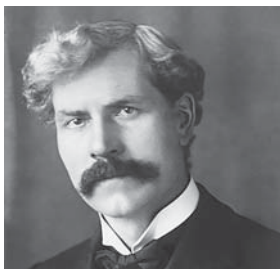
Marea Britanie

Viața politică. Marea Britanie, stat democratic, era o *monarhie constituțională*, în care prim-ministrul este liderul majorității parlamentare. În politica internă, cea mai importantă schimbare a fost *legea electorală* (din 1918, apoi 1928), care făcea votul cu adevărat universal. Prin legea din 1928 femeile au obținut drepturi electorale egale cu ale bărbaților, iar numărul de alegători a crescut cu 5 mil. de femei. Un fapt important a fost dispariția sistemului de două partide, pe lângă conservatori și liberali în peisajul politic încadrându-se laburiștii. În decembrie 1918 s-au desfășurat alegeri parlamentare: Partidul Conservator a obținut 384 mandate și Partidul Liberal – 165. A fost creat un guvern de coaliție, prim-ministru fiind numit David Lloyd George. La 23 ianuarie 1924 s-a constituit primul *guvern laburist* din istoria Marii Britanii, condus de James Ramsay MacDonald. Instaurarea celui de-al doilea guvern laburist a coincis cu declanșarea crizei economice mondiale. În 1931 a fost creată o Comisie regală, ce a elaborat recomandări pentru a scoate țara din criză, care prevedeau reducerea cheltuielilor sociale ale Guvernului, dar au fost acceptate doar de unii membri. Această situație a provocat o criză în Partidul Laburist. S-a constituit un guvern numit „național”, care a condus țara până în 1935 și a contribuit la scoaterea Marii Britanii din criza economică, promovând o politică protecționistă.

În 1936 Marea Britanie a fost marcată de *criza dinastică*. După moartea regelui George al V-lea, moștenitorul tronului – Eduard al VIII-lea – a dorit

David Lloyd-Georg, prim-ministru al Marii Britanii (1916–1922)

James Ramsay MacDonald, prim-ministru al Marii Britanii (1924, 1929–1935)

să se căsătorească cu americanca Wallis Simpson, femeie divorțată. Biserica, Guvernul și familia regală au reacționat prompt, declarând: „Ori tronul, ori Simpson”. Eduard a renunțat la tron, iar rege a devenit fratele său, George al VI-lea, care a avut un rol important în consolidarea poporului englez în anii celui de-al Doilea Război Mondial.

Viața social-economică. Primul Război Mondial a avut consecințe grave pentru Marea Britanie: circa 900 mii de morți, 2 mil. de răniți, din țară creditoare devine țară debitoare către SUA. Între 1921 și 1923 s-a încercat redresarea economiei prin scăderea impozitelor și instaurarea protecționismului. Economia britanică a înfruntat mari dificultăți în folosirea brațelor de muncă demobilizate, restabilirea progresului în metalurgie, unde producția a scăzut de la 9,2 mil. t la 6,3 mil. t fontă. Producția de oțel, deși a crescut de la 7,8 mil. t în 1919 la 9,6 mil. t în 1929, a cunoscut perioade de căderi între 1921 și 1922 și în 1926, ca și producția de cărbune: 230 mil. t în 1919, 163 mil. t în 1921, 126 mil. t în 1926 și 258 mil. t în 1929. O dezvoltare favorabilă au avut industria chimică, cea constructoare de automobile, energetică, petrolieră, aeronautică. În agricultură, în 1920–1929 suprafața terenurilor cultivabile a scăzut de la 46 la 32,5 mil. acri, erau acoperite doar 40 % din necesitățile alimentare ale țării. Ponderea Angliei în comerțul mondial în 1928 era de 14 %, față de 16 % în 1913.

Criza socială din 1920–1921 a înregistrat 2 mil. de șomeri. Creștea exodul rural și progresa procesul de urbanizare. Criza socială din 1926 a culminat cu greva generală din 3–12 mai, cauzată de situația din industria cărbunelui, care necesita modernizare pentru a concura pe piețele externe cu cărbunele german. Proprietarii minelor s-au confruntat cu o alegere: să modernizeze minele sau să reducă salariile, alegând a doua modalitate. Conflictul a generat greva minerilor, căroră li s-au alăturat muncitorii din alte sectoare. Deși Guvernul a interzis grevele (1927), totuși i s-a impus să ia mai multe măsuri, precum acordarea pensiilor, lupta cu sărăcia și șomajul.

Marea Criză Economică s-a manifestat în Marea Britanie prin scăderea bruscă a producției industriale și a celei agricole, a exporturilor (de la 729,3 mil. lire în 1929 la 365 mil. lire în 1932) și importurilor (de la 1 221 la 702 mil. lire), falimentarea întreprinderilor, scăderea salariilor, creșterea șomajului (de la 1,4 mil. în 1929 la 3 mil. în 1932), marșuri ale foamei, căderea bursei etc. Pentru a redresa situația s-a recurs la renunțarea la standardul în aur al lirei sterline, reducerea taxelor pentru export, controlul importului prin taxe vamale preferențiale, prin Acordurile de la Ottawa din 1932 – un regim preferențial reciproc în Commonwealth. S-a lansat o campanie publicitară pentru promovarea produselor autohtone – „Buy British”, s-au acordat credite ieftine, s-a redus ajutorul de șomaj cu 10 %, s-au redus salariile funcționarilor, s-a favorizat concentrarea întreprinderilor miniere și siderurgice, s-a subvenționat sectorul agricol. Începând cu 1934 economia Marii Britanii a ieșit din criză și a luat avânt în 1937, când producția a reprezentat 123,9 % față de cea din 1929.

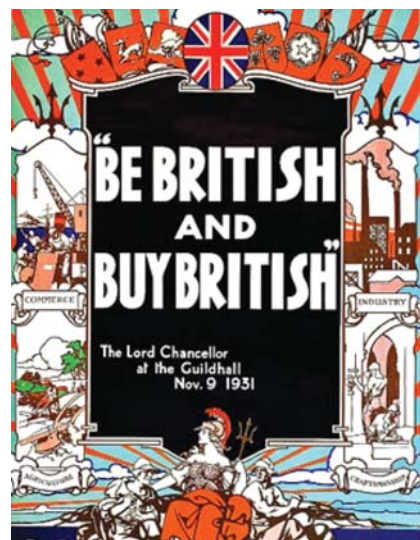
Politica externă. Marea Britanie a fost unul din statele creatoare ale Sistemului Versailles-Washington. La Conferința de la Washington a acceptat paritatea navală cu SUA. În politica europeană, Marea Britanie a optat pentru menținerea unui echilibru. A sprijinit Planul Dawes, în 1924 a recunoscut URSS, în 1925 a semnat Pactul de la Locarno, în 1928 – Pactul Briand-Kellogg, a semnat tratate de ajutor mutual cu Polonia,

STUDIU DE CAZ

Problema irlandeză

La 21 ianuarie 1919, 27 de deputați irlandezi, membri ai Partidului „Noi înșine”, au format în Dublin un Parlament și au proclamat Republica Irlanda, cu „națiune suverană și independentă”. Președinte al Republicii Irlanda a devenit Eamon de Valera (1919–1922), care n-a fost recunoscut de către britanici. În decembrie 1921 a fost semnat un Acord anglo-irlandez, conform căruia partea de sud a Irlandei (26 comitate) au fost recunoscute drept Stat Irlandez Liber cu drepturi de dominiion, iar partea de nord a Irlandei (6 comitate), numită Ulster, a rămas în componența Regatului Unit. În 1949 Irlanda a fost proclamată republică independentă și s-a retras din Commonwealth.

- **Formulează o concluzie referitoare la tendința irlandezilor de a-și dobândi suveranitatea și independența.**

Promovarea campaniei „Buy British” („Cumpără produse engleze”)

România, Grecia, Turcia, care însă au fost respectate doar parțial. În anii '30 Guvernul britanic a promovat o politică duplicitară față de agresori: nu a condamnat atacul japonez din Manciuria, s-a limitat la acuzarea agresiunii italiene asupra Etiopiei, a promovat o politică de neamestec în Războiul Civil din Spania (1936–1939), nu a luat atitudine față de crearea Axei Roma–Berlin, față de Pactul Anti-Comintern și Anschluss. Politica de conciliere a Marii Britanii a fost demonstrată în septembrie 1938, prin semnarea Acordului de la Munchen, acceptând dezmembrarea Cehoslovaciei.

PORTRET ISTORIC

Edouard Daladier, deputat radical socialist francez, prim-ministru (1933–1934, 1938–1940), promotor al Frontului Popular; ministru al apărării în guvernele lui L. Blum (1936–1938). A semnat Acordul de la Munchen. A scos în afara legii Partidul Comunist.

- **Apreciază prin trei argumente rolul lui Edouard Daladier în viața politică a Franței.**

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Utilizând resursele web, studiază evoluția automobilului Citroën.

- **Determină ce automobile de producție franceză sunt cele mai populare în lume, dar și în Republica Moldova.**

În urma Primului Război Mondial, Marea Britanie a preluat colonii din Africa și Orientul Mijlociu. Problemele legate de reorganizarea Imperiului colonial au fost prioritare în perioada interbelică. Conferința Imperială din 1926 a pus bazele transformărilor structurii constituțional-juridice a imperiului, fiind creată Comunitatea Britanică de Națiuni (British Commonwealth of Nations), care a stabilit o formă de parteneriat între metropolă și dominioane. În 1931, prin Statutul de la Westminster, s-a reglementat organizarea dominioanelor în Commonwealth, acordându-le o largă autonomie.

Franța

Viața politică. În anii 1918–1940, Franța a avut un *regim democratic republican*, caracterizat prin instabilitate guvernamentală (42 de guverne, formate prin coaliție de partide politice ale căror interese nu coincideau întotdeauna). În 1919 au avut loc alegeri parlamentare, care au fost câștigate de *Blocul Național*, coaliție a partidelor de dreapta, ce a guvernat Franța între 1920 și 1924. În politica internă s-a remarcat prin interzicerea grevelor, mărirea zilei de muncă la 12 ore și creșterea impozitelor. În 1924, socialiștii și radicalii au constituit un nou bloc electoral, numit *Blocul celor de stânga*, care a câștigat alegerile parlamentare și a format guvernul condus de Edouard Herriot. A implementat un șir de acțiuni: restabilirea zilei de muncă de 8 ore, îmbunătățirea condițiilor de muncă, introducerea unui impozit pe venit. În 1926, întâmpinând dificultăți financiare, Blocul a fost învins la alegeri, iar noul guvern, numit al *Unității Naționale*, în frunte cu Raymond Poincaré, a fost constituit din partide de dreapta și radicali. Partidele de dreapta și radicalii au format guverne până în 1935. Alegerile parlamentare din mai 1936 au fost câștigate cu 57 % de Frontul Popular, constituit din comuniști, socialiști și radicali. Guvernul lui Léon Blum, printre alte reforme populare, a introdus săptămâna de lucru de 40 de ore și dreptul la concediu plătit, a dizolvat partidele de extremă dreapta și a naționalizat parțial industria de război. Divergențele apărute în cadrul Frontului Popular au dus la căderea guvernului. Noul guvern, al radicalului Camille Chautemps, a condus Franța 9 luni, iar în aprilie 1938 a fost constituit alt guvern, în frunte cu Edouard Daladier, care s-a pronunțat împotriva programului Frontului Popular și a anulat unele reforme sociale.

Viața economică. Deși Franța a ieșit învingătoare din Primul Război Mondial, a suportat cele mai grele pierderi, devenind dependentă financiar de Marea Britanie și SUA, cu o datorie de 40 miliarde franci aur. În 1921 Franța a fost cuprinsă de o profundă criză economică, depășită în anul 1924, la aceasta contribuind plata reparațiilor, redobândirea Alsaciei și Lorenei și exploatarea regiunii carbonifere Saar. Creșteri semnificative au cunoscut metalurgia, industria constructoare de mașini, industria chimică, industria aeronautică etc. Producția de cărbune a crescut de la 34 mil. t în anii 1920–1924 la 52 mil. t în 1925–1929, iar cea de oțel – de la 1,8 la 9,4 mil. t. În 1926, Guvernul Poincaré a reușit să stabilizeze francul pe contul majorării impozitelor directe și indirecte, reducerii salariilor, pensiilor etc. Politica promovată de Guvern a dus la învierea economiei.

Franța a fost afectată de *Marea Criză Economică* mai târziu decât alte state:

abia la sfârșitul anului 1930. Întârzierea s-a datorat faptului că țara primise teritorii industrializate, beneficia de reparații din partea Germaniei etc. Dar criza a fost mai îndelungată, până în 1936. Au falimentat 1 457 întreprinderi, producția industrială în 1932 a scăzut cu 24 % față de 1929, producția de automobile în anii crizei a ajuns la 69,6 % față de 1929, producția fontei și oțelului s-a redus cu circa 50 %, a scăzut producția de metale neferoase, aluminiu și zinc, comerțul extern – cu 54 %. S-au redus drastic prețurile produselor agricole (grâu, orz, ovăz, lână, zahăr). În 1935 erau 4,2 mil. șomeri. Vânzarea proprietăților de către țărani și mutarea în orașe a căpătat un caracter masiv. Pentru a-și stabili sistemul financiar, Franța a recurs la devvalorizarea monedei. În 1939, nivelul economiei franceze nu atinsese încă nivelul din 1929.

Politica externă a Franței s-a caracterizat prin promovarea unor tendințe hegemonice. Încercarea Franței de a pune sub control, pe cale militară, regiunea Ruhr în 1923 a eșuat din cauza situației social-economice a Germaniei, a atitudinii SUA și Marii Britanii. A fost obligată să accepte *Planul Dawes*, iar în 1925 – să retragă armata din Ruhr. Reparațiile plătite Franței au fost reduse și prin *Planul Young*. În 1920–1921 a sprijinit ideea creării Micii Înțelegeri, a semnat un tratat de asistență mutuală cu Polonia. În 1924 a stabilit relații diplomatice cu URSS. A fost unul dintre statele inițiatoare ale Pactului Briand-Kellog. În anii '30 a promovat o politică de conciliere față de statele agresoare, tolerând Anshlussul și participând la dezmembrarea Cehoslovaciei în 1938. În problema coloniilor a promovat o politică de neutralizare a mișcărilor de eliberare națională.

Laboratorul competențelor

COMPARAREA SURSELOR PRIMARE

„E vorba de Anglia șoselelor naționale și a șoselelor de centură, de stațiile service și de uzinele care seamănă cu săli mari de expoziție, de cinematografe-gigant, de baruri unde se beau cocktailuri, de magazine Woolworth, de tinere muncitoare care seamănă cu actrițe de cinema.”

J.B. Priestley, *English Journey*, 1934

- Examinează cu atenție cele două surse. Numește tipurile de surse.
- Identifică elementele noi ale vieții cotidiene din Marea Britanie. Determină caracteristicile de bază comune.
- Caracterizează modul de viață al englezilor, conform surselor.

Pagini de reviste, Londra, 1937

CUNOAȘTEREA LIMBAJULUI ISTORIC

Sufragete. Marea Britanie, 1918

- Explică termenul *sufragete*, reieșind din sursă.

GÂNDIRE CRITICĂ ȘI CREATIVITATE

- Elaborează două diagrame ce ar arăta evoluția cantității de cărbune extras în Franța și în Marea Britanie în primul deceniu interbelic.
- Compară cantitățile de cărbune și formulează o concluzie.

APLICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Completează tabelul: *Evoluția vieții politice în Marea Britanie și Franța în perioada interbelică.*

Indicatori	Marea Britanie	Franța
Regimul politic		
Forma de guvernare		
Partide politice aflate la guvernare		
Direcții ale politicii externe		
Concluzii		

JOC DE ROL

Greva din 1926 din Marea Britanie

- Însenați greva.
- Formați trei echipe, care vor reprezenta: minierii, patronii și Guvernul.
- Argumentați-vă poziția, reieșind din situația anului 1926.

8. Statele Europei de Vest. Germania, Italia, Spania

ARGUMENT

Studiind această temă, vei cunoaște caracteristicile regimurilor totalitare de extremă dreaptă (fasciste și naziste), procesul constituirii și consecințele lor asupra societății, vei putea distinge manifestările extremiste specifice totalitarismului și lipsei de democrație și astfel vei înțelege mai bine necesitatea respectării drepturilor omului.

IDEEA PRINCIPALĂ

În anii '20, în Germania a triumfat democrația parlamentară. Însă fragilitatea democrației, prevederile impuse de Tratatul de la Versailles, consecințele Marii Depresiuni au dus la ascensiunea nazismului și instaurarea regimului totalitar (1933).

Criza social-economică și politică după Primul Război Mondial a dus la consolidarea grupurilor fasciste și instaurarea dictaturii fasciste în Italia.

Slăbiciunea democrației, lupta dintre grupările de extremă dreaptă și stângă au dus la declanșarea unui război civil (1936–1939) în Spania, încheiat cu victoria naționaliștilor.

VOCABULAR

Anschluss – anexarea Austriei de către Germania în 1938.

Cărdășia de la München – Conferința și Acordul de la München (29–30 septembrie 1938), în urma cărora a fost dezmembrată Cehoslovacia.

Concordat – tratat încheiat de Papa de la Roma cu diferite state pentru stabilirea statutului și privilegiilor Bisericii Catolice în respectivele state.

Epurare – eliminarea persoanelor considerate necorespunzătoare sau ostile din partid, dintr-o instituție, dintr-o organizație.

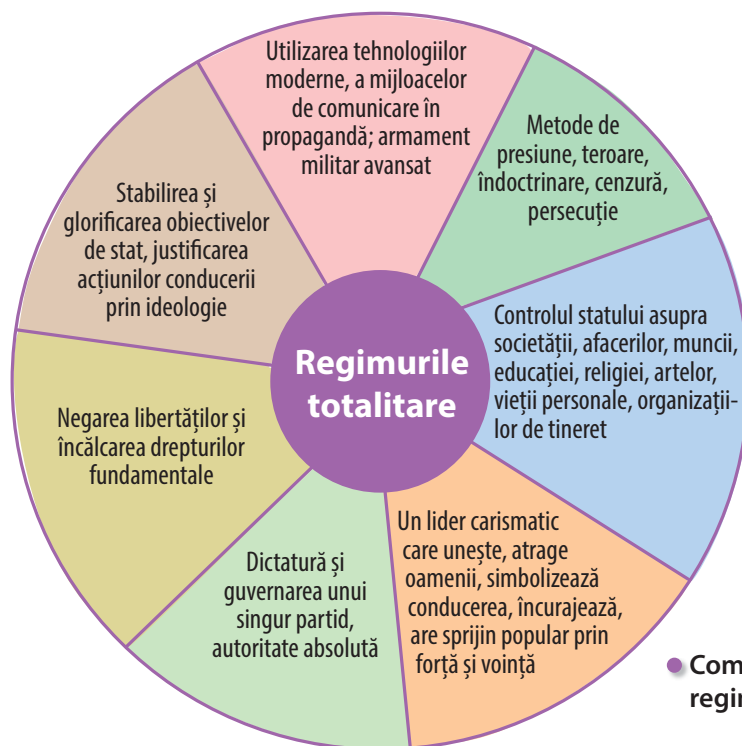
Fascism – ideologie totalitaristă opusă comunismului, liberalismului și democrației apărută în Italia după Primul Război Mondial, caracterizată prin naționalism extremist, misticism, violență etc.

Frontul Stresa – denumirea Acordului semnat între ministrul francez de externe P. Laval, premierul britanic R. MacDonald și premierul italian B. Mussolini.

Ideologie – totalitatea ideilor și concepțiilor care constituie partea teoretică a unui sistem.

Propagandă – răspândirea unor idei care prezintă și susțin o concepție, un partid politic etc., cu scopul de a convinge și de a câștiga adepți.

Remilitarizare – refacerea industriei de război a unei țări.

- Compară trăsăturile regimului totalitar cu cele ale regimului democratic și stabilește diferențele.

Republica de la Weimar. Sub presiunea valului revoluționar, la 9 noiembrie 1918, împăratul german Wilhelm al II-lea a abdicat și a fugit în Olanda. A fost proclamată Republica. La 19 ianuarie 1919 au avut loc alegeri pentru Adunarea Națională, care la 31 iulie 1919 a votat Constituția, instituind Republica de la Weimar, o republică federală, democratică, cu 17 landuri. Parlamentul era compus din două adunări: Reichstag și Reichsrat. Puterea executivă era reprezentată atât de președintele Reich-ului (ales pentru 7 ani, numea Guvernul, primul președinte fiind Friederich Ebert), cât și de cancelar (șeful Guvernului). Numele oficial al țării a rămas *Deutsches Reich* (Reichul German). Anii '20 s-au caracterizat prin *politica blocurilor* – formarea guvernului bazat pe o coaliție din mai multe partide. A avut loc ascensiunea partidelor de extremă dreaptă (în 1919 s-a constituit Partidul Muncitoresc Național-Socialist German (NSDAP), în fruntea căruia mai târziu a venit Adolf Hitler). Au fost făcute încercări de lovituri de stat: în martie 1920 de către monarhiști și în noiembrie 1923, la München, de Adolf Hitler și generalul Ludendorff („Puciul de bere”), respinse de forțele de ordine.

Viața social-economică (1918–1932). Conform Tratatului de la Versailles, Germania a pierdut un șir de teritorii, toate coloniile din Africa și Pacific; urma să plătească reparații de 132 miliarde mărci aur, a fost lipsită de Bazinul carbonifer Saar; 2 mil. de soldați au murit, iar 5 mil. au fost răniți sau luați în prizonierat. Creșterea inflației, șomajul și penuria de hrană au alimentat nemulțumirea populației.

Tratatul de colaborare economică sovieto-german de la Rapallo (1922) a marcat ieșirea din izolare. Problema reparațiilor a fost reglementată prin *Planul Dawes* (1924), care prevedea acordarea de credite, împrumuturi, investiții de capital în scopul restabilirii potențialului industrial și eșalonarea plății reparațiilor, și *Planul Young* (1929) – s-a stabilit o nouă sumă a despăgubirilor: 113,9 miliarde mărci aur, achitate în 37 de ani.

Marea Criză Economică din 1929–1933 a avut urmări grave pentru economia germană: producția industrială s-a micșorat de două ori în comparație cu 1913, șomajul a crescut, salariile și pensiile au fost reduse la jumătate. Politica economică din 1930–mai 1932 (creșterea impozitelor, scăderea salariilor, prețurilor, chiriilor, preluarea unei părți din capitalul bancar, instaurarea controlului asupra schimburilor externe) n-a rezolvat situația, doar a sporit rata șomajului (1,5 mil. în 1929, peste 6 mil. în 1931).

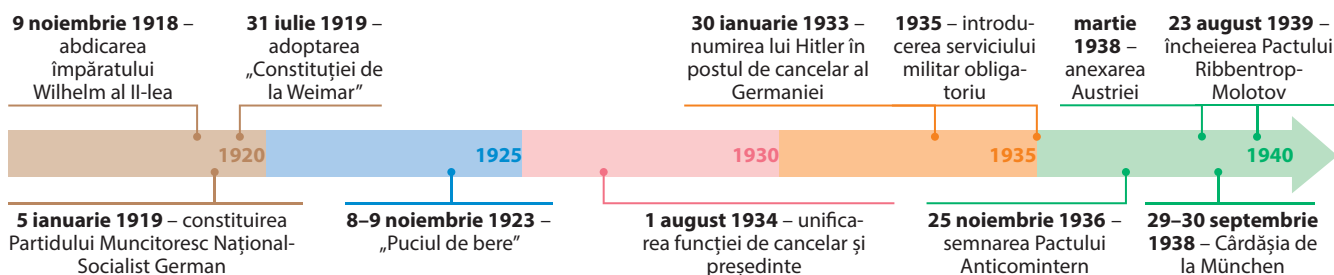
Politica internă (1930–1939). Ascensiunea nazismului. Criza a marcat începutul restrângerii democrației. Din 1930 Republica s-a transformat dintr-un sistem parlamentar în unul prezidențial, președintele Hindenburg numind cabinete lipsite de majoritate parlamentară. În 1932, la alegerile prezidențiale, Hindenburg a fost ales pentru al doilea mandat. În toamna lui 1932, în alegerile pentru Reichstag, cele mai multe voturi au fost obținute de NSDAP – 11,7 mil. (social-democrații – 7,2 mil., comuniștii – 5,9 mil.). Comuniștii nu au dorit să se coalizeze cu social-democrații, fapt ce a permis ascensiunea naziștilor și numirea lui Adolf Hitler drept cancelar la 30 ianuarie 1933. Ajunși la putere, naziștii au luat măsuri pentru a-și consolida pozițiile, începând cu epurarea cadrelor: comuniștii și „non-arieni” au fost îndepărtați din funcțiile publice. În 1937, peste 87% din funcționari la nivel central erau membri ai NSDAP. În februarie 1933, a fost incendiată clădirea Reichstagului, fiind învinuiți comuniștii, fapt ce a servit drept pretext pentru *Decretul privind protecția poporului și a statului*, ce prevedea suspendarea libertăților presei, a reuniunilor și asocierilor, instaurarea „detenției de securitate” și apariția lagărelor de concentrare (primul lagăr apare la Dachau în martie 1933). După alegerile din 5 martie 1933, la care NSDAP a obținut 43,9% (288 mandate), s-a interzis activitatea partidelor și a fost suspendată activitatea sindicatelor. Partidul nazist era singurul autorizat

OPINII

„La 9 noiembrie 1918, Germania, privată de o mână fermă și de orice voință, care-și pierduse prințul, se prăbușea ca un castel de nisip. Tot pentru ceea ce noi trăisem și vărsasem sângele nostru timp de patru lungi ani dispăruse. Nu mai aveam o patrie de care să fim mândri. Ordinea publică și ordinea socială erau spulberate. Orice autoritate dispăruse.”

E. Ludendorff,
Amintiri din război

● **Apreciază opinia generalului E. Ludendorff, reieșind din conținutul evenimentelor.**

PORTRET ISTORIC

Adolf Hitler (1889–1945), politician german, lider al Partidului Muncitoresc Național-Socialist German, cancelar al Germaniei din 1933, fűhrer al Germaniei din 1934. A instaurat un regim totalitar nazist, caracterizat prin violență, teroare și crime împotriva umanității. Unul din inițiatorii celui de-al Doilea Război Mondial.

Poster propagandistic nazist.
Inscripție: „Construiți cămine și case pentru tineri”

Ziar propagandistic Italian.
Vizita lui Mussolini la Berlin
(octombrie 1937)

să desfășoare activitate politică, rezultatul fiind vizibil în decembrie 1933, când NSDAP a câștigat 92,5% din mandatele parlamentare în urma unor alegeri cu listă unică.

La 1 august 1934 funcția de cancelar și cea de președinte au fost unificate; prin *Decretul din 2 august 1934*, Hitler și-a asigurat puteri depline, numindu-se fűhrer și cancelar al Reichului (Reichsfűhrer). NSDAP, partidul unic, plasat din 1934 sub conducerea lui Rudolf Hess, dubla și controla administrația locală. Ministerul Culturii și Propagandei, sub conducerea lui Goebbels, a folosit mijloacele de informare în masă și paradele de la Nürnberg sau Berlin pentru a mobiliza și fanatiza populația. Presa, radioul, cinematografia, editarea de carte au fost supuse cenzurii, personalul didactic – epurărilor, manualele au fost revizuite, bibliotecile – epurate (s-au ars cărțile lui Voltaire, Freud, Reich etc.), au fost interzise lucrările renumiților scriitori și artiști – Remarque, Zweig, Offenbach, Mendelsohn-Bartoldi, Cezanne, Van Gogh, Rembrandt. Partidul supraveghea educația desfășurată în cadrul familiei, în școală sau în organizațiile de tineret. Aparatul represiv (SA, Gestapo (Poliția secretă de stat), SS și poliția) utiliza diverse metode de teroare: asasinate, torturi, „sinucideri” organizate, internarea în lagăre de concentrare. În aceste condiții, opoziția împotriva regimului a fost treptat eliminată.

Venirea naziștilor la putere a coincis cu momentul culminant al crizei economice (peste 6 mil. de șomeri). Între 1933 și 1936 s-a inițiat un vast program de munci publice (construcția de autostrăzi, aeroporturi, reînnoirea parcului feroviar etc.), s-a introdus serviciul militar obligatoriu (1935). Aceste măsuri au dus la scăderea șomajului la 1 mil. de persoane fără un loc de muncă în 1936. Economia a fost trecută pe picior de război. În 1933–1939 cheltuielile militare au sporit de 10 ori. Din 1936 grevele au fost interzise, a fost introdus carnetul de muncă – un instrument de control al populației.

Ideologia nazistă, formulată de Hitler în „Mein Kampf”, se baza pe ideea că rasa germană era superioară celorlalte, iar pentru a domina, Germania trebuia să poarte un război. Politica rasială a celui de-al III-lea Reich a inclus măsuri de încurajare a natalității la germani și scăderea ei în rândul adversarilor, eliminarea fizică a bolnavilor incurabili și bătrânilor neputincioși. A fost pusă în aplicare o legislație rasială, dirijată în principal împotriva evreilor, acuzați pentru toate relele națiunii germane.

Politica externă (1933–1939). La 19 octombrie 1933 Imperiul German s-a retras din Liga Națiunilor, membru al căreia era din 1926. În 1935, în rezultatul unui plebiscit, a fost alipită regiunea Saar, iar în 1936 a ocupat zona demilitarizată Rehnă. În 1936 a semnat cu Japonia Pactul Anticomintern, la care a aderat în 1937 și Italia. Germania s-a implicat activ în Războiul Civil din Spania (1936–1939) de partea lui Franco. În martie 1938, prin Anschluss, Germania a anexat Austria, iar în septembrie 1938, prin Cărdășia de la Műnhen, a dezmembrat Cehoslovacia. La 22 mai 1939, Italia și Germania au semnat Pactul de Oțel – acord de prietenie și alianță care definea condițiile unui război european comun. La 23 august 1939 a încheiat un tratat de neagresiune cu URSS – Pactul Ribbentrop-Molotov. Prin protocolul adițional secret, cele două state totalitare împărțeau Europa de Est.

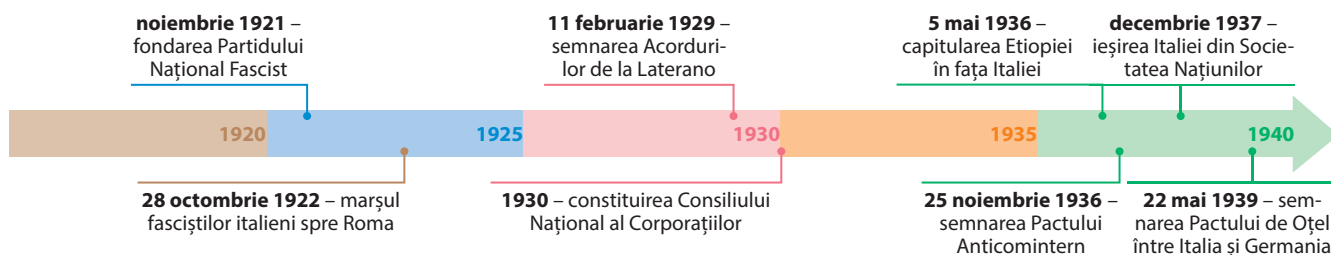
Italia

Ascensiunea fascismului în Italia. Deși la sfărșitul Primului Război Mondial Italia se afla în grupul țărilor învingătoare, pretențiile teritoriale nu i-au fost

satisfăcute, economia era devastată, astfel că societatea era nemulțumită, remarcându-se tendințe revanșarde. Mișcarea fascistă a apărut ca o expresie a crizei politice și sociale, în primăvara anului 1919 fiind create primele bande de fasciști din foștii veterani. Liderul fascist, Benito Mussolini, s-a situat în fruntea detașamentelor „*Fasci di combattimento*”. În noiembrie 1921 a fost fondat Partidul Național Fascist (PNF), care în iunie 1922 avea deja 700 000 de membri. La alegerile din 1921, fasciștii au obținut 32 de mandate (Partidul Socialist – 154 de mandate, Partidul Popular – 106, Partidul Liberal și moderații – 158, Partidul Comunist – 16) și Mussolini a acces în Parlament. Nu s-a format o majoritate stabilă, instituțiile statului au fost paralizate, iar în iulie 1922, extrema stângă și sindicatele au lansat o mare mișcare grevistă în nordul Italiei. În acest context politic, la 28 octombrie 1922, Mussolini a organizat un marș spre Roma. Sub presiunea maselor, regele Italiei, Victor Emanuel al III-lea, l-a însărcinat pe liderul fascist să formeze Guvernul. Treptat, Mussolini și-a impus caracterul dictatorial. A fost modificată legea electorală: partidul care obținea mai mult de 50 % din voturi primea 2/3 din mandate în Parlament. Alegerile parlamentare din aprilie 1924 au fost câștigate de PNF, în bloc cu alte forțe de dreapta – 356 de mandate. Începând cu 1925, în Italia s-a instaurat dictatura fascistă. Mussolini, printr-o lege specială, a obținut împuterniciri suplimentare. Conducătorul partidului, numit „Il Duce”, era responsabil doar în fața regelui și putea guverna prin ordonanțe; Consiliul de Miniștri a păstrat doar un rol consultativ, iar Parlamentul a pierdut puterea reală. În 1926 libertățile individuale au fost suspendate, sindicatele nefasciste și partidele politice – interzise, uniunile profesionale – dizolvate, iar toți deputații opoziției – depozedați de mandatele lor. A fost creată o poliție politică (OVRA), care se adăuga milițiilor fasciste. Presa, radioul, cinematografia au fost supuse cenzurii, iar administrația, armata și învățământul – epurate. Legea electorală, adoptată în 1928, prevedea ca alegerile parlamentare să se desfășoare pe baza unei singure liste, pe care figurau doar membrii PNF.

Prin *Acordurile de la Laterano* din 1929, Italia a recunoscut oficial puterea Papei asupra Vaticanului, iar Sfântul Scaun, la rândul său, a recunoscut Italia în frunte cu dinastia de Savoia. Totodată, catolicismul a fost recunoscut drept religie oficială, căsătoria religioasă a primit valoare legală, se accepta predarea religiei în școală, neamestecul statului și a PNF în afacerile organizației „Acțiunea catolică”.

Situația economică și socială în Italia de după război era foarte dificilă. În 1920–1921 țara s-a confruntat cu o criză acută: a scăzut volumul producției industriale, au falimentat doi giganți industriali – Ilva și Ansaldo –, a crescut numărul șomerilor, a sporit inflația. După instaurarea dictaturii fasciste s-au introdus un șir de măsuri ce au contribuit la redresarea economică: reducerea cheltuielilor statului, crearea unui sistem echilibrat de impozite pe venit, încheierea tratatelor de reducere a taxelor vamale cu Franța, Austria și Germania. S-a promovat campania „Bătălia grâului”, cu scopul de a asigura Italia cu pâine proprie. Au fost prelucrate terenuri necultivate. Producția a crescut de la 4,99 mil. t la începutul anilor '20 la 7,37 mil. t la începutul anilor '30. Regimul fascist a promovat o legislație socială avansată – concedii plătite, asigurări medicale și sociale, programe de formare profesională. A inițiat un vast program de munci publice: construcția a peste 600 km de autostrăzi, electrificarea rețelelor ferate, marele tunel din Apenini, reconstruirea Romei etc. A susținut natalitatea prin acordarea unor avantaje familiilor numeroase, introducerea impozitului pe celibat, interzicerea emigrației în 1928.

PORTRET ISTORIC

„Il Duce” (Conducătorul)
Benito Mussolini

Demonstrează
că regimul lui
Mussolini era totalitar.

Poster referitor la
„Bătălia grâului”

DOCUMENTAR

„[...] Organizarea corporatistă a societății a anulat libertatea sindicatelor și a extins intervenția statului asupra fiecărui domeniu al vieții. [...] Corporatismul intenționa să organizeze economia și raporturile dintre clase, depășind conflictele, pentru a le concilia în numele «interesului superior» al națiunii.”

Francesca Tacchi, *Istoria ilustrată a fascismului*, București, 2006

- **Determină relațiile dintre sindicate și corporații.**
- **Apreciază extinderea intervenției statului asupra tuturor domeniilor vieții.**

Guvernul fascist a implementat *corporatismul*, care preconiza asocierea muncitorilor și patronilor în corporații și conducerea economiei prin metode dirijiste. În 1934 au fost decretate prin lege 22 de corporații, care cuprindeau diferite ramuri ale industriei. În fruntea corporațiilor se afla Consiliul Național al Corporațiilor, constituit în 1930 cu scopul de a organiza activitatea economică – reglementa prețurile, volumul producției, mărimea salariilor.

Economia Italiei a fost afectată de Marea Criză Economică din 1929–1933: volumul producției industriale a scăzut cu 1/3, comerțul extern s-a redus de trei ori, iar numărul de șomeri a atins 1,3 mil. în 1932. Statul a aplicat monopolul comerțului exterior, schimburile comerciale erau controlate, au fost introduse tarife protecționiste. În 1933 a fost creat *Institutul pentru reconstrucție industrială*, destinat sprijinirii băncilor aflate în dificultate prin cumpărarea de către stat a acțiunilor industriale.

Politica externă. În 1935, pentru a împiedica încălcările ulterioare ale Tratatului de la Versailles de către Germania, Italia formează Frontul Stresa cu Franța și Marea Britanie. Prin visurile imperialiste ale lui Mussolini însă își modifică politica și alianțele. După campania Italiei împotriva Etiopiei din 1936, pe care o cucerește, Victor Emmanuel al

III-lea a fost proclamat împărat al Etiopiei. B. Mussolini a cooperat cu regimul nazist, constituind Axa Berlin-Roma. Italia, alături de Germania, l-a sprijinit pe Franco în Războiul Civil din Spania. În 1937, Italia a părăsit Societatea Națiunilor. A recunoscut Anshlussul (1938).

STUDIUL DE CAZ

Organizațiile de copii și tineret în statele totalitare. Cazul Italiei

Trăsături generale. Scopul înființării organizațiilor de copii și tineret era crearea omului de tip nou, instruirea unor „cetățeni-soldăți”, devotați statului și susținători fideli ai regimului. **Trăsături specifice.** Dezvoltarea sentimentului național, educație în spirit fascist, promovarea cultului personalității lui Mussolini, o educație spirituală, culturală și religioasă.

Copiii de vârstă școlară mică (6–8 ani), fete și băieți, erau membri din oficiu ai *Figli/Figlie della lupa* (fiii/ficele lupoacei). *Balilla* (Opera Nazionale Balilla), organizație fascistă de tineret, a existat în Italia în 1926–1937. Întrunea copii între 8 și 18 ani, împărțiți în două grupe de vârstă: 8–14 ani – *Balilla* și 14–18 – *Avanguardisti*. Fetele, de la 8–9 ani până la 14 ani, erau grupate în *Piccole Italiane balili* (puștoaicele italiene) și, dacă își continuau studiile – *Giovanni Italiane* (tinerele italiene). Erau educate să fie devotate vieții de familie, să fie gospodine și mame grijulii. O altă organizație fascistă de tineret a fost *Gioventù Italiana del Littorio* (1937–1943).

- **Identifică organizațiile de copii și tineret din Italia interbelică. Numește obiectivele constituirilor.**
- **Exprimă-ți opinia despre includerea copiilor în organizații ideologico-politice.**
- **Formulează o concluzie despre controlul educației tinerei generații de către stat în regimurile totalitare.**

Spania

În timpul Primului Război Mondial Spania și-a păstrat neutralitatea, însă țara s-a confruntat cu o criză în perioada postbelică. În 1923, generalul Don Miguel Primo de Rivera a înfăptuit o lovitură de stat, devenind dictatorul Spaniei, susținut de rege și de armată. Sloganul de guvernare al lui de Rivera a fost: *Țară, religie, monarhie*. A inițiat o serie de reforme sociale cu scopul de a reduce șomajul și sărăcia, a investit în infrastructură, a oferit noi locuri de muncă, a mărit taxele pentru cei bogați, s-a bazat pe împrumuturi externe. Însă toate măsurile nu au rezolvat situația din țară și în 1930 a fost nevoit să demisioneze.

Odată cu declanșarea Marii Crize Economice, situația din țară s-a înrăutățit, nemulțumirea populației a crescut. Revoltele l-au determinat pe regele Alfonso al XIII-lea să convoace alegeri anticipate, care la 12 aprilie 1931 au fost câștigate de o coaliție formată din partidele socialiste și liberale. Regele a abdicat și a plecat din țară. Constituția adoptată în decembrie 1931 a proclamat cea de-a *Doua Republică Spaniolă* (1931–1936), care s-a evidențiat prin neînțelegeri și rivalități la nivelul clasei politice, ce au împiedicat rezolvarea problemelor existente. S-a format un guvern provizoriu, condus de Manuel Azaña Díaz. Avocatul Niceto Alcalá-Zamora y Torres a fost președintele republicii până la izbucnirea *Războiului Civil*. Societatea spaniolă era divizată în două tabere. Tabăra de stânga era reprezentată de partide, organizații și grupuri cu diferite idei și viziuni (Partidul Muncitoresc Socialist Spaniol, Partidul Comunist din Spania, Partidul Socialist din Catalonia etc. și syndicate, Confederația Națională a Muncii, liberalii). Tabăra de dreapta era, de asemenea, foarte pestriță, fiind o coaliție a conservatorilor cu cei de dreapta și organizațiile fasciste. Ultimele s-au unit în 1934 în *Falanga Spaniolă*, care a fost cel mai puternic adversar al Republicii Spaniole.

În 1933–1936 în țară era un haos politic. Alegerile din 1933 au adus la putere forțele conservatoare de dreapta. La alegerile parlamentare din februarie 1936 partidele de stânga (socialiști, comuniști, republicani), care au format blocul electoral *Frontul Popular*, au câștigat prin sprijinul sindicaliștilor.

Războiul Civil (1936–1939). Victoria Frontului Popular la alegerile din 1936 a determinat forțele conservatoare, monarhiștii, falangiștii și militarii să organizeze o conspirație militară împotriva republicii, începută la 17 iulie 1936 în Maroc, avându-l în frunte pe generalul Franco. Jumătate din țară, împreună cu posesiunile extra-europene spaniole, a ajuns în mâinile naționaliștilor. Centrul țării, împreună cu nordul și coasta de est, a rămas sub controlul fragil al Guvernului republican. Reușita republicanilor de a păstra controlul asupra unei jumătăți din Spania (cu precădere importante centre urbane și industriale) le revenea sindicatelor, organizațiilor muncitorești și grupărilor anarhiste și socialiste, care au mobilizat muncitorii și au împărțit arme în rândul populației. În ajutorul republicii au venit brigăzi internaționale de voluntari din diferite țări (inclusiv Franța, Marea Britanie, SUA, URSS), ceea ce a făcut posibilă apărarea Madridului. Deși în primul an al Războiului Civil s-a menținut blocul partidelor Frontului Popular, treptat regimul republican a căpătat trăsături autoritare. Luptele interne între comuniști și socialiști cu sindicatelor lor, pe de o parte, și anarhiști, pe de altă parte, a slăbit capacitatea republicii de a rezista. În februarie 1939, războiul s-a încheiat cu victoria generalului Franco.

La 22 septembrie 1936, generalul Franco, după ce și-a eliminat rivalii, a preluat postul de comandant suprem și titlul de generalisim, iar la 1 octombrie s-a declarat șef de stat. Odată cu sfârșitul războiului, toată puterea militară și civilă era sub controlul său. Franco a acceptat ideologia Falangei Spaniole. Toți participanții la mișcarea democratică din Spania au fost supuși persecuției, în închisorile spaniole se aflau până la 2 mil. de deținuți politici. Fiind un catolic zelos, Franco a dat bisericii numeroase privilegii și a restabilit predarea religiei în

TIMPUL ISTORIC

Spania

1923 – lovitura de stat a lui Don Miguel Primo de Rivera.

1931–1936 – cea de-a Doua Republică Spaniolă.

1934 – Unirea organizațiilor fasciste și a grupărilor conservatoare în Falanga Spaniolă.

22 septembrie 1936 – preluarea postului de comandant suprem și a titlului de generalisim de generalul Franco.

1 octombrie 1936 – autoproclamația lui Franco șef de stat.

1936–1939 – Războiul Civil.

● **Construiește o axă cronologică.**

Locuitori pașnici ai Madridului, după „eliberarea” orașului de gruparea naționalistă (1939)

● **Determină consecințele Războiului Civil, reieșind din imagine.**

Francisco Franco, dictator spaniol (1936–1975)

● **Apreciază prin două argumente rolul lui Franco în istoria Spaniei.**

școli. În 1938, Franco a emis *Decretul privind controlul strict al statului asupra presei și a editării de carte*. Structura statului includea un sistem de sindicate similar sistemului corporativ italian. În Spania, corporațiile erau numite sindicate verticale, unind în organizații centralizate toate persoanele angajate într-un anumit domeniu de producție și servicii. Conceptele de „muncitor” și „antreprenor” au fost înlocuite cu „producător” – așa au încercat să ștergă diferențele de clasă. În fruntea sindicatelor erau falanșiștii. Domeniul politicii economice și al relațiilor economice externe se baza pe autonomie. Franco a reușit să evite participarea Spaniei în cel de-al Doilea Război Mondial.

Laboratorul competențelor

➤ ANALIZA ȘI CERCETAREA SURSELOR

„Prin instaurarea nazismului la putere, [în Germania] teroarea devine politică de stat. Dacă pentru adepții regimului totalitar existau avantaje și perspective materiale, pentru oponenți se întrebuițau diverse metode de <convingere> sau intimidare: asasinatul, arestarea în masă, perchezițiile la domiciliu, lagărele de exterminare fizică, retragerea cetățeniei. Gândirea a fost înlocuită cu lagărul.”

Em. Bold, I. Ciupercă,
Ascensiunea nazismului, cum a fost posibil?

„Pentru fascism, totul este în stat și nimic uman, nimic spiritual nu există și nu are valoare în afara statului. În acest sens, fascismul este totalitar. În afara statului, [nu există] nici indivizi, nici grupuri (partide politice, asociații, sindicate, clase). De aceea fascismul se opune socialismului, care accentuează mișcările politice ale luptei de clasă și ignoră unitatea statului care fundamentează clasele sociale pe o singură realitate economică și morală. Și, într-o manieră omoloagă, fascismul se opune sindicalismului.”

Benito Mussolini, *Fascismul*, 1934

- Citește cu atenție sursele. Identifică în fiecare sursă câte trei caracteristici ale unui stat totalitar.
- Determină asemănările și deosebirile între nazism și fascism.

➤ DIALOGUL ISTORIEI CU LITERATURA

„– Nu umbla cu lingușeli, spusese Karkov. Eu sunt ziarist. Dar ca toți ziariștii, vreau să scriu literatură. Chiar acum sunt cufundat până în gât într-un studiu despre Calvo Sotelo. A fost un fascist de mână întâi; un adevărat fascist spaniol. Franco șiăștilalți nu sunt așa ceva. Am studiat toate scrierile și discursurile lui Sotelo. Era un om teribil de inteligent, și uciderea lui a fost un act nu mai puțin inteligent.”

E. Hemingway, *Pentru cine bat clopotele*

- Citește cu atenție fragmentul. Identifică evenimentul.
- Expune-ți opinia cu referire la corelarea descrierii literare cu realitatea istorică.

➤ CUNOAȘTEREA ȘI UTILIZAREA LIMBAJULUI ISTORIC

- Identifică și explică doi termeni ce reflectă realitatea surprinsă în imagini.
- Exprimă-ți opinia: se întâlnește și în prezent fenomenul identificat?

➤ APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR ȘI CREATIVITATE

- Elaborează un text argumentativ din 7–8 propoziții despre viața cotidiană în statele cu regim totalitar.

9. Statele Europei Centrale și de Est

ARGUMENT

Studiind această temă, vei înțelege cauzele instaurării regimurilor autoritare și specificul lor în țările Europei Centrale și de Est. Vei putea distinge manifestările democratice și nedemocratice în trecut și în prezent în viața politică din țara noastră și din alte țări.

IDEEA PRINCIPALĂ

Țările Europei Centrale și de Est, beneficiind de prevederile tratatelor din sistemul Versailles, și-au constituit state naționale cu regimuri democratice, însă problemele social-economice, precum și imperfecțiunea regimurilor democratice au împins Ungaria, Polonia, Iugoslavia, Bulgaria și România spre regimuri autoritare. Cehoslovacia a devenit victimă a dictaturilor din statele vecine.

VOCABULAR

Dictatură – regim politic în care societatea nu dispune de mecanisme capabile să controleze puterea politică și, prin urmare, un popor este condus forțat de către o persoană, un partid sau un grup de oameni.

Lovitură de stat – acțiune rapidă urmărind răsturnarea regimului politic existent și preluarea, prin forță, a puterii politice de către grupuri de persoane.

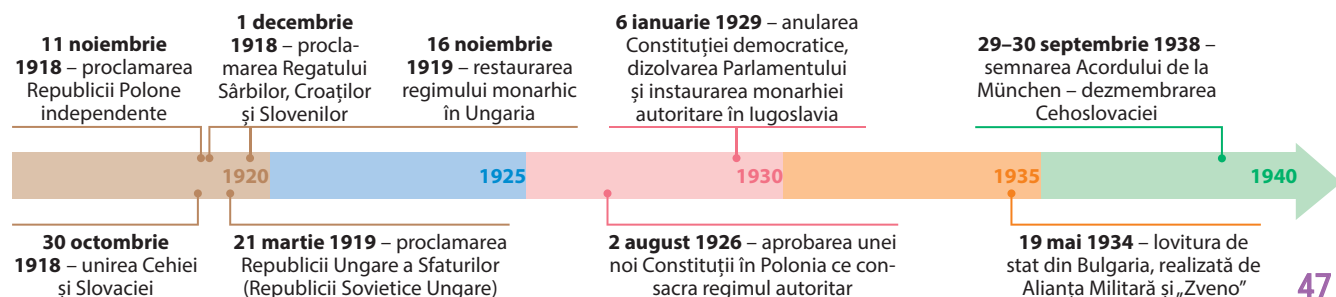
Regență – guvernare provizorie, exercitată de una sau de mai multe persoane în timpul minoratului, absenței sau bolii unui monarh.

Regent – persoană care guvernează provizoriu o monarhie, ținând locul monarhului în timpul unei regențe.

Sejm – denumire dată, în diferite perioade, Parlamentului Poloniei sau Camerei Inferioare a acestuia.

- Compară caracteristicile regimului autoritar cu cele ale regimului democratic și ale celui totalitar. Identifică asemănări și deosebiri.

PORTRET ISTORIC

Józef Piłsudski (1867–1935), general și om politic polonez. Șef provizoriu al statului (1918). Primul președinte al Republicii Polone (1918–1922). În 1923 s-a retras de la putere și a revenit în 1926. A condus statul instaurând „Sanacja”. Ministru al afacerilor militare în 11 guverne succesive, fiind și prim-ministru între 1926 și 1928 și în 1930. A controlat în fapt activitatea politică din țară, eliminând treptat libertățile politice.

OPINII

„[...] Piłsudski era hotărât să țină armata departe de mâinile politicienilor, să stabilizeze economia, să pună capăt nedreptăților sociale, să unească pe toți cetățenii polonezi sub semnul respectului față de stat și să facă din Polonia o mare putere europeană.”

R.J. Crampton,
Europa Răsăriteană în secolul al XX-lea... și după, p.66

● În baza documentului și a conținutului temei, numește trei caracteristici ale regimului numit „Sanacja”.

Polonia. După înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial și dezintegrarea Imperiilor Rus și Austro-Ungar, statul polonez a fost restabilit. La 11 noiembrie 1918 a fost proclamată Republica Polonă independentă, în frunte cu generalul Józef Piłsudski. La 17 martie 1921 a fost votată noua Constituție a Poloniei, care garanta o nouă formă de guvernare – republica prezidențială. Puterea legislativă aparținea Sejmului și Senatului, cea executivă – președintelui și Guvernului. Constituția oferea largi drepturi și libertăți democratice cetățenilor. Alegerile pentru Parlament din noiembrie 1922 n-au dat prioritate niciunui partid. Perioada de până la 1926 s-a caracterizat prin lupte politice, cauzate de divergențele partidelor privind dezvoltarea economică, atitudinea față de minoritățile etnice și revizuirea Constituției. În mai 1926, în contextul crizei și instabilității politice din țară, printr-o lovitură de stat militară, Józef Piłsudski a revenit la guvernare, instaurând un regim autoritar numit „Sanacja” (1926–1935), ce urmărea scopul de „redresare” (însănătoșire) a țării. Deși Sejmul l-a ales pe Piłsudski președinte al Republicii, acesta a refuzat funcția, președinte fiind ales Ignacy Mościcki. Constituția ce consacra regimul autoritar a fost aprobată la 2 august 1926. În 1930 au fost arestați și judecați unii adversari politici. O nouă Constituție, care acorda președintelui rolul principal, a fost votată în 1935.

Viața social-economică. După Primul Război Mondial, Polonia s-a confruntat cu o serie de probleme: necesitatea integrării economiilor și populației ce s-au aflat în componența imperiilor, agricultură cu productivitate scăzută, lipsa de capital și acces la piețe, șomaj. Polonia era o țară agrară, cu peste 60 % din populație angajată în agricultură. Biserica Catolică a rămas un mare proprietar de pământ. Terenurile marilor proprietari constituiau circa 25 %, iar 1,3 mil. de țărani erau fără pământ. O relansare s-a înregistrat în 1924, după reformele guvernului V. Grabovski, însă reforma agrară adoptată în 1925 era foarte moderată. Primii ani ai Sanacției au coincis cu o ameliorare a situației economice: recolta din 1926 și exportul de cărbune au îmbunătățit situația financiară. Volumul producției industriale în 1929 a constituit 81 % din cel de până la 1914, iar șomajul a scăzut.

Din cauza înapoierii economice a țării și a dependenței de capitalul străin, criza economică în Polonia a fost mai lungă și mai profundă. Producția industrială a scăzut la 55 %, exporturile s-au diminuat, prețurile produselor agricole au scăzut, s-au ruinat fermele țărănești, șomajul era de circa 50 %. Deși până la 1938 situația s-a îmbunătățit, problema agrară n-a fost totuși soluționată.

Politica externă a Poloniei a fost orientată spre crearea alianțelor regionale cu statele baltice (dar, din cauza disputelor cu Lituania, nu

și-a atins scopul), și spre alianța cu Franța, semnând două acorduri militare în 1921 și 1925. Războiul polono-sovietic din 1919–1921 s-a încheiat cu semnarea Tratatului de la Riga (1921), prin care cea mai mare parte a Ucrainei și Belarusului era cedată Rusiei. În martie 1921, polonezii au semnat un tratat de asistență reciprocă cu România, îndreptată împotriva amenințării din partea URSS. În raport cu URSS și Germania, Piłsudski a fost adeptul unor relații bune, semnând pacte de neagresiune, cu URSS în 1932, iar cu Germania în 1934, ceea ce n-a împiedicat Germania nazistă să atace Polonia la 1 septembrie 1939 și URSS la 17 septembrie.

Cehoslovacia. Consiliul Național Cehoslovac, care pleda pentru independență față de Imperiul Habsburgic, a fost înființat la Paris, în 1914, de Tomáš Masaryk, Edvard Beneš și Milan Štefánik. În iulie 1918, pe fundalul tulburărilor sociale, grupările politice cehe de la Praga s-au reunit, formând Consiliul Național intern, condus de Karel Kramář. În contextul destrămării Imperiului Austro-Ungar, la 28 octombrie 1918, la Praga, a fost proclamată Republica Cehă independentă, care s-a unit la 30 octombrie 1918 cu Slovacia. La mijlocul lunii noiembrie 1918 a fost convocată Adunarea Constituantă, care l-a ales președinte pe Tomáš Masaryk, iar prim-ministru – pe Karel Kramář. În februarie 1920, a fost adoptată Constituția Republicii Cehoslovace, care stabilea forma de guvernare – republică parlamentară. Parlamentul, organul legislativ suprem, era format din două camere – Camera Deputaților și Senatul. Președintele, ales de Parlament, avea împuterniciri largi. Erau proclamate drepturi și libertăți largi pentru cetățeni. Minoritățile naționale se bucurau de autonomie culturală. Granițele Cehoslovaciei au fost determinate de tratatele de pace de la Versailles, Saint-Germain și Trianon.

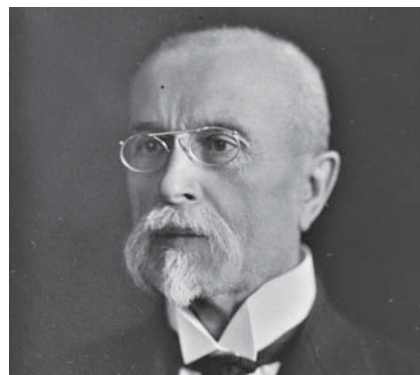
Viața social-economică. Consecințele războiului au fost depășite mai repede în Cehoslovacia decât în alte țări. Erau dezvoltate industria cărbunelui, industria textilă, construcția tehnicii militare etc. În 1924, producția industrială a țării a intrat într-o perioadă de creștere. Totuși, slaba industrie slovacă nu a putut rezista concurenței. Grevele muncitorilor au fost înăbușite. Reforma agrară a fost finalizată până la sfârșitul anilor '20, dar 2/5 din pământ au rămas în mâna marilor proprietari și a Bisericii.

Marea Criză Economică a dus la scăderea producției industriale la 60 % față de 1929 și la peste 1 mil. de șomeri. Redresarea economică nu a dus la o creștere semnificativă, așa că în 1937 volumul producției industriale s-a apropiat de perioada anterioară crizei. În anii crizei s-au activizat elementele extremei drepte, îndeosebi în regiunea munților Sudeți, care susțineau unirea sudeților cu Germania.

Politica externă a Cehoslovaciei era orientată spre alianțe regionale cu statele vecine, dar și cu Franța și Marea Britanie. În 1921 Cehoslovacia a creat Mica Înțelegere cu România și Iugoslavia.

Prin Acordul de la München, semnat de Germania, Italia, Franța și Marea Britanie (29–30 septembrie 1938), Cehoslovacia a fost dezmembrată. La 14 martie 1939 Slovacia și-a proclamat independența, devenind un stat satelit al Germaniei naziste. La 15 martie 1939 Cehia a fost ocupată de trupele germane, stabilind Protectoratul Boemiei și Moraviei.

Ungaria. La 16 noiembrie 1918, a fost proclamată Republica Ungară. Puterea politică a fost preluată de Consiliul Național, alcătuit din liberali și conservatori, în frunte cu Mihály Károlyi. S-a instalat un regim monarhic constituțional, democratic. În contextul crizei politice de la începutul anului 1919, social-democrații au apelat la ajutorul comuniștilor unguri, în frunte cu Béla Kun, pentru a forma un guvern de coaliție. La 21 martie 1919, a fost proclamată Republica Ungară a Sfaturilor, în frunte cu Sándor Garbai, iar Béla Kun a fost numit ministru de externe. În iunie 1919, Ungaria a fost proclamată Republică Sovietică Unională, unită cu Rusia Sovietică. Republica a existat 133 de zile. La 16 noiembrie 1919, Budapesta a fost ocupată de trupele conduse de amiralul Miklós Horthy, care a restaurat regimul monarhic. Parlamentul a lichidat republica în ianuarie 1920, iar

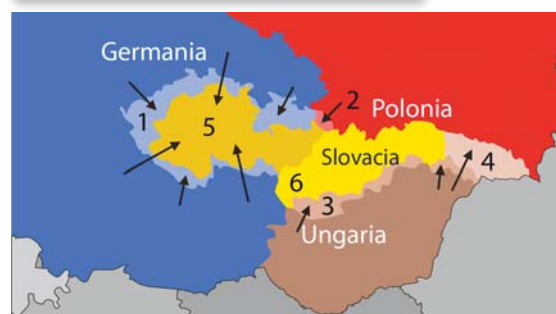

Tomáš Garrigue Masaryk, președinte al Cehoslovaciei (1918–1935)

Apreciază rezultatele unei guvernări de durată.

SPAȚIUL ISTORIC

Dezmembrarea Cehoslovaciei conform Acordului de la München

Legendă

- 1 – regiunea Sudeți
- 2 – regiunea Teschin
- 3 – Slovacia meridională
- 4 – Ucraina Subcarpatică
- 5 – Protectoratul Boemiei și Moraviei
- 6 – Slovacia

● **Apreciază consecințele Acordului de la München pentru independența și integritatea Cehoslovaciei.**

● **Expune-ți opinia asupra poziției statelor democratice Franța și Marea Britanie în problema dezmembrării Cehoslovaciei.**

Miklós Horthy, regent al Ungariei
(1 martie 1920–15 octombrie 1944)

**Studiază diverse surse web și
află informații suplimentare.**

Miklós Horthy a fost ales regent. El a instaurat un regim autoritar în Ungaria, ce s-a menținut în perioada 1920–1944. Deși statul avea un parlament bicameral, exista un sistem multipartit și toate partidele puteau participa la alegeri, totuși se înregistra o politică de teroare și violență, cu represiuni împotriva opozanților politici și împotriva minorităților naționale, falsificarea alegerilor etc.

Din punct de vedere *social-economic*, situația era foarte grea, deoarece după Tratatul de la Trianon din 1920 au fost înstrăinate zone agricole și industriale importante. Pentru a îmbunătăți situația, Guvernul Bethlen s-a preocupat de dezvoltarea industriei, a impus tarife pentru produsele finite și a îndreptat veniturile pentru a subvenționa noi industrii: chimică, constructoare de mașini etc., însă salariile muncitorilor au rămas mici. A sporit exportul de cereale, ceea ce a dus la obținerea valutei pentru a plăti importurile esențiale pentru sectorul industrial. Criza de la începutul anilor '20 a fost parțial depășită cu

suportul statelor occidentale, iar economia a înregistrat o creștere modestă: numărul fabricilor a crescut cu 66 %, inflația a scăzut, iar venitul național s-a mărit cu 20 %. Criza economică mondială a lovit puternic economia maghiară. În 1930 a căzut la Bursa de Valori din Budapesta. Producția industrială s-a redus cu 50 %. În 1932, peste 800 de mii de maghiari erau șomeri. În 1934 Ungaria a reușit să depășească criza.

Politica externă. În 1927, a semnat Acordul „Despre prietenia eternă” cu Italia. După venirea lui Hitler la putere, Ungaria a întărit relațiile cu Germania. Prin Acordul de la München (1938), a participat la dezintegrarea Cehoslovaciei.

Iugoslavia. În timpul Primului Război Mondial, la Londra a fost creat un Comitet al Slavilor de Sud, în frunte cu A. Trumbić, care pleda pentru emanciparea slavilor din Imperiul Austro-Ungar și unirea lor cu Serbia și Muntenegru. În iulie 1917, pe insula Corfu, A. Trumbić și premierul sârb, Nicolas Pašić, au semnat o declarație prin care se recunoștea unitatea națională a sârbilor, croaților și slovenilor. La 1 decembrie 1918, a fost proclamat Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, în frunte cu Alexandru I, reprezentantul dinastiei sârbe Karagheorghevici. Regatul cuprindea Serbia, Muntenegru, Macedonia, Slovenia, Croația, Dalmația, Vojvodina și Bosnia și Herțegovina. Nivelul de dezvoltare diferit al regiunilor s-a răsfrânt negativ asupra situației interne a țării. Adunarea Constituantă (Scupszcyna), constituită pe 28 noiembrie 1920, a introdus dreptul universal de vot pentru bărbați. Constituția Vidovdan, adoptată la 28 iunie 1921, a proclamat o structură de stat condusă de rege, care a primit dreptul de a declara starea de urgență și de a suspenda Constituția, de a aproba și semna acorduri internaționale, de a respinge legile adoptate de Adunare, de a numi prim-miniștri. Parlamentul (Scupszcyna Populară) avea o singură cameră. S-a introdus o nouă împărțire administrativ-teritorială a statului, fără a ține cont de particularitățile regiunilor naționale. Organele alese ale autoguvernării locale se aflau sub controlul Guvernului. În viața politică a țării, rolul principal până în ianuarie 1929 l-a avut Partidul Radical, promotor al naționalismului sârb. La 6 ianuarie 1929, drept consecință a haosului politic din țară, regele Alexandru I a înfăptuit lovitura de stat. A anulat Constituția, a dizolvat și interzis partidele și organizațiile politice, a preluat puterea legislativă și executivă și a redenumit țara: Regatul Iugoslaviei. În septembrie 1931, a fost promulgată o nouă Constituție, ce prevedea instituirea unui parlament bicameral.

Viața social-economică. O caracteristică a economiei iugoslave a fost neuniformitatea în dezvoltarea regiunilor, care au făcut parte din țări cu structuri economice diferite: Slovenia, Croația și Voivodina aveau o industrie relativ dezvoltată, Serbia – dezvoltată, iar Macedonia, Bosnia și Herțegovina, Muntenegru – slab dezvoltată. Procesul de modernizare industrială s-a dezvoltat lent. Mai dezvoltate erau industriile legate de agricultură – alimentară, textilă, tutun, prelucrarea lemnului. Cea mai dezvoltată era industria minieră, deoarece Iugoslavia era bogată în zăcămintele de metale neferoase și bauxite, plumb, crom, zinc, cupru, molibden. Pe parcursul perioadei interbelice, Iugoslavia a rămas o țară predominant agrară. În 1930, peste 76 % din populație era angajată în agricultură. Reforma agrară a durat din 1919 (hotărârile prelabile) până în iulie 1931. Biserica și-a păstrat majoritatea loturilor; terenuri de peste 20 de ha dețineau doar 3 % din

proprietari. După reformă, în țară s-a format un număr imens de mici ferme țărănești. 2/3 dintre ele aveau terenuri de 5 ha, 1/3 – de până la 5 ha. Circa 500 de mii de țărani au rămas fără pământ, 250 000 dintre ei au emigrat.

În *politica externă* Iugoslavia era axată pe menținerea statu-quo-ului teritorial și promovarea politicii securității regionale. Alături de România și Cehoslovacia a constituit, în 1921, Mica Înțelegere, iar la 9 februarie 1934, alături de Turcia, Grecia și România – Înțelegerea Balcanică. În octombrie 1934, în Marseille, membrii mișcării teroriste a ustașilor l-au asasinat pe regele Iugoslaviei, Alexandru I, și pe ministrul francez al afacerilor externe, Louis Barthou. Rege a devenit fiul minor, Petru al II-lea, instituindu-se un Consiliu de Regență în frunte cu prințul Paul. Noul Guvern condus de Milan Stojadinović (1935–1939) a orientat politica externă spre colaborare cu Germania și Italia. În 1937, la Roma, a fost semnat un tratat de prietenie cu Italia.

Bulgaria a fost stat învins în Primul Război Mondial. La 4 octombrie 1918, țarul Ferdinand a fost obligat să abdice în favoarea fiului său, Boris al III-lea. În Bulgaria viața politică se desfășura în cadrul regimului monarhic constituțional. În 1920, Uniunea Populară Agrariană Bulgară a format Guvernul în frunte cu Alexander Stamboliiski. La 9 iunie 1923, Alianța Militară, formată din ofițeri, a organizat o lovitură de stat, Guvernul a fost înlăturat, iar premierul omorât. Noul Guvern a fost format din reprezentanții Înțelegerii Populare, în frunte cu profesorul Alexander Jankov. În 1924 a fost adoptată o lege privind protecția statului, în vigoare până în 1944, care limita libertățile civice. Al doilea Cabinet al partidului Înțelegerea Democratică (1926–1931), condus de Andrei Liapcev, și alte două guverne ale Blocului Popular (1931–1934), în frunte cu Alexander Malinov și Nikola Mușanov, au asigurat o liniște relativă în țară.

Adepții schimbărilor radicale s-au orientat spre impunerea unei guvernări autoritare. La 19 mai 1934, Alianța Militară și „Zveno” au realizat lovitură de stat, restaurând un regim autoritar: au interzis partidele politice, au controlat presa. Din frica de a-și pierde coroana, Boris al III-lea și-a intensificat activitatea politică: a îndepărtat militarii de la putere, a desemnat Guvernul și, în 1935, a instaurat un regim personal. A suspendat Constituția, a dizolvat Adunarea Națională, a interzis activitatea partidelor politice, a lichidat activitatea sindicală independentă, măsuri ce au dus la distrugerea regimului parlamentar-constituțional din țară.

În perioada interbelică, deși s-a confruntat cu criză și plata reparațiilor, *dezvoltarea economică* a Bulgariei a luat amploare. Ramura principală a economiei a rămas agricultura, în care era angajată circa 30 % din populație. S-au dezvoltat, în special, legumicultura și pomicultura, o parte din recoltă fiind exportată. Agricultura asigură 2/3 din venitul național. S-au dezvoltat industria ușoară, alimentară și a tutunului. Producția de tutun a ajuns baza exporturilor bulgare. În 1929–1933 producția industrială a scăzut cu 30–40 %. Principalul flagel a fost șomajul și lipsa asistenței pentru șomeri. În agricultură, criza s-a manifestat printr-o scădere catastrofală a prețurilor produselor. Guvernul a luat măsuri menite să protejeze capitalul bancar, comercial și industrial. De la mijlocul anilor '30, economia bulgară a devenit tot mai dependentă de Germania, care era cel mai important partener comercial al țării.

Politica externă. După Primul Război Mondial Bulgaria a încercat să iasă din izolare. În iulie 1934, a restabilit legăturile cu URSS, s-a orientat spre relații de bună vecinătate cu Iugoslavia, însă a refuzat să facă parte din Înțelegerea Balcanică. Bulgaria a întreținut relații politice și economice intense cu al Treilea Reich.

Regele Alexandru I (1918–1934)

- **Appreciază cu trei argumente rolul regelui în viața politică internă a Iugoslaviei.**

Boris al III-lea, țar al Bulgariei (1918–1943)

- **Demonstrează că regimul instaurat de Boris al III-lea a fost o monarhie autoritară.**

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Asasinarea lui Alexandru I (1934)

- Compară metodele de luptă ale oponenților politici ai lui Alexandru I cu metodele lui de guvernare.

COMPARAREA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„[...] în 1935, pentru prima dată în Bulgaria, țarul Boris al III-lea a devenit o forță politică activă. Boris a luat măsuri pentru a-și recâștiga puterea, pe care noul regim o reduce. A folosit forțele militare și civile alarmate de autoritarism pentru a îndepărta grupul Zveno de la putere și a instaura o dictatură regală. În următorul an, 1935, Boris, bazându-se pe o serie de politicieni lipsiți de carismă în conducerea Bulgariei, a slăbit puterea politică a Zveno-ului și a militarilor, și păstrat alte facțiuni, cum ar fi BANU, comuniștii și socialiștii naționali, pentru a face alianțe împotriva lor. Boris a ales să nu restabilească supremația politică tradițională a Adunării și a ignorat cererile mai multor figuri publice de a scrie o nouă constituție bulgară.”

Glenn E. Curtis, *Bulgaria – A Country Study*, ed. Washington, 1992

- Citește cu atenție sursele. Numește statele vizate. Identifică trei trăsături ale regimurilor autoritare.
- Stabilește asemănările și deosebirile.
- Exprimă-ți atitudinea cu privire la tradiția democrației în țările Europei Centrale și de Est.

ANALIZA ȘI INTERPRETAREA DATELOR STATISTICE

Componența națională a populației Poloniei, Cehoslovaciei și Iugoslaviei în perioada interbelică

Polonia (1922)	Cehoslovacia (1930)	Iugoslavia (1931)
Polonezi 69,4 %	Cehi 50,9 %	Sârbi 53,2 %
Ucraineni 14,4 %	Slovaci 16,2 %	Croați 22 %
Evrei 7,5 %	Germani 22,3 %	Sloveni 9,3 %
Belaruși 4,2 %	Maghiari 4,8 %	Germani 4,2 %
Germani 4,2 %	Ucraineni 3,8 %	Maghiari 3,6 %
Alții 0,3 %	Alții 2 %	Albanezi 3,5 %
		Români 1,5 %
		Alții 1,7 %

- Examinează cu atenție tabelul. Stabilește populația majoritară din fiecare stat.
- Compară componența etnică a Poloniei cu cea a Cehoslovaciei și Iugoslaviei și formulează o concluzie.

APRECIEREA ROLULUI PERSONALITĂȚII

M. Horthy și A. Hitler

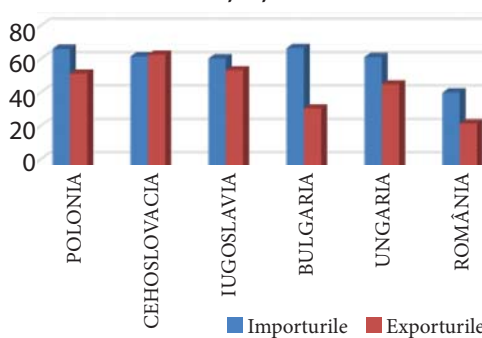
- Studiază cu atenție sursa. Numește personalitățile și statele pe care le reprezintă.
- Explică rolul personalităților de mai sus în promovarea unei politici agresive față de alte state, făcând trimitere la două fapte istorice.

„La începutul anului 1929, regele [Iugoslaviei] a preluat puterea și a instituit un sistem autoritar. Partidele au fost interzise, la fel ca toate formele de asociere pe categorii etnice. Regimul se baza pe aparatul de securitate. Nu a fost creat un partid al unității. [...] *Iugoslavismul integral* a fost propagat ca ideologie de stat. Statul a fost redenumit în consecință Iugoslavia – cele trei națiuni ale sârbilor, croaților și slovenilor au dispărut astfel din numele statului... O reformă administrativă – crearea unor mari provincii numite *banovine* – trebuia să facă în sfârșit dispărute regiunile istorice și identificările naționale și etnice asociate acestora. [...] Dictatura regală a fost puternic orientată către persoana monarhului, Alexander Karagheorghević. Acesta din urmă a instituit un stat polițienesc și al serviciilor secrete, stat care spiona și intimidă cetățenii incomozi din punct de vedere politic.”

Schmitt, Oliver Jens, *Balkanii în secolul XX: o istorie postimperială*, București: Humanitas, 2021

INTERPRETAREA INDICATORILOR

Declinul comercial, %, în anii 1929–1933

- Compară situația economică a țărilor în perioada Marii Crize Economice. Stabilește cele mai afectate state.
- Formulează o concluzie.

10. Rusia/Uniunea Sovietică

ARGUMENT

Înțelegerea și cunoașterea esenței regimului comunist din Uniunea Sovietică, a politicilor represive, a gravelor încălcări ale drepturilor și libertăților omului îți va permite să recunoști ideologiile extremiste din societatea contemporană și să-ți formezi convingeri democratice.

IDEEA PRINCIPALĂ

Drept urmare a Loviturii de stat din Rusia, în octombrie 1917, bolșevicii, în frunte cu V. Lenin, au instaurat Putea Sovietică, creând un stat totalitar bazat pe teroare și represii.

VOCABULAR

Bolșevic – adept al bolșevismului, al învățăturii lui Lenin, comunist.

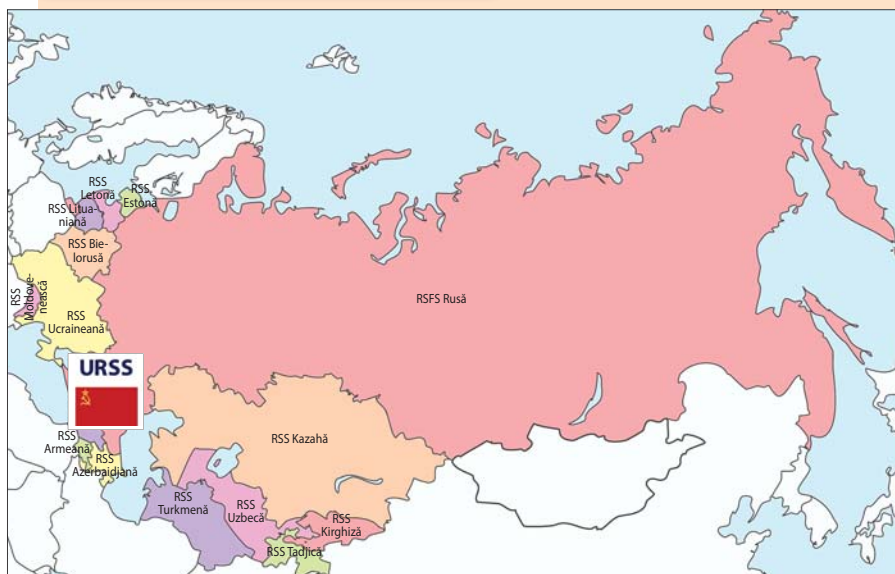
GULAG – Direcția generală a lagărelor (Glavnoe Upravlenie Lagherei), termen folosit pentru a denumi atât rețeaua de lagăre, cât și sistemul represiv.

Proletariat – totalitatea muncitorilor, lipsiți de mijloace de producție.

Represiune – utilizarea forței și violenței (reprimări, deportări, arestări ș.a.) pentru a controla un grup de populație.

Soviete – în Rusia Sovietică, apoi URSS, organ al puterii de stat centrale și locale format din deputați „aleși de cetățeni” (în realitate desemnați de partidul de la conducere).

TIMPUL ȘI SPAȚIUL ISTORIC

● Identifică schimbările survenite pe harta URSS raportate la evenimentele prezentate în tabel.

Creșterea numărului republicilor unionale

Anul	Republicile
1922	RSFS Rusă, RSS Ucraineană, RSS Bielorusă, RSFS Transcaucaziană (RSS Armeană, RSS Azerbaidjană, RSS Gruzină)
1924	RSS Turkmână, RSS Uzbekă
1929	RSS Tadjică
1936	RSS Kazahă, RSS Kirghiză
1940	RSS Lituania, RSS Estonă, RSS Letonă, RSS Moldovenească, RSS Karelo-Fină

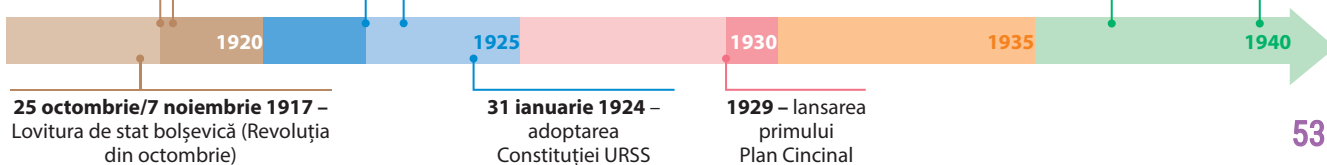
3 martie 1918 – semnarea Tratatului de pace de la Brest-Litovsk

1918–1922 – Războiul civil din Rusia

30 decembrie 1922 – Congresul I Unional al Sovietelor, adoptarea Tratatului Unional

5 decembrie 1936 – adoptarea Constituției staliniste

23 august 1939 – semnarea Tratatului de neagresiune sovieto-german

Vladimir Ulianov (Lenin), bolșevic, primul șef al Guvernului sovietic (1917–1924)

DOCUMENTAR

„Bolșevicii [...] distrug fără milă tot ce li se opune. Pentru că Duma municipală refuzase să pună în aplicare decretul de dizolvare, l-au arestat pe primar și pe principalii consilieri. Nu există libertatea presei: toate ziarele, inclusiv cele socialiste, care au reprodus apelul adresat poporului rus de membrii vechiului guvern provizoriu, au fost suspendate și numeroși jurnaliști au fost închiși.”

Louis de Robien, *Situația după revoluție. Jurnalul unui diplomat în Rusia (1917–1918)*

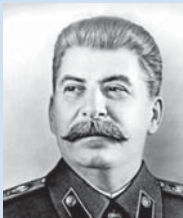
- **Determină contextul istoric al scrierii jurnalului.**
- **Enumeră, conform sursei, metodele utilizate de bolșevici în timpul și după Lovitura de stat.**

PORTRET ISTORIC

Iosif Stalin (Djugașvili)

(1879–1953)

Bolșevic de origine georgiană. Între 1917 și 1922 a îndeplinit funcția de comisar pentru naționalități. Secretar general al CC al Partidului Comunist al bolșevicilor din URSS (1924–1952), al PCUS (1952–1953), a instaurat un regim totalitar în URSS. Pe timpul conducerii lui, în URSS au fost organizate foametea, „Marea Teroare” (manifestată prin arestări în masă, deschiaburiri și deportări, exterminare fizică a rivalilor politici etc.). A condus URSS în cel de-al Doilea Război Mondial.

Elaborează o prezentare PPT în care vei prezenta/analiza cultul personalității lui Stalin.

Instaurarea puterii sovietice. Războiul civil (1918–1922).

Pe fundalul nemulțumirilor față de Guvernul provizoriu al lui Alexandr Kerenski, al eșecurilor acestuia în domeniile social, economic și național, dar mai ales al consecințelor cauzate de continuarea Primului Război Mondial, care secătuisse economia și societatea Rusiei, la 25 octombrie/7 noiembrie 1917 bolșevicii, conduși de Lenin, au efectuat o lovitură de stat, cunoscută și ca *Revoluția bolșevică*. Puterea Sovietică a întreprins un șir de măsuri radicale: a emis *Decretul asupra păcii*, urmând încheierea unei păci separate cu Germania, la Brest-Litovsk, 1918; *Decretul asupra pământului* – naționalizarea întregului fond funciar al țării; *Decretul asupra naționalităților* – dreptul de a-și hotărî singure soarta; parlamentarismul a fost respins, iar Duma a fost desființată. Baza ideologică a regimului comunist o constituiau operele lui K. Marx, F. Engels și V. Lenin, societatea socialistă fiind considerată ca primă etapă în construcția comunismului. Bolșevicii au instaurat dictatura proletariatului, bazată pe poliția politică – Comisia Extraordinară pentru Combaterea Contrarevoluției (CEKA, evoluată ulterior în NKVD, apoi în KGB), constituită la 20 decembrie 1917 și condusă de Felix Dzerjinski –, și Armata Roșie, organizată la 23 februarie 1918 de Leon Troțki.

Între 17 mai 1918 și 25 octombrie 1922, în Rusia Sovietică s-a desfășurat un *Război civil*, caracterizat prin confruntarea dintre „roșii” (reprezentanții noului regim) și „albi” (adeptii vechiului regim, în frunte cu amiralul A. Kolceak, generalii A. Denikin, P. Vranghel, N. Iudenici, susținuți militar de Antanta). Războiul s-a încheiat cu victoria Armatei Roșii, grație și *politicii comunismului de război*. Spre sfârșitul Războiului civil, bolșevicii și-au instaurat puterea aproape pe întreg teritoriul fostului Imperiu Rus. Dictatura proletariatului s-a transformat în dictatura Partidului Comunist.

Constituirea URSS și regimul politic (1922–1939). La 30 decembrie 1922, la Congresul I Unional al Sovietelor, a fost adoptat Tratatul unional, semnat de reprezentanții Federației Ruse, Ucrainei, Bielorusiei și RSFS Transcaucaziană, fiind constituită Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS). În ianuarie 1924 a fost adoptată Constituția URSS, care a stabilit drept organ suprem al puterii de stat Congresul Unional al Sovietelor.

După moartea primului conducător al statului sovietic, V.I. Lenin, la 21 ianuarie 1924, s-a declanșat o adevărată luptă pentru putere. La conducerea partidului s-a impus Iosif Stalin, care, treptat, a înlăturat membrii opoziției, dar i-a promovat în Biroul Politic pe aliații săi fideli: Molotov, Vorosilov, Kalinin, concentrând toată puterea în mâinile sale. În URSS a fost instaurat un sistem totalitar ce se sprijinea pe un puternic aparat represiv. Represiunile din rândul partidului au fost extinse la nivelul întregii țări, fiind vizați toți cetățenii sovietici. Cei declarați „dușmani ai poporului” erau deportați în lagăre de reeducare prin muncă, înființate încă în 1919. La 1 decembrie 1934 a fost asasinat liderul organizației de partid din Leningrad, Serghei Kirov, motiv pentru a declanșa un val de represiuni. „Marea Teroare” a culminat cu procesele publice din anii 1937–1939. În 1937 a fost executat mareșalul Tuhacevski,

împreună cu alți șapte generali, învinuiți că au creat în armată o „conspirație gigantică”. Până în 1939, în URSS au fost supuși represaliilor peste 25 mil. de oameni, dintre care peste 12 mil. au murit în lagăre și peste 1 mil. au fost împușcați.

Constituția stalinistă, adoptată la 5 decembrie 1936, deși declara și garanta drepturi și libertăți largi (libertatea cuvântului, presei, întrunirilor, mitingurilor, dreptul la vot universal egal, direct și secret etc.), în realitate nu avea aplicare.

Dezvoltarea social-economică. În timpul Războiului civil a fost implementată *politica comunismului de război* (1918–1921), cu scopul de a subordona economia, resursele și forțele pentru victoria Armatei Roșii, de a aproviziona orașele și Armata Roșie cu alimente, arme, muniții, de a dezintegra democrația și a instaura dictatura partidului bolșevic. Au fost întreprinse acțiuni specifice: *prodrazviorstka* (din ianuarie 1919) – rechiziționarea forțată a produselor de la țărani fără compensare; naționalizarea întreprinderilor industriale și a băncilor; interzicerea comerțului privat; militarizarea muncii, formarea detașamentelor de muncă. S-a introdus plata salariului în produse industriale (șăpun, galoși, cuie etc.) și produse alimentare și sistemul de cartele alimentare. Transportul, locuințele și serviciile de întreținere a acestora erau gratuite. După *Războiul civil* agricultura era distrusă, volumul producției agricole a Rusiei era inferior față de cel din 1913. Era criză în aprovizionarea orașelor, foamete. S-au înregistrat revolte țărănești. A scăzut producția industrială. Naționalizarea a dus la creșterea aparatului de stat sovietic, întrucât statul, devenit proprietar al principalelor mijloace de producție, trebuia să asigure conducerea a sute de fabrici și uzine.

În 1921, Guvernul bolșevic al lui Lenin a introdus *Noua politică economică* (NEP), un compromis provizoriu între comunism și capitalism. În scopul prevenirii declinului economic și întăririi puterii bolșevicilor, au fost luate un șir de măsuri: introducerea unui impozit pe produse (la început în produse, apoi în bani); acordarea permisiunii pentru țărani de a-și vinde produsele; denaționalizarea întreprinderilor; acceptarea micii proprietăți private; dezvoltarea cooperativelor; refacerea sistemului bancar; reforma financiară; introducerea comerțului liber; restabilirea relațiilor de piață, conviețuirea și concurența comerțului de stat, a celui cooperatist și celui particular; libera gestionare a forței de muncă; reintroducerea salariului în bani; lichidarea cartelelor; diferențierea salariului conform calității muncii și timpului; introducerea plății pentru transport, servicii, locuințe. Drept rezultat, s-au construit noi întreprinderi, iar volumul producției industriale în 1926 a atins nivelul dinaintea războiului. A fost implementat planul GOELRO privind electrificarea. A crescut producția agricolă și au fost înființate stații de mașini și tractoare (MTS), care au pus bazele mecanizării. În mediul rural, au predominat țăranii cu venituri mijlocii (peste 60%). Clasa muncitoare a crescut de 5 ori, condițiile materiale s-au îmbunătățit, salariile au crescut. Muncitorii aveau dreptul la

STUDIU DE CAZ

Organizațiile de copii și tineret în statele cu regim totalitar

Trăsături generale. Crearea omului de tip nou; pregătirea tinerilor din punct de vedere moral și fizic, adică instruirea „cetățenilor-soldăți”, devotați statului și susținători fideli ai regimului.

Trăsături specifice în URSS. Crearea cetățeanului sovietic, ateu, promovarea cultului personalității lui Lenin și a lui Stalin. Organizații de copii și tineret: *octombrei* – elevi de 7–9 ani, organizați prin Hotărârea Congresului VI al Comsomolului din 18 iulie 1924, *Organizația unională de pionieri „V.I. Lenin”* – elevi de 10–14 ani, *Organizația de Comsomol* – tineri de la 14 ani.

- Compară organizațiile de copii și tineret din Uniunea Sovietică cu cele din Germania nazistă și Italia fascistă.
- În albumele de familie găsiți fotografii ale rudelor din perioada școlară, când au fost octombrei, pionieri, comsomoliști.
- Realizați un interviu cu una dintre rude referitor la ideile care se promovau în organizațiile enumerate și la acțiunile în care erau implicate.

„Prodravviorstca”, I. Vladimirov

Construcția Hidrocentralei electrice de pe Nipru

Afiș propagandistic. Inscripție: „Vom îndeplini planul cincinal în 4 ani!”

Copii în timpul foametei din URSS în anii 1932–1933

- **Apreciază realizările obținute în primele cincinale.**
- **Examinează sursele vizuale și exprimă-ți opinia referitoare la politica economico-socială a statului sovietic.**

concediu anual. S-a produs o schimbare a structurii sociale (a apărut burghezia sovietică – nepmani) și a stilului de viață al oamenilor.

Începând cu 1928, Stalin a renunțat la NEP și a recurs la industrializarea și colectivizarea forțată. Mecanismul principal al realizării acestui scop au fost „planurile cincinale”, o economie planificată, prin care se introducea controlul din partea statului în toate ramurile economiei. Primul plan cincinal, lansat în 1929 și încheiat în doar 4 ani, a avut rezultatele spectaculoase: au fost construite șantiere imense, hidrocentrale și uzine (combinatele siderurgice din Ural și Siberia, calea ferată spre Asia Centrală, hidrocentrala electrică de pe Nipru, hidrocentrala de pe Volhov, Uzina de tractoare de la Moscova etc.). Către anul 1932 numărul de muncitori s-a dublat, atingând cifra de peste 6 mil. S-a introdus o politică de școlarizare serală. A fost stimulată competiția între muncitori atât prin mijloace propagandistice, cât și printr-o remunerare diferențiată în funcție de randament. Al doilea plan cincinal (1933–1938) a fost orientat spre consolidarea industriei grele. În 1938 a fost introdus *carnetul de muncă*, prin care întreaga clasă muncitoare sovietică a fost transformată, oficial, într-o gigantică forță de muncă silnică. Cel de-al treilea plan cincinal a fost întrerupt de cel de-al Doilea Război Mondial și de necesitatea înarmării statului sovietic. În 1939, URSS se afla pe locul doi în lume la producerea petrolului și pe locul trei la producerea oțelului, avea cele mai mari centrale electrice din Europa și combine gigantice. Industrializarea rapidă s-a făcut cu costuri umane uriașe, numai la construcția Canalului pentru Marea Albă au murit peste 200 000 de oameni.

Colectivizarea generală s-a desfășurat prin organizarea *colhozurilor* și prin rechiziționarea forțată a produselor agricole, a animalelor și a uneltelor. Scopul colectivizării era de a impune controlul statului asupra pământului și de a elimina proprietatea privată. În paralel, bolșevicii doreau să lichideze clasa țăranilor înstăriți – așa-numiți *culaci/chiaburi*, care au fost supuși persecuțiilor, represaliilor, depozități de pământ. Colectivizarea a avut urmări tragice pentru țăranime: a distrus gospodăria țăărănească și, în asociere cu seceta, a generat foametea din 1932–1933, ce a avut consecințe dramatice: numărul celor morți de foame variind între 10 și 15 mil. de oameni. Deși în 1934 mai mult de 88 % din terenurile agricole aparțineau colhozurilor (față de 58 % în 1930), rezultatele colectivizării forțate, din punct de vedere al volumului producției, au fost modeste, în 1937 recoltele înregistrând o creștere doar cu 10 % față de nivelul anului 1928. Randamentul era de 7–8 ori mai mic decât al parcelelor individuale, în pofida introducerii mecanizării și modernizării agriculturii în colhozuri și sovhozuri. Economia URSS nu a fost afectată de Criza Economică Mondială, deoarece era bazată pe proprietatea de stat și planificarea centralizată a producției, iar relațiile economice cu statele capitaliste erau slabe.

Politica externă. Obiectivul principal al statului sovietic după Lovitura de stat bolșevică din 1917 era recunoașterea sa. În același timp, se promova ideea exportului de revoluție și instaurării comunismului în alte țări ale lumii. În acest sens, Rusia Sovietică a sprijinit Internaționala a III-a comunistă, Cominternul, înființat în 1919. A reușit să iasă din izolare în 1922, participând la Conferința economică de la Genova, după care au urmat semnarea *Tratatului de la Rapallo* din 16

aprilie 1922 și semnarea Acordului comercial între URSS și Germania. URSS a fost recunoscută oficial în 1924 de Marea Britanie, apoi de Franța, Italia, Austria, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Mexic și China. În 1925 relații cu URSS a stabilit Japonia. URSS a profitat de ocazia semnării *Pactului Briand-Kellogg* (1928), care interzicea războiul, pentru a formula o aplicare a pactului la nivel regional – *Protocolul de la Moscova* (1929), semnat de Polonia, România, Letonia, Estonia, Lituania, Turcia, Persia. Implicarea URSS în *Războiul civil din China* a fost fără succes, însă a reușit să-și impună conducerea în Mongolia. URSS a încheiat tratate de neutralitate și prietenie cu Turcia, Persia și Afganistan. Politica externă sovietică a devenit mai ambițioasă în anii '30, când comisar pentru relații externe a devenit M. Litvinov, care a reușit să integreze URSS, în 1934, în Liga Națiunilor. În 1933, SUA au recunoscut URSS. În primăvara anului 1939, Marea Britanie și Franța au început să negocieze cu URSS posibilitatea formării unui front comun împotriva agresiunii germane, însă negocierile au eșuat. La 23 august 1939, la Moscova a fost semnat un Pact germano-sovietic de neagresiune, cunoscut drept Pactul Molotov-Ribbentrop, prin Protocolul adițional secret al căruia cele două state împărțeau Europa de Est în sfere de influență.

Laboratorul competențelor

➡ CUNOAȘTEREA ȘI ÎNȚELEGEREA LIMBAJULUI ISTORIC

- Explică noțiunea *cultură personalității*, reieșind din sursă.

➡ GÂNDIRE CRITICĂ. COMPARAREA SURSELOR

A1. „Colectivizarea a eșuat lamentabil. Ea a adus Rusia în pragul foametei.”
„New-York Times”, 1932

- Examinează cu atenție sursele.
- Identifică procesul care le unește. Explică esența acestui proces.
- Demonstrează că sursa vizuală reflectă procesul de *deschiaburire*.
- Expune-ți opinia asupra afirmației din sursa documentară **A1**.

A2. „Crăciun ucrainean sub steaua roșie”
de Aleksandr Melnik

➡ INTERPRETAREA INDICATORILOR DE BAZĂ

Numărul persoanelor condamnate în dosare intentate de CEKA-OGPU-NKVD (1921–1940),
(date oficiale, mii oameni)

Indicatorul	Anii '20 ai sec. XX									
	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Numărul de condamnați	35,8	6,0	4,7	12,4	15,9	17,8	26,0	33,7	56,2	207
La pedeapsa capitală (incl.)	9,7	1,9	4,1	2,5	2,4	0,9	2,3	0,8	2,1	20,2
Indicatorul	Anii '30 ai sec. XX									
	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940
Numărul de condamnați	180,6	141,9	239,6	78,9	267,0	274,6	790,6	554,2	63,8	71,8
La pedeapsa capitală (incl.)	10,6	2,7	2,1	2,0	1,2	1,1	353	328,6	2,5	1,6

Sursa: Pagina web a Asociației „Memorial” din Krasnoiarisk

- Explică statutul și activitatea organelor CK-OGPU-NKVD. Determină caracterul și legalitatea dosarelor intentate de organele menționate.
- Estimează numărul celor condamnați la închisoare și al celor condamnați la moarte prin împușcare (pedeapsa capitală). Formulează o concluzie despre impactul regimului totalitar asupra societății.

11. Extremul Orient

ARGUMENT

Studiarea temei te va ajuta să înțelegi particularitățile dezvoltării Japoniei și Chinei în anii interbelici, cauzele războaielor chino-japoneze și a celui civil din China, originea regimului comunist din China.

IDEEA PRINCIPALĂ

Deși în primul deceniu interbelic Japonia a cunoscut importante progrese pe calea democratizării, totuși, sub influența cercurilor militariste, a evoluat spre un regim autoritar cu politică expansionistă, dezlănțuind în 1931 un război de cucerire a Chinei.

În perioada interbelică, China s-a confruntat cu un șir de războaie civile dintre naționaliști și comuniști, care, la acutizarea pericolului nipon, au semnat un armistițiu și au făcut front comun contra agresorului extern. Alianța s-a destrămat când Japonia a fost înfrântă, iar războiul civil a fost reluat.

VOCABULAR

Militarism – politică de subordona-re a activității de stat și prin aceasta a întregii vieți sociale, de mărire a potențialului militar și de pregătire pentru război, precum și de menținere cu aplicarea forței a relațiilor de dominație atât pe plan intern, cât și pe plan internațional.

Colaboraționism – atitudine sau politică de trădare a intereselor proprii țării, specifică celor care au colaborat cu ocupanții străini.

Gomindan – formațiune politică naționalistă, primul partid politic chinez, după model occidental, fondat în 1921.

Gherilă – război de hărțuială sau luptă de ambuscadă.

Masacrul de la Shanghai (12 aprilie 1927) – suprimarea violentă a Partidului Comunist Chinez și a elementelor de stânga.

SPAȚIUL ISTORIC

- Descrie așezarea geografică a Japoniei și a Chinei.
- Compară teritoriile acestor state.

1925 – introducerea sufragiului universal în Japonia

25 decembrie 1926 – urcarea la tron a împăratului Hirohito

1931 – invadarea Manciuriei de Japonia

1932 – crearea statului marionetă Manchukuo

1935 – preluarea conducerii Gomindanului și a unei părți din China de Chiang Kai-Shek

25 noiembrie 1936 – semnarea Pactului Anticomintern de către Japonia

1936 – încheierea armistițiului între naționaliști și comuniști în China

7 iulie 1937 – declanșarea Războiului chino-japonez

Japonia. În primul deceniu interbelic *viața politică* din Japonia s-a democratizat. Numărul alegătorilor s-a mărit, ajungând la 14 mil., rezultat al introducerii sufragiului universal în anul 1925. În plan politic, în anii '20, deși dominau Partidul Conservator și Partidul Liberal, foarte influent a fost grupul de ofițeri militari ultranaționaliști (societatea *Căii Imperiale*), prin intermediul unor comitete extraparlamentare precum Consiliul Secret de Stat și Senatul Militar. Scopul urmărit de ofițeri era expansiunea în Asia de Est și Sud-Est și obținerea noilor resurse pentru economia japoneză, deoarece o parte dintre ei făceau parte din cercurile proprietarilor de fabrici, uzine, bănci etc. La 25 decembrie 1926 pe tron a urcat împăratul Hirohito, începând o nouă eră, era *Shōwa* (*Pacea Iluminată*) (1926–1989). La începutul anilor '30, cercurile conducătoare japoneze reprezentau trei forțe politice principale: partidele parlamentare, burocrăția de stat și armata. În 1932 gruparea militară a naționaliștilor, antidemocrați, au preluat controlul asupra sistemului politic și administrativ, ceea ce a dus la prăbușirea regimului parlamentar. În 1940 vechile partide au fost obligate să se autodizolve, iar în locul lor a fost înființat un partid mixt – *Taisei Yokusankai*. Noul Guvern, condus de primul-premier Fumimaro Konoe, a naționalizat economia și a impus restricții asupra drepturilor civile.

În plan economic, după o scurtă criză de după război, Japonia a cunoscut o perioadă de ascensiune. S-au dezvoltat industria constructoare de mașini și industria chimică. Japonia a fost grav afectată de cutremurul devastator din 1923, ce a distrus Tokyo și orașul-port Yokohama, provocând daune mari în regiunea Kantō, apoi de cel din 1927. În 1927 s-a înregistrat o criză financiară. Criza economică globală (1929–1933) a afectat îndeosebi producătorii de mătase, a dus și la înrăutățirea vieții populației, numărul șomerilor crescând la 3 mil., și la intensificarea contradicțiilor în cadrul conducerii.

În plan extern, după Primul Război Mondial, Japonia, stat învingător din tabăra Antantei, și-a extins sfera de influență, obținând controlul asupra fostelor colonii germane din Pacific și orașului chinez Qingdao. În 1931, încălcând tratatele semnate la Conferința de la Washington (1921–1922), trupele japoneze au invadat Manciuria. În 1932 au creat în teritoriile ocupate statul marionetă *Manchukuo*. Nominal, conducător al statului a fost numit ultimul împărat chinez al dinastiei Qing, însă puterea reală aparținea în totalitate japonezilor, care foloseau acest teritoriu drept bază de extindere în Asia. Aparatul administrativ era constituit după model japonez, departamentele fiind conduse de japonezi. Limba de instruire în școală era japoneza. Societatea Națiunilor, în 1933, a refuzat să recunoască *Manchukuo*, stabilind că trupele japoneze trebuiau retrase imediat. În martie 1933, Japonia a părăsit Societatea Națiunilor. În 1936, Japonia a creat în Mongolia *Mengjiang*, un regim marionetă similar celui din Manciuria, după care a continuat expansiunea și colonizarea Chinei, cucerind provincia Yehol. China, inferioară militar și scindată politic, n-a fost capabilă să se opună, astfel că în 1935 a fost cucerit Shanghaiul.

În 1936, Japonia și-a declarat retragerea din Conferința pentru Dezarmare de la Londra și a semnat Pactul Anticomintern cu Germania nazistă.

Războiul Chino-japonez a început în iulie 1937 și a durat până în anul 1945. În scurt timp, Japonia a anexat nordul Chinei și aproape întreaga coastă a Mării Chinei. În 1938, Japonia a declarat că introduce noua ordine în Asia de Est.

China. La sfârșitul lui 1911, revoluționarii republicani conduși de Sun Yat-Sen și de generalul Yuan Shikai l-au obligat pe ultimul împărat al dinastiei Qing, Pu Yi, să abdice și în 1912 a fost proclamată republica. Încercarea lui Yuan de a instaura o nouă dinastie în 1915 a eșuat. Republica Chineză era fărâmițată politic.

În 1923, Sun Yat-Sen a început militarizarea Partidului Național Republican (Kuomintang sau *Gomindan*), cu scopul de a unifica țara, și a creat Armata Național-Revoluționară. În iulie 1925, Guvernul din Canton s-a declarat Guvern național al Republicii Chineze. Conducerea partidului a fost preluată de Chiang Kai-Și (Chiang Kai-Shek), care în 1927, după formarea unui guvern naționalist la Nankin, și-a îndreptat trupele împotriva bastioanelor comuniste din sudul Chinei, provocând *Masacrul de la Shanghai*. După rup-

Hirohito, al 124-lea împărat al Japoniei

Analizează sursele web. Stabilește rolul monarhiei în viața politică din Japonia.

Pu Yi, ultimul împărat al dinastiei Qing, împăratul marionetă al *Manchukuo* (1934–1945)

Chiang Kai-Shek (Jiang Jieshi), om politic chinez, șef al Guvernului național din Nanjing (1928–1949)

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

- Identifică în presă denumirea partidului aflat la conducerea Chinei în prezent.
- Stabilește tipul regimului politic chinez actual. Argumentează.

și-a extins influența pe întreg teritoriul național. După cucerirea violentă a Nanjingului de japonezi (decembrie 1937), Guvernul s-a retras spre vest. Pierderile Chinei în război au fost uriașe – până la 20 mil. de morți, majoritatea civili. După înfrângerea Japoniei în 1945, China și-a redobândit teritoriile pierdute.

tura cu Kuomintangul lui Chiang Kai-Shek și înfrângerea revoltelor muncitorești din Shanghai și Canton (1927), comuniștii au organizat în regiunea Hunan grupuri înarmate, care s-au implicat în lupte de gherilă împotriva naționaliștilor, punând începutul unui război civil, care a durat între 1927 și 1949, fiind suspendat între 1937 și 1945. În 1928, Chiang Kai-Shek a cucerit Beijingul, apoi a reușit să subordoneze dictatorii militari din nord, consolidându-și poziția prin numirea sa ca generalisim și președinte al republicii. Guvernarea lui Chiang Kai-Shek, devenită dictatură militară și legată de puterile occidentale, n-a reușit să țină sub control efectiv țara, care era atacată de gherilele comuniste, și nici să împiedice expansionismul Japoniei, care a pus stăpânire mai întâi pe Manciuria (1931), iar mai târziu și pe provinciile din China nord-orientală (1933–1936).

În teritoriile cucerite de comuniști a fost efectuată reforma agrară, care a mărit considerabil baza suportului comuniștilor. Mao Zedong a fost ales în 1931 președinte al noii republici comuniste din Hunan și Kiang-Shi. Înconjurat de forțele lui Chiang Kai-Shek, Mao a organizat „Marșul cel lung” (octombrie 1934), în timpul căruia a reușit să-și impună linia politică, devenind președinte al Partidului Comunist Chinez (1935). În 1937 Japonia a atacat China, iar Chiang Kai-Shek a trebuit să consimtă încheierea unui armistițiu cu comuniștii și să formeze cu ei o alianță națională împotriva Japoniei. Guvernul Chiang Kai-Shek a căzut în urma conflictelor interne cu comuniștii, iar Mao

Laboratorul competențelor

➔ ANALIZA ISTORIOGRAFIEI

„[...] Depresiunea Showa din 1930–1931 a fost cauzată de Marea Depresiune, care s-a intensificat în Japonia prin revenirea la *Etalonul de Aur*. Japonia a ieșit din Marea Depresiune mai devreme decât majoritatea altor state printr-o serie de măsuri de stimulare macroeconomică inițiate de Korekiyo Takahashi: ajustări ale ratei de schimb, fiscale și monetare, introducerea unui mecanism prin care Guvernul putea primi credit ușor de la banca centrală fără stabilirea altor măsuri instituționale care să guverneze politica sa fiscală.”

The Japanese Economy during the Interwar Period. In: Bank of Japan Review Series, 2009

- Stabilește cauza crizei Showa.
- Enumeră măsurile întreprinse de Guvernul japonez pentru depășirea dificultăților economice.

➔ EXPLICAȚIA RELAȚIEI DE CAUZALITATE

- Numește câte două cauze și consecințe ale Războiului chino-japonez.

➔ CUNOAȘTEREA LIMBAJULUI ISTORIC

„Marș (cel Lung – n.n.) de 10 000 km, realizat de comuniștii chinezi, având ca rezultate mutarea bazei revoluționare din sud-estul în nord-vestul Chinei și evidențierea lui Mao Zedong ca lider necontestat. [...] Cei 85 000 de oameni rămași au străpuns liniile naționaliste și au fugit inițial spre vest, sub conducerea lui Zhu De, apoi spre nord, în frunte cu Mao. Când Mao a ajuns la Shaanxi, rămăseseră doar 8 000 de supraviețuitori, restul fiind uciși în lupte, de boli sau inaniție (printre victime se numărau cei doi copii ai lui Mao și un frate).”

Marșul cel Lung (1934–1935). Enciclopedia Britanică, București: Litera, 2010

- Studiază sursa și harta de la începutul temei.
- Descrie traseul parcurs de comuniști, utilizând termenii: *Marșul cel Lung, Partid Comunist, mișcare revoluționară, grupare naționalistă*.

➔ APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE

- Improvizează un interviu virtual cu Sun Yat-Sen, Jiang Jieshi sau Mao Zedong.

Mao Zedong, lider comunist chinez

12. România în perioada interbelică

ARGUMENT

În urma studierii temei, vei înțelege procesele ce au avut loc în România după Marea Unire și până la al Doilea Război Mondial, apreciind rezultatele atinse grație regimului democratic, dar și eșecurile cauzate de crizele politice și economice, precum și de elementele autoritare sau extremiste.

IDEEA PRINCIPALĂ

După Marea Unire, Regatul României a avut un regim democratic consfințit prin Constituția adoptată la 1923. Din cauza crizelor sociale, economice și politice, dar și sub influență externă, Carol al II-lea a instaurat în 1938 regimul autoritar. În plan economic, social, administrativ au fost desfășurate reforme importante. În plan extern, diplomația a fost orientată spre recunoașterea internațională a Marii Uniri, dar și asigurarea securității și integrității țării.

VOCABULAR

Dictat – act prin care un stat impune altui stat condiții împotriva voinței acestuia.

Fuziune – contopire a două sau mai multe partide în unul singur.

Regență – instituție provizorie în timpul minoratului, absenței sau lipsei monarhului.

Reformă – transformare politică, economică, socială, culturală a unei stări de lucruri pentru a obține o ameliorare sau un progres; schimbare în sânul unei societăți (care nu modifică structura generală a acelei societăți).

SPAȚIUL ISTORIC

România în anii 1918–1930

- Formulează o concluzie despre importanța Marii Uniri, susținând-o cu două argumente, cu trimitere la hartă.

noiembrie 1919 – primele alegeri generale pe baza votului universal

martie 1923 – adoptarea, promulgarea și publicarea Constituției României

10 februarie 1938 – lovitura de stat a lui Carol al II-lea – instaurarea monarhiei autoritare

6 septembrie 1940 – abdicarea lui Carol al II-lea în favoarea fiului său, Mihai

15 octombrie 1922 – încoronarea regelui Ferdinand I și a reginei Maria la Alba Iulia

8 iunie 1930 – urcarea la tron a regelui Carol al II-lea

27 februarie 1938 – promulgarea Constituției României din 1938

Încoronarea regelui Ferdinand I și a reginei Maria, 1922, Alba Iulia

Depunerea jurământului regelui Carol al II-lea, sala de ședințe a Adunării Deputaților, 8 iunie 1930

PORTRET ISTORIC

Carol al II-lea

Rege al României (8 iunie 1930–6 septembrie 1940). Obiectivul său central a fost creșterea rolului monarhiei în stat. În 1938, a instaurat regimul de dictatură personală. În septembrie 1940, după cedarea Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța Uniunii Sovietice, a Transilvaniei de nord-vest Ungariei, a Cadrilaterului Bulgariei, a abdicat, lăsând tronul fiului său, Mihai, iar puterile dictatoriale – generalului Ion Antonescu.

- **Apreciază rolul politic al regelui în trecerea de la democrație la dictatură.**

Viața politică internă a României (1918–1938) a fost influențată de urmările conflagrației mondiale, reforma electorală, particularitățile provinciilor unite, diferențele în dezvoltarea provinciilor, reforma agrară etc. România era un stat monarhic-constituțional, în sistemul politic al țării regele a ocupat o poziție centrală, cu atribuții destul de largi. La 15 octombrie 1922, la Alba Iulia a avut loc încoronarea regelui Ferdinand I și a reginei Maria, act ce consfințea Marea Unire. Prin reforma electorală din noiembrie 1918 a fost introdus votul universal. În baza acestuia, în noiembrie 1919 au avut loc primele alegeri generale parlamentare.

În perioada interbelică, în România au activat o serie de partide politice: Partidul Conservator-Democrat, Partidul Național Liberal (PNL), Partidul Național-Țărănesc (PNȚ), Partidul Socialist, Partidul Comunist din România, Legiunea „Arhanghelul Mihail”, și partidele minorităților naționale. Partidul Conservator-Progresist și Partidul Conservator-Democrat au dispărut din viața politică în 1922. Liga (Partidul) Poporului a avut un rol politic major în anii 1919–1920, apoi a intrat în declin. PNL, în frunte cu Ion I.C. Brătianu, a fost cel mai puternic partid, prezent la guvernanțe timp de 11 ani: 1922–1937, cu întrerupere între 1927 și 1930.

Alegerile din ianuarie 1922 au fost câștigate de PNL. Noua Constituție a fost votată la 27 martie 1923, iar la 28 martie a fost promulgată. Constituția corespundea unei reale necesități istorice, consfințind Marea Unire și regimul democratic din România. Având la bază principiul separării puterilor în stat, Constituția fixa drept formă de guvernare a statului monarhia constituțională, după principiul „regele domnește, dar nu guvernează”. Parlamentul bicameral (Adunarea Națională Constituantă) era *puterea legislativă*, avea drept de control asupra *puterii executive*, care era asigurată de Guvern. Regele încredința unei persoane mandatul de a forma Guvernul, iar acesta alcătuia lista miniștrilor, pe care o prezenta suveranului pentru aprobare prin decret. Cea de-a treia ramură a puterii în stat era cea *judecătorească*. În iunie 1924 a fost adoptată Legea pentru unificarea judecătorească, prin care se prevedea organizarea judecătoriilor urbane, rurale și mixte, a tribunalelor, a 12 Curți de Apel, a unei Înalte Curți de Casație și Justiție.

Din punct de vedere al organizărilor administrativ-teritoriale, în 1918–1925 s-a păstrat specificul provinciilor istorice unite cu Vechiul Regat. Prin Legea de unificare administrativă (14 iunie 1925), teritoriul țării a fost împărțit în 71 de județe, 489 de plăși (subdiviziuni de județe) și 8879 de comune.

În anul 1925, Consiliul de Coroană a acceptat renunțarea la moștenirea tronului a principelui Carol. La 4 ianuarie 1926, Adunarea Națională Constituantă l-a proclamat succesor pe Mihai, dar fiindcă acesta era minor, s-a hotărât instituirea unei Regențe compuse din prințul Nicolae de Hohenzollern, patriarhul Miron Cristea și Gheorghe Buzdugan, președintele Înaltei Curți de Casație. La 20 iulie 1927, regele Ferdinand a încetat din viață și a intrat în funcțiune Regența.

În 1926, în urma fuziunii Partidului Țărănesc și Partidului Național din Transilvania, s-a constituit PNȚ, în frunte cu Iuliu Maniu. PNȚ a câștigat alegerile din 1927 cu o majoritate zdrobitoare: 77,7% din voturi și 348 de locuri în Parlament din 387. Guvernul Maniu a realizat un set de reforme, însă s-a confruntat cu izbucnirea Marii Depresi-

uni și reîntoarcerea princepelui Carol în țară, la 6 iunie 1930, două zile mai târziu fiind acceptat de ambele camere ale Parlamentului și devenind rege al României cu numele Carol al II-lea. Iuliu Maniu a demisionat din fruntea Guvernului.

Anii '30 s-au remarcat prin intensificarea activității organizațiilor politice de extremă dreaptă (Garda de Fier, Liga Național-Creștină etc.), confruntarea forțelor democratice cu violențe, astfel că în 1933 Garda de Fier a fost scoasă în afara legii. Alegerile din 1933 au fost câștigate de PNȚ, care, după asasinarea prim-ministrului I.G. Duca de către legionari, a efectuat arestări în rândurile legionarilor. Următorul Guvern, al lui Gh. Tătărescu, a fost unul stabil, adoptând o serie de legi pentru susținerea industriei naționale și întărirea capacității de apărare a țării, însă a tolerat acțiunile violente, anticonstituționale ale legionarilor, înregistrați ca partidul *Totul pentru Țară*. Treptat, rolul regelui în viața social-politică a crescut, iar al partidelor s-a redus. La alegerile din decembrie 1937 niciun partid nu a obținut majoritatea pentru a crea Guvernul.

Regimul de autoritate monarhică (1938–1940). Carol al II-lea a profitat de slăbiciunea partidelor politice pentru a instaura un regim de dictatură personală. Mai întâi a constituit un guvern în frunte cu Octavian Goga, care, nefiind în stare să gestioneze situația, a demisionat. La 10 februarie 1938 regele a efectuat o lovitură de stat, constituind un nou guvern, prezidat de patriarhul Miron Cristea, și a introdus starea de asediu. Noul regim, instituționalizat prin Constituția promulgată la 27 februarie 1938, menținea unele principii democratice. Elementele noi se refereau la prerogativele regelui, care era „capul statului”, exercitând puterea executivă prin Guvern, care era numit de suveran și răspundea numai în fața lui. La 30 martie 1938 s-a constituit Consiliul de Coroană, alcătuit din membri desemnați de rege, și s-a publicat decretul *Legii pentru dizolvarea tuturor asociațiilor, grupărilor sau partidelor politice*. Au fost dizolvate sindicatele și s-au creat breslele de lucrători, funcționari particulari și meseriași. Prin reforma administrativă din 14 august 1938, alături de vechile unități s-a introdus una nouă: ținutul. Pentru a da suport politic regimului, regele a constituit Frontul Renașterii Naționale (FRN). A fost realizată reforma electorală, prin care obțineau drept de vot și femeile. La 22 iunie 1940, Carol al II-lea a decis transformarea FRN în Partidul Națiunii, declarând „partid unic și totalitar”.

Pierderea Basarabiei, a nord-vestului Transilvaniei și a Cadrilaterului a marcat sfârșitul domniei regelui Carol al II-lea, care, în septembrie 1940, a fost forțat să abdice.

Evoluția demografică și social-economică. În 1918–1940, populația României a crescut: în anul 1920 erau 17 393 149 de locuitori, în 1930 – 18 025 896, în 1940 – 19 933 802. Din punct de vedere etnic, conform recensământului din 1930, românii constituiau 71,9%, iar 28,1% din populație erau de alte naționalități. Majoritatea populației a continuat să trăiască la sat – 78,9%, în orașe erau concentrate 21,1%. Orașul București avea 630 000 locuitori, pe locul doi plasându-se Chișinău (114 896 locuitori). 72,3% din populația țării lucrau în agricultură, 9,4% – în activități industriale, funcționarii constituiau 4,8%, iar 4,2% se ocupau de comerț și credit.

Marea Unire a dus la întărirea potențialului economic al României. Suprafața arabilă a României a crescut de la 6,6 mil. ha în 1914 la 14,6 mil. ha la sfârșitul lui 1918, cea acoperită cu păduri – de la 2,5 mil. ha la 7,3 mil. ha, iar rețeaua de căi ferate – de la 4 300 km la circa 11 000 km. Potențialul industrial s-a mărit cu 235%, im-

OPINII

„21 febr. Dimineața ne-am trezit cu o nouă Constituție decretată de rege și supusă unui plebiscit joi, plebiscit așa făcut ca puțini să poată spună nu [...]”.

24 febr. Fost la așa-zisul plebiscit și votat nu. De fapt este o vastă farsă: funcționarii sunt aduși pe căprării cu liste nominale, toți acei care au nevoie de guvern – și cine nu are? – sunt amenințați într-un chip sau altul. Pentru a face presiuni asupra restului cetățenilor, sunt amenințați cu amenzi etc. dacă nu vin la vot. Când am spus nu [...] sala întreagă s-a întors spre mine. Atât de nepregătiți au fost ca cineva să spună nu, încât nu găseau lista pe care se înscriau cei ce votau nu [...]. Mi s-a cerut a semna ceea ce am făcut. De ce am votat nu? 1. Pentru că modificarea Constituției nu se face conform prescripțiilor Constituției ce se află în vigoare; 2. Pentru că în trecut, bunicul meu cu frații săi și cu toți acei din generația sa au luptat și au suferit pentru a aduce stabilitate în domnie și în așezăminte; 3. Pentru că noua Constituție este, după părerea mea, rea și primejdioasă...”

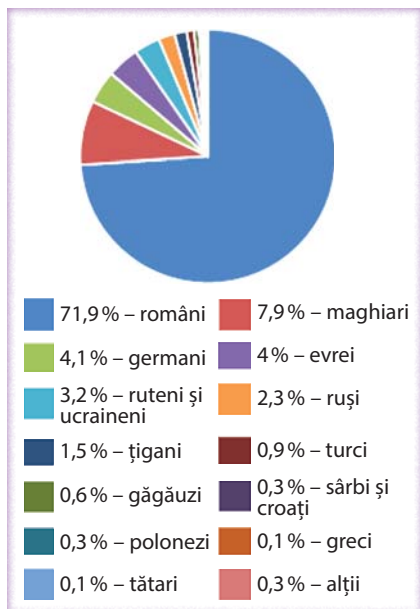
Extras din *Memoriile lui Radu Rosetti despre Referendumul pentru aprobarea Constituției din 1938*

● **Argumentează că instaurarea dictaturii regale în România a avut loc pe cale nedemocratică.**

● **Apreciază opinia lui Radu Rosetti, reieșind din principiile unui stat democratic.**

ANALIZA INDICATORILOR

Populația României conform recensământului din 1930

- **Formulează o concluzie referitoare la componența etnică a României în 1930.**

Tramvai electric în București în perioada interbelică

Sonde de petrol la Moreni, jud. Prahova, anii '30 ai sec. XX

- **Exprimă-ți opinia referitoare la dezvoltarea industriei în România în perioada interbelică.**

portante progrese înregistrându-se în industria electrică – 429,4% și cea chimică – 320%. În 1920 s-a realizat unificarea monetară.

În primii ani după unire, în fața economiei românești au stat două scopuri: refacerea țării și integrarea la scară națională a tuturor ramurilor economice. S-au conturat două concepții de politică economică: *politica „prin noi înșine”*, promovată de PNL și burghezia financiară-liberală, ce urmărea dezvoltarea economică prin forțe proprii, fără a exclude participarea capitalurilor străine, și *politica „porților deschise”*, promovată de PNȚ, burghezia sătească și de o parte a burgheziei din Transilvania și Banat, legată de capitalurile germane și austro-ungare, urmărind ca prin acordarea unor concesi capitalurilor străine să se obțină piețe mai avantajoase pentru cerealele românești.

Principala ramură a economiei a fost *agricultura*. Prin aplicarea Reformei agrare în 1921, s-au expropriat 6 123 789 ha, din care 3 998 753 ha teren arabil, aproximativ 66,1% din totalul moșiilor de peste 100 ha. Astfel, marea proprietate moșierească a fost redusă. 1,4 mil. de familii au primit 3,7 mil. ha de teren arabil. Reforma a contribuit la îmbunătățirea situației țăranilor, a creat condiții pentru activitatea de producție, a creat baza de materie primă pentru industria alimentară, industria textilă, însă a avut și părți slabe, marcate prin utilaj învechit și plata creditelor. Se cultivau cereale, România fiind și mare exportatoare de cereale, floarea-soarelui și plante tehnice. Era dezvoltată pomicultura și legumicultura.

Industria a beneficiat de sprijin din partea statului, între 1923 și 1938 dezvoltându-se într-un ritm de 5,4% pe an. Cea mai mare pondere avea industria alimentară. Erau dezvoltate industria extractivă și industria petrolieră, în rafinăriile din țară fiind prelucrate 95% din țițeiul extras. În perioada interbelică, România ocupa locul I în Europa și al VI-lea în lume la producția de petrol, locul al II-lea în Europa la extracția de aur și la extracția de gaze. România producea negru de fum, cauciuc sintetic, precum și opt tipuri de locomotive, vagoane de toate categoriile (de călători, mărfuri, cisterne), autobuze, motoare electrice, aparate de radio, cazane cu aburi, elice și piese speciale pentru construcții navale, instalații petroliere de nivelul tehnicii mondiale. Au fost înființate mari întreprinderi metalurgice cu procese tehnologice complexe, printre care Fabrica de Sărmă din Câmpia Turzii (1922), Uzinele Titan-Nădrag-Călan (1924), Copșa Mică din Cugir (1925), întreprinderi constructoare de mașini: Malaxa din București (1926), IAR Brașov (1926). S-au construit avioane românești la IAR Brașov.

În anii Marii Crize Economice, sute de întreprinderi au falimentat. În 1932 producția industrială a scăzut cu 50%, au avut loc greve și manifestații. Între 1934 și 1940, economia s-a relansat prin redresarea monedei naționale, comenzi de stat, reluarea schimburilor economice. Datorită investițiilor, producția industrială a crescut cu aproximativ 22%. S-au dezvoltat industria metalurgică, industria petrolieră. S-a realizat o rețea rutieră modernă, s-a introdus transportul interurban cu autobuzul, s-au modernizat și construit căi ferate. România dispunea de transport prin conducte ce legau zona petrolieră din Valea Prahovei cu București, Constanța și Oltenița. De asemenea, avea transport aerian modern. Transportul pe apă era asigurat de Na-

vigația Fluvială Română și de Serviciul Maritim Român. Prin construirea Palatului Telefoanelor (intrat în funcțiune în 1933), deținea aparatură de nivelul tehnicii mondiale. În 1938 România a atins punctul maxim al dezvoltării sale economice.

Ca urmare a schimbărilor survenite în economia națională, cerealele au pierdut primul loc la export, fiind înlocuite de produsele petroliere. În 1938 producția autohtonă satisfacea 80% din necesitățile de produse industriale ale țării. Ramurile neagricole aveau o pondere de 51% în produsul social și de 41,7% în venitul național. România a devenit un stat agrar-industrial.

Politica externă a fost orientată spre recunoașterea internațională a Marii Uniri, spre menținerea integrității teritoriale și constituirea alianțelor regionale. La 3 martie 1921 a fost semnată *Convenția de alianță dintre România și Polonia*, reînnoită la 26 martie 1926. În iunie 1921 a fost constituită Mica Înțelegere, formată din România, Cehoslovacia și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, prima alianță cu caracter regional constituită în Europa după Primul Război Mondial. România și-a consolidat relațiile cu țările Europei de Vest: la 10 iunie 1926 a fost semnat Tratatul de alianță dintre România și Franța, iar la 17 septembrie 1926 a fost încheiat Tratatul de amicitie cu Italia. Relațiile cu Bulgaria au fost reluate imediat după încheierea tratatelor de pace, iar cu Ungaria – în octombrie 1920. Raporturile româno-sovietice au rămas reci pe toată perioada interbelică.

Guvernul român a aderat la *Pactul de la Paris (Briand-Kellog)* (27 august 1928), a semnat *Protocolul de la Moscova* (februarie 1929), *Convenția de definire a agresiunii și a teritoriului* (1933), la elaborarea căreia a contribuit și Nicolae Titulescu, și a aderat la *Pactul de neagresiune și conciliațiune*, semnat la Rio de Janeiro (1933). La 9 februarie 1934, România, Grecia, Iugoslavia și Turcia au înființat Înțelegerea Balcanică.

În 1938, regele Carol al II-lea a vizitat Londra (15–18 noiembrie) și Parisul (19–21 noiembrie) pentru a solicita sprijin economic și politic, apoi și Germania, unde la 24 noiembrie a avut convorbiri și cu Hitler, propunându-i intensificarea cooperării economice româno-germane și solicitând ca Reichul să nu mai sprijine pretențiile revizioniste ale Ungariei. La 23 martie 1939 a fost semnat Tratatul economic româno-german. În 1938–1939, diplomația românească a depus eforturi să obțină garanții din partea Marii Britanii și Franței, dar și să îmbunătățească relațiile cu URSS, menținând, în același timp, discuția și cooperarea cu Germania.

În prim-plan, de la stânga la dreapta: Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu și Savel Rădulescu

Laboratorul competențelor

COMPARĂ SURSELE

„Art. 33. Toate puterile statului emană de la națiune, care nu le poate exercita decât numai prin delegațiune și după principiile și regulile așezate în Constituțiunea de față. Art. 34. Puterea legislativă se exercită colectiv de către rege și reprezentațiunea națională. Reprezentațiunea națională se împarte în două adunări: Senatul și Adunarea Deputaților. Orice lege cere învoirea celor trei ramuri ale puterii legiuitoare. Nicio lege nu poate fi supusă sancțiunii regale decât după ce se va fi discutat și votat liber de majoritatea ambelor adunări.”

Extras din *Constituția României din 1923*

- Demonstrează că Constituția României din 1923 consfințește regimul democratic.
- Identifică atribuțiile regelui conform Constituției din 1923 și celei din 1938. Stabilește diferențele.
- Argumentează că în 1938 s-a instaurat un regim dictatorial.

„Art. 30. Regele este capul statului. Art. 31. Puterea legislativă se exercită de rege prin reprezentațiunea națională, care se împarte în două adunări: Senatul și Adunarea Deputaților. Regele sancționează și promulgă legile. Înainte de a i se da sancțiunea regală, legea nu e valabilă. Regele poate refuza sancțiunea [...] Inițiativa legilor este dată regelui. Fiecare din cele două adunări poate propune din inițiativă proprie numai legi în interesul obștesc al statului.”

Extras din *Constituția României din 1938*

COMPETENȚA IT

Creează în programul PowerPoint o prezentare cu tema: *Regina Maria – inima care a bătut pentru România.*

APLICAREA COMPETENȚELOR

- Elaborează o schemă a organizării politice a României conform Constituției din 1938.

13. Basarabia în cadrul României Mari (1918–1940)

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște și înțelege transformările social-economice și politice din Basarabia în anii 1918–1940, ceea ce îți va permite să-ți formezi o opinie proprie față de integrarea Basarabiei în cadrul statului unitar român.

IDEEA PRINCIPALĂ

După unirea Basarabiei cu România (1918) a urmat procesul de integrare în statul român. S-au realizat măsuri de modernizare a economiei, a vieții politice, a societății în ansamblu. Basarabia a cunoscut o dezvoltare multilaterală: economică, socială și culturală. Cu toate acestea, au existat și anumite limite legate de lipsa zăcămintelor, infrastructura insuficient dezvoltată etc.

Oamenii politici din Basarabia s-au integrat în viața politică din România atât la nivel local, cât și național.

VOCABULAR

„Casa Noastră” – instituție de stat cu sediul la Chișinău, care se ocupa cu organizarea și administrarea lucrărilor de expropriere și împroprietărire.

Mișcarea cooperatistă – asocieri, uniune de persoane în întreprinderi cooperatiste (de producție, de consum, de desfacere, de credit, prestări de servicii etc.).

Participarea basarabenilor în viața politică a României. La 27 noiembrie 1918 a fost convocată ultima ședință a Sfatului Țării. Basarabenilor le-a fost rezervat un anumit număr de locuri în Adunarea Națională. În primul Parlament postbelic al României basarabenii au avut 90 de deputați și 37 de senatori. Parlamentarii basarabeni au participat activ la viața politică și la adoptarea deciziilor importante pentru întreaga țară. Consolidarea României întregite s-a caracterizat prin participarea partidelor politice din provinciile unite la viața politică a țării. În timp, partidele politice din Basarabia au fuzionat cu cele din restul României sau au fost constituite noi partide. În anul 1918, în Basarabia a fost format Partidul Țărănesc, în frunte cu Pantelimon Halippa, printre membrii căruia erau Ion Inculeț, Ion Pelivan, D. Ciugureanu. Programul partidului stipula desproprietărea moșierilor și împroprietărea țăranilor cu pământ, egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, votul universal pentru ambele genuri. După alegerile parlamentare din 1919, majoritatea locurilor rezervate Basarabiei în Parlamentul României au fost câștigate de Partidul Țărănesc. Ulterior partidul s-a scindat: gruparea condusă de S. Niță a fuzionat cu Liga Poporului, cea condusă de Pan Halippa – cu Partidul Țărănesc, iar gruparea lui Ion Inculeț a aderat la Partidul Liberal, participând deseori la actul de guvernare a României.

Viața social-economică. În Basarabia, populația rurală constituia 87 %, acest fapt fiind determinat și de specificul agrar al provinciei, caracteristică ce s-a menținut în toată perioada interbelică. Chișinău era cel mai mare oraș din Basarabia (114 896 locuitori), al doilea după numărul de locuitori din România. În perioada interbelică s-a constituit Inspectoratul Regional al Muncii, s-a aplicat legislația în domeniul social din întreaga țară, s-a constituit Casa Asigurărilor Sociale, muncitorii primeau ajutor în caz de boală, pensii de invaliditate și de bătrânețe.

Legea de reformă agrară pentru Basarabia, promulgată la 11 martie 1920, prevedea exproprierea tuturor terenurilor cultivabile ce au aparținut Coroanei, statului rus, Băncii Țărănești, a celor închinat mănăstirilor din străinătate, de asemenea, a tuturor pământurilor zemstvelor, orașelor, comunităților urbane și ale supușilor străini. În Basarabia *reforma agrară* a avut un caracter mai radical: țăranii urmau să primească loturi de pământ de 6–8 ha, ceea ce era mai mult decât în alte regiuni ale țării. Au fost declarate expropriate proprietățile care cuprindeau 80 % din pământurile moșierești. Împroprietărea s-a realizat în bază de

răscumpărare, țăranii beneficiind de credite. Reforma în Basarabia a avut și particularități: au fost expropriate și redistribuite pământurile moșierești ocupate de țăranii în urma Revoluției ruse; au fost repartizate loturi de colonizare în județele de sud ale Basarabiei, pe care le primeau țăranii din localitățile unde suprafața de teren necesară pentru împroprietărire era insuficientă. Pentru realizarea reformei s-a creat instituția „Casa Noastră”, în atribuțiile căreia intrau toate lucrările ce țineau de sistematizarea fondului rural, lucrările tehnice de despăgubire, rezolvarea litigiilor etc. La mijlocul anilor '30, deși a sporit ritmul de înzestrare tehnică a agriculturii, totuși multe gospodării țărănești nu aveau o dotare corespunzătoare unei agriculturi moderne.

Locul principal în agricultură, ca și în întreaga țară, îl avea cultivarea cerealelor. În 1939, circa 87 % din suprafața cultivată era ocupată de cereale, printre care un rol aparte avea porumbul. Viticultura deținea un loc important în economia provinciei. De exemplu, în județul Cahul, în 1933, suprafața ocupată de vii era de 15 071 ha, de pe care s-au produs 1 923 900 decaltri de vin, cele mai cunoscute fiind cele produse de Cealăcu, Cavaliotti, Tomov etc. În perioada interbelică a fost caracteristică specializarea satelor Basarabiei (în special din valea Nistrului) în pomicultură și legumicultură. De exemplu, zona de livezi din jurul Tighinei, cu satele Copanca, Chițcani, Talmaz și Hadjimus, a fost numită „California României” pentru producerea și aprovizionarea țării cu fructe. Fructele, strugurii, tutunul și uleiul de floarea-soarelui erau produse pentru consumul și comerțul intern, dar și pentru export. În 1935 Basarabia deținea 41,27% din exportul de fructe al României. S-au cultivat intens inul, cânepa, soia, rapița, muștarul. Erau dezvoltate ramura creșterii animalelor (a cailor, oilor, caprelor și porcilor), apicultura (în 1935, în județul Cetatea Albă s-au strâns 44 000 kg miere și 1 000 kg ceară), piscicultura și vânatul.

Mișcarea cooperatistă era mai avansată în Basarabia decât în alte regiuni ale țării. Industria provinciei a fost slab dezvoltată pe tot parcursul perioadei interbelice, fapt explicat atât prin lipsa zăcămintelor minerale, lipsa de investiții și credite, insuficiența măsurilor din partea statului, cât și prin promovarea în rândurile guvernanților a conceptului dezvoltării agrare a Basarabiei, fără perspective industriale. În anii '20–'30 au evoluat ramurile industriale dependente de agricultură, care satisfăceau necesitățile locale: industria morăritului (existau circa 1 000 de mori țăărănești), cea a panificației, cea a producerii spirtului, a zahărului, a uleiului vegetal, industria textilă, cea a pielăritului și a fabricării uneltelor agricole, a prelucrării lemnului. S-au remarcat producerea vinului și conservarea fructelor. Din cariere era extrasă piatra pentru șosele și pentru construcții. În 1925, volumul producției industriale a Basarabiei constituia 6,6% din totalul producției industriale a țării. În 1930, în provincie activau 222 de întreprinderi. Cele mai importante centre industriale au fost Chișinău și Bălți.

Criza economică mondială a afectat grav economia Basarabiei. La Chișinău au fost închise 163 de întreprinderi. În 1937 volumul producției industriale a Basarabiei constituia 1,7% din producția industrială a României.

PORTRET ISTORIC

Ion Inculeț (1884–1940), om politic, fizician, membru titular al Academiei Române. Primul președinte al Sfatului Țării (21 noiembrie 1917 – 2 aprilie 1918). Militant al ideii eliberării naționale și unirii cu România. După unirea Basarabiei cu România, a continuat să joace un rol semnificativ în viața politică, deținând înalte funcții: ministru al Basarabiei, ministru al sănătății publice, ministru de interne, ministru al comunicațiilor și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al României.

● **Apreciază rolul lui Ion Inculeț în promovarea valorilor național-culturale, utilizând enciclopedii, dicționare, articole etc.**

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

- **Analizează imaginea și stabilește ramura economică reprezentată.**
- **Explică ce rol joacă această ramură în economia Republicii Moldova în prezent. Numește trei localități/zone specializate în cultivarea viței-de vie.**
- **Enumeră câteva fabrici de vin autohtone. Stabilește țările în care Republica Moldova exportă vin.**

În perioada interbelică s-au construit drumuri interne și drumuri de legătură între Basarabia și restul țării: 600 km de șosea națională și circa 200 km de șosele regionale, poduri (în 1919 erau 620 de poduri, până în 1940 s-au mai construit 4 105 poduri); s-a modernizat rețeaua de căi ferate (s-a schimbat ecartamentul, s-au construit trasee noi, precum Chișinău-Bălți, de 85 km). Legătura dintre București și Chișinău era asigurată de trenuri accelerate. Un rol important a avut transportul fluvial pe Dunăre, Nistru și Prut. Din 1926 a început să fie folosit transportul aerian, s-au construit aeroporturi la Chișinău (1921), Cetatea Albă și Ismail (1935).

ANALIZA DATELOR STATISTICE

Industria în județul Lăpușna, 1935

Denumirea	Nº
Mori	236
Industria grafică (tipografii etc.)	14
Industria alimentară (ferme de lapte, apă gazoasă, conserve, mezeluri, spirt, ulei, bomboane etc.)	110
Fabrici de materiale de construcții	14
Industria textilă	4
Fabrici de mașini și unelte agricole	2

Denumirea	Nº
Dăraci pentru lână	5
Fabrici de săpun	4
Brutării și covrigării	62
Industria pielii	3
Altele	69
Total	523

Sursa: Buletinul de Industrie și Comerț, 1935

- Identifică cele mai dezvoltate domenii ale industriei.
- Formulează o concluzie referitoare la dezvoltarea industriei în Basarabia, reieșind din datele tabelului.

Laboratorul competențelor

COMPARĂ SURSELE

Producția cerealelor în județul Tighina (vagoane)

	1934	1935	1936	1937
Porumb	8880	7443	18849	12072
Orz	4328	1074	9306	4170
Grâu	3681	2348	10558	9780
Secară	304	256	1412	3960
Ovăz	214	32	334	264

„La Popești e mult grâu și se mănâncă o pâine foarte gustoasă și albă. Pâinea e cel mai prețios aliment al lor. Mămăligă mănâncă foarte puțin. Cu toate că au alimente din care gospodinele ar putea să prepare mâncăruri gustoase și variate, totuși nu știu decât puține feluri de mâncare să pregătească. La praznice nu au decât răcituri, găluște, sarmale de crupe – păsat de porumb – și plachie (pilaf).”

P. Ștefănuță, în *Viața Basarabiei*, 1939, nr. 1, p. 41

- Analizează sursele. Identifică cerealele care ocupau rolul principal în agricultură.
- Identifică în sursa documentară produsele utilizate în alimentație.
- Stabilește corelația dintre datele tabelului și informația din document.
- Formulează o concluzie despre alimentația basarabenilor, reieșind din ocupațiile economice ale acestora.

INTERPRETAREA DATELOR STATISTICE

Populația Basarabiei conform recensământului din 1930

Județul	În total	Bărbați	Femei
Bălți	386 721	193 310	193 411
Cahul	196 693	98 694	97 999
Cetatea Albă	341 176	169 298	171 878
Hotin	392 430	191 722	200 708
Ismail	225 509	113 124	112 385
Lăpușna	419 621	208 617	211 004
Orhei	279 292	139 707	139 585
Soroca	316 368	156 520	159 848
Tighina	306 592	152 121	154 471
Total	2 864 402	1 423 113	1 441 289

- Analizează tabelul. Stabilește județele cu cea mai mare pondere a populației.
- Formulează o concluzie făcând referire la coraportul numărului de bărbați și femei.

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Studiază cu atenție sursa. Identifică ce este reprezentat în imagine.
- În baza imaginii, formulează o concluzie cu privire la o ramură agricolă și una industrială, care erau dezvoltate în Basarabia interbelică.

14. RASSM (1924–1940) și politica expansionistă a URSS

ARGUMENT

În urma studierii temei, vei cunoaște și înțelege originea proiectului de limbă moldovenească și popor moldovenesc, diferit de cel român, premisele anexării Basarabiei de către Uniunea Sovietică și ale creării RASSM. Vei putea să identifici caracteristicile regimului totalitar în viața politică, economică și culturală din RASSM.

IDEEA PRINCIPALĂ

URSS urmărea să recupereze fostele teritorii ale Imperiului Rus. Astfel, la frontiera estică a României a fost creată RASS Moldovenească, în care au fost implementate toate structurile totalitare sovietice, însoțite de foamete organizată, deportări și represiuni în masă. RASSM a fost creată cu intenția de a fi folosită în calitate de cap de pod pentru anexarea Basarabiei, dar și pentru expansiunea în Europa de Est.

VOCABULAR

Colectivizare – acțiuni, întreprinse de puterea sovietică, de trecere a mijloacelor de producție în proprietate colectivă prin naționalizare, expropriere etc., procese deseori însoțite de violență, deportări, condamnări.

Epurare – campanie de represiune din URSS ce presupunea identificarea și lichidarea „dușmanilor poporului”.

Exod – emigrare în masă a populației.

PC(b) – Partidul Comunist (bolșevic).

Harta RASSM

SPAȚIUL ISTORIC

Drapelul RASSM
(1924–1940)

Stema RASSM
(1927–1938)

- Examinează simbolurile RASSM. Explică semnificația secerii și ciocanului.
- Studiază cu atenție harta. Stabilește hotarul de vest al RASSM.

4 februarie 1924 – expedierea Memoriului cu privire la necesitatea creării RASSM

12 octombrie 1924 – adoptarea Hotărârii cu privire la constituirea RASSM în componența Ucrainei Sovietice

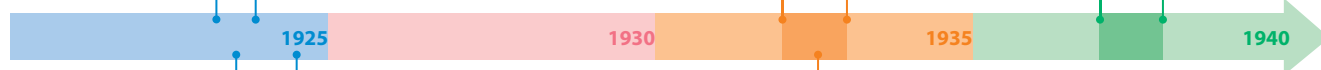
1932–1933 – foametea din RASSM

1937–1938 – perioada de vârf a „Marii terori”

29 iulie 1924 – adoptarea Hotărârii cu privire la crearea RASSM

23 aprilie 1925 – adoptarea Constituției RASSM

7 august 1932 – adoptarea Legii „despre cele cinci spice de grâu”

Formarea RASSM. În primăvara anului 1920, Armata Roșie a ocupat regiunea transnistreană, în care a instaurat puterea sovietică. A fost introdusă starea de asediu și promovată politica „comunismului de război”, s-au făcut mobilizări în armată. Revoltele populației nemulțumite erau înăbușite violent. Până la formarea RASSM (1924), teritoriul regiunii transnistrene a intrat în cadrul guberniilor Podolia și Herson (apoi Odesa) ale Ucrainei Sovietice.

DOCUMENTAR

„2. Republica Moldovenească ar putea juca același rol de factor politico-propagandistic pe care îl joacă Republica Bielorusă față de Polonia și cea Cărelă față de Finlanda. Ea ar focaliza atenția și simpatia populației basarabene și ar crea pretexte evidente în pretențiile alipirii la Republica Moldovenească a Basarabiei. [...] Unirea teritoriilor de pe ambele părți ale Nistrului ar servi drept breșă strategică a URSS față de Balcani (prin Dobrogea) și față de Europa Centrală (prin Bucovina și Galiția), pe care URSS le-ar putea folosi drept cap de pod în scopuri militare și politice.”

Extras din *Memoriu cu privire la necesitatea creării Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*, Moscova, 4 februarie 1924

- Citește sursa. Identifică două scopuri ale creării RASSM, reieșind din politica expansionistă a URSS.
- Determină obiectivele urmărite în Basarabia.

Inițiativa creării unei republici moldovenești în stânga Nistrului a aparținut unui grup format din 10 comuniști: Pavel Tkacenko (I. Antipov), S. Timov (Sol. Tinkelman), Gr. Kotovski, originari din Basarabia, și Ion Dic-Dicescu (I. Canton), Al. Bădulescu, T. Diamandescu, A. Zalik, T. Popovici, A. Nicolau, T. Chioran, imigranți politici din România, care au redactat *Memoriul cu privire la necesitatea creării Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*. Potrivit documentului, noua republică trebuia să contribuie la răspândirea ideilor comuniste bolșevice în Basarabia, populația căreia va dori să „se alipească la Republica Moldovenească”. Totodată, prin crearea RASS Moldovenești se urmărea crearea unui „cap de pod” spre realizarea planurilor expansioniste sovietice în direcția sud-vest, prin România, în Balcani și în Europa Centrală. *Hotărârea cu privire la crearea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM)* a fost adoptată la 29 iulie 1924 în Ședința Biroului politic al PC(b) din Uniunea Sovietică și prevedea ca hotarul republicii să fie râul Prut (Basarabia la acel moment era în componența României), ceea ce trăda scopurile expansioniste ale creării noii entități statale. La 12 octombrie 1924, Sesiunea a III-a a Comitetului Executiv Central din Ucraina a adoptat *Hotărârea de a constitui RASSM* în componența Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene. Capitala RASSM a devenit orașul Balta (1924–1929), apoi orașul Tiraspol (1929–1940). În RASSM au fost introduse structurile regimului totalitar bolșevic existent în întreaga URSS. Toată puterea aparținea PC(b), care, în decembrie 1924, a format structura locală – Comitetul Regional Moldovenesc al PC(b) din Ucraina. Au fost create sovietele de deputați, organizații bolșevice ale tineretului, sindicate de tip sovietic etc. Suportul regimului erau organele represive, în primul rând NKVD.

La sfârșitul anului 1924, RASSM cuprindea o suprafață de 8,1 mii km², avea 12 raioane cu 392 de localități, unite în 164 soviete sătești, cu o populație de 516 751 persoane. În raportul prezentat la Congresul I al organizației de partid a RASSM (19 decembrie 1924), G.I. Starâi,

președintele Prezidiului Comitetului Executiv Central al RASSM, a declarat că în republică locuiesc: moldoveni – 32 %, ucraineni – 38 %, evrei – 11 %, ruși – 11 %, reprezentanți ai altor naționalități – 8 %.

În aprilie 1925 au fost constituite organul legislativ suprem – Comitetul Executiv Central (CEC) al RASSM – și Consiliul Comisarilor Poporului. Președinte al Prezidiului CEC a fost ales G. Starâi (Borisov). La 23 aprilie 1925 Congresul I al Sovietelor de deputați ai muncitorilor, țăranilor și soldaților din RASSM a adoptat Constituția RASSM.

Evoluția social-economică. Principala ramură economică în RASSM a fost agricultura, accentul s-a pus pe dezvoltarea legumiculturii și pomiculturii. În RASSM au fost aplicate politicile social-economice specifice spațiului sovietic. Până în decembrie 1924 pe teritoriul republicii autonome au avut loc 3 568 de cazuri de confiscare forțată a produselor agricole, au fost deschise dosare penale pe numele a 230 de țărani, din care 177 au fost condamnați. În urma abuzurilor funcționarilor, a fiscalității excesive, a condițiilor climatice dificile, secetei, în 1925 RASSM s-a confruntat cu foametea.

Colectivizarea forțată de la începutul anilor '30 s-a caracterizat prin anularea proprietății private, aplicarea constrângerii și violenței față de țăranii înstăriți, încălcarea principiului benevol. Prin excesul de zel al funcționarilor locali și sub influența puterii centrale, colectivizarea a fost finalizată în vara anului 1931. În

1932 erau colectivizate 68,3 % din gospodăriile țărănești, iar în 1937 – 96,6 %. Totodată, se desfășura și procesul de „deschiaburire”/„desculăcire”, care a atins cote enorme, deși așa-numiții „culaci” erau doar 2,7 % din populația rurală și nu constituiau vreun pericol pentru planurile bolșevicilor. În primăvara lui 1931 au fost deschiaburite circa 3 200 de familii, din care circa 2 000 au fost deportate în raioane îndepărtate ale URSS.

Anii 1931–1932 au fost secetoși, dar pentru împlinirea planurilor de colectare a cerealelor se aplicau rechiziții forțate. O consecință directă a politicilor staliniste a fost foametea (1932–1933). Deoarece regiunile cuprinse de foamete au fost blocate și s-a interzis migrarea populației, s-a înregistrat o mortalitate ridicată. Foametea cumplită, represiunile și deportările au generat un exod masiv de populație – fuga peste Nistru, în România. Pentru a opri exodul, s-a întărit paza frontierei, contra transfugilor înfometați utilizându-se și armele. În primele trei luni ale anului 1932 au trecut Nistrul 1 300 de familii (peste 4 500 de oameni), mulți au fost omorâți de grănicerii sovietici. La 23 februarie 1932, ora 24.00, mai multe familii din RASSM au încercat să treacă Nistrul în dreptul satului Olănești. Asupra lor au deschis focul grănicerii sovietici și o unitate a miliției politice – GPU. Masacrul s-a soldat cu 40 de morți și mulți răniți, majoritatea erau copii, femei și bătrâni. Pe malul basarabean a ajuns un grup de refugiați, 8 dintre ei fiind răniți. Evenimentul a avut rezonanță internațională și a șocat opinia publică.

La 7 august 1932, în Ucraina a intrat în vigoare Legea „despre cele cinci spice de grâu”, care prevedea împușcarea chiar și pentru cele mai mici furturi. Doar în cazuri rare, era prevăzută o pedeapsă mai „blandă” – 10 ani de închisoare.

Industrializarea avea loc pe contul agriculturii și al țăranimii și a decurs în contextul planurilor cincinale din URSS. În primele două cincinale au fost construite: fabrica de conserve din Tiraspol „P. Tkacenko” (1930) și cea din Hlinaia (1931), turnătoria de fontă din Tiraspol, uzinele mecanice din Tiraspol (1932) și Birzula, fabricile de var din Râbnița și Kodâma, fabricile de cărămidă din Ananiev și Kotovsk, fabrica de cherestea din Rașcov, rafinăria de alcool din Ananiev, fabrici de vinificație la Tiraspol, Dubăsari și Grigoriopol, fabrica de ulei din Birzula, fabrica de zahăr din Râbnița. Evoluția industriei conservelor a permis RASSM să ocupe un loc de frunte în producția de conserve în URSS. În același timp, lipsa angajaților pentru întreprinderi industriale a fost un motiv de a promova migrația din alte regiuni ale Uniunii, ce a dus la creșterea numărului populației alogene și a creat o bază socială regimului. În 1928, din 14,3 mii de muncitori doar 600 erau moldoveni.

Politica cultural-lingvistică s-a manifestat prin crearea omului nou sovietic ateu (prin distrugerea bisericilor, încălcarea obiceiurilor și tradițiilor locale, promovarea ideologiei sovietice prin organizațiile de tineret etc.) și prin procesul de moldovenizare, de natură antiromânească, ce avea drept scop afirmarea tezei existenței a două limbi, două culturi, două națiuni diferite – a unei națiuni moldovenești, distincte de cea română, prin impunerea unei limbi literare moldovenești contrafăcute. S-a intensificat procesul de ucrainizare și rusificare a populației românești din stânga Nistrului. Printre aspectele pozitive pot fi remarcate: deschiderea noilor instituții de învățământ, inclusiv Institutul Pedagogic din Tiraspol, Institutul Învățătoresc din Balta, școli agricole și profesionale, peste 550 de case de cultură, 1 000 de biblioteci etc.

La 1 mai 1924 a fost editat primul ziar „Plugarul Roș” (devenit în 1930 „Moldova socialistă”), la apariția căruia au contribui T. Malai, M. Cabac, M. Andriescu, M. Marcov, A. Caftanachi, S. Lehtițar, D. Milev etc. În unele lucrări, precum „Stănescu” de D. Milev și „Vlahuță” de S. Lehticer, se pune în discuție originea poporului moldovenesc, procesul de romanizare și se familiariza cititorul cu literatura clasică română. Presa a jucat un rol important în formarea culturii sovietice și a identității sovietice în conștiința copiilor. În 1925 a început să fie editat ziarul în limbile română și rusă „Tânărul leninist”, iar în anul 1930 – și revista pentru copii și adolescenți „Scânteia leninistă”.

În 1932 s-a efectuat trecerea scrisului la grafia latină, ceea ce a creat condiții de răspândire a valorilor naționale românești. În 1938 însă grafia latină

Copii rămași orfani după Masacrul de la Olănești

Coperta revistei „Scânteia leninistă”, nr. 11, 1936

- **Describe imaginea de pe copertă. Identifică elementele propagandistice.**

a fost interzisă, sub pretextul că nu era cunoscută majorității populației din RASSM și ar fi contribuit la românizarea limbii moldovenești, revenindu-se la alfabetul chirilic.

Regimul totalitar comunist este responsabil de reprimarea și mutilarea conștiinței naționale a băștinașilor, de suprimarea spiritului liber, de orchestrarea unui război cultural, identitar, propagandistic și informațional între frații de pe cele două maluri ale Nistrului, cu consecințe dramatice pentru integritatea lingvistică și etnoculturală a populației.

Marea Epurare din anii '30 din URSS a lovit și în RASSM. Sub ghilotina așa-numitei „Troika specială” au căzut intelectuali (învățători, scriitori, adepții grafiei latine, redactori de ziare – T. Mălai, N. Cabac, D. Milev etc.), conducerea RASSM (G. Starâi, N. Golub, E. Voronovici etc.), țărani, muncitori, preoți etc. La 17 august 1937, conform directivei NKVD-ului, în RASSM trebuiau să fie arestați „spionii români”, în primul rând, „dezertorii și emigranții din România”. Astfel, au fost condamnați 8 302 oameni: 5 439 (65,5 %) – la moarte prin împușcare, 2 863 (34,5 %) – la internare în gulaguri, iar în timpul operațiunii de reprimare a „foștilor culaci” și a „elementelor antisovietice”, începută în baza ordinului NKVD-ului din 30 iulie 1937, și a operațiunii de reprimare a „spionilor români”, au fost arestate 6 947 de persoane: 4 886 (70,3 %) au fost condamnate la împușcare, 2 004 (28,9 %) – la internare în gulaguri, iar dosarele a 57 (0,8 %) de persoane au fost returnate pentru a fi reexamineate.

Laboratorul competențelor

COMPARAREA OPINIILOR

A. „Ocupându-ne de construcția națională aici, pe teritoriul actual al Republicii Moldovenești, în niciun caz nu trebuie uitate perspectivele pe care le avem în Basarabia, deoarece frontiera noastră este Prutul, nu Nistrul. De aceea toată activitatea noastră în această sferă trebuie să fie construită astfel ca să nu ne izolăm în teritoriul pe care îl avem acum, ci să ținem minte tot timpul că lucrul privind construcția culturală în viitor se va desfășura de asemenea și în rândul moldovenilor (și al altor naționalități) ce populează Basarabia...”

*Extras din cuvântarea lui V.I. Holostenko, secretar al
Comitetului Regional din Moldova al PC(b)U*

B. „Noi considerăm că această graniță [a RASSM – n.n.] nu trece pe Nistru, ci pe Prut. Deși capitaliștii țin, vremelnice, în mâinile lor Basarabia – aceasta este o stare de fapt, dar nu stare de drept. [...] Pe harta țării noastre, Basarabia este conturată cu linie roșie, întrucât ea trebuie să devină parte inseparabilă a RASSM.”

Ziarul „Pravda”, 28 octombrie 1924

- Citește cu atenție sursele. Identifică opinia fiecărui autor asupra limitelor frontirelor RASSM și scopul creării RASSM.
- Compară opiniile și formulează o concluzie.

CUNOAȘTEREA ȘI UTILIZAREA LIMBAJULUI ISTORIC

„Pe malul stâng al Nistrului, de la Kamenet-Podolsk și până la Marea Neagră locuiește o populație de 700 000 de români-moldoveni blânzi și umiliți... Vicisitudinile istoriei au vrut ca acum 14 ani acești români să fie înglobați în Uniunea Sovietică... Sovietele urmăresc metodic distrugerea religiei, obiceiurilor și a familiei moldovenilor. Li se confiscă produsul muncii lor, li se sechestrează averea, oricât de mică ar fi ea, și îi silesc cu forța să se înscrie în gospodăriile colective «colhozuri», unde ei sunt sortiți unei existențe de sclavi... De la o vreme guvernul comunist al republicii a dispus ca moldovenii să fie deportați treptat în Siberia și în regiunea Arhanghelsk, din nordul Rusiei, unde nu-i așteaptă decât moartea. Aceasta nu este decât aducerea la îndeplinire a planului infernal sovietic de a extermina completamente această populație neadaptabilă comunismului.”

*Memoriul românilor transnistreni înaintat
Ligii Națiunilor, martie 1932*

- Explică termenii subliniați.
- Identifică obiectivele statului sovietic în RASSM, în opinia autorilor documentului.
- Distinge caracteristicile politicii totalitare ale regimului sovietic din RASSM.

ANALIZA SURSELOR PRIMARE

Textul: „Iubitul nostru Stalin. Tovarăș Stalin este conducătoru și învățătoru noroadelor Uniunii RSS și truditorelor din toată lumea. Ei îl numesc pe dânsu

părinte și învățător. Pe dânsu nu-l pot suferi dușmanii noștri, dar deatâta îl iubește pe dânsu tot norodu truditore din toată lumea.”

Abecedar, 1939, p. 88

- Determină procesul reprezentat și argumentează. Apreciază impactul procesului asupra populației.
- Exprimă-ți opinia despre valorile formate copiilor în școlile din RASSM.
- Exprimă-ți atitudinea privind schimonosirea limbii române în RASSM.

15. Cultura și știința în perioada interbelică

ARGUMENT

Studierea temei te va ajuta să cunoști evoluția științei și culturii universale, specificul diverselor curente filozofice, artistice și literare, începutul culturii de masă.

IDEEA PRINCIPALĂ

Prima conflagrație mondială, revoluția bolșevică, fascismul și nazismul, criza economică din 1929–1933 au avut impact asupra culturii și artei. Aceste evenimente și fenomene au afectat, în special, mediile intelectuale și mai puțin masele largi, care își abandonează puțin câte puțin moștenirea culturală de origine rurală pentru o cultură a consumului și a divertismentului.

VOCABULAR

Cultura de masă – o formă de cultură legată de societatea contemporană, adesea asociată cu societatea de consum, în care o mare parte din relațiile dintre oameni este bazată sau guvernată de procese economice și în care consumul și dorințele lor devin fenomene de societate.

Dadaism – curent literar-artistic apărut în Europa în anul 1916, inițiat de românul Tristan Tzara.

Suprarealism – curent literar-artistic apărut în anii '20, în Franța, care pune accentul pe activitatea spontană a imaginației și pe exploatarea zonelor iraționale în creația artistică.

„Bluza românească”,
de Henri Matisse

„Fata curățând mere”,
de André Derain

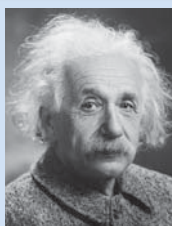

„Portretul unei femei din Rat Mort”,
de Maurice de Vlaminck

Știința și tehnica au cunoscut o dezvoltare marcantă în perioada interbelică, fiind înregistrate numeroase descoperiri și invenții. În domeniul *fizicii*, Max Planck a demonstrat că energia este discontinuă. Descoperirile lui Albert Einstein au deschis noi perspective pentru dezvoltarea energiei atomice. Descoperirea fisionii atomului, de către soții Curie, a condus la inventarea bombei atomice, experimentată pentru prima dată la 17 iulie 1945, la Los Alamos, în SUA, și folosită la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Folcalquier a realizat un telescop cu o deschidere de 5 m, plasat pe Muntele Palomar din California, SUA, care a permis studierea atentă a spațiului, formulându-se concluzia că universul este format din milioane de nebuloase și de galaxii. În domeniul *biologiei* a fost descoperit și subliniat rolul eredității, s-a întemeiat *ingineria genetică*: J. Mendel a descoperit legile cu privire la transmiterea caracterelor ereditare. Th. Morgan a explicat rolul mecanismului cromozomial de transmitere a caracterului ereditar, obținând în 1933 Premiul Nobel. Au fost descoperite enzimele, ce a permis explicarea și înțelegerea științifică a unor procese de dezvoltare și înmagazinare a energiei în organism, și vitaminele, ce a permis combaterea, pe cale științifică, a proceselor biologice de hipo- și avitaminoze. În *medicină* s-au fundamentat și afirmat noi ramuri: endocrinologia și hormonologia, ce au deschis calea spre dezvoltarea hormonoterapiei, utilizându-se insulina în combaterea diabetului. Au fost descoperiți microbii și virusurile, au fost explicate bolile provocate de

PORTRET ISTORIC

Albert Einstein, fizician (evreu originar din Germania), autor al *Teoriei relativității* (1916). A descoperit interdependența dintre spațiu, timp și materia în mișcare, ceea ce a revoluționat orientarea în fizica modernă și a creat premisele pentru o nouă concepție despre lume. A explicat și a demonstrat legile efectului fotoelectric. În 1921, Einstein a primit Premiul Nobel.

perturbațiile sistemului de autoreglare, modul de apariție a celulelor canceroase. S-a afirmat o nouă știință – citologia. Savantul V.P. Filatov s-a remarcat în domeniul oftalmologiei – a descoperit tehnica transplanturilor de corne, tratamentul cu biostimulatoare etc. Aprofundând cercetările savantului englez Alexander Fleming, care în 1929 descoperise antibioticul natural penicilina, savanții au reușit să introducă producerea ei pe cale industrială. Au urmat noi descoperiri – streptomicina, cloramicina etc.

În știință s-a impus un nou curent – *structuralismul*, expus în lingvistică de R. Jakobson și Noam Chomsky, iar în istoriografie de A. Toynbee, care a propus, în lucrarea *Un studiu asupra istoriei*, o structură de reguli care puteau conduce la explicarea modului cum apar, se dezvoltă, înfloresc și se prăbușesc civilizațiile. Primele idei ale *pozitivismului logic*, curent filozofic reprezentanții căruia consideră că obiectul filozofiei este și trebuie să rămână analiza logică a științei, și-au aflat expresia în lucrarea *Structura logică a lumii* (1928) de R. Carnap.

În **literatură** *suprarealismul* a fost reprezentat de lucrările lui André Breton: *Manifestul suprarealismului* (1924), *Nadia*, *Vasele comunicante* și *Dragoste nebună*. Elemente ale suprarealismului apar în nuvelele lui Franz Kafka *Metamorfoză*, *Colonia penitenciară* și în romanele *Procesul*, *Castelul*, *America*. Kafka a relevat condiția tragică a omului, împovărat, degradat, dezumanizat de statul totalitar. În comedii, ca *Ubu rege*, Alfred Jarry a satirizat lumea burgheză, opera sa marcând trecerea de la realism la absurd. Scriitorii și poeții suprarealiști – André Breton, Louis Aragon, R. Char etc. – au apelat la psihologia umană, preluând elemente din mai multe curente, ca dadaism, cubism, futurism. *Scepticii* au pus la îndoială valorile tradiționale, cunoașterea realității, pledând pentru o reînnoire a sentimentului religios: lucrările lui Miguel de Unamuno, Mauriac, Bernanos, Marcel Proust (*În căutarea timpului pierdut*), Jean Grandoux, Paul Valéry. Primul Război Mondial a fost reflectat în romanele lui Jaroslav Hašek (*Peripețiile bravului soldat Švejk*), Erich Maria Remarque (*Nimic nou pe Frontul de Vest*), Ernest Hemingway (*Adio, armelor!*) și în poezia lui R.M. Rilke și S. Zweig.

Arta. *Fovismul*, apărut la începutul sec. XX, s-a manifestat îndeosebi în artele plastice. Reprezentative sunt picturile lui Henri Matisse: *Dansul*, *Cina*, *Muzica*, *Camera mea* etc.; ale lui André Derain: *Pont sur le Riou*, *Hyde Park*, *Trois personnages sur l'herbe*, *La Ballerine*, *Paysage à Cassis*, *Paysage au Sud de la France*, *Paysage à Barbizon* și ale lui Maurice de Vlaminck. *Cubismul* s-a născut, oficial, în anul 1907, atunci când Picasso și-a expus public tabloul *Domnișoarele din Avignon*. Exponenții săi au creat sub influența sculpturii africane, procedând la analiza și recompunerea formelor în volume și planuri geometrice, încercând să exprime obiectul în mod simultan, ca o totalitate, cu toate fețele și liniile sale. Fondatorii cubismului, Pablo Picasso și G. Braque – și acest fapt este un paradox –, nu aparțin propriu-zis acestui curent. Curentul a încetat în 1925, când reprezentanții săi s-au reorientat și s-au integrat în suprarealism. În această direcție se încadrează și celebrii pictori francezi Thomas Delacour și Antonio Du Vache. *Suprarealismul* e prezent prin operele lui A. Giacometti, V. Brauner, S. Dalí, Max Ernst, A. Masson, E. Pignon. Influențat de lecturile sale din Freud, Dalí a realizat opere cu creaturi fantasmagorice, scene contradictorii și absurde.

„Persistența memoriei”,
de Salvador Dalí

„Fugue-escape”,
de Vasili Kandinski

„Schilderij nr. 1: Pastilă cu
două linii și albastru”,
de Piet Mondrian

„Suprematism”,
de Kazimir Malevici

Abstracționismul folosește un limbaj vizual de forme, culori și linii cu scopul de a crea o compoziție. Printre reprezentanți se numără V. Kandinski și P. Mondrian. *Suprematismul* se concentra pe fundamentele geometriei (cercuri, pătrate, dreptunghiuri), pictate într-o gamă limitată de culori. Cel mai de văză reprezentant, Kazimir Malevici, și-a dezvoltat ideile în lucrarea *Suprematismul ca model al nonreprezentării* și în seriile de tablouri *Negru pe alb* sau *Alb pe alb*.

Arhitectura. În perioada interbelică s-au căutat soluții pentru a satisface ritmul rapid al urbanizării, reieșind din necesitățile vieții cotidiene, fiind caracteristică utilizarea carcaselor metalice și din beton armat, introduse de școala franceză de arhitectură, și construcția de clădiri rezidențiale. Cea mai semnificativă direcție în anii '20 a fost *funcționalismul*, întruchipată în *Bauhaus*, o școală de arhitectură și arte plastice, centrul ideologic și educațional al vieții artistice în Germania și în întreaga Europă de Vest, în frunte cu Walter Gropius, ce a optat pentru o îmbinare a artelor cu elementele specifice industrializării. Un exemplu este clădirea *Bauhaus din Dessau* (1925–1926). S-au remarcat prin *constructivism* și *funcționalism* Le Corbusier, arhitect elvețian, și germanul L. Mies van der Rohe, datorită cărora au apărut clădiri cu pereți-cortină de sticlă și acoperișuri plate. Stilul „arhitectură organică” al lui F.L. Wright pune accent pe unicitate, originalitate, conformitatea cu gustul clientului și încadrarea organică în natură, în peisaj. T. Garnier a proiectat orașul industrial pentru cel puțin 35 000 de locuitori, cu școli, uzine, piețe, construcții din forme simple, tradiționale, utilizând betonul armat.

Villa Savoye,
de Le Corbusier

Barcelona Pavilion,
de L. Mies van der Rohe

Casă deasupra cascadei,
de F.L. Wright

Orașul industrial,
de T. Garnier

Arhitectura modernă datorează funcționalismului: noi tipuri de case (galerie, tip coridor, case cu apartamente cu două etaje), acoperișuri plate, apartamente economice cu echipamente încorporate, amenajări interioare raționale (pereți despărțitori mobili, izolare fonică etc.). *Expresionismul arhitectural* (E. Mendelsohn), *romantismul național* (P. Kramer, F. Höger) și alte curente n-au avut o influență semnificativă. În anii '30 școlile arhitecturale s-au diversificat, au fost concepute „orașele-grădini” ca așezări independente ale muncitorilor industriali sau ca mari complexe rezidențiale la periferia marilor orașe (complexul *La cité de la Muette à Drancy*, lângă Paris, proiectat de arhitecții Eugène Beaudouin și Marcel Lods, 1930–1934). În Marea Britanie, arhitecții au combinat cu pricepere stilurile neogotic, neoclasic etc. cu funcționalismul, de exemplu, în *Shakespeare Memorial Theatre din Stratford-on-Avon* (arhitect Elizabeth Scott, 1932). În SUA a fost construită cea mai înaltă clădire din lume, *Empire State Building*, clădirile zgârie-nori constituind un simbol al perioadei interbelice.

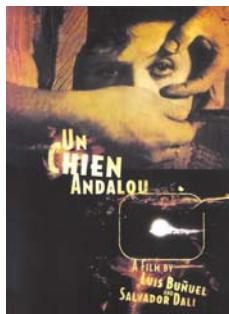
În domeniul **muzicii** s-a răspândit un nou stil – jazzul. Printre cei mai vestiți cântăreți de jazz se numără Louis Armstrong, exponent al „stilului New Orleans” în anii 1920–1930.

În secolul XX s-a dezvoltat cultura de masă. **Cinematografia** a devenit cea de-a șaptea artă și a evoluat sub înrâurirea diverselor curente. În filmul intitulat *Cabinetul doctorului Caligari*, de R. Wiene, sunt prezentate fantezmele personajului principal. *Abstracționismul* este ilustrat în filmul *Baletul mecanic* (1924), de Leger. *Suprerealismul* influențează filmul *Un câine andaluz* (1929), realizat de Salvador Dalí și Luis Buñuel. Au fost produse și filme propagandistice sau care reflectau situația politică a statelor, precum *Crucișătorul Potemkin* (1925), realizat de Serghei Eisenstein, care demonstrează propaganda politică și „realismul revoluționar” din Rusia, sau filmele produse de Leni Riefenstahl după 1933, ce glorificau „revoluția” nazistă.

Producția de filme americane a fost dominantă (studiourile de la Hollywood). *Fenomenul Charlie Chaplin*, (1889–1977), actor american și britanic, scriitor, compozitor, scenarist, regizor, care a folosit tehnici de pantomimă și de bufonadă, abordând în filmele sale probleme sociale, era recunoscut în întreaga lume (*Making a Living* (1914), *A Dog's Life* (1918), *The Kid* (1921), *The Gold Rush* (1925), *City Lights* (1931), *The Great Dictator* (1940)). Primul film sonor a apărut în 1927 (*Cântărețul de jazz*). În 1912 s-au inaugurat premiile Oscar.

Imagine din „Crucișătorul Potemkin”

Afiș de cinema: „Un câine andaluz”

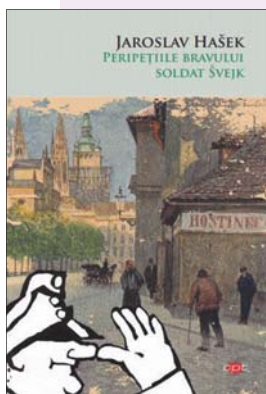

Afiș de cinema: „Triumphul voinței”

În perioada interbelică, **sportul** a fost utilizat în scop de propagandă de toate statele. Succesele sportive erau interpretate de către guverne și mass-media nu doar ca rezultat al talentului și muncii asidue a sportivilor, dar și al calității sistemului sociopolitic, ca demonstrație a puterii sale, utilizat și pentru promovarea imaginii naționale. Prima competiție sportivă de după război s-a desfășurat la 26 iunie–6 iulie 1919, la Paris – Jocurile Interaliatate (Olimpiada Militară), rezervată sportivilor militari din statele și teritoriile care au ieșit învingătoare din Primul Război Mondial (1 415 sportivi). În perioada interbelică s-au desfășurat Jocurile Olimpice de vară și de iarnă, ediția din 1936 desfășurându-se la Berlin.

Laboratorul competențelor

➤ DIALOGUL LITERATURII CU ISTORIA

„– Care va să zică ni l-au ucis pe Ferdinand I, i se adresează menajera domnului Švejk, care după ce părăsese cu ani în urmă serviciul militar... trăia acum din negoțul cu câini....

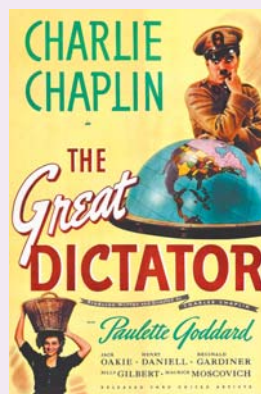
– Pe care Ferdinand, doamnă Mullerova? întrebă Švejk...”

Jaroslav Hašek,

Peripețiile bravului soldat Švejk

- Răspunde la întrebarea lui Švejk. Identifică evenimentul despre care se relatează în sursă.

➤ ISTORIA PE PELICULA CINEMATOGRAFICĂ

- Vizionează filmul pentru a-ți face o impresie despre cinematografia din perioada interbelică.
- Exprimă-ți opinia față de realitatea istorică reflectată.
- Apreciază aportul lui Charlie Chaplin în realizarea esenței personajului.

„The Great Dictator”, cu Charlie Chaplin, 1940

➤ CONEXIUNEA CU PREZENTUL

„Unitas”, „Viteaz”, „Macaby”, „Sporting” și „Regiment CFR” (din 1925 – „Fulgerul”). Prima campioană a Basarabiei a fost „Fulgerul” Chișinău. Cei mai buni jucători basarabeni – frații Vâlcov, N. Simatoc și M. Beraru – au fost convocați în echipa națională a României.

- Numește competiții internaționale, europene și naționale de fotbal desfășurate în prezent. Determină campionul mondial, câștigătorul Cupei Ligii Campionilor din anul curent și campionul național.
- Enumeră câteva echipe renumite de fotbal. Apreciază aportul unui fotbalist de valoare în promovarea sportului și modului sănătos de viață.
- Exprimă-ți opinia referitoare la vânzarea produselor publicitare.

16. Cultura românească în 1918–1940

ARGUMENT

În această temă vei cunoaște realizările culturii românești din perioada interbelică, care s-au remarcat prin originalitate și inventivitate, promovând imaginea României în lume.

IDEEA PRINCIPALĂ

Întregirea statului român, consolidarea regimului democratic, reformele economice au stimulat dezvoltarea culturii românești, care a cunoscut o perioadă de ascendență în toate domeniile: învățământ, știință, arte, literatură.

VOCABULAR

Avangardism – curent artistic caracterizat prin negarea violentă a formelor de artă consacrate. Artiștii se concentrează asupra creației ca proces, neinteresându-se de rezultatul ei.

Modernism – curent sau tendință din arta și literatura sec. XX care neagă tradiția și susține principii de creație noi.

Tradiționalism – tendință excesivă spre folclor, istorie etc., care se opune modernismului și respinge ideea de civilizație; supraevaluare a tradiției.

Fără titlu, de Tristan Tzara

După constituirea statului național unitar, afirmarea României s-a reflectat în plan cultural prin deschiderea spre cultura europeană, fără a nega valoarea specificului național. Cultura românească a fost marcată de confruntarea dintre *modernism*, cu aspirația spre europenism, și *tradiționalism*, promovat de revista „Viața Românească”, ilustrat de

„Animale necunoscute”, de Marcel Iancu

poezia lui Octavian Goga, de proza lui Liviu Rebreanu, de lucrările lui Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, o parte a creației lui Lucian Blaga etc. *Dadaismul* a fost primul curent artistic și literar mondial inițiat de un român, scriitorul Tristan Tzara. Avangardiștii români au fost reprezentați de Urmuz, Tristan Tzara, H. Bonciu, Grigore Cugler, Benjamin Fundoianu, dramaturgul și poetul Aurel Baranga, poetul Ilarie Voronca. Cel mai de vază reprezentant al *suprerealismului* a fost Gellu Naum (*Cărțile cu Apolodor*).

Învățământul a constituit un domeniu prioritar pentru statul român. Prin mai multe legi a fost organizat *învățământul primar* (Legea din 1924), *secundar* (Legea din 1928, cea din 1934) și *superior* (Legea din 1932). Învățământul primar de șapte clase era obligatoriu. A crescut numărul instituțiilor școlare și al elevilor. În 1937–1938 activau 15 663 de școli primare publice. După 1937 în instituțiile de stat studiau 2 300 000 de elevi, iar în cel particular – 141 000. Învățământul liceal era considerat printre cele mai bune din Europa. Din 1934 s-a stabilit ciclul de opt clase cu două secțiuni: umanistică și științifică, iar din 1936 au fost constituite licee de specialitate (agricole, comerciale, sanitare, industriale). În 1938 erau 825 de școli secundare. Au fost organizate cursuri de alfabetizare pentru adulți. Numărul știutorilor de carte a crescut de la 40 % în 1918 la 57,1 % în 1930 și la aproape 80 % în 1940. Activau Universitatea din București, Universitatea din Iași, Universitatea din Cernăuți și Universitatea din Cluj. S-au înființat școli superioare politehnice, comerciale, academii de arhitectură.

Știința și tehnica s-au remarcat prin realizări de talie mondială. În domeniul *filozofiei* contribuții valoroase a adus Constantin Rădulescu Motru (*Psihologia poporului român* (1937), *Timp și destin* (1940), *Etnicul*

românesc (1940) etc.). În domeniul *istoriei filozofiei* s-au impus Petre P. Negulescu (*Destinul omenirii*, 1938–1944) și Constantin Noica (*Mathesis sau bucuriile simple*; *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești* etc.). Un rol aparte a avut Lucian Blaga (*Trilogia culturii*), care prin scrierile sale a dezvoltat un sistem filozofic complex. Mircea Eliade, istoric al religiilor, scriitor și filozof, a lăsat remarcabile lucrări: *Eseu asupra originii misticismului indian*; *Cosmologie și alchimie babiloniană*; *Comentarii la legenda meșterului Manole*; *Tratat de istorie a religiilor*; *Romanul adolescentului miop*; *romanul Maitreyi*.

În domeniul *fizicii* s-au remarcat: Ștefan Procopiu, Eugen Bădărău și Ioan I. Plăcinteanu. În *chimie* s-a evidențiat Costin D. Nenițescu. Emil Racoviță a creat primul institut de *speologie*. În *matematică* s-au impus Dimitrie Pompeiu – în domeniul analizei matematice etc., Gheorghe Țițeica – în geometria diferențială, Traian Lalescu, unul dintre fondatorii teoriei ecuațiilor integrale, cu contribuții în geometrie, mecanică și electricitate etc., și Victor Vâlcovici, care s-a preocupat și de astronomie. S-au mai remarcat Dan Barbilian, David Emmanuel, Theodor Angheluță, Aurel Angelescu, Simion Stoilow etc. În domeniul *astronomiei*, Constantin Al. Pârvolescu a descoperit o stea pitică (nr. 1166) – cel de-al treilea corp de acest tip cunoscut.

În domeniul *medicinii*, Gheorghe Marinescu a fost ctitorul neurologiei românești. I. Parhon s-a impus în domeniul endocrinologiei, în colaborare cu Moise

H. Goldstein. Nicolae Paulescu, în 1920, a contribuit la izolarea hormonului antidiabetic (insulina) și la 31 august 1921 a publicat rezultatele obținute în *Arhivele internaționale de psihologie* din Belgia. Însă a fost frustrat de nerecunoașterea priorității mondiale a descoperirii sale excepționale, acordată lui F.G. Banting și J.J.R. MacLeod, deși aceștia își publicaseră rezultatele abia în anul 1922.

În domeniul *științelor economice* s-au remarcat Mihail Manoilescu, Virgil N. Madgearu, Ștefan Zeletin, Mitiță Constantinescu, Ion N. Angelescu, Gheorghe Tașcă, Ion Răducanu, Victor Slăvescu, Gheorghe Zane, Victor Jinga.

Istoriografia românească a fost reprezentată de cele mai notorii personalități: Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, A.D. Xenopol, Gh. I. Brătianu, C.C. Giurescu. Văzând în civilizația românească o continuatoare legitimă a Bizanțului, Nicolae Iorga repunea în circulație valori culturale care defineau una dintre componentele de bază ale culturii românești. Printre cei mai cunoscuți cercetători în domeniul *etnografiei* s-au numărat Al. Tzigara-Samurçaș, Mihai Pop, Tache Papahagi. Dimitrie Gusti, creatorul școlii sociologice, a înființat și a condus Institutul Social Român (1921–1948). În 1936, în București s-a înființat Muzeul Satului.

În domeniul *aviației* s-au remarcat Traian Vuia, inginer și constructor, care a realizat primul zbor din lume cu un aparat, intitulat „Vuia 1” și supranumit „Liliacul”, iar ulterior a mai realizat trei tipuri de elicoptere, și Henri Coandă, care, după ce în 1910 a reușit primul zbor cu un avion cu reacție din lume, în 1932 a definitivat cercetările asupra fenomenului aerohidrodinamic.

Literatura românească interbelică după 1918 marchează „epoca de aur”, caracterizată prin dezvoltarea romanului. Societatea tradițională și evenimentele politice recente au influențat apariția operelor lui Liviu Rebreanu *Ion* (1920), *Pădurea Spânzuraților* (1922), inspirată de participarea României în Primul Război Mondial, și *Răscoala* (1932), inspirată de revolta țărănească din 1907. Începuturile romanului modern se observă în proza Hortensiei Papadat-Bengescu (*Concert din muzică de Bach*), a lui Camil Petrescu (*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*), a lui Mihail Sadoveanu (*Frații Jderi*, *Neamul Șoimăreștilor* și *Baltagul* (1930)). Ion Barbu, George Bacovia, Alexandru Macedonski au promovat poezia românească. Tudor Arghezi a revoluționat poezia la 50 de ani după Eminescu, creând noi baze pentru poezia română modernă (*Cuvinte potrivite* (1927)). Elena Văcărescu, prima femeie primită în Academia Română, Martha Bibescu și Anna de Noailles au devenit cunoscute în Europa pentru preocupările lor literare. În domeniul criticii literare s-au evidențiat Tudor Vianu, George Călinescu, Eugen Lovinescu.

Presa a cunoscut o dezvoltare fabuloasă prin numeroase publicații de diferite orientări și atitudini, prin mărirea tirajelor. S-au remarcat ziarele *Adevărul*, *Timpul*, *Neamul Românesc* etc. și revistele *Sburătorul*, *Gândirea*, *Viața Românească*, *Revista Fundațiilor Regale* etc.

Artele. În *pictură* s-au evidențiat Octav Băncilă (cu ciclul său despre evenimentele din 1907), D. Ghiață, Corneliu Baba, I. D. Ștefănescu, C. Petrescu și Nora Steriade. În *sculptură* s-au impus Dimitrie Paciurea (*Himerele apei, Himera văzduhului, Himera pământului*), Fritz Storck (*Gigantul*) și Constantin Brâncuși.

„Gigantul”,
de Fritz Storck

„1907”,
de Octav Băncilă

„Târg”,
de Dumitru Ghiață

Arhitectura de tip *art deco* a fost promovată și a făcut parte dintr-o fază inițială a modernității. Promotorul stilului românesc, cunoscut și ca arhitectură neoromânească, Ion Mincu, a integrat în operele sale specificul arhitecturii tradiționale din România (*vila Robescu din Sinaia*). Stilul românesc a fost perfecționat de G. M. Cantacuzino, Henrieta Delavrancea și C. Joja. În construcțiile lui Duiliu Marcu se îmbină tradiția arhitecturii naționale cu formele arhitecturii contemporane (*Teatrul din Timișoara, Piața Unirii din Oradea, Palatul Calea Ferată Românească, hotelul Athenée Palace; clădirea Bibliotecii Academiei Române, Palatul Monopolurilor de Stat; clădirea Academiei Militare* etc). Promotorul arhitecturii moderne, Horia Creangă, a construit peste 70 de edificii administrative, social-culturale, industriale și blocuri de locuit: *Palatul Cultural din Cernăuți, Teatrul Giulești, Uzinele Malaxa, Grupul Școlar „Mihai Bravu”, blocul ARO, blocul Burileanu-Malaxa* și altele.

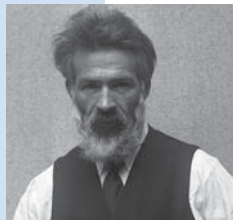
Muzica. În 1920 se înființează Societatea Compozitorilor Români, avându-l ca președinte pe George Enescu, compozitor, violonist, pianist și dirijor, care a debutat în 1936 la Opera din Paris cu opera *Oedip*. S-au remarcat Paul Constantinescu (compozitor, violonist și dirijor român cu lucrări în aproape toate genurile muzicale, în special muzică vocal-simfonică), Constantin Brăiloiu (etnomuzicolog și compozitor care a valorificat folclorul și a înființat și condus *Arhiva de folclor a Societății compozitorilor români*), Alexandru Zirra (compozitor, director al Conservatorului din Iași, directorul Operei Române din București 1940–1941) și pianiști ca Dinu Lipatti și Celia Delavrancea. Reprezentative pentru muzica interbelică sunt tangourile, jazzul, muzica populară. Artiștii care au subliniat frumusețea muzicii interbelice românești au fost Jean Moscopol, Cristian Vasile, Gheorghe Ionescu Gion, Titi Botez, Marin Teodorescu Zavaidoc. În domeniul muzicii populare a strălucit Maria Tănase.

Radioul, teatrul și cinematografia. La 1 noiembrie 1928, Societatea de Difuziune Radiotelefonică din România a transmis prima emisiune. În perioada interbelică, radioul a contribuit la răspândirea informațiilor și culturii în rândul populației. Activau Teatrele Naționale din Iași, București, Cluj, Cernăuți, Chișinău și Craiova. Anii '20 sunt considerați cei mai creativi din cinematografia românească. S-au remarcat regizorii Jean Mihai (*Țigăncușa de la iatac, Lia* (1927)), Jean Georgescu (*Legenda celor două cruci* (1925),

PORTRET ISTORIC

Constantin Brâncuși

(1876–1957), remarcabil sculptor român. Autor a numeroase lucrări: *Portretul pictorului Dărăscu, Orgoliu, Supliciu, Rugăciunea, Sărutul, Leda, Adam și Eva, Cumințenia pământului, Pasărea măiastră*. În 1918 a sculptat în lemn primele coloane, care vor căpăta forma definitivă în 1938: *Coloana fără sfârșit/Coloana infinitului*, făcând parte din ansamblul de la Târgu Jiu, realizat în memoria soldaților căzuți în Primul Război Mondial.

„Poarta sărutului”, de C. Brâncuși

ISTORIA PE PELICULA CINEMATOGRAFICĂ

„Visul lui Tănase”, scenariu de Constantin Tănase

- **Vizionează un fragment pentru a-ți face o impresie despre filmul din perioada interbelică.**
- **Identifică asemănările și deosebiri în comparație cu realizările cinematografice și filmele de animație recente.**

Maiorul Mura (1928)), Aurel Petrescu (*Păcală pe lună* (1921), *Păcală și Tândală la București* (1926)), Ion Șaghi-an (*Năbădăile Cleopatrei* (1925)), Marin Iordă (*Așa e viața* (1927)), Horia Ighiroșanu (*Iancu Jianu și haiducii* (1929)). Primul film de animație românesc, *Haplea*, realizat de Marin Iordă, a apărut în 1927. În anii '30 a apărut filmul sonor *Ciuleandra*, regizat de germanul Martin Berger. Primul film sonor realizat de un român a fost *Visul lui Tănase*, de Constantin Tănase. Odată cu fondarea *Industriei Române de filme sonore* a început istoria jurnalelor de actualități în România.

Cultura în Basarabia. După realizarea Unirii (1918), populația Basarabiei a revenit la valorile naționale și culturale românești, perioada interbelică fiind considerată „o adevărată revoluție culturală”, contribuind la apariția unei veritabile elite intelectuale basarabene. Statul român a asigurat participarea tuturor etniilor, fără niciun fel de discriminare, la viața culturală și științifică.

Învățământul și știința. S-a reușit deschiderea în fiecare sat a unei școli primare, în unele sate mai mari fiind deschise școli medii, iar fiecare centru județean avea câteva instituții de învățământ mediu general și special. Din cele 39 de instituții de învățământ secundar, în 27 se instruiu elevi români, iar în 12 – de alte etnii. La sfârșitul perioadei interbelice, în Basarabia funcționau 2718 școli primare cu 346747 de elevi, în care activau 7518 învățători. În Chișinău funcționau 44 de școli primare, 3 gimnazii, 11 licee, 9 instituții de învățământ mediu de specialitate. După votarea *Legii învățământului particular*, în 1925, în Basarabia au fost deschise școli particulare primare și secundare. În 1938 erau 10 școli particulare românești, 75 evreiești, 5 germane, 4 poloneze, 2 rusești, 1 ucraineană. S-a dezvoltat învățământul mediu și cel de specialitate:

au fost înființate 2 școli elementare de meserii și 13 gimnazii și licee industriale. În Basarabia, în 1940 existau 17 licee de băieți, 9 licee de fete și 24 de gimnazii și școli medii. Un rol important au avut Facultatea de Teologie (inaugurată la Chișinău la 8 noiembrie 1926) și cea de Agronomie (inaugurată la 9 aprilie 1933) ale Universității din Iași. S-au remarcat cele trei conservatoare particulare: „Unirea” (1919, în frunte cu Anastasia Dicescu, cântăreață de operă, în care au fost instruiți compozitorii E. Coca și Ș. Aranov și cântărețele Maria Cebotari, Zinaida Palii), „Național” (1928, în frunte cu T. Popovici) și „Municipal” (1936, în frunte cu compozitorul M. Bârcă). Un centru important a fost *Universitatea Populară din Chișinău*, înființată la 18 februarie 1918 de un grup de intelectuali în frunte cu Pan Halippa, Șt. Ciobanu, Ion Pelivan ș.a. În cadrul celor trei secții – literară, juridică și științifico-medicală – s-au organizat cursuri pentru masele largi ale populației. Cu concursul lui Onisifor Ghibu, profesor la Universitatea din Cluj, a fost întemeiată Asociația culturală „Astra”, care s-a preocupat de „cunoașterea amănunțită a Basarabiei”. La 14 decembrie 1939 s-a înființat Societatea scriitorilor din Basarabia, președinte Pan Halippa, cu grupuri literare în toate județele Basarabiei. În istoriografie s-au remarcat istoricii Gheorghe Bezviconi, Petru Cazacu, Ștefan Ciobanu, Alexandru Boldur (ultimii doi activând la Facultatea de Teologie), Paul Gore – la Muzeul Național de Istorie Naturală. În cadrul Muzeului activau și hidrologul, geograful Theodor Porucic și geologul și agronomul Nicolae Frolov. Institutul Social Român din Basarabia, constituit în 1934, a elaborat o serie de studii monografice ale satelor.

Facultatea de Agronomie, inaugurată în 1933

Un centru important a fost *Universitatea Populară din Chișinău*, înființată la 18 februarie 1918 de un grup de intelectuali în frunte cu Pan Halippa, Șt. Ciobanu, Ion Pelivan ș.a. În cadrul celor trei secții – literară, juridică și științifico-medicală – s-au organizat cursuri pentru masele largi ale populației. Cu concursul lui Onisifor Ghibu, profesor la Universitatea din Cluj, a fost întemeiată Asociația culturală „Astra”, care s-a preocupat de „cunoașterea amănunțită a Basarabiei”. La 14 decembrie 1939 s-a înființat Societatea scriitorilor din Basarabia, președinte Pan Halippa, cu grupuri literare în toate județele Basarabiei. În istoriografie s-au remarcat istoricii Gheorghe Bezviconi, Petru Cazacu, Ștefan Ciobanu, Alexandru Boldur (ultimii doi activând la Facultatea de Teologie), Paul Gore – la Muzeul Național de Istorie Naturală. În cadrul Muzeului activau și hidrologul, geograful Theodor Porucic și geologul și agronomul Nicolae Frolov. Institutul Social Român din Basarabia, constituit în 1934, a elaborat o serie de studii monografice ale satelor.

Activitatea cultural-artistică. Au luat ființă numeroase formațiuni coral-artistice: Societatea „Doina”, condusă de preotul Gheorghiu-Sulima, corul Liceului Eparhial, dirijat de compozitorul Al. Cristea, corul Catedralei, condus de preotul Mihail Berezovschi etc. La Chișinău a activat Societatea Filarmonică, înființată și condusă de prof. Anatolie Coțovschi. În toamna lui 1918, Școala Comunală de Desen din Chișinău a fost transformată în Școala de Arte Plastice. În 1921 a fost creată Societatea de Arte Frumoase din Basarabia, membri fondatori fiind profesorii școlii: Al. Plămădeală, S. Cogan, A. Baillayre, V. Doneev, P. Constantinescu-Iași, iar în 1939 a fost fondată Pinacoteca Municipală (baza Muzeului de Arte Plastice din Chișinău). Societatea a organizat, cu concursul lui Al. Plămădeală, 11 expoziții de pictură în diferite localități ale României, saloane de pictură, sculptură, desen, gravură, artă decorativă și fotografică. În 1934, la Orhei a fost instalat monumentul domnitorului Vasile Lupu (sculptor Oscar Han). În 1920 a fost creat Teatrul Popular, care în 1926 a devenit Teatrul Național din Chișinău, cu sediul în fosta clădire a nobilimii basarabene. În această perioadă au activat teatre și trupe teatrale ale minorităților ruse, evreiești, ucrainene și germane: Teatrul rus „A.S. Pușkin” din Chișinău; „Teatrul vesel” și „Copii voioși”, conduse de V. Vronschi și M. Cernov; „Pinguinii” – conducător M. Muratov; „Pă-

sările călătore” – conducător A. Verner; „Surâsul” – conducător L. Lipcovscaia; „Trupa ucraineană”, condusă de L. Leonidov; „Liliacul”, condus de N. Dubrovin etc. Au funcționat Liga Culturii ruse din Chișinău, prezidată de B.F. Faresov, pedagog și redactor al ziarului „Svobodnaia Bessarabia”, cu o filială în Tighina; Universitatea populară a Ligii culturii ruse, cu două facultăți: Științe Umaniste și Științe ale Naturii; Societatea Culturală a femeilor evreice (condusă de avocata Pauline Rozenber), Societatea evreiască pentru copii Hakoah din Chișinău, Societatea culturală a nobililor ruși din Basarabia, Societatea culturală germană din localitate (președinte D. Flemmer) etc.

Presa. Între 1917 și 1927, în Basarabia au apărut 58 de ziare: 24 în limba română și 34 în rusă. S-au remarcat revistele literar-culturale (*Viața Basarabiei*, înființată în 1932 și condusă de Pan Halippa, *Cuget Moldovenesc*, *Bugeacul*, în care și-au publicat lucrările C. Stere, M. Isanus, Gh. Madan etc.), cele istorice – *Din trecutul nostru*, și pedagogice – *Școala Basarabiei* etc.

Biserica a promovat valorile creștine și cele naționale. Din 1918 serviciul divin era oficiat în limba română. În 1923 s-au înființat Episcopia Cetății Albe și Episcopia Hotinului, iar în 1925 – Mitropolia Basarabiei, în cadrul căreia un rol aparte i-a revenit mitropolitului Gurie Grosu.

Maria Cebotari (1910–1949), soprană de renume mondial, actriță de film. A debutat la 15 aprilie 1931 pe scena Operei din Dresda în rolul Mimi din opera

Boema de G. Puccini. În 1935–1946 – solistă a Operei din Berlin, în 1947–1949 – a Operei din Viena. A susținut numeroase turnee în Marea Britanie, Franța, Italia, Suedia, Danemarca, Belgia, Elveția. A interpretat circa 60 de roluri în opere, a cântat în spectacole de operetă, a interpretat roluri principale în filmele: *Fata în alb* (1934), *Inimi tari* (1937), *Cântec de leagăn* (1937), *Visul doamnei Butterfly* (1939), *Maria Malibran* (1943).

PORTRET ISTORIC

Alexandru Plămădeală (1888–1940), sculptor basarabean, director al Școlii Comunale de Desen (actualmente Colegiul Republican de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală”), profesor de sculptură, desen și modelaj.

Monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, instalat în 1928 în Grădina Publică din Chișinău, constituie capodopera lui sculpturală. A executat portrete: al poetului *Ion Minulescu* (fildes, 1929), al cântăreței *Lidia Lipkovski*, al pictorului *I. Teodorescu-Sion* (1932), al lui *Alexandru Donici* (bronz, 1935), al lui *Bogdan Petriceicu-Hasdeu* (ghips tonat, 1936), bustul lui *Toma Ciorbă* (1938) ș.a. A realizat desene (grafică cu penița), dar și monumente (al regelui *Ferdinand* de la Rezina (1937), al mareșalului *Antonescu* de la Ismail etc., care nu s-au păstrat).

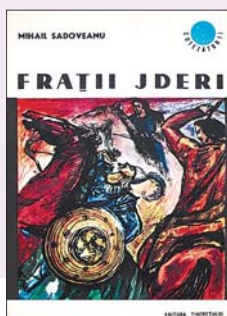
Laboratorul competențelor

➤ CUNOAȘTEREA ȘI UTILIZAREA LIMBAJULUI ISTORIC

- Alcătuiește cu termenii *învățământ primar*, *dadaism*, *istoriografie*, *filozofie* câte un enunț care să reflecte realități istorice privind evoluția culturii și științei românești în perioada interbelică.
- Apreciază importanța învățământului primar, secundar și superior pentru Basarabia.

➤ DIALOGUL LITERATURII CU ISTORIA

- Citește unul dintre romanele lui Mihail Sadoveanu: *Frații Jderi* sau *Neamul Șoimăreștilor*. Organizați în clasă o discuție pe marginea lucrării: care este subiectul, numește și caracterizează personajele principale, prin ce te-a impresionat etc.

➤ APLICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Elaborează un tabel în care vei include numele personalităților remarcabile din știință și realizările lor. Utilizează sursele web.

➤ GÂNDIRE CRITICĂ ȘI CREATIVITATE

- Elaborează un interviu virtual cu cele două personalități remarcabile din rubrica *Portret istoric*.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Votul femeilor în SUA, 1920

- Numește evenimentul din imagine.
- Apreciază importanța evenimentului pentru democratizarea societății americane și dezvoltarea ei în continuare.

III. ÎNȚELEGEREA ISTORIEI SOCIALE / OMUL SIMPLU ÎN ISTORIE / CREATIVITATE

București în perioada interbelică

Chișinău în perioada interbelică

- Studiază imaginile. Descrie în 10 enunțuri viața social-economică și cotidiană în București și Chișinău în anii interbelici.

II. ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Chiar dacă, în 1923, producția agricolă a Europei era cu 15% mai scăzută decât cea din 1913, în 1919 aceasta a crescut cu peste 25%. Țările noi au continuat să-și crească producția, iar americanii trăiau mitul prosperității. După 1927, Europa își depășise producția antebelică, dar cursul acțiunilor continua să crească la Bursa din New York. [...] De asemenea, între 1927 și 1929 producția de automobile a Statelor Unite s-a dublat, iar în 1929 producția mondială a depășit cu 50% producția din 1914. Prețurile materiilor prime, în special ale produselor agricole, au început să scadă. [...]

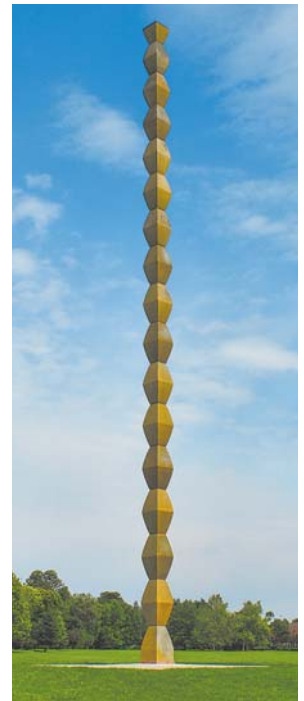
Pe 24 octombrie 1929, în Joia Neagră, brokerii de la Bursa din New York au ieșit cu hainele rupte și gulerile smulse. Cursul acțiunilor se prăbușise. Acesta a fost semnalul care anunța națiunilor începutul crizei mondiale, unul dintre cele mai mari fenomene ale istoriei prin consecințele produse. S-a asistat atunci la o scădere profundă a prețurilor, mai ales a prețurilor agricole. [...] Apoi s-a prăbușit cursul materiilor prime. Pe întregul glob, țările agricole ruinate nu au putut să cumpere produsele țărilor industriale, care au fost ruinate la rândul lor. [...] Exporturile americane au scăzut de la 5,2 la 1,6 miliarde dolari. Prețul grâului a scăzut de la 1 dolar la 35 de cenți, «cel mai mic preț de la Cristofor Columb» după titlurile ziarelor. Fermierii au devenit incapabili să-și plătească datoriile și ipotecile. Băncile care îi creditaseră s-au prăbușit. [...]

Criza a atins întreaga lume. Muncitorul metalurgist american din Pittsburg, plantatorul brazilian de cafea, artizanul din Paris și bancherul din Londra, toți au fost loviți de criză.”

Paul Reynaud, *La France a sauvé l'Europe*, Flammarion, Paris, p. 57

- Descrie evoluția economică a statelor europene în primul deceniu după Primul Război Mondial.
- Explică cum a afectat economia statelor lumii *krahul* de la bursa din New York.
- Determină cum Marea Depresiune a afectat economia statelor lumii.

IV. ANALIZA OPERELOR DE ARTĂ

- Numește opera de artă și autorul ei.
- Apreciază valoarea artistică a operei.
- Formulează două argumente.

Unitatea 3

Relațiile internationale în perioada interbelică

Europa în anul 1939

Principalele idei ale unității

După semnarea tratatelor Versailles-Washington și înființarea unei noi ordini internaționale, statele lumii au făcut eforturi pentru a preveni viitoarele agresiuni, renunțând la război ca instrument al politicii externe și creând un sistem de securitate colectivă. Cu toate acestea, marile puteri europene continuau să urmărească propriile lor interese externe, în detrimentul altor state.

Cu toate că Guvernul sovietic în frunte cu V. Lenin a proclamat dreptul popoarelor la autodeterminare, Rusia Sovietică n-a recunoscut Declarația de Unire a Basarabiei cu România din 27 martie 1918, votată de Sfatul Țării, și nici Tratatul de la Paris din 1920, care recunoștea realizarea Marii Uniri în plan internațional. Relațiile sovieto-române pe parcursul perioadei interbelice au fost tensionate, o anumită ameliorare înregistrându-se între 1936 și 1939. Punerea în aplicare a Protocolului adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov a dus, în 1940, la anexarea Basarabiei de URSS.

Prin semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, la 23 august 1939, două regimuri totalitare au împărțit Europa în sfere de influență, urmând consecințe tragice: declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, împărțirea Poloniei, anexarea Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța, a statelor baltice și a Kareliei de către URSS și extinderea regimurilor comuniste.

La 28 iunie 1940 trupele sovietice au ocupat Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța, punând începutul dezmembrării teritoriale a României. În același an, în august și septembrie, România, amenințată cu invadarea și dispariția țării, a fost forțată să cedeze Ungariei și Bulgariei părți din teritoriu.

Teritoriul Basarabiei ocupat de sovietici a fost dezmembrat: o parte a fost încorporat în Ucraina Sovietică, iar alta a fost „unită” cu RASSM, constituindu-se RSS Moldovenească, cu un regim sovietic totalitar.

Cuvinte-cheie

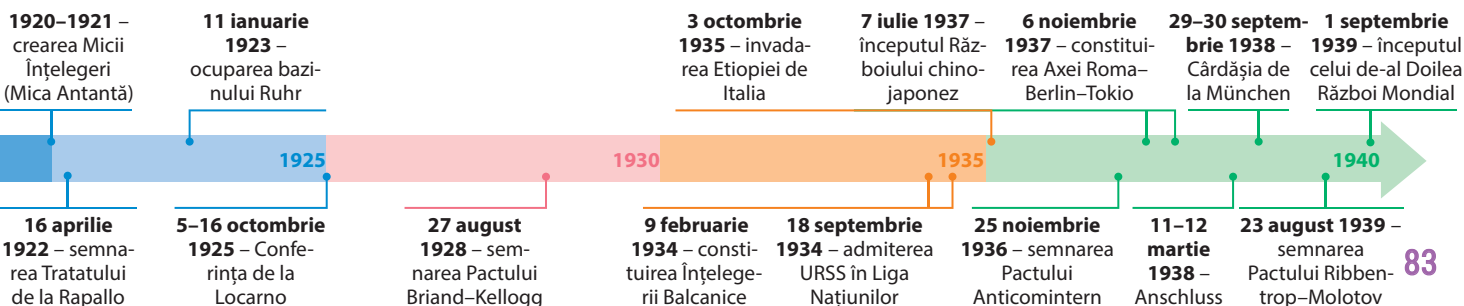
Alianță
Anexare
Anticomintern
Arbitraj internațional
Dictat
Impozit
Integritate teritorială
Neutralitate

Pact
Pact de neagresiune
Protocol adițional secret
Politică de conciliere
Represiune
Securitate colectivă
Statu-quo teritorial
Suveranitate de stat
Ultimatum (notă ultimativă)

Personalități

Aristide Briand
Frank Kellogg
Gheorghe Davidescu
Joachim von Ribbentrop

Maxim Litvinov
Nicolae Titulescu
Veaceslav Molotov

17. Alianțe și tratate politico-militare în perioada interbelică

ARGUMENT

Studierea temei te va ajuta să cunoști și să înțelegi premisele și cauzele celui de-al Doilea Război Mondial, precum și să obții abilități de analiză și interpretare a relațiilor politice internaționale, utile în societatea contemporană.

IDEEA PRINCIPALĂ

După semnarea tratatelor Sistemului Versailles-Washington și constituirea unei noi ordini internaționale, statele lumii au depus eforturi pentru a evita o viitoare agresiune, a renunța la război ca mijloc de realizare a politicii externe și a crea un sistem de securitate colectivă. Deși au fost semnate un șir de tratate internaționale, marile puteri europene tindeau să-și realizeze propriile scopuri pe plan extern, în defavoarea altor state.

VOCABULAR

Alianță – înțelegere politică între două sau mai multe state prin care se obligă să acționeze în comun sau să se ajute în anumite împrejurări (război, atac îndreptat de alte state împotriva unuia dintre statele aliate).

Anticomintern – alianță militară îndreptată împotriva comunismului internațional încheiată între Germania și Japonia (1936) și la care au aderat ulterior și alte state.

Pact – înțelegere (scrisă), tratat internațional, bilateral sau multilateral, încheiat în special în scopul menținerii păcii sau al colaborării semnatarilor.

Politică de conciliere (conciliatorism) – politică de împăciuire a agresorului de către alte state prin cedarea unor teritorii sau acceptarea condițiilor lui.

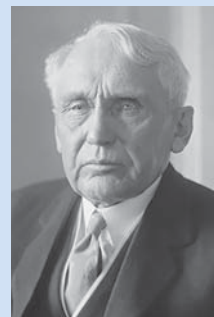
Securitate colectivă – măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni, stabilite în baza unui tratat.

PORTRET ISTORIC

Aristide Briand (1862–1932), politician francez. Între 1909 și 1929 a avut 11 mandate de prim-ministru al Franței. Realizări: Pactul de la Locarno și Pactul Kellogg-Briand. În 1926 i-a fost decernat Premiul Nobel pentru Pace (împreună cu Gustav Stresemann) pentru eforturile sale în vederea cooperării internaționale în favoarea Ligii Națiunilor și a păcii mondiale.

Frank Kellogg (1856–1937), politician american, avocat. Între 5 martie 1925 și 28 martie 1928 a fost secretar de stat al SUA. Coautorul Pactului Briand-Kellogg, semnat în 1928, pentru care în 1929 i-a fost acordat Premiul Nobel pentru Pace.

Crearea sistemului de securitate colectivă. Relațiile internaționale în perioada interbelică s-au bazat pe Sistemul Versailles-Washington, Societatea Națiunilor, pe securitate colectivă și pe principiul dezarmării. După Primul Război Mondial, diplomații au încercat să găsească soluții valabile și viabile, menite să contribuie la preîntâmpinarea unui nou conflict. Franța s-a concentrat asupra politicii alianțelor, semnând tratate: în 1921 cu Polonia, în 1924 cu Cehoslovacia, în 1926 cu România, în 1927 cu Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, și a susținut crearea alianțelor regionale.

La 14 august 1920 a fost semnat *Tratatul defensiv între Cehoslovacia și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor*; la 23 aprilie 1921 a fost semnată *Convenția de alianță defensivă dintre România și Cehoslovacia*, iar la 7 iunie 1921 – *Convenția de alianță defensivă dintre România și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor*, toate având ca obiectiv respectarea Tratatului de la Trianon. Drept rezultat s-a constatat *Mica Înțelegere* (cunoscută și sub numele *Mica Antantă*) – o organizație politică defensivă, ce a avut ca scop menținerea integrității teritoriale a celor trei state în fața pretențiilor revizioniste ale Ungariei și a tendințelor restauratoare. La 14 septembrie 1923, la Praga, statele Micii Înțelegeri au semnat *Convenția militară*.

Un moment important a constituit semnarea *Tratatului dintre Germania și Rusia Sovietică* la Rapallo, la 16 aprilie 1922. Din punct de vedere al problemei reparațiilor, cele două țări renunțau reciproc la orice pretenție. În plus, cele două state ieșeau din izolare. În același timp, cancelariile occidentale au sesizat pericolul formării unui bloc germano-sovietic, care ar fi putut răsturna echilibrul instaurat de ele prin prevederile Conferinței de Pace de la Paris.

La *Conferința de la Locarno*, din 5–16 octombrie 1925, la care au participat Germania, Franța, Italia, Marea Britanie, Belgia, Cehoslovacia și Polonia, cel mai important document semnat a fost *Pactul de garanție renan*, prin care Germania s-a angajat să garanteze granițele Belgiei și ale Franței. Marea Britanie și Italia deveneau garanți internaționali ai respectării angajamentului german. Din acel moment Europa era împărțită în două categorii de state: cu hotare garantate și cu hotare negarantate. De asemenea, au fost semnate *Tratatul de arbitraj* între Germania, pe de o parte, și Polonia și Cehoslovacia, pe de altă parte, și *Tratatul de asistență mutuală*, prin care Franța garanta Poloniei și Cehoslovaciei sprijinul în cazul unei agresiuni germane. Climatul de încredere reciprocă a insuflat speranțe în special statelor nou apărute în urma dezintegrării imperiilor. Germania a reușit să profite de situația internațională și la 8 septembrie 1926 a fost acceptată în Liga Națiunilor.

Pe acest fundal de încredere și destindere, dublat și de o perioadă de refacere a economiei mondiale, la Paris, la 27 august 1928, 15 state au semnat *Pactul Briand-Kellogg*. Documentul, inițiat la propunerea secretarului de stat american, Frank Kellogg, și adresat ministrului de externe francez, Aristide Briand, prevedea interzicerea folosirii războiului în reglementarea diferendelor dintre state. Însă pactul nu a fost însoțit de prevederi clare privind măsurile de pedeapsă aplicate celor care îl încălcau. În același sens, al renunțării la război ca mijloc de reglementare a conflictelor dintre state, ministrul sovietic de externe, Maxim Litvinov, a propus României, Poloniei, Estoniei și Letoniei un document asemănător. Astfel, la 9 februarie 1929, a fost semnat *Protocolul de la Moscova*, care era o aplicare în plan regional a *Pactului Briand-Kellogg*.

Calea spre război – eșecul securității colective. După venirea lui Hitler la putere în Germania, s-au accentuat eforturile comunității internaționale în vederea asigurării păcii. În această direcție se înscrie *Înțelegerea Balcanică*, tratatul de constituire fiind semnat la Atena, la 9 februarie 1934, de Grecia, Iugoslavia, România și Turcia. În Tratat se sublinia dorința părților de a contribui la întărirea păcii în Balcani, „de a asigura respectarea angajamentelor contractual existente și menținerea ordinii teritoriale actuale stabilite în Balcani”. Pe de altă parte, prin *Acordurile de la Roma* din 17 martie 1934, Italia și Austria recunoșteau și susțineau toate pretențiile revizioniste ale Ungariei.

La 18 septembrie 1934, în Liga Națiunilor a fost admisă URSS.

Un nou pas spre război a fost invadarea Etiopiei de către trupele italiene, la 3 octombrie 1935. Liga Națiunilor a condamnat Italia drept stat agresor, aplicându-i sancțiuni economice și financiare. Italia a părăsit Liga Națiunilor.

La 7 martie 1936, Germania a denunțat unilateral *Tratatul de la Locarno* și a ocupat zona demilitarizată Renania, fără ca trupele franceze să întreprindă vreo acțiune. La 25 octombrie 1936 a fost constituită Axa

Pagină din „Realitatea ilustrată”, nr. 24, 30 iunie 1928

Mica Înțelegere

DOCUMENTAR

„Art. 1. Grecia, România, Turcia și Iugoslavia își garantează mutual securitatea tuturor fruntariilor lor balcanice.

Art. 2. Înaltele părți contractante se angajează să se sfătuiască asupra măsurilor de luat față de eventualitatea ce ar putea afecta interesele lor așa cum sunt definite prin prezentul acord.”

Pactul Înțelegerii Balcanice

- Numește statele semnatare.
- Stabilește scopul încheierii Pactului.
- Explică importanța semnării Pactului pentru România.

Roma–Berlin. După ce, la 25 noiembrie 1936, Germania și Japonia au semnat *Pactul Anticomintern*, la 6 noiembrie 1937 s-a format *Axa Roma–Berlin–Tokio*. Între timp, la 7 iulie 1937, trupele japoneze au început ofensiva decisivă împotriva Chinei. Responsabilii pentru politica Marii Britanii și a Franței, Neville Chamberlain și Édouard Daladier, au ales în fața acestor acte de agresiune o *politică de conciliere*.

În noaptea de 11–12 martie 1938, Germania a ocupat Austria, cu toate că *Anschlussul* era interzis expres prin Tratatul de la Versailles. Marea Britanie și Franța nu au reacționat prompt la Anschluss. Mai mult, la 29–30 septembrie 1938, la *Conferința internațională de la München*, prim-ministrul englez Chamberlain, prim-ministrul francez Daladier și liderul fascist Mussolini au cedat presiunilor lui Hitler în problema Cehoslovaciei, atribuindu-i Regiunea Sudetă, și astfel a fost pus începutul dezmembrării Cehoslovaciei. La întoarcerea la Londra, Chamberlain a declarat că a salvat pacea omenirii pentru o lungă perioadă. La 15 martie 1939, trupele germane au ocupat Praga, în Cehia și Moravia s-a instaurat protectoratul german, iar Slovacia și-a proclamat independența, regimul instaurat fiind docil Germaniei.

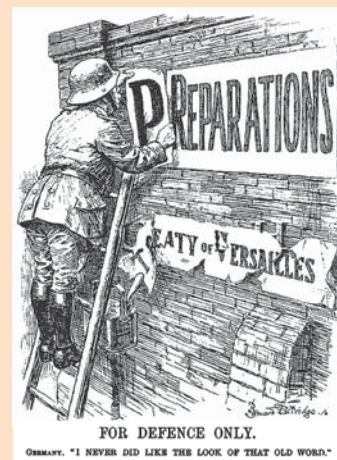
Următorul obiectiv al Germaniei era Polonia, însă de această dată, Marea Britanie și Franța au refuzat să mai negocieze. Marea Britanie și Franța au încercat să semneze un tratat cu Uniunea Sovietică, în scopul formării unui front comun împotriva agresiunii germane. Însă la 23 august 1939, la Moscova a fost semnat *Pactul germano-sovietic de neagresiune*, prin Protocolul secret al căruia cele două state împărțeau Europa de Est în sfere de influență și deschideau calea spre un nou război. La 1 septembrie 1939, Hitler a atacat Polonia, declansând cel de-al Doilea Război Mondial.

STUDIU DE CAZ

PROBLEMA REPARAȚIILOR

Suma și termenul de plată a reparațiilor au fost puse în discuții de mai multe ori. O *Comisie pentru reparații* (membri erau Franța, Marea Britanie, Italia, Belgia, Japonia, Cehoslovacia, Grecia, Iugoslavia, Polonia și România) a redactat, în martie 1919, un raport care prevedea că Germania va plăti 30 de miliarde de dolari în 30 de ani. Între 25 aprilie și 5 mai 1921, la Londra, suma reparațiilor datorate de Germania a fost fixată la 132 miliarde mărci aur. Deși Germania a acceptat decizia luată la Londra, n-a achitat tranșele. La 11 ianuarie 1923, în semn de protest față de faptul că Germania nu-și plătea datoriile, trupele franco-belgiene au ocupat bazinul carbonifer Ruhr. La 16 august 1924, la *Conferința de la Londra*, s-a adoptat *Planul Dawes*, prin care datoriile Germaniei au fost reeșalonate, stabilindu-se un miliard mărci aur anual, iar trupele franco-belgiene au fost obligate să se retragă din Ruhr. Prin *Planul Young*, adoptat la 7 iunie 1930 de *Comisia pentru reparații*, datoria Berlinului a fost redusă la 38 miliarde mărci aur. Însă *Marea Depresiune*, apoi venirea lui Hitler la putere în Germania și denunțarea Tratatului de la Versailles de către Germania au anulat problema reparațiilor.

- Enumeră planurile de reglementare a reparațiilor.
- Apreciază impactul ocupării de către francezi a bazinului carbonifer Ruhr.
- Comentează inscripțiile din caricatură.

Inscripții: „(P)Reparații (Pregătiri). Tratatul de la Versailles. Doar pentru apărare. Germania: «Nu mi-a plăcut niciodată aspectul aceluia cuvânt învechit»”

Laboratorul competențelor

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Inscripții:
pe indicator – „Spre Est!”
pe tartă – „Cehoslovacia”

- Determină evenimentul.
- Explică patru simboluri, reieșind din politica externă a statelor participante.
- Exprimă-ți opinia asupra mesajului caricaturii.

APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE. JOC DE ROL

- Însenați *Cârdășia de la München*.
- Formați cinci echipe, care, prin tragere la sorți, vor reprezenta Germania, Marea Britanie, Franța, Italia și Cehoslovacia.
- Câte un reprezentant al fiecărei echipe va formula trei argumente pentru a prezenta poziția țării sale în problema dezmembrării Cehoslovaciei.

ANALIZA SURSELOR CARTOGRAFICE

Legendă	
	– State cu regimuri democratice
	– State cu regimuri autoritare și anii instaurării
	– State cu regimuri totalitare și anii instaurării
	– Cucerirea puterii de către naziști în Germania (30 ianuarie 1933)
	– State membre ale Axei Berlin-Roma (1936)
	– Regiunea Saar transferată Germaniei în martie 1935, în urma unui plebiscit
	– Zona demilitarizată a Rinului, ocupată de trupele germane în martie 1936
	– Austria ocupată de Germania în martie 1938 (Anschluss)
	– Regiunea Sudetă și regiuni ale Boemiei și Moraviei ocupate de Germania în octombrie 1938
	– Teritoriul Cehoslovaciei ocupat de trupe poloneze în octombrie 1938
	– Teritoriul Cehoslovaciei ocupat de Germania în martie 1939 și dezmembrat în Protectoratul Cehiei și Moraviei și Slovacia
	– Teritorii din sudul Cehoslovaciei anexate la Ungaria în 1938 și 1939
	– Regiunea Memel (Klaipeda) obținută de Germania de la Lituania prin Tratatul din 22.03.1939
	– Teritoriul Albaniei cucerit de Italia în aprilie 1939
	– State participante la Cărdășia de la München

- Explică noțiunile: *revizionism, organizație politică defensivă, securitate colectivă*. Formulează cu fiecare noțiune în parte câte un enunț care să reflecte realități istorice privind relațiile internaționale interbelice.
- Determină schimbările teritoriale în Europa în a doua jumătate a anilor '30 ai sec. XX.

APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI COMPETENȚELOR

- Completează tabelul de mai jos.

Anul	Zona sau țara agresată	Agresorul	Scopuri	Rezultate
1931		Japonia		
1935–1936	Etiopia			
1936	Zona demilitarizată a Rinului	Germania		
1937	China			
1938	Austria	Germania		
1938	Cehoslovacia	Germania		
1939	Mongolia	Japonia		

SITUAȚIE-PROBLEMĂ

- Analizează scopurile politicii externe, particularitățile politicilor promovate, sferile intereselor politicii externe ale grupurilor de state: a) Membrii Pactului Tripartit, b) Marea Britanie, Franța, c) SUA și d) URSS în anii 1936–1939 și formulează o concluzie asupra situației internaționale în ajunul declanșării celui de-al Doilea Război Mondial.
- Exprimă-ți opinia dacă putea fi evitată conflagrația mondială. Argumentează-ți răspunsul.

18. Relațiile sovieto-române între 1918 și 1940

ARGUMENT

În această temă vei cunoaște și înțelege cauzele divergențelor diplomatice dintre România și URSS, care, în contextul relațiilor internaționale din anii '30–40 ai secolului XX, s-au sfârșit cu ruperea relațiilor diplomatice și anexarea Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța.

IDEEA PRINCIPALĂ

Deși Guvernul sovietic a proclamat dreptul popoarelor la autodeterminare, Rusia Sovietică n-a recunoscut *Declarația de unire a Basarabiei cu România* din 27 Martie 1918 și nici *Tratatul de la Paris* din 1920, care recunoștea realizarea Marii Uniri în plan internațional. Relațiile sovieto-române pe parcursul perioadei interbelice au fost tensionate, o anumită ameliorare înregistrându-se între 1934 și 1936. Punerea în aplicare a *Protocolului adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov* a dus, în 1940, la anexarea Basarabiei de URSS.

VOCABULAR

Integritate teritorială – principiu de bază al dreptului internațional potrivit căruia fiecare stat are dreptul să-și exercite deplin și nestingherit suveranitatea asupra teritoriului său.

Statu-quo teritorial – situație existentă sau care a existat la un moment dat în privința teritoriului și frontierelor, în raport cu care se apreciază efectele unui tratat, ale unei convenții.

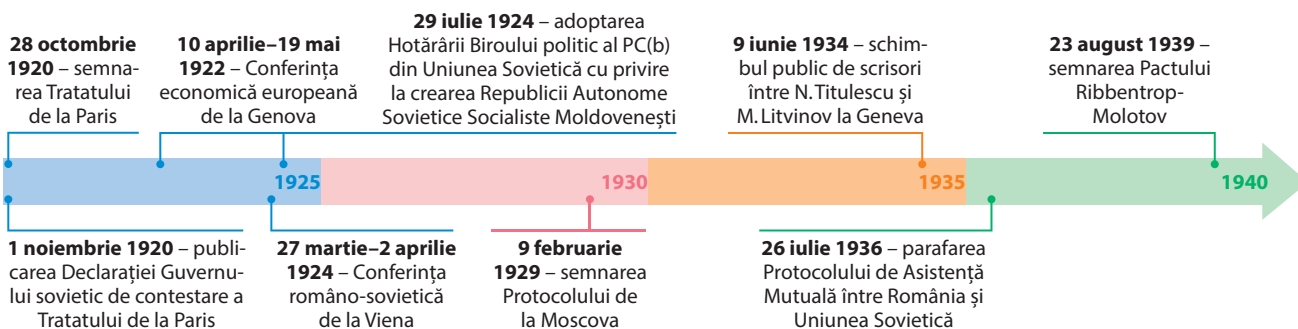
Suveranitate de stat – supremație a puterii de stat în interiorul țării și independență față de puterea altor state.

PORTRET ISTORIC

Nicolae Titulescu (1882–1941), diplomat, jurist, profesor universitar și om politic român. A fost ales membru de onoare al Academiei Române (1930). Din 1908 – membru al Partidului Conservator. În 1917 – ministru al finanțelor. Cofondator al Comitetului Național Român la Paris (1918), care promova dreptul poporului român la unitatea națională. Între 1927 și 1936 – de mai multe ori ministru de externe. Din 1921 – delegat permanent al României în Liga Națiunilor, fiind ales de două ori (1930, 1931) președinte al acestei organizații. A militat pentru: păstrarea frontierelor stabilite prin tratatele de pace, raporturi de bună vecinătate între statele mari și mici, respectarea suveranității și egalității tuturor statelor în relațiile internaționale, securitate colectivă și prevenirea agresiunii. A semnat la Londra, în 1933, în numele Guvernului României, *Convenția de definire a agresorului*. A contribuit la crearea, în 1921, a *Micii Înțelegeri* și, în 1934, a *Înțelegerii Balcanice*. În 1936 a fost îndepărtat din toate funcțiile oficiale de către regele Carol al II-lea, fiind obligat să părăsească țara. Stabilizat la început în Elveția, apoi în Franța, a propagat chiar și în exil ideea prezervării păcii, anticipând pericolul unui nou război.

- **Apreciază rolul lui N. Titulescu în păstrarea păcii și securității în Europa și în promovarea politicii externe a României.**

Raporturile dintre România și Rusia Sovietică s-au deschis într-o atmosferă de criză. În imposibilitatea de a-și impune dominația asupra Basarabiei, fără susținerea populației și din cauza prezenței armatei române, care menținea ordinea în regiune, în 1918 Lenin a declarat ruperea relațiilor diplomatice cu România. Problemele-cheie care au dominat relațiile româno-sovietice în perioada interbelică au fost *problema Basarabiei*, deoarece reunirea cu România exprimată prin votul Sfatului Țării din 27 martie 1918 era contestată de Guvernul sovietic, și *chestiunea tezaurului românesc evacuat*, deoarece bolșevicii refuzau să-l restituie unei conduceri „burghezo-moșierești”.

Declanșarea confruntării diplomatice. Poziția României a fost expusă de prim-ministrul român Al. Vaida-Voievod: „România nu se află în stare de război cu Rusia, nu va săvârși niciun act de agresiune împotriva acesteia, dar își va apăra granițele cu toate forțele sale; în ceea ce privește problema Basarabiei, România o consideră ca fiind definitiv rezolvată în octombrie 1917, ianuarie și martie 1918, în virtutea dreptului de autodeterminare”.

În zilele de 9–14 februarie 1920, la Copenhaga, s-au dus tratative între reprezentantul României, D.N. Ciotori, și cel al Rusiei Sovietice, M.M. Litvinov, la care delegatul român a propus drept teme de bază pentru o viitoare conferință recunoașterea oficială de către Guvernul sovietic a intrării Basarabiei în componența României și restituirea tezaurului românesc. La 24 februarie 1920, Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al Rusiei Sovietice, a consemnat printr-o telegramă că este dispus să negocieze orice problemă. Totodată, Moscova insistă asupra începerii unor negocieri de pace și nu a convorbirilor de reglementare a raporturilor dintre cele două părți. În același timp, în februarie 1920, Consiliul de Miniștri al României, deși s-a pronunțat pentru normalizarea relațiilor cu Rusia, a declarat că nu se află în stare de război cu Republica Rusă.

Semnarea *Tratatului de la Paris* (28 octombrie 1920) de către Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia, prin care României i se recunoșteau drepturile asupra Basarabiei, a fost un eșec politic pentru Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă, deoarece chestiunea hotărului a fost discutată în lipsa ei. La 1 noiembrie 1920, Guvernul sovietic a publicat o declarație prin care contesta valabilitatea *Tratatului de la Paris*, precum și Actul unirii Basarabiei cu România din 27 martie 1918. Guvernul român a subliniat la 10 noiembrie că Basarabia „din propria ei voință, exprimată prin reprezentanții ei”, s-a unit cu România și unirea a fost recunoscută de Marile Puteri, astfel că este o chestiune definitiv închisă, ce nu mai poate fi pusă în discuție.

Relațiile cu URSS (1922–1933). În cadrul *Conferinței economice europene de la Genova* (10 aprilie–19 mai 1922), Ion I. C. Brătianu, șeful delegației române, a propus ca la baza redresării relațiilor dintre România și Rusia Sovietică să stea câteva reguli: recunoașterea de către Rusia a integrității statului român, interzicerea bandelor înarmate ce ar pregăti acțiuni ostile contra celui alt stat, restituirea integrală a tezaurului confiscat de sovietici. La 17 mai 1922, G.V. Cicerin, în numele Guvernului sovietic, a făcut o declarație publică despre nerecunoașterea integrității teritoriale României, accentuând că Basarabia este ocupată de România.

Ieșirea URSS din izolarea politică a impus României să caute modalități de asigurare a frontierei sale răsăritene, reluarea contactelor diplomatice directe fiind considerată oportună pentru clarificarea punctelor de vedere ale celor două țări vecine asupra problemelor în litigiu. La *Conferința de la Lausanne* (20 noiembrie 1922–24 iulie 1923), în convorbirile diplomatice sovieto-române, s-a conturat posibilitatea de a separa pro-

Take Ionescu, ministru român al afacerilor externe, semnatar al *Tratatului de la Paris*, 1920

OPINII

„Principiul Dv. conducător va fi: despărțirea chestiunii Basarabiei de cea a tezaurului, pe temeiul convorbirilor noastre de la Lausanne. Pentru stabilirea rapoartelor de bună vecinătate între cele două țări, veți arăta, de la început, că asemenea rapoarte nu pot exista fără fixarea graniței; or, fixarea graniței înseamnă recunoașterea unirii Basarabiei, care este și trebuie să fie a noastră, astfel că asupra acestei chestiuni nu mai poate încapa nici-o discuțiune. Partea pozitivă pentru noi este să obținem recunoașterea Basarabiei și întoarcerea tezaurului, cel puțin al părții lui nemetale, înțelegând prin aceasta depozite particulare și arhive.”

M. Arion, *Conferința Română-Bolșevică de la Viena*, în Gheorghe Cojocaru, *90 de ani de la Conferința sovieto-română de la Viena*

- Stabilește cele două probleme de importanță majoră în relațiile româno-sovietice.
- Determină tactica diplomaților români în rezolvarea problemelor enunțate.

Semnarea Protocolului de la Moscova, 1929

OPINII

„[...] În prima jumătate a anului (1938), Carol instituisese dictatura regală, reorganizase integral administrația teritorială a Regatului, eliminând sistemul provinciilor, în cadrul căruia Basarabia era o unitate de sine stătătoare. În RASSM, astfel de hotărâri erau privite ca pregătiri de a ataca teritoriile sovietice. Încă din februarie 1940, conducătorii politici din RASSM pregăteau deja tabele cu situația populației și alte date statistice în vederea desființării republicii autonome și a unirii ei cu noua Basarabie sovietică.”

King Charles,
Moldovenii, p. 92

- **Identifică perioada la care face referire sursa.**
- **Determină scopul urmărit de sovietici, în opinia autorului. Argumentează.**

Maxim Litvinov, diplomat sovietic

blema Basarabiei de cea a tezaurului. În urma negocierilor a fost organizată *Conferința româno-sovietică la Viena* (27 martie–2 aprilie 1924). Delegația română a fost condusă de C. Langa-Rășcanu, ministru plenipotențiar la Sofia, completată cu Gherman Pânteș, dr. Petre Cazacu și Anton Crihan. Delegația sovietică era condusă de N.N. Krestinski, ambasadorul URSS în Germania. Scopul declarat al conferinței era problema reluării „relațiilor normale între cele două țări”, însă Uniunea Sovietică a folosit-o pentru a-și impune propriile poziții și idei propagandistice, de exemplu organizarea unui plebiscit în Basarabia. Partea română și-a reafirmat punctul de vedere – tratativele se vor baza pe principiul respectării statu-quo-ului teritorial. Conferința româno-sovietică de la Viena a eșuat.

La 29 iulie 1924, Biroul Politic al PC(b) a adoptat *Hotărârea cu privire la crearea RASS Moldovenești* în cadrul RSS Ucrainene. Se preconiza ca hotarul de vest al noii republici să fie pe râul Prut, ceea ce arăta intenția URSS de a anexa Basarabia. În presa sovietică a fost declanșată o campanie de discreditare a României. În localitățile Nikolaievka (11 septembrie 1924) și Tatar-Bunar (15 septembrie 1924) s-au organizat revolte, argumentându-se propagandistic că ar fi cauzate de exploatarea burghezo-moșierească din România regală, însă statul român a reacționat și a stopat insurecția.

La 9 februarie 1929 a fost semnat *Protocolul de la Moscova*, prin care Letonia, Polonia, România și URSS se angajau să respecte prevederile *Pactului Briand-Kellogg* în raporturile dintre ele, însă în *problema Basarabiei* atitudinea Moscovei a rămas neschimbată. La finele anului 1931 și începutul lui 1932, în spiritul *Pactului Briand-Kellogg*, la Riga, guvernele României și URSS au avut tratative privind încheierea unui pact de neagresiune. Reprezentantul român, Mihail Sturdza, a cerut excluderea dintr-un eventual document a oricărei mențiuni privind existența unui litigiu teritorial între cele două state. La rândul său, delegatul sovietic, B.S. Stomoniakov, a precizat: „Rusia Sovietică nu va încheia niciodată un pact de neagresiune cu România care să conțină termenii următori: integritate, inviolabilitate, suveranitate”. Astfel, tratativele au fost întrerupte.

Ameliorarea relațiilor româno-sovietice s-a produs la 9 iunie 1934, când la Geneva a avut loc un schimb public de scrisori între miniștrii de externe N. Titulescu și M. Litvinov, ceea ce consemna reluarea raporturilor diplomatice. Cei doi miniștri au confirmat că au convenit asupra respectării suveranității fiecăruia dintre state și „abținerea de la orice imixtiune, directă sau indirectă, în afacerile interne și în dezvoltarea fiecăruia dintre ele și în special de la orice agitațiune, propagandă și oricare fel de intervențiuni sau de sprijin al acestora”. În vara anului 1934 a avut loc o *Conferință româno-sovietică privind dezvoltarea relațiilor economice*, după care, în 1935, România a ridicat interdicțiile aplicate importului și tranzitului mărfurilor din URSS; a fost reconstruit podul dintre Tighina și Tiraspol, facilitându-se transportul de pasageri și mărfuri.

N. Titulescu a sprijinit diplomatic URSS în vederea aderării la Liga Națiunilor (18 septembrie 1934), fapt prin care se obliga să respecte integritatea teritorială a statelor membre. La 21 iulie 1936, la Montreux, N. Titulescu și M. Litvinov au convenit asupra unui *Protocol de asistență mutuală* între cele două state, care prevedea și hotarul dintre ele – fluviul Nistru. Din cauza demiterii lui N. Titulescu din funcție, în 1936, și a tergiversărilor lui M. Litvinov, acest protocol a rămas doar în faza de proiect.

În perioada următoare relațiile româno-sovietice, treptat, s-au deteriorat până la ruperea lor completă. Apropierea Uniunii Sovietice de Germania, înlocuirea lui M. Litvinov cu V. Molotov, care avea viziuni progermane, semnarea *Pactului Ribbentrop-Molotov*, la 23 august 1939, au dus în cele din urmă la anexarea Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța de către Uniunea Sovietică, la 28 iunie 1940.

În 1916, în fața ofensivei trupelor Puterilor Centrale, Guvernul român s-a retras la Iași și a fost nevoit să evacueze tezaurul țării în Imperiul Rus, cu care în acel moment era aliat. Bunurile evacuate însumau tezaurul Băncii Naționale și ale Casei de Depuneri și Consemnațiuni, ale băncilor private și ale instituțiilor publice, bijuteriile Coroanei, cele mai importante obiecte de artă din muzee și colecțiile private, odoare mănăstirești, colecții numismatice, arhivele statului, arhivele diplomatice, manuscrise, cărți rare; 91 tone de aur (monede rare și bijuterii) și 2,4 tone aur în lingouri. Pentru transportarea tezaurului au fost folosite două garnituri de trenuri cu 41 de vagoane. În urma *Loviturii de stat bolșevice din Rusia din 1917*, Guvernul sovietic a refuzat să restituie tezaurul românesc. În Hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului de la Moscova din 13 ianuarie 1918 se spunea: „Art. 3. Tezaurul României, aflat în păstrare la Moscova, se declară intangibil pentru oligarhia română. Puterea sovietică își asumă răspunderea de a păstra acest tezaur, pe care îl va preda în mâinile poporului român”. Sovieticii refuzau să discute problema tezaurului. Abia în 1935 au fost întoarse 17 vagoane cu 1 443 de lăzi, desigilate și cu lipsuri, care conțineau documente istorice, cărți rare, tablouri, odoare bisericești etc. În 1956, URSS a întors 40 de mii de piese, inclusiv Tezaurul de la Pietroasa, 1 350 de tablouri, 2 500 de obiecte de artă medievală, iar în 2008 Federația Rusă a restituit 12 monede de aur de 77 grame. Activitatea comisiilor româno-ruse în problema reîntoarcerii tezaurului românesc nu a fost eficientă.

„Cloșca cu puii de aur”.
Tezaurul de la Pietroasa

- **Explică termenul *tezaur*. Enumeră obiectele ce constituiau tezaurul României.**
- **Identifică etapele reîntoarcerii parțiale a tezaurului.**
- **Appreciază consecințele nerecuperării tezaurului pentru România.**

Laboratorul competențelor

ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„3. Guvernul URSS recunoaște că, în virtutea diferitelor sale obligații de asistență, trupele sovietice nu vor putea trece niciodată Nistrul fără o cerere formală în acest sens din partea Guvernului regal al României, la fel cum Guvernul regal al României recunoaște că trupele române nu vor putea trece niciodată Nistrul în URSS fără o cerere formală a Guvernului URSS.

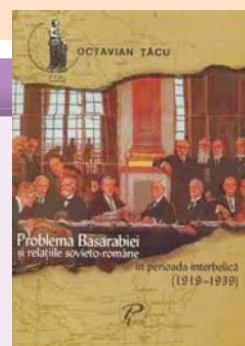
4. La cererea Guvernului regal al României, trupele sovietice trebuie să se retragă imediat de pe teritoriul român la est de Nistru, după cum, la cererea Guvernului URSS, trupele române trebuie să se retragă imediat de pe teritoriul URSS la vest de Nistru.”

Protocolul întocmit de Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov privind Pactul de asistență mutuală româno-sovietic, 21 iulie 1936

- Identifică în document prevederile care garantau securitatea hotarului dintre România și URSS.
- Argumentează că prin acest acord se recunoștea indirect integritatea teritorială a României și unirea Basarabiei cu România.

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Justifică titlurile celor două lucrări, utilizând un fapt istoric.
- Exprimă-ți opinia cu referire la perioada indicată în titlul celei de-a doua lucrări.

ÎNȚELEGEREA CAUZALITĂȚII ȘI SCHIMBĂRII ÎN ISTORIE

- Determină două cauze și două consecințe ale eșecului Conferinței româno-sovietice de la Viena.

Eșecul Conferinței româno-sovietice de la Viena (1924)

CAUZE

1. ...
2. ...

CONSECINȚE

1. ...
2. ...

APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE: ESEU

- Elaborează un text coerent, încadrat în 12–15 propoziții, cu subiectul *Relațiile sovieto-române în perioada interbelică: etape, realizări și probleme*. Urmează planul:
 - ✓ atitudinea URSS față de unirea Basarabiei cu România;
 - ✓ caracteristicile generale ale relațiilor sovieto-române în perioada interbelică;
 - ✓ negocieri și tratate în primul deceniu interbelic;
 - ✓ reluarea raporturilor și perfectarea unui protocol de asistență mutuală;
 - ✓ deteriorarea completă a relațiilor româno-sovietice.

19. Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru popoarele din Europa

ARGUMENT

Competențele de analiză a tratatelor internaționale și a pactului acestora îți va permite să înțelegi un șir de fenomene și evenimente istorice, sociale, politice, culturale din Europa de Est din secolul XX, dar și din prezent, care au avut loc drept consecință a semnării Pactului Ribbentrop-Molotov.

IDEEA PRINCIPALĂ

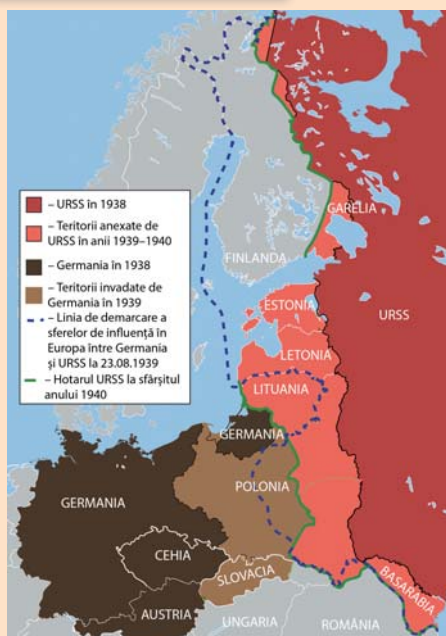
Prin semnarea Protocolului adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov, la 23 august 1939, două state totalitare au împărțit Europa în sfere de influență, urmând consecințe tragice: declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, împărțirea Poloniei între Germania și Uniunea Sovietică, anexarea Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța, a statelor baltice și a Kareliei de către URSS.

VOCABULAR

Pact de neagresiune – tratat prin care două sau mai multe state se obligă să nu întreprindă nicio acțiune armată între ele.

Protocol adițional secret – document cu valoarea unui acord internațional, semnat cu scopul completării unui tratat internațional cu prevederi și angajamente de împărțire a sferelor de influență și teritoriilor, care nu este prezentat opiniei publice, fiind ținut în secret.

SPAȚIUL ISTORIC

Divizarea statelor Europei de Est conform Protocolului adițional secret al Pactului de neagresiune sovieto-german

- Examinează cu atenție harta. Enumeră statele vecine cu URSS în 1938.
- Determină statele invadate de Germania și teritoriile anexate de URSS în 1939–1940.

Semnarea Pactului de neagresiune sovieto-german. Interesele expansioniste ale Germaniei și ale URSS au apropiat cele două state totalitare, acest fapt accentuându-se și mai mult după numirea lui V. Molotov în funcția de comisar al afacerilor externe ale URSS, la 5 mai 1939. Deși diplomații guvernelor occidentale, în scopul încheierii unui acord de asistență mutuală și evitării unei alianțe a Germaniei cu Uniunea Sovietică, au purtat tratative cu URSS în perioada 12–22 august 1939, acestea au eșuat.

La 23 august 1939, ministrul de externe german, J. von Ribbentrop, și cel sovietic, V. Molotov, au semnat *Pactul de neagresiune dintre Germania și URSS*. După un preambul în care se făcea referire la *Pactul de neutralitate din 24 aprilie 1926*, încheiat între cele două state, precum și din „dorința de a consolida cauza păcii între Germania și URSS”, pactul cuprindea șapte articole. Documentul prevedea obligațiunea ambelor țări de a se abține de la violență, acțiuni agresive și orice atac una împotriva alteia. În art. 4 se menționa că niciuna dintre părțile contractante nu va participa la vreo grupare de puteri ce direct sau indirect este îndreptată împotriva celeilalte părți. Tratatul era încheiat pe o perioadă

de zece ani și urma să fie ratificat în cel mai scurt timp. *Pactul* era completat de un *Protocol adițional secret* – miezul acestui pact, deoarece exprima exact scopurile anexioniste imperiale ale celor doi dictatori. Prin *Protocolul adițional secret*, Stalin și Hitler recroiau harta Europei și delimitau cele două zone de influență (sovietică și germană) de la Marea Baltică la Marea Neagră, convenind asupra „unor transformări teritoriale și politice” în Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia și România. Art. 3 al Protocolului se referea la România și prevedea direct anexarea Basarabiei de către Uniunea Sovietică, specificând: „În privința Europei Sud-Estice, partea sovietică subliniază interesul pe care-l manifestă pentru Basarabia”.

Prin semnarea pactului, Stalin și-a asigurat timp pentru consolidarea potențialului militar în vederea unei intrări avantajoase într-un viitor război, dorind și extinderea hotarelor URSS, iar Hitler și-a asigurat spatele din partea de est, având certitudinea că nu va fi nevoit să lupte pe două fronturi. Încheierea *Pactului de neagresiune între URSS și Germania* a luat prin surprindere opinia publică mondială, până și mișcarea comunistă internațională se afla în confuzie, fiind incapabilă să accepte o înțelegere cu extrema dreaptă.

Consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov. Drept consecință imediată a semnării, la 23 august 1939, a *Pactului de neagresiune sovieto-german* și a *Protocolului adițional secret*, la 1 septembrie 1939 armata nazistă a invadat Polonia, declanșându-se cel de-al Doilea Război Mondial. La 3 septembrie, Marea Britanie și Franța, aliatele Poloniei, au declarat război Germaniei. La 17 septembrie, în conformitate cu art. 2 al *Protocolului adițional secret*, Polonia a fost atacată din partea de est de către Armata Roșie, ocupându-i aproape 2/3 din teritoriu, astfel că a fost împărțită între două state agresoare. La 27 septembrie 1939, URSS și Germania au semnat *Tratatul de amicitie și frontieră*.

Parada militară sovieto-germană la Brest, septembrie 1939

Războiul sovieto-finlandez, 1939–1940

La 30 noiembrie 1939, URSS a atacat Finlanda, declanșându-se *Războiul de iarnă* (Războiul sovieto-finlandez). La 14 decembrie 1939, URSS a fost exclusă din Liga Națiunilor. Rezistența finlandeză a zădărnicit planurile sovieticilor, care își depășeau numeric inamicii în proporție de 3 la 1. La 12 martie 1940, la Moscova, a fost semnat *Tratatul de pace*, numit și *Tratatul Paasikivi-Voroșilov*, prin care Finlanda a fost obligată să cedeze 10% din teritoriu (Karelia, orașul Viipuri (Vâborg), o parte a comunei Salla, Peninsula Kalasta-

Semnarea Pactului de neagresiune sovieto-german, 23 august 1939

DOCUMENTAR

„Art. 1. În cazul unor transformări teritoriale și politice ale teritoriilor aparținând Statelor Baltice (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania), frontiera nordică a Lituaniei va reprezenta frontiera sferelor de interes atât ale Germaniei, cât și ale URSS. În legătură cu aceasta, interesul Lituaniei față de teritoriul Vilno este recunoscut de ambele părți.

Art. 2. În cazul unor transformări teritoriale și politice ale teritoriilor aparținând statului polonez, sferile de interes, atât ale Germaniei, cât și ale URSS, vor fi delimitate aproximativ de linia râurilor Narew, Vistula și San.

Problema dacă în interesele ambelor părți ar fi de dorit menținerea unui stat polonez independent și a modului în care vor fi trasate frontierele acestui stat poate fi soluționată definitiv numai în cursul evenimentelor politice ulterioare. În orice caz, ambele guverne vor rezolva această problemă pe calea unor înțelegeri prietenești.

Art. 3. În privința Europei Sud-Estice, partea sovietică subliniază interesul pe care-l manifestă pentru Basarabia. Partea germană își declară totalul dezinteres politic față de aceste teritorii.

Art. 4. Acest protocol va fi considerat de ambele părți ca strict secret.”

Protocolul Adițional Secret,
23 august 1939

- Identifică scopul fiecărui stat semnatar.
- Exprimă-ți opinia cu referire la dreptul statelor semnatare de a împărți teritoriile altor state.

jan Saarento din Marea Barents și patru insule din Golful Finic), iar 12 % din populație a fost evacuată. Peninsula Hanko a fost concesionată Uniunii Sovietice pentru 30 de ani pentru construirea unei baze militare. Finlanda a pierdut 23 000 ostași, iar URSS a pierdut circa 70 000 de ostași (morți și dispăruți).

Pactul Molotov-Ribbentrop a dus la dezmembrarea teritoriilor statelor mici din Europa Răsăriteană și instaurarea regimurilor totalitare comuniste. Drept urmare a *Protocolului adițional secret*, trupele sovietice au ocupat țările baltice: Estonia, Letonia și Lituania, constituind în 1940 republici sovietice, incluse în componența URSS, iar la 28 iunie 1940 au ocupat Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța, constituind RSS Moldovenească, alipind la aceasta o parte a RASS Moldovenești.

STUDIU DE CAZ

OCUPAREA STATELOR BALTICE DE CĂTRE URSS

„Cucerirea țărilor baltice s-a făcut în două etape. [În prima ...] în cele trei state staționau acum trupe sovietice [...]. În a doua etapă, în primăvara anului 1940, Stalin [...] le-a somat să-și modifice componența, formând cabinete de coaliție supravegheate de comisari politici sovietici (Jdanov în Estonia, Vășinski în Letonia). Cum aceștia din urmă au controlat în stilul lor alegerile, la care nu au putut să se prezinte decât candidații aleși de către partidele comuniste, lista unică a câștigat 97,6 % din voturi în Letonia, 92,8 % în Estonia și 99,2 % în Lituania. În iulie 1940, cele trei Diete au decis în unanimitate să-și declare țările Republici Sovietice Socialiste și să ceară Sovietului Suprem admiterea lor în URSS. Cererile au fost acceptate în primele zile ale lui august.”

J. Soulet, *Istoria Europei de Est de la al Doilea Război Mondial până în prezent*

- Analizează metodele utilizate în instaurarea regimurilor comuniste și includerea în cadrul URSS.
- Formulează o concluzie cu privire la caracterul politicilor promovate de URSS în statele baltice.

Laboratorul competențelor

COMPARAREA OPINIILOR

O.1. „Importanța principală a Pactului sovieto-german constă în aceea că cele mai mari două state ale Europei au convenit să pună capăt ostilităților dintre ele, să lichideze pericolul războiului și să trăiască în condiții de pace între ele. În felul acesta se reduce arealul eventualelor confruntări militare în Europa.”

Extras din cuvântarea lui V. Molotov, rostită la 31 august 1939 la Sesiunea extraordinară a Sovietului Suprem al URSS

O.2. „[...] o cotitură s-a produs realmente în istoria Europei și a lumii – Uniunea Sovietică a deschis poarta războiului, semnând Pactul cu Germania.”

Michel Heller, istoric, disident sovietic

- Studiază cu atenție opiniile.
- Exprimă-ți părerea despre fiecare dintre ele, argumentând *Pro* sau *Contra*.

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Caricaturi ce arată colaborarea dintre regimurile totalitare nazist și comunist ale lui Hitler și Stalin

- Studiază cu atenție caricaturile. Identifică procesele/ evenimentele/fenomenele istorice reflectate. Argumentează.
- Numește două consecințe ale semnării Pactului de neagresiune sovieto-german. Explică câte două simboluri din fiecare imagine.
- Exprimă-ți opinia asupra mesajului transmis.

APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE

- Completează tabelul *Teritoriile ocupate/anexate de către statele agresoare, semnate ale Pactului de neagresiune sovieto-german*.

Teritoriul și localizarea geografică	Ocupat/ anexat de	Data, anul	Descrierea evenimentului

20. Pierderile teritoriale ale României în anul 1940

ARGUMENT

Abilitățile de analiză a evenimentelor și proceselor politice te vor ajuta să înțelegi atât circumstanțele care au dus la pierderile teritoriale ale României în 1940, cât și relațiile internaționale din prezent.

IDEEA PRINCIPALĂ

La 28 iunie 1940, prin aplicarea prevederilor *Protocolului adițional secret al Pactului de neagresiune sovieto-german* din 23 august 1939, trupele sovietice au ocupat Basarabia, punând începutul dezmembrării teritoriale a României. În același an, în august și septembrie, România, amenințată cu invadarea și dispariția țării, a fost forțată să cedeze Ungariei și Bulgariei părți din teritoriul țării.

VOCABULAR

Anexare – încorporare prin violență de către un stat a unui teritoriu care aparține altui stat.

Arbitraj internațional – judecarea neînțelegerilor dintre state de către un alt stat, imparțial, sau o instituție internațională autorizată.

Dictat – act inechitabil prin care un stat (sau mai multe) impune altui stat anumite condiții politice, economice, militare etc. împotriva voinței lui.

Divizie – mare unitate militară constituită din regimente.

Ultimatum (notă ultimativă) – notă diplomatică prin care un stat prezintă altui stat o condiție definitivă, al cărei refuz antrenează luarea unor măsuri de constrângere.

SPAȚIUL ISTORIC

Pierderile teritoriale ale României în 1940

● Determină pe hartă teritoriile pierdute de România.

Pactul sovieto-german și Protocolul adițional secret, din 23 august 1939, anulau practic toate eforturile diplomatice de păstrare a păcii și securității europene. La 1 septembrie 1939 s-a început cel de-al Doilea Război Mondial. În 1940, România ajunsese într-o poziție geopolitică fragilă: țara a rămas fără sprijin occidental – Marea Britanie și Franța se confruntau cu armatele germane în vestul Europei, iar în iunie 1940 Franța a capitulat; Italia, aliata Germaniei, susținea pretențiile teritoriale ale URSS și ale Ungariei; Ungaria și Bulgaria aveau revendicări teritoriale.

Anexarea Basarabiei de către URSS. Lipsa unui pact de neagresiune cu România era explicată de URSS prin existența unei „probleme litigioase nerezolvate, aceea a Basarabiei”, a cărei unire cu România n-a fost niciodată recunoscută de URSS.

La 26 iunie 1940, președintele Consiliului Comisarilor și ministru de externe sovietic

26 iunie 1940 – înmănarea notei ultimative de către V. Molotov ambasadorul român la Moscova, Gh. Davidescu

30 august 1940 – Dictatul de la Viena

ianuarie
1940

decembrie
1940

28 iunie 1940 – ocuparea Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța de trupele sovietice

7 septembrie 1940 – semnarea Tratatului de la Craiova

DOCUMENTAR

„În anul 1918, România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte din teritoriul ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal de ucraineni, cu Republica Sovietică Ucraineană. [...]”

Guvernul Sovietic consideră că cheștiunea întoarcerii Basarabiei este legată în mod organic de cheștiunea transmițerii către URSS a acelei părți a Bucovinei a cărei populație este legată, în marea sa majoritate, de Ucraina Sovietică. [...] Un astfel de act ar fi cu atât mai just, cu cât transmițerea părții de nord a Bucovinei către URSS ar reprezenta, este drept că numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei pierderi care a fost pricinuită URSS și populației Basarabiei prin dominația de 22 de ani a României în Basarabia.

Guvernul URSS propune Guvernului regal al României: 1. Să înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia; 2. Să transmită Uniunii Sovietice partea de nord a Bucovinei, cu frontierele potrivit cu harta alăturată.

Guvernul sovietic își exprimă speranța că Guvernul român va primi propunerile de față ale URSS și că aceasta va da posibilitatea de a se rezolva pe cale pașnică conflictul prelungit dintre URSS și România.”

Nota ultimativă a Guvernului sovietic adresată Guvernului român, 26 iunie 1940

- **Comentează prevederile notei ultimative.**
- **Argumentează caracterul nedrept și abuziv al documentului.**

tic, V. Molotov, l-a invitat la Kremlin pe Gh. Davidescu, ambasadorul român la Moscova, și i-a remis o notă ultimativă în care se cerea ca România să „înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia” și să-i transmită partea de nord a Bucovinei, potrivit hărții anexate. V. Molotov a precizat verbal că în cazul lipsei unui răspuns afirmativ la 27 iunie, „atacul va fi lansat în seara următoare”. Germania și Italia au îndemnat Guvernul român să îndeplinească cerințele sovieticilor pentru evitarea unui război cu URSS. Aceeași poziție au avut statele aliate din Înțelegera Balcanică.

După discuții grele, Consiliul de Coroană a ajuns la concluzia că ultimatumul sovietic nu poate fi respins, deoarece forțele românești nu vor putea opune o rezistență de lungă durată. Nicolae Iorga s-a pronunțat pentru rezistența până la „ultimul om”. În noaptea de 27 spre 28 iunie Guvernul sovietic a trimis a doua notă ultimativă, cerând României să evacueze teritoriul Basarabiei și nordului Bucovinei de trupele românești în decurs de 4 zile începând cu 28 iunie, ora 14.00. Fiind convocat din nou Consiliul, la care participau și oameni politici cunoscuți, pentru acceptarea condițiilor sovietice au votat 20 de persoane, împotriva – 6 (Ștefan Ciobanu, Silviu Dragomir, Victor Iamandi, Nicolae Iorga, Traian Pop, Ernest Urdăreanu). Un participant la vot s-a abținut. La 28 iunie, ora 11.00, Gh. Davidescu i-a comunicat lui Molotov că pentru a evita gravele urmări ce le-ar fi avut deschiderea ostilităților, Guvernul român a fost silit să accepte condițiile de evacuare a Basarabiei și nordului Bucovinei. În aceeași zi trupele sovietice au trecut Nistrul. În afară de Basarabia și nordul Bucovinei, Armata Roșie a ocupat abuziv și ținutul Herța. La 3 iulie 1940, frontiera pe râul Prut a fost închisă.

Ocuparea a avut consecințe dramatice pentru populația autohtonă prin acțiunile NKVD-ului, reprezentanților Partidului Bolșevic, ale altor structuri de stat, toate având misiunea de a integra forțat noile teritorii și populația în sistemul administrativ de comandă din URSS.

Dictatul de la Viena. În contextul evenimentelor din vara anului 1940, în care Ungaria și Bulgaria s-au declarat aliate ale Germaniei, la 5 iulie 1940 Guvernul lui Ion Gigurtu a anunțat orientarea României spre Axă. Însă Germania susținea pretențiile teritoriale ale Ungariei și Bulgariei față de România, pentru a-și asigura astfel alianțe în scopurile sale militare de perspectivă. La 15 iulie, printr-o scrisoare ultimativă, Hitler i-a cerut lui Carol al II-lea ca România să se încadreze definitiv în linia politică a Reich-ului și să consimtă cedările teritoriale vecinilor săi.

La tratativele româno-maghiare de la Turnu Severin (16–24 august 1940), delegația romană a propus mici rectificări de frontieră, însă delegația maghiară a revendicat 2/3 din teritoriul Transilvaniei. Tratativele au eșuat. Deoarece Germania nu era interesată de un conflict armat româno-ungar, împreună cu Italia a recurs la metoda dictatului direct și la intimidare. În cazul refuzului de cedare, România era amenințată „să fie invadată și ștearsă de pe harta Europei”. Totodată, URSS a declarat că sprijină revendicările teritoriale ale Ungariei. În același timp, în Basarabia aveau loc deplasări de trupe. La 29 august, miniștrii

de externe ai Germaniei și Italiei au comunicat delegațiilor română și maghiară, sosite la Viena, că decizia va fi luată de „arbitri”, cerând în mod ultimativ Guvernului român să comunice până la ora 24.00 dacă ac-

ceptă sau nu „arbitrajul”. Acesta era un adevărat dictat impus României, cu încălcarea normelor de drept internațional. Sub pericolul de a fi invadată țara și cu intenția de a salva existența statului român, Consiliul de Coroană, convocat la ora 3.00, la ședință fiind invitați să participe și liderii partidelor istorice (I.C. Brătianu, I. Mihalache, M. Popovici), dar și cei ai Gărzii de Fier (I. Moța, H. Zelea-Codreanu), a hotărât acceptarea „arbitrajului” – cu 21 de voturi pentru, 10 contra și o abținere.

La 30 august 1940, prin *Dictatul de la Viena*, România a cedat 42 243 km² din teritoriu, cu 2 667 007 locuitori (50,2% români, 37% unguri, 5,7% evrei și 2,8% secui). *Dictatul* a însemnat pierderea independenței în politica externă și subordonarea economiei României interesului de război german. Cedarea unei părți a Transilvaniei a provocat în România o criză politică – Guvernul Gigurtu a demisionat, iar întreaga țară a fost cuprinsă de acțiuni de protest ale populației. Prin *Dictatul de la Viena* Germania nazistă a câștigat suportul militar simultan al Ungariei și României. În noiembrie 1940 acestea au aderat la Pactul Tripartit.

Cedarea Cadrilaterului. La 3 august 1940, Hitler a cerut Guvernului român să cedeze Bulgariei partea de sud a Dobrogei – Cadrilaterul. La 19 august 1940 Guvernul României a acceptat să înceapă negocieri cu Guvernul de la Sofia. Prin *Tratatul de la Craiova*, semnat la 7 septembrie 1940, au fost îndeplinite integral cererile teritoriale ale Bulgariei, granița dintre cele două țări fiind stabilită pe linia trasată înainte de 1913. Se ceda Cadrilaterul (județele Durostor și Caliacra), se prevedea un schimb de populație și plata de către Bulgaria a unei despăgubiri pentru bunurile abandonate de familiile de români.

În mai puțin de trei luni, România a pierdut 99 738 km² (33,8% din suprafață) și 6 821 000 de locuitori (33,3% din populație). Populația României l-a învinuit pe Carol al II-lea de incapacitatea de a apăra integritatea teritorială a țării. Între timp, aflat în criză de autoritate politică, la 4 septembrie 1940 regele i-a încredințat generalului Ion Antonescu constituirea unui nou guvern. La 5 septembrie, regele l-a investit pe Ion Antonescu cu „depline puteri pentru conducerea statului român”, a suspendat Constituția din 27 februarie 1938, iar Corpurile legiuitoare au fost dizolvate. La 6 septembrie 1940, Carol al II-lea a fost silit să abdice în favoarea principelui moștenitor Mihai.

Ministrul român de externe, M. Manoilescu, semnează Acordul „de arbitraj”

Schimb de populație, Cadrilater, 1940

Laboratorul competențelor

➡ COMPAR OPINII

0.1. „Avem 36 de ore ca să răspundem acestui ultimatum. Cum putem apăra 650 de kilometri de graniță împotriva unei puteri de 20 de ori mai mare decât România? S-a telefonat imediat ministrului de externe german pentru a interveni pe lângă ruși ca să începem negocieri. Dar în acel moment germanii și rușii sunt aliați. Hitler ne spune să cedăm imediat. Atunci, la o a doua întrunire a Consiliului de Coroană, câteva ore mai târziu, din 21 de membri, numai șase au mai fost de părere să rezistăm orice ar fi, printre ei Nicolae Iorga și un basarabean, istoricul Ștefan Ciobanu!”

N. Djuvara. *O scurtă istorie a românilor*

- Identifică în sursa **0.1** argumente ce demonstrează inegalitatea forțelor armate ale României și URSS.
- Determină, conform sursei **0.1**, poziția Germaniei.

0.2. „Joi, 27 iunie

Oh! Ce zi îngrozitoare, de cumplită durere și zi de absolută lașitate a unor români. Am ieșit din infernul zilei de astăzi moralmente zdrobit și îmbătrânit cu 10 ani. Dar să recapitulez faptele. La 2 dimineața am fost deșteptat de un telefon de la Urdăreanu, zicând că Davidescu de la Moscova a telefonat că Molotov i-a remis o notă ultimativă, după ce toate legăturile telefonice au fost întrerupte... Am mai avut un oribil sentiment astăzi, când cei mai mulți ofițeri au venit, după-masă, să mă roage să cedez, căci altfel mergem la un dezastru sigur. E o zi a rușinei naționale...

Miercuri, 3 iulie... Știrile din Basarabia sunt foarte triste. Astăzi a fost ultima zi a evacuării și a fost hotărâtă zi de doliu național.”

Carol al II-lea, *Regele României. Însemnări zilnice*, vol. III, Ed. Scripta, București, 1998

- Argumentează cine, la acea etapă, puteau fi aliații României.
- Explică sintagma subliniată în **0.2**.
- Comentează poziția regelui Carol al II-lea.

➡ APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR ȘI CREATIVITATE

- Elaborează un tabel în care vei indica teritoriile pierdute de România în anul 1940, documentul în baza căruia a avut loc raptul, data anexării, suprafața și numărul populației pierdute.

21. Formarea RSSM și instaurarea regimului comunist

ARGUMENT

Studiind această temă, vei cunoaște și înțelege particularitățile procesului de constituire a RSS Moldovenești și manifestările regimului totalitar în primul an de ocupație sovietică.

IDEEA PRINCIPALĂ

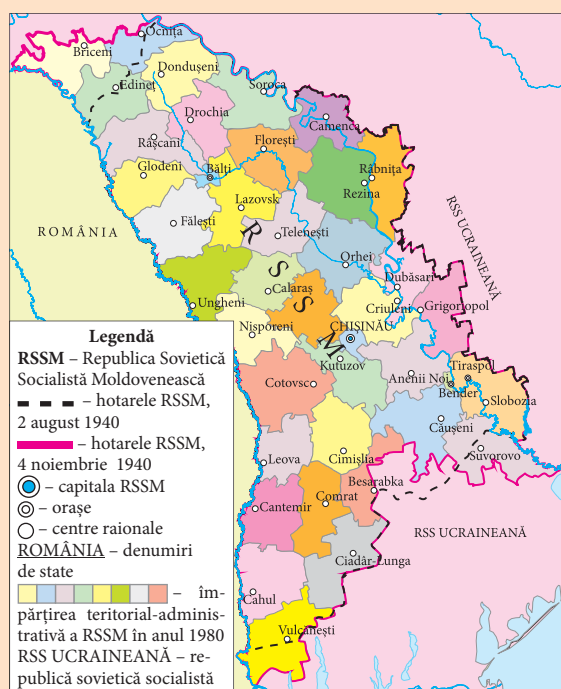
În urma notelor ultimative din 26 și 27 iunie 1940, drept consecință a Protocolului adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov, la 28 iunie trupele sovietice au ocupat Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța. Teritoriul Basarabiei a fost sfărțat: o parte a fost încorporat în Ucraina Sovietică, iar altă parte a fost „unită” cu RASSM, constituindu-se RSS Moldovenească, cu un regim sovietic totalitar.

VOCABULAR

Impozit – plată obligatorie către stat, în bani sau în produse, stabilită prin lege.

Represiune – represalii; reprimare prin violență a unei acțiuni de opoziție, acțiuni drastice (arestări, torturi, execuții în masă, deportări) întreprinse în acest scop.

SPAȚIUL ISTORIC

Hotarele și împărțirea teritorial-administrativă a RSS Moldovenești

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Stema RSS Moldovenești (1941, 1944–1981)

Drapelul RSS Moldovenești (1941, 1944–1952)

„Art. 122. Gherbu de stat a RSS Moldovenești constă din chipu sășerii și șiocanului în razele soarelui, care ră sare, încadrate cu o cunună de schișe și popușoi. Partea de jos a cununii se încheie cu o ghirleandă din fructe și struguri de poamă. Cunună îi înfășată cu o bindă roșie cu inscripția: «Proletari din toate țările, uniți-vă!» în linghile moldovenească și rusă cu inițialele «R.S.S.M.». Deasupra gherbului este o ste cu șinși colțuri.”

Capitolul X al *Constituției RSSM. Gherbul, flaga, capitala*

- **Identifică pe internet harta Republicii Moldova, drapelul și stema.**
- **Compară harta, drapelul și stema Republicii Moldova cu cele ale RSS Moldovenești. Identifică asemănările și/sau deosebirile pentru fiecare dintre ele. Formulează o concluzie.**

26 iunie 1940 – înmănarea notei ultimative de către V. Molotov ambasadorului român la Moscova, Gh. Davidescu

2 august 1940 – adoptarea Legii „Cu privire la formarea RSS Moldovenești”

10 februarie 1941 – adoptarea Constituției RSS Moldovenești

1940

1941

28 iunie 1940 – ocuparea Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța de URSS

4 noiembrie 1940 – publicarea Decretului Prezidiumului Sovietului Suprem al URSS cu privire la stabilirea hotarelor definitive dintre RSSM și RSSU

22 iunie 1941 – atacul Germaniei naziste și al aliaților ei asupra URSS

Constituirea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM). În urma operațiunii militare din 28 iunie–3 iulie 1940 și a anexării Basarabiei la URSS, împuternicirile Comitetului Regional Moldovenesc al PC(b) din Ucraina și ale Sovietului Suprem din RASSM au fost extinse și asupra teritoriului dintre Prut și Nistru. La 4 iulie 1940, Prezidiul Sovietului Suprem al RSSU a aprobat componența comitetelor executive județene din Basarabia. În aceste condiții, a fost pregătită chestiunea cu privire la formarea RSS Moldovenești și trecerea județelor Hotin, Cetatea Albă și Ismail în componența RSS Ucrainene. La 10 iulie 1940, ziarul „Pravda” a publicat propunerea făcută de Consiliul Comisarilor Poporului al RASSM și de comitetul regional moldovenesc de partid al PC(b)U privind „reunirea populației moldovenești a Basarabiei cu populația moldovenească a Republicii Autonome Moldovenești și formarea RSS Moldovenești”.

La 2 august 1940, Sovietul Suprem al URSS a adoptat *Legea cu privire la formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*. În componența RSSM au fost incluse orașele Tiraspol și Grigoriopol, raioanele Dubăsari, Camenca, Râbnița, Slobozia și Tiraspol din RASSM și orașul Chișinău, județele Bălți, Bender, Chișinău, Cahul, Orhei și Soroca ale Basarabiei. Nordul Bucovinei și județele Hotin, Cetatea Albă și Ismail ale Basarabiei au fost încorporate de Ucraina (în teritoriile anexate erau 959 115 locuitori, dintre care ucraineni – doar 25,4%). Dezmembrarea atât a RASSM, cât și a Basarabiei a fost un act ilegal, un dictat al Moscovei. La 7 august 1940, prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, au fost formate regiunile Cernăuți și Akkerman (Cetatea Albă) în componența RSS Ucrainene. RSSM i-au fost restituite doar raionul Volontirovca din regiunea Akkerman, o parte din raioanele Olănești și Vulcănești, iar din componența regiunii Cernăuți – raioanele Edineț, Briceni, Lipcani și o parte din raionul Ocnița. La 4 noiembrie 1940, a fost publicat *Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS* care stabilea hotarele definitive dintre RSSM și RSS Ucraineană.

Prin *Hotărârea din 14 august 1940*, Comitetul Central al PC(b) din URSS a transformat organizația de partid din RASSM în PC(b) al Moldovei. Prim-secretar a fost numit P. Borodin, fost prim-secretar al Organizației de partid din RASSM, de etnie rusă. La 10 noiembrie 1940, la Chișinău a fost convocată Sesiunea a IV-a extraordinară a Sovietului Suprem al RASSM, la care a fost adoptată *Legea cu privire la alegerile în Sovietul Suprem al RSSM*. Alegerile din 12 ianuarie 1941 au fost o farsă politică, având un caracter formal. În fiecare circumscripție era câte un singur candidat înaintat, controlat de organele de partid și NKVD. Conform rezultatelor, la alegeri au participat 99,62 % din populație. La 10 februarie 1941, Sovietul Suprem „ales” a votat Constituția RSS Moldovenești, o copie fidelă a Constituției URSS.

Politici social-economice. La 15 august 1940, a fost emis *Decretul cu privire la naționalizarea băncilor, întreprinderilor industriale și comerciale, a transportului feroviar și naval, a mijloacelor de construcție din Basarabia* și a fost adoptată *Hotărârea despre naționalizarea pământului*, o parte din țărănime fiind împroprietărită, dar nu în scopul îmbunătățirii situației materiale, dar pentru a extrage o cantitate mare de produse agricole din sat. A fost introdus un *impozit* unic, conform căruia o gospodărie țărănească cu un lot de 6 ha era obligată să livreze necondiționat în termenele fixate 960 kg cereale (384 kg de grâu și 576 kg de porumb), 2 160 kg de floarea-soarelui și 1 920 kg de soia, indiferent dacă semăna sau nu aceste culturi. În cazul nepredării sau refuzului, țăranul era tras la răspundere penală și calificat drept *dușman al poporului*. Politica de colectivizare în județele Basarabiei a început în noiembrie 1940 pe terenurile ce aparținuseră coloniștilor germani, dar a fost oficial anunțată la începutul lui 1941. La 5 septembrie 1940, drept urmare a semnării înțelegerii dintre URSS și Germania, majoritatea germanilor au părăsit Basarabia. În județele Cetatea Albă și Ismail, terenurile libere ale coloniștilor germani au fost populate cu ucraineni: 9 760 de familii țărănești din Ucraina de Est și de Vest, la comanda Moscovei, au fost strămutate pe pământurile dintre Prut și Nistru, unul dintre scopuri fiind micșorarea ponderii populației românești. La 15 februarie 1941, în cele 6 județe ale

Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS în cadrul căreia s-a votat formarea RSS Moldovenești

Miting propagandistic la Tiraspol, cu sloganul „Basarabeenule, eliberează-ți patria de lanțurile boierilor”, iunie 1940

T. Constantinov, președintele Consiliului Comisarilor Poporului al RSSM (1940–1945)

DOCUMENTAR

„Venind în întâmpinarea doleanțelor oamenilor muncii din Basarabia, ale oamenilor muncii din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească privind reunirea populației moldovenești din Basarabia cu populația moldovenească din RASS Moldovenească și călăuzindu-se de principiul dezvoltării libere a naționalităților, Sovietul Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste hotărăște: 1. Să formeze Republica Sovietică Socialistă Moldovenească unională. [...] 4. Sovietul Suprem al RSS Ucrainene și Sovietul Suprem al RSS Moldovenești vor prezenta spre examinare Sovietului Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste proiectul privind stabilirea unei frontiere precise între Republica Sovietică Socialistă Ucraineană și Republica Sovietică Socialistă Moldovenească unională.”

Legea URSS cu privire la formarea RSSM, Moscova, 2 august 1940

- Stabilește argumentele invocate pentru formarea RSSM.
- Determină o problemă ce urma a fi soluționată.

ISTORIA PE PELICULA CINEMATOGRAFICĂ

Scenă din filmul *Golgota Basarabiei* (regie – Ion Chistruga, lectură – Ion Ungureanu)

- Vizionează filmul.
- Formulează o concluzie despre atrocitățile regimului totalitar sovietic în Basarabia.

Basarabiei erau 23 de colhozuri cu 3 629 de gospodării, la 25 februarie – 111 colhozuri cu 14 362 de gospodării, iar la 19 iunie 1941 – 120 de colhozuri ce cuprindeau 16 244 de gospodării. Colhozurile purtau numele „Stalin”, „Lenin”, „Molotov”, „Stalinskii puti” („Calea stalinistă”) etc. În conformitate cu politica de colectivizare din URSS, autoritățile sovietice au organizat SMT-uri (stații de mașini și tractoare), ca puncte de sprijin în agricultură, concentrând mijloacele de producție în mâinile statului. La mijlocul lunii iunie 1941, în RSSM activau 91 de SMT-uri.

S-a practicat mobilizarea forțată pe șantierele de muncă ale URSS, în industrie, mine de cărbune, agricultură etc. Conform Hotărârii din 9 august 1940, din Basarabia trebuiau să fie recrutați 20 000 de tineri, iar prin Hotărârea din 28 august 1940 – 21 100. La 29 noiembrie 1940 au fost trimise la muncă forțată 56 356 de persoane.

Politica în domeniul învățământului și culturii era îndreptată spre educarea *omului nou*, sovietic, și lichidarea analfabetismului, însă în realitate urmărea deznaționalizarea și rusificarea populației Basarabiei, continuând politica dusă în RSSM, de promovare a conceptului de „limbă moldovenească” și „popor moldovenesc”, deosebit de cel român. La 10 februarie 1941 a fost adoptată *Legea privind înlocuirea alfabetului latin cu cel chirilic (Legea despre trecerea scrisului moldovenesc la alfavitu rus)*. A fost implementat sistemul de învățământ sovietic. Au fost lichidate gimnaziile și școlile eparhiale, elevii trecând în școala medie. În toate școlile s-a impus studierea obligatorie a limbii și literaturii ruse. S-au organizat detașamente de pionieri și octombrei. Totodată, se distrugeau urmele culturii românești. Au fost scoase statuile regelui Ferdinand I, a lui Ștefan cel Mare, a lui Vasile Lupu, a generalului Poetaș; basoreliefurile lui S. Murafa și Al. Mateevici etc., unele fiind distruse.

Represiunile. Activitatea organelor NKVD-ului a fost marcată de arestări și deportări în masă. Între 28 iunie și 4 iulie 1940, în județele Cernăuți, Bălți, Chișinău și Cetatea Albă au fost arestați 1 122 de oameni – „foștii polițiști, agenți ai Siguranței și ofițeri ai Armatei Române”. La 9 iulie 1940, V. Molotov, președintele Guvernului sovietic, a semnat *Hotărârea „Cu privire la activitatea tribunalelor militare pe teritoriul Basarabiei și al Bucovinei de Nord”*, prin care structurile numite erau autorizate cu examinarea crimelor contrarevoluționare și banditismului locuitorilor din aceste teritorii, iar cei acuzați de „activitate contrarevoluționară” urmau să fie reprimăți. În vara anului 1941, numărul deținuților politici era de 3 951. În noaptea de 12 spre 13 iunie 1941, NKVD-ul a efectuat o operațiune specială, „de ridicare a participanților la organizații contrarevoluționare și a altor elemente antisovietice, dar și de evacuare cu traiul a membrilor familiilor de participanți la formațiuni contrarevoluționare, supuși represiunilor și aflați în situație ilegală”. Noaptea, o echipă formată din reprezentantul NKVD, însoțit de 2–3 militari și reprezentantul administrației locale, scoteau din case familiile incluse în listă. Oamenii erau încărcăți în camioane și transportați la stațiile de cale ferată. În stații deportații erau împărțiți în trei grupe separate: bărbații căsătoriți, tinerii peste 18 ani, femeile cu copii mici și bătrânii. După aceasta, erau imbarcați în vagoanele marfare, câte 70–100 de persoane, fără a li se oferi apă și

mâncare, fără a avea condiții pentru îngrijiri și necesități fiziologice. Pe 14 iunie 1941, comisarul adjunct al poporului pentru Securitatea de Stat, B.Z. Kobulov, le-a raportat lui Stalin, Molotov și Beria că în RSS Moldovenească au fost „ridicate” 19 575 de persoane, dintre care 5 033 au fost arestate și 14 542 au fost deportate.

În spiritul educației omului sovietic, ateu, au fost luate măsuri de constrângere religioasă: preoții au fost persecutați sau deportați, o parte din biserici – distruse, altele – transformate în săli de spectacole, magazine etc., Biserica Seminarului Teologic – în Arhiva de Istorie a NKVD-ului, Paraclisul Palatului Mitropolitan din Chișinău – în Palatul Pionierilor, mănăstirea Frumoasa – în casă de odihnă, mănăstirea Suruceni – în spital, mănăstirea Curchi – în sanatoriu pentru bolnavi de tuberculoză, mănăstirea Hârbovăț – în azil pentru copii orfani etc.

STUDIU DE CAZ

Majadahonda (Organizația Antisovietică a tineretului studios) – prima mișcare de rezistență antisovietică din Basarabia, înființată

la 1 august 1940, în Orhei, de Anatol Gumă, Pavel Boguș, Victor Gumă, Grigore Mișu, Constantin Sârbu, Onisim Cozma, Ion Bacalu, Victor Brodețchi, Anatol Cotun, Dumitru Dobândă, Vichentie Eprov, Mihai Grăjdeanu și Eugen Brașoveanu. Întrunea la început circa 32 de liceeni, studenți și profesori de la Liceul „Vasile Lupu” și Școala nr. 2 din Orhei, iar la 31 mai 1941, când a fost desconspirată, avea peste 53 de membri. Scopurile: lichidarea puterii sovietice în Basarabia și reunirea cu România. Acțiunile organizației: distribuirea proclamațiilor și lipirea afișelor anticomuniste, înscrispții pe clădiri („Nu dați crezare ocupanților bolșevici!”, „Moarte ocupanților staliști!” etc.), arborarea tricolorului pe clădirea NKVD-ului, pe clădirea Comitetului de Partid Bolșevic (25 decembrie 1940), colectarea informațiilor și furnizarea lor Statului Major al Armatei Române. La 23–24 iunie 1941, 8 membri (care împliniseră 18 ani) au fost arestați și judecați de un tribunal militar special, fiind executați pe loc, iar ceilalți au fost trimiși în lagăre pentru 10–25 de ani.

- Enumeră activitățile antisovietice ale organizației „Majadahonda”.
- Exprimă-ți opinia față de pedeapsa aplicată membrilor organizației.

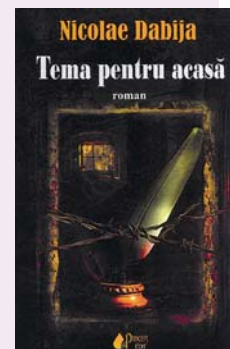
Laboratorul competențelor

➔ DIALOGUL ISTORIEI CU LITERATURA

„În acea zi la liceul din Poiana se desfășura una dintre ultimele lecții de literatură din anul școlar. Profesorul Mihai Ulmu le predă elevilor săi anul întreg Eminescu. [...] Văzu două camioane cu soldați, pe ale căror cabine erau desenate câte o stea roșie în cinci colțuri. Acestea opriră la poarta școlii. [...] – De azi încolo, sunteți liberi, dragi tovarăși! Marele Stalin, părintele popoarelor, v-a eliberat. El vă poruncește să fiți fericiți! După această frază, privi iscoditor deasupra tablei, unde văzu portretul lui Eminescu. Trase pe dată taburetul de la masa profesorului, se aburcă cu cizmele prăfuite, desprinse de pe perete imaginea poetului și agăță în locul acestuia portretul lui Iosif Vissarionovici Stalin. [...] – Tovarășul Stalin ne-a ordonat să lichidăm dușmanul de clasă fără cruțare, cine nu-i cu noi, ne-a îndrumat învățătorul, este împotriva noastră.”

N. Dabija, *Tema pentru acasă*

- Citește cu atenție fragmentul. Determină evenimentul.
- Identifică în text politica promovată de autoritățile sovietice și metodele utilizate.
- Organizați o dezbateri despre demnitate, reieșind din subiectul romanului.

➔ ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Studiază cu atenție sursa. Identifică și numește evenimentul prezentat.
- Explică esența simbolurilor: *sârmă ghimpată, cale ferată, lumânare*.
- Formulează o concluzie argumentată cu referire la consecințele deportărilor.

➔ APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE: ESEU

- Elaborează un text coerent de 10–12 propoziții cu subiectul *Formarea RSSM – evenimente și consecințe*, urmând planul:
 - ✓ consecințele politice ale raptului Basarabiei;
 - ✓ constituirea RSS Moldovenești; implementarea politicilor totalitare;
 - ✓ impactul constituirii RSSM asupra populației.

Evaluare

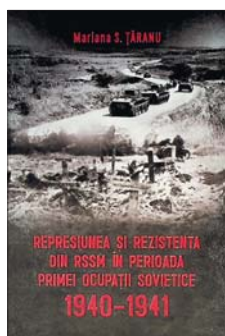
I. ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Geneva, 9 iunie 1934. Domnule Ministru, prin scrisorile ce am schimbat la 9 iunie 1934, relațiunile diplomatice regulate au fost stabilite între țările noastre. Pentru ca aceste relațiuni să se poată desfășura în chip normal, în înțelesul unei apropieri din ce în ce mai mari și al unei prietenii reale și trainice, am onoarea de a confirma înțelegerea care urmează: Guvernele țărilor noastre își garantează mutual plinul și întregul respect al suveranității fiecăruia din statele noastre și abținerea de la orice imixtiune, directă sau indirectă, în afacerile interne și în dezvoltarea fiecăruia dintre ele și în special de la oricare agitațiuni, propagandă și oricare fel de intervențiuni sau de sprijin al acestora.”

N. Titulescu către M. Litvinov. În: B. Murgescu, *Istoria României în texte*

- Precizează opinia autorului despre importanța stabilirii relațiilor între România și URSS.
- Determină o cauză a nesemnării acordurilor între România și URSS.
- În baza informației din sursă și a cunoștințelor anterioare, explică importanța pentru România a respectării prevederii „își garantează mutual plinul și întregul respect al suveranității”.

II. ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„La 28 iunie 1940, ora 7.00 dimineața, tancurile sovietice au trecut Nistrul ocupând consecutiv localitățile din Basarabia. În jurul orei 16.30 primele avioane au aterizat pe aeroportul din Chișinău. Armata Roșie nu a respectat condițiile Notei ultimative, iar în multe locuri soldații și ofițerii români erau umiliți și batjocoriți. Toate acestea au creat o stare de nemulțumire, de indignare și tensiune în rândurile soldaților și ofițerilor. [...] Imediat după ocuparea Basarabiei de către autoritățile sovietice, NKVD-ul din RSSU/RASSM și-a extins competențele asupra teritoriului dintre Prut și Nistru și la 8 august 1940, în baza ordinului nr. 00961, acesta a fost reorganizat în NKVD din RSSM, activitatea căruia s-a redus la crearea unei adevărate mașinării a terorii, care avea un scop bine determinat: includerea cât mai repede posibil a teritoriului românesc al Basarabiei în sfera de influență sovietică.”

Mariana S. Țăranu, *Represiunea și rezistența din RSSM în perioada primei ocupații sovietice, 1940-1941*

- Descrie modul în care trupele sovietice au ocupat Basarabia.
- Determină consecințele ocupației sovietice în Basarabia.

III. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Analizează caricatura. Interpretează mesajul caricaturii.
- Exprima-ți opinia față de politica de conciliere a Marilor Puteri.

La 14 decembrie 1939, Liga Națiunilor a decis excluderea URSS din organizație, ca răspuns la invadarea Finlandei la 30 octombrie 1939

- Exprima-ți opinia cu referire la excluderea URSS din Liga Națiunilor.

IV. GÂNDIRE CRITICĂ ȘI CREATIVITATE

- Elaborează un text coerent referindu-te la consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov asupra Europei Centrale și de Est.
- Argumentează că în anii '30 ai sec. XX au apărut premisele unui război.

Anschluss, 12 martie 1938

Cărdășia de la München, 1938

Unitatea 4

Al Doilea Război Mondial

Al Doilea Război Mondial în perioada septembrie 1939– noiembrie 1942

Principalele idei ale unității

Prevederile Sistemului de tratate de la Versailles, realitățile social-economice și politice din perioada interbelică din Germania, ascensiunea nazismului și eșecul sistemului de securitate colectivă au dus la declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial.

În perioada inițială a desfășurării celui de-al Doilea Război Mondial Germania nazistă și aliații săi au cucerit un șir de state din Europa și Africa și au reușit să instaureze „ordinea nazistă”.

La 22 iunie 1941 Germania a atacat Uniunea Sovietică, deși la 23 august 1939 semnase un Tratat de neagresiune.

În 1941 România a intrat în război de partea Germaniei naziste cu scopul de a-și reîntoarce teritoriile pierdute (Bessarabia) în 1940, însă nu s-a oprit la Nistru, dar a înaintat spre est.

La 7 decembrie 1941 Japonia a atacat baza militară a SUA, Pearl Harbor, astfel că la 8 decembrie SUA a intrat în Război de partea Coaliției antihitleriste.

Grație mobilizării fără precedent a populației URSS, suportului oferit URSS și statelor Europei de către SUA prin programul Lend-Lease, în anul 1943 a demarat contraofensiva Coaliției antihitleriste.

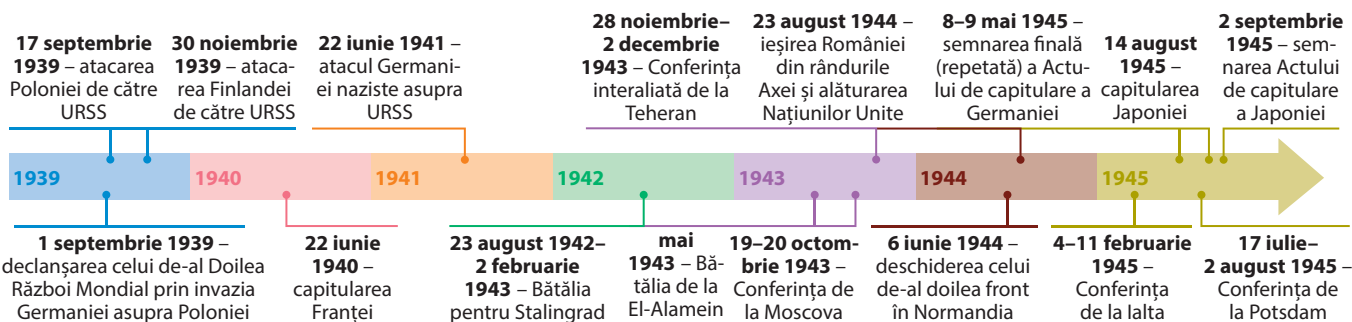
La 23 august 1944 România a întors armele contra Germaniei naziste și s-a aliniat Coaliției antihitleriste.

Germania a semnat Actul de capitulare la 8–9 mai 1945, iar Japonia a semnat Actul de capitulare la 2 septembrie 1945, astfel încheindu-se cel de-al Doilea Război Mondial.

În anii războiului națiștii au pus în aplicare ideologia rasială, săvârșind numeroase crime împotriva popoarelor considerate de ei „indezirabile” (evrei, romi, dar și alte etnii) – acțiuni numite Holocaust. În perioada dictaturii lui Antonescu, în România a fost adoptată o legislație antisemită și au fost aplicate acțiuni specifice Holocaustului.

Cel de-al Doilea Război Mondial a avut consecințe dezastruoase: milioane de morți, uciși atât în timpul acțiunilor militare, în lagărele de concentrare, cât și de subalimentație, sute de mii de infirmi, copii rămași orfani, orașe și sate distruse, economie devastată etc.

Spre sfârșitul războiului Europa era distrusă și demoralizată, cuprinsă de crize sociale și economice. O popularitate largă au obținut partidele comuniste. Acestea, susținute de prezența armatei sovietice „eliberatoare”, au instaurat în unele țări din Europa Centrală și de Est regimuri comuniste după modelul sovietic.

22. Al Doilea Război Mondial

ARGUMENT

Studierea temei îți va permite să cunoști și să înțelegi cauzele evenimentelor din etapa de început al celui de-al Doilea Război Mondial, marile sacrificii ale umanității pentru restabilirea păcii, dar și daunele imense provocate de război omenirii. Vei fi capabil să apreciezi importanța păstrării păcii în lume și a respectării drepturilor omului.

IDEEA PRINCIPALĂ

Deficiențele Sistemului de Tratat de la Versailles, realitățile social-economice și politice din perioada interbelică din Germania, ascensiunea nazismului și eșecul sistemului de securitate colectivă au dus la declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial. Prima etapă a războiului (1939–1943) s-a caracterizat prin victorii ale Germaniei și aliaților săi, instaurarea „ordinii naziste” în Europa, implicarea unui mare număr de state în război și crearea Coaliției antihitleriste.

Preluarea inițiativei strategice de Coaliția antihitleristă în anul 1943, prin victoriile de la Stalingrad, El-Alamein, Kursk etc., a marcat începutul șirului de înfrângeri ale naziștilor și aliaților lor, ce a dus la capitularea Germaniei (8–9 mai 1945) și a Japoniei (2 septembrie 1945). Soarta Europei și a Germaniei de după război a fost dezbătută în cadrul Conferințelor interaliat.

VOCABULAR

Linia Maginot – sistem de fortificații construit de Franța de-a lungul graniței cu Germania (din Elveția până la Luxemburg).

Planul Alaric – plan german prin care se preconizau eliberarea lui Mussolini, ocuparea Romei și restabilirea ducelui la conducerea Italiei. La 12 septembrie 1943, un grup de parașutiști germani l-au eliberat pe Mussolini. Patru zile mai târziu a avut loc întâlnirea dintre Mussolini și Hitler la Rastenburg. Pe 23 septembrie, dictatorul italian s-a reîntors la reședința sa de la Rocca delle Caminate, de unde a mers la Salò și a proclamat Republica Socială Italiană.

Planul Barbarossa – denumirea planului secret, semnat de Hitler la 18 decembrie 1940, care avea drept scop invadarea URSS.

Regimul de la Vichy – regim al statului francez între 1940 și 1944, în frunte cu mareșalul Ph. Pétain, dependent de Germania nazistă. S-a manifestat ca regim autoritar, toți oponenții fiind trimiși în închisori și lagăre de concentrare.

Wehrmacht – denumire oficială dată în Germania nazistă forțelor armate.

SPAȚIUL ISTORIC

- Numește, în baza hărții și a fotografiei, statele care au declanșat războiul.

Trupele germane trec frontiera poloneză, 1 septembrie 1939

Tendențele revizioniste și revanșarde ale Germaniei, Italiei și altor state, cauzate de deficiențele *Sistemului de Tratat de la Versailles*, politica expansionistă a statelor cu regim totalitar, eșecurile Societății Națiunilor și ale sistemului de securitate colectivă, politica de conciliere a Marilor Puteri și izolaționismul Statelor Unite au fost principalele cauze ale declanșării celui de-al Doilea Război Mondial.

Declanșarea războiului și primele operațiuni militare în Europa. La 1 septembrie 1939, prin executarea „Planului alb”, trupele germane au atacat Polonia și astfel s-a declanșat cel de-al Doilea Război Mondial (1939–1945). Franța și Marea Britanie au pus în aplicare garanțiile acordate Poloniei și, la 3 septembrie 1939, au declarat război Germaniei, dar acțiunile de ofensivă ale francezilor s-au limitat la regiunea Saar. Pe *Frontul din vest*, armatele anglo-franceze s-au concentrat pe linia Maginot, însă nu s-au antrenat în lupte cu trupele *Wermachtului*, astfel că perioada între 3 septembrie 1939 și 10 mai 1940 a fost numită „*război straniu/ciudat*”.

Italia și-a proclamat neutralitatea, urmată de Japonia, apoi de SUA. La 6 septembrie 1939 neutralitatea a fost adoptată și de Consiliul de Coroană al României.

La 17 septembrie 1939, punând în practică prevederile Protocolului adițional secret din 23 august 1939, URSS a atacat Polonia dinspre est, teritoriile ocupate fiind împărțite între RSS Ucraineană și RSS Bielorusă. Apoi URSS s-a îndreptat în direcția nord-vest și a încheiat tratatele cu Estonia, Letonia și Lituania (între 29 septembrie și 10 octombrie 1939), astfel creând un „cap de pod” în vederea ofensivei în direcția Finlandei. La 30 noiembrie 1939 URSS a atacat Finlanda, declanșând *Războiul de iarnă*, încheiat cu *Tratatul de la Moscova* (12 martie 1940), prin care URSS anexa Karelia și alte teritorii.

În aprilie 1940 Germania a ocupat Danemarca și Norvegia, ultima fiind importantă pentru industria germană prin rezervele de petrol. După lansarea *Planului Gelb* (Galben), la 10 mai 1940, Germania a ocupat Olanda, Belgia și Luxemburg. La 5 iunie 1940 a fost lansat *Planul Rot* (Roșu), conform căruia armata germană s-a îndreptat spre Franța. La 10 iunie 1940 Italia a declarat război Franței. La 14 iunie trupele germane au ocupat Parisul. Franța a capitulat la 22 iunie 1940, fiind forțată să semneze Actul de capitulare în același vagon în care Germania a semnat Armistițiul în 1918. În Franța a fost instaurat *Regimul de la Vichy*. Ocuparea Franței a fost un succes al Axei.

Ofensiva Germaniei asupra Angliei a început la 8 august 1940, conform *Planului Leul de Mare*, printr-un atac al flotei aeriene germane *Luftwaffe*. Marea Britanie, consolidată în jurul prim-ministrului Winston Churchill, a respins ofensiva. După atacul masiv asupra Londrei din 10 mai 1941, Hitler a abandonat ideea debarcării în Marea Britanie, însă bombardarea Londrei a continuat până la sfârșitul războiului.

În 1940, România a fost silită să cedeze URSS-ului Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța, Ungariei – partea de nord-vest a Transilvaniei și Bulgariei – Cadrilaterul, iar noua conducere de la București, în frunte cu mareșalul Ion Antonescu, s-a raliat la puterile Axei.

Între timp, la 15–16 iunie 1940, URSS a ocupat statele baltice: Estonia, Letonia și Lituania.

Operațiunile militare din Africa. La 10 iunie 1940, Italia a invadat Somalia britanică. La 14 septembrie 1940, forțele italiene aflate în Libia au declanșat o amplă ofensivă pentru a cuceri Egiptul, reușind să ocupe câteva puncte strategice din nordul și estul Africii. În decembrie 1940, ofensiva italiană a fost oprită, iar în ianuarie 1941 englezii au trecut la ofensivă în Africa Orientală și la 4 aprilie au eliberat Addis-Abeba. Mussolini a cerut ajutorul lui Hitler. Comandatul general al trupelor germane din Africa, E. Rommel, poreclit *vulpea deșertului*, în fruntea unui corp expediționar, la 15 martie 1941 a luat prin surprindere trupele engleze, care s-au retras din teritoriile ocupate. Pentru o perioadă frontul din Africa de Nord s-a stabilizat.

Diplomația Germaniei în anii 1940–1941. Victoriile obținute de Germania, Italia și Japonia în Europa și în afara ei le-au determinat să-și împartă sferele de influență în lume și să colaboreze în vederea instaurării unei „noi ordini” internaționale. Înțelegerile s-au materializat în *Pactul tripartit* (Pactul Axei) (27 septembrie 1940), care prevedea „dreptul” Germaniei și Italiei de a instaura noua ordine în Europa, iar al Japoniei – în Asia. La pact au aderat Ungaria (20 noiembrie 1940), România (23 noiembrie 1940), Slovacia (24 noiem-

Parada (marșul) trupelor germane pe bulevardul Champs-Élysées, Paris, 14 iunie 1940

● **Appreciază impactul evenimentelor din sursa de mai sus.**

ANALIZA DATELOR STATISTICE

Ajutoare acordate de către SUA Uniunii Sovietice (1941–1945) prin Legea Lend-Lease (11 martie 1941):

„11,3 miliarde de dolari, sau 180 de miliarde de dolari în moneda actuală: 400 000 de jeepuri și camioane; 14 000 de avioane; 8 000 de tractoare; 13 000 de tancuri; 1,5 mil. de pături; 15 mil. de perechi de cizme militare; 107 000 de tone de bumbac; 2,7 mil. de tone de produse petroliere; 4,5 mil. de tone de alimente.”

Sursa: pagina web a Ambasadei SUA în Federația Rusă

- Enumeră bunurile acordate drept ajutor Uniunii Sovietice. Explică necesitatea programului de ajutor.
- Formulează o concluzie asupra impactului Lend-Lease-ului în victoria asupra Germaniei naziste.

ISTORIA PE PELICULA CINEMATOGRAFICĂ

Afiș al filmului
„Pearl Harbor”,
regizor Michael Bay

- Vizionează filmul *Pearl Harbor*. Apreciază impactul atacului Japoniei asupra bazei militare americane.
- Formulează o concluzie cu referire la importanța intrării în război a SUA de partea Coaliției antihitleriste.

Ofensiva trupelor germane în 1942. Contraofensiva sovietică și a Alianței antihitleriste. Germania planifica pentru anul 1942 să ajungă pe Don și Volga, pentru a încercui Stalingradul, și apoi să coboare spre Caucaz, pentru a lua în stăpânire câmpiile petrolifere. *Bătălia de la Stalingrad* (23 august 1942–2 februarie

brie 1940) și Bulgaria (1 martie 1941). URSS a fost invitată să adere la Pactul tripartit, însă Guvernul sovietic a cerut retragerea trupelor germane din Finlanda, acceptul ca URSS să construiască baze militare în Balcani și să controleze strâmtoarele Bosfor și Dardanele. Hitler nu a răspuns cererilor sovietice, deși colaborarea cu URSS a „funcționat” până în preajma declanșării ostilităților în Est.

Operațiile militare din Balcani și Europa de Sud-Est. Turcia și-a declarat neutralitatea, statut pe care a reușit să-l mențină pe parcursul conflagrației mondiale.

La 28 octombrie 1940, Italia, fără a anunța Germania, a atacat Grecia, deși aceasta își proclamase anterior neutralitatea. La cererea Italiei, Germania a trimis în Balcani o impresionantă forță de invazie (70 de divizii, 2 000 de tancuri și circa 2 000 de avioane). În primele zile ale lunii aprilie 1941, Iugoslavia și Grecia au fost atacate din mai multe direcții de trupe italiene, germane, maghiare și bulgare. România, deși făcea parte din Axă, a refuzat să participe la acțiuni militare. La 13 aprilie Belgradul a fost ocupat de trupele germane. La 24 aprilie 1941 armata elenă din Epir a capitulat, alte unități grecești s-au retras în insule și în nordul Africii. Până la sfârșitul lunii mai Germania a luat sub control bazinul mediteranean, flota engleză suferind pierderi grele. Campania din Balcani a fost o reușită pentru Wehrmacht.

Atacând URSS, conform **Planului Barbarossa**, la 22 iunie 1941, s-a declanșat cea mai mare operațiune militară a Epocii Contemporane, mobilizând circa 3 mil. de soldați germani, sprijiniți de aliați din Italia, Ungaria, Finlanda și România. În primele luni, *blitzkriegul* a permis trupelor naziste să cucerească un întins teritoriu al URSS, ocupând Ucraina, Belarus și ajungând până lângă Moscova. La începutul lunii decembrie 1941, lângă Moscova, armata germană a înregistrat prima înfrângere, iar trupele sovietice au reușit să treacă la contraofensivă.

Începutul războiului germano-sovietic a creat condiții pentru **constituirea Coaliției antihitleriste**. Premierul britanic, W. Churchill, a anunțat imediat sprijinul Angliei pentru URSS, iar la 13 iulie 1941 Marea Britanie și URSS au încheiat un tratat de asistență mutuală. La 14 august 1941, W. Churchill și F. Roosevelt, președintele SUA, au semnat Carta Atlanticului, care a pus baza Marii Alianțe antihitleriste. Uniunea Sovietică a aderat la Carta Atlanticului la 24 septembrie 1941. Sprijinul aliaților s-a materializat în toamna anului 1941, la Moscova, prin semnarea unui protocol prin care Marea Britanie și SUA se angajau să aprovizioneze URSS cu material de război în următoarele nouă luni. La 7 decembrie 1941, Japonia a atacat baza militară a SUA, Pearl Harbor. Astfel, la 8 decembrie, SUA a intrat în război de partea Coaliției antihitleriste. Acțiunile SUA au fost orientate în principal contra Japoniei, în Oceanul Pacific. La 1 ianuarie 1942, la Washington, 26 de state au semnat Declarația Națiunilor Unite, care expunea asumarea angajamentului semnatarilor pentru folosirea tuturor resurselor și le determina totodată să nu încheie o pace separată cu statele inamice.

1943), în condițiile neevacuării populației, s-a încheiat cu capitularea armatei germane condusă de feldmarșalul von Paulus. Circa 90 000 de soldați germani și 24 de generali s-au predat. Germania a pierdut inițiativa strategică pe uscat. După Bătălia de la Stalingrad, URSS a preluat inițiativa strategică și a menținut-o până la sfârșitul războiului.

Ultima ofensivă germană împotriva URSS (5–13 iulie 1943), cu scopul menținerii zonei carbonifere Donetk, s-a încheiat cu înfrângerea Germaniei în cea mai mare bătălie de tancuri din al Doilea Război Mondial – *Bătălia de la Kursk*, din apropierea satului Prohorovca, la 12 iulie 1943.

În nordul Africii, *Prima Bătălie de la El Alamein* (1–27 iulie 1942) a oprit înaintarea spre est a armatelor Axei. A doua *Bătălie de la El Alamein* (23 octombrie–5 noiembrie 1942) a fost punctul de cotitură în cadrul Campaniei din Africa. Victoria Coaliției antihitleriste a marcat cucerirea inițiativei strategice și sfârșitul expansiunii Axei în Africa.

În primăvara anului 1942 au început confruntările în Pacific. Între 26 mai și 6 iunie 1942 s-a desfășurat Bătălia aeronavală din zona insulelor *Midway* și *Aleutine*, între flotele japoneză și americană. Inițiativa strategică a trecut decisiv de partea SUA și a aliaților săi. Coordonarea mai eficientă a acțiunilor politico-militare în cadrul Coaliției Națiunilor Unite (*Conferința de la Casablanca* din 14–16 ianuarie 1943) a dus la obținerea unor victorii decisive în Europa și Pacific.

Ofensiva Coaliției antihitleriste. Din 13 iulie 1943, după *Bătălia de la Kursk*, Armata Roșie a trecut la contraofensivă. Operațiile militare s-au desfășurat pe un front larg: de la Velikie Luki până la Marea Neagră. La sfârșitul lunii noiembrie 1943, armata a 17-a germană a fost izolată în Crimeea. Sovieticii au eliberat Kievul. Încercarea trupelor germane de a-l recupera, printr-o contralovitură executată la 15 noiembrie 1943, a eșuat.

Armata a 7-a americană și armata a 8-a britanică au debarcat pe insula Sicilia (Operațiunea Husky, 9–10 iulie–17 august 1943). În urma victoriilor obținute de forțele aliate, la sfârșitul lunii iulie 1943 regele Italiei, Victor-Emanuel, a hotărât să-l înlocuiască pe Benito Mussolini. La 25 iulie 1943, Mussolini a fost demis și apoi arestat. Pe 13 octombrie 1943, Guvernul italian condus de mareșalul Bodaglio a declarat război Germaniei. Aliații au luat act de poziția de cobeligerantă a Italiei în războiul contra Germaniei naziste. La 19–20 octombrie 1943 a avut loc *Conferința de la Moscova*, care a adoptat „Declarația cu privire la Italia” și a discutat problema deschiderii celui de-al doilea front în Europa. Planul „Alaric” al Germaniei a ieșuit. Roma a fost eliberată la 4 iunie 1944.

Cel de-al doilea front, Operația „Overlord”, a fost deschis de anglo-americani la 6 iunie 1944 în Normandia (nordul Franței). La sfârșitul lunii septembrie, anglo-americanii au eliberat aproape în întregime Franța și Belgia.

La 29 martie 1944, sovieticii au ocupat orașul Cernăuți, ajungând la Prut și în pantele estice ale Carpaților. Operația „Iași-Chișinău” (august–septembrie 1944) a avut drept rezultat lichidarea grupului de armate „Ucraina de Sud”, reocuparea teritoriului românesc dintre Nistru și Prut și înaintarea Armatei Roșii peste Prut. La 23 august 1944, România a ieșit din rândurile Axei și a declarat că se alătură Națiunilor Unite. Decizia a contribuit la prăbușirea frontului german din Balcani, iar trupele române au completat efectivul Națiunilor Unite cu jumătate de milion de ostași.

Guvernul finlandez a acceptat să semneze Armistițiul la 4 septembrie 1944, când a rupt relațiile cu Germania și a încetat războiul cu URSS. La 5 septembrie 1944, URSS a declarat război Bulgariei. La

Bătălia de la Stalingrad (23 august 1942– 2 februarie 1943)

Bătălia de tancuri de la Kursk (5 iulie – 23 august 1943)

Operația „Overlord”, Normandia (6 iunie–31 august 1944)

DOCUMENTAR

„1. Subsemnații, acționând în numele înaltului comandament german, predăm fără condiții, prin prezentul act, comandamentului suprem al forțelor expediționare aliate și în același timp înaltului comandament sovietic, toate forțele terestre, navale și aeriene care se află în această zi sub control german [...]. 4. Prezentul act de capitulare militară va putea fi înlocuit prin orice act general de capitulare impus de Națiunile Unite.”

Extras din *Actul de capitulare necondiționată a Germaniei*,
Berlin, 8 mai 1945

- **Explică necesitatea semnării unui astfel de document.**
- **Apreciază importanța evenimentului pentru Europa.**

Conferința de la Teheran

Conferința de la Ialta

Conferința de la Potsdam

- **Argumentează necesitatea coordonării acțiunilor între membrii Coaliției antihitleriste.**
- **Apreciază impactul conferințelor interaliatate asupra mersului celui de-al Doilea Război Mondial.**

9 septembrie, Guvernul bulgar a fost înlăturat, fiind impus un guvern comunist, care a anunțat aderarea Bulgariei la Coaliția antihitleristă. Luptele de pe teritoriul Ungariei au durat până în aprilie 1945. Iugoslavia a fost eliberată de Armata Populară de Eliberare, sprijinită de Armata Roșie. În aceste condiții, germanii au fost siliți să-și retragă trupele din Grecia și Albania.

Înțelegerea Churchill-Stalin de împărțire a Europei, de la Moscova, octombrie 1944, prevedea situația din Balcani. Churchill a propus delimitarea sferelor de influență ale URSS și ale Aliaților, propuneri reflectate în „Acordul de procentaj”: „România: Rusia – 90 %, alții – 10 %; Grecia: Marea Britanie în acord cu SUA – 90 %, Rusia – 10 %; Iugoslavia: 50 % – 50 %; Ungaria: 50 % – 50 %; Bulgaria: Rusia – 75 %, alții – 25 %”.

Sfârșitul războiului în Europa. La mijlocul lunii decembrie 1944, trupele sovietice au intrat pe teritoriul Germaniei. Pentru germani situația era deosebit de grea. Reich-ul era bombardat încontinuu, iar forțele umane erau epuizate. În armata germană erau înrolați copii de 14 ani și bărbați de peste 60 de ani. Atacul final al sovieticilor asupra Berlinului s-a dat la 12 aprilie 1945, capitala fiind încercuită pe 25 aprilie. La 30 aprilie 1945, Hitler s-a sinucis. Pe 2 mai 1945, rezistența a fost zdrobită.

Actul de capitulare necondiționată a Germaniei a fost semnat în orașul Reims, la 7 mai 1945. Stalin, indignat de faptul că documentul nu s-a semnat la Berlin, a insistat pe lângă W. Churchill și H. Truman să considere actul de la Reims drept unul prealabil, astfel că a fost semnat altul, la Berlin, la 8 mai, ora 24.00 (ora locală), sau 9 mai ora 2.00 (ora Moscovei).

Conferințele interaliatate. La *Conferința de la Teheran* (28 noiembrie–2 decembrie 1943), șefii de guverne din URSS, SUA și Marea Britanie au discutat despre coordonarea eforturilor în lupta împotriva Germaniei și sateliților ei, viitorul Germaniei, colaborarea postbelică și asigurarea păcii. A fost adoptată „Hotărârea militară a Conferinței de la Teheran”, despre deschiderea celui de-al Doilea Front.

La *Conferința de la Ialta* (4–11 februarie 1945), s-a abordat statutul postbelic al Germaniei, zonele de ocupație și participarea Franței cu propria zonă, problema Poloniei; s-au aprobat documentele *Conferinței de la Dumbarton Oaks* din august–septembrie 1944, ce a dus la înființarea Organizației Națiunilor Unite. La Conferință a fost adoptată „Declarația cu privire la Europa eliberată”, în care se afirma că cele trei puteri vor depune eforturi coordonate pentru a ajuta țările europene să se elibereze de fascism și să-și restabilească viața politică și economică.

La *Conferința de la Potsdam* (17 iulie–2 august 1945) au participat delegația sovietică, condusă de I.V. Stalin, cea americană, condusă de H. Truman, succesorul lui Roosevelt, și cea britanică, condusă inițial de W. Churchill, iar din 28 iulie – de Clement R. Atlee, noul prim-ministru al Marii Britanii. S-au discutat crearea Consiliului Miniștrilor de Externe, care trebuiau să elaboreze tratatele de pace cu fostele aliate ale Germaniei; chestiunea reparațiilor; soarta Austriei, Poloniei etc. În privința Germaniei s-a decis ca ea să fie împărțită în patru zone de ocupație, supuse unui control din partea Comisiei centrale. La Potsdam, H. Truman, președintele SUA, l-a înștiințat pe Stalin că Sta-

tele Unite dețin o armă nouă – bomba atomică. Stalin a primit vestea calm, subliniind că speră că americanii „vor folosi așa cum trebuie această armă împotriva japonezilor”.

Operațiile din Pacific și colapsul Japoniei. Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Bătăliile din insulele Solomon și de-a lungul Coastei Noii Guinee din 1942 au subminat în mod continuu vitalitatea Imperiului Nipon. După cucerirea Arhipelagului Gilbert, în noiembrie 1943, americanii au distrus bazele japoneze de pe insulele Caroline și din Arhipelagul Marshall. În 1944, aliații au pus stăpânire pe Noua Guinee, iar în ianuarie 1945, trupele americane, sub comanda lui Mac Arthur, au ocupat Filipinele, ceea ce a însemnat sfârșitul marinei japoneze. În vara anului 1945, trupele japoneze s-au retras treptat din Indiile de Est, Birmania și din sudul Chinei. La 6 august 1945, ora 9.00, a fost lansată prima bombă atomică asupra orașului Hiroshima. 80 000 de oameni au murit în câteva secunde. La 9 august a fost lansată cea de-a doua bombă nucleară, asupra orașului Nagasaki.

La 8 august 1945, URSS a declarat război Japoniei. La 14 august 1945, Japonia a acceptat condițiile de capitulare. Actul de capitulare a fost semnat la 2 septembrie 1945, punând sfârșit celui de-al Doilea Război Mondial.

DOCUMENTAR

„1. Acționând din ordinul și în numele împăratului, noi, Guvernul japonez și Statul major general imperial japonez, prin prezentul [act de capitulare] primim condițiile Declarației publicate la 26 iulie la Potsdam [...]. 2. Prin prezentul, noi recunoaștem capitularea necondiționată în fața puterilor aliate, a Statului major imperial japonez, a tuturor forțelor militare japoneze și a tuturor forțelor militare de sub control japonez, indiferent unde s-ar afla ele.”

Extras din *Actul de capitulare a Japoniei*, 2 septembrie 1945

● **Describe împrejurările în care a capitulat Japonia.**

Laboratorul competențelor

➤ CUNOAȘTEREA LIMBAJULUI ISTORIC ȘI INTERPRETAREA INDICATORILOR

Cei mai mari beneficiari ai Legii Lend-Lease în 1941–1945 (în miliarde dolari)

Țara	Suma acordată în anii 1941–1945	Valoarea sumei calculată în 2008
Marea Britanie	31,4	384,12
URSS	11,3	138,25
Franța	3,2	39,15
Republica Populară Chineză	1,6	19,57

- Explică noțiunile *beneficiar*, *Lend-Lease* și *aliat*. Identifică beneficiarii ajutorului în perioada 1941–1945.
- Apreciază importanța ajutoarelor acordate de SUA aliaților.

➤ ARTA ÎN SPRIJINUL ISTORIEI

„Bătălia de la El-Alamein”, de Ron Embleton

- Determină și datează evenimentul ilustrat.
- Apreciază impactul bătăliei asupra schimbării cursului războiului.

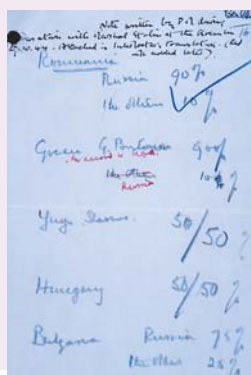
➤ ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Astăzi dimineață, la ora 4, Hitler a atacat și a invadat Rusia. [...] conștiinciozitate desăvârșită. Între aceste două țări fusese semnat un pact de neagresiune și acesta era în vigoare [...]. Fără nicio declarație de război, fără măcar un ultimatum, trupele germane au violat granița [...]. Astfel a fost repetată, pe o scară mult mai întinsă, aceeași crimă împotriva tuturor obligațiilor internaționale și a angajamentelor semnate, pe care am văzut-o comisă în Norvegia, Danemarca, Olanda și Belgia și pe care complicele lui Hitler, șacalul de Mussolini, a imitat-o exact în cazul Greciei.”

Winston Churchill, Londra, 22 iunie 1941

- Identifică și datează evenimentul.
- Explică la ce pact de neagresiune face referire W. Churchill.
- Determină atitudinea premierului britanic față de agresori.

➤ JOC DE ROL. GÂNDIRE CRITICĂ ȘI CREATIVITATE

- Analizează înțelegerea Churchill–Stalin de împărțire a Europei.
- Încscenează cu colegul de bancă întâlnirea. Fiecare își va aduce argumentele.
- La sfârșit, fiecare își va exprima opinia referitoare la dreptul celor doi conducători de state de a decide soarta popoarelor și a țărilor.

23. România, Basarabia și Transnistria în anii celui de-al Doilea Război Mondial

ARGUMENT

Această temă te va ajuta să cunoști și să înțelegi calea parcursă de România în anii celui de-al Doilea Război Mondial pentru a supraviețui ca stat și a-și apăra interesele politice naționale.

IDEEA PRINCIPALĂ

În 1941, România a intrat în război, alături de Germania, cu scopul de a-și reîntoarce teritoriile pierdute. Basarabia, Bucovina și regiunea dintre Nistru și Bug (Transnistria) au fost puse sub administrație românească. Deși obiectivul final al războiului în ceea ce privește granița de est a statului fusese atins pentru România, s-a decis continuarea ofensivei dincolo de Nistru. La 23 august 1944, România a întors armele contra Germaniei naziste și s-a aliat Coaliției antihitleriste.

VOCABULAR

Dictatură – regim politic în care întreaga putere este deținută de o persoană sau un grup de persoane, într-o manieră autoritară, arbitrară, recurgându-se la forță și coerciție.

Statul Național-Legionar – denumirea purtată de Regatul României între 14 septembrie 1940 și 14 februarie 1941. Regimul s-a caracterizat prin autoritarism, naționalism radical și antisemitism.

SPAȚIUL ISTORIC

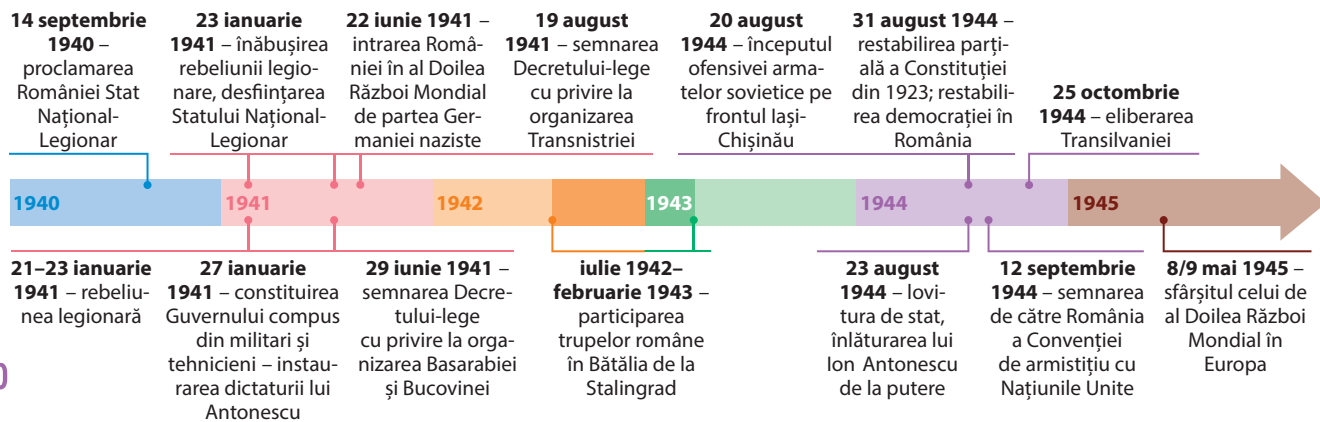

România în anii celui de-al Doilea Război Mondial

Legendă:

- Participarea trupelor românești alături de cele germane la războiul împotriva URSS
- Direcții de înaintare a trupelor sovietice
- Direcții de înaintare a trupelor române (1944)
- Aliniamente succesive ale trupelor române în anii 1944–1945
- Teritoriul Basarabiei și nordului Bucovinei reanexat la URSS în 1944
- Teritoriul Transilvaniei eliberat în anul 1944 de sub ocupația maghiară
- Hotarele României după 1945 și conform Tratatului de la Paris (1947)
- Hotarele RSSM în 1944

- Identifică direcțiile de acțiune ale Armatei Române în calitate de aliat al Germaniei.
- Numește acțiunile militare întreprinse de Armata Română în calitate de aliat al Națiunilor Unite.

Statul Național-Legionar. După retragerea de la putere a lui Carol al II-lea, la 6 septembrie 1940, a fost format un guvern din antonescieni și legionari, deoarece reprezentanții PNL și PNȚ au refuzat să colaboreze la guvernare, iar România a fost proclamată stat Național-Legionar. Ion Antonescu era președintele Consiliului de Miniștri și conducătorul statului, iar Horia Sima deținea funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, fiind și liderul Mișcării Legionare, unica organizație politică legală. Deoarece principiile promovate și metodele de guvernare ale lui Ion Antonescu erau complet diferite de cele ale legionarilor, s-a ajuns la o confruntare. Conflictul dintre Ion Antonescu și Garda de Fier s-a agravat după ce în noaptea de 26–27 noiembrie 1940, în închisoarea de la Jilava, legionarii au asasinat 64 de deținuți, inclusiv oameni politici, funcționari, militari cunoscuți, iar la 27 noiembrie i-au omorât pe istoricul Nicolae Iorga și fostul prim-ministru, Virgil Madgearu. Atrocitățile comise au generat nemulțumirea populației. În cadrul discuțiilor purtate la 14 ianuarie 1941, Antonescu a primit suportul lui Hitler în vederea restabilirii ordinii în țară.

Între 21 și 23 ianuarie 1941, legionarii au organizat o rebeliune, săvârșind jafuri, devastări ale proprietății, pogromuri evreiești etc. Antonescu a înăbușit rebeliunea cu ajutorul armatei, arestând aproximativ 8 000 de legionari. Alți cca 700 de membri ai mișcării, în frunte cu Horia Sima, s-au refugiat în Germania, iar mișcarea a fost scoasă în afara legii. La 27 ianuarie 1941, Antonescu a format un nou guvern, alcătuit în mare parte din militari, instaurând o dictatură militară, în care conducătorul statului deținea puterea legislativă, executivă și controla justiția. Între 1941 și 1944, în politica internă s-a impus obligativitatea muncii, s-a introdus controlul statului asupra economiei, întreprinderile au fost militarizate etc.

Intrarea României în război. Pe plan extern, principalul scop al lui Ion Antonescu a fost refacerea graniței estice a țării. În cadrul întâlnirii cu Hitler din 12 iunie 1941, Antonescu a decis ca România să participe alături de Germania la războiul împotriva URSS. La 22 iunie 1941 generalul Antonescu a ordonat: „Ostași, vă ordon: treceți Prutul!” La 16 iulie, Armata Română a intrat în Chișinău, iar la 26 iulie 1941, Basarabia și nordul Bucovinei erau eliberate, armatele sovietice fiind silit să se retragă pe malul stâng al Nistrului. Deși obiectivul final al războiului a fost atins pentru România, teritoriile Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța fiind reintegrate, Ion Antonescu a ales calea continuării ofensivei pe teritoriul URSS alături de trupele germane, italiene, maghiare.

Basarabia, Bucovina și Transnistria în anii 1941–1944. După retragerea sovieticilor, Basarabia și Bucovina erau devastate de distrugerile masive provocate de aceștia, prin aruncarea în aer a celor mai importante centre administrative și economice, precum Primăria Chișinăului, Palatul Mitropolitan, Uzina Electrică și Uzina de Apă și Canalizare, căi ferate, drumuri și poduri distruse, case deteriorate etc.

La 29 iunie 1941, I. Antonescu a semnat *Decretul-lege cu privire la organizarea Basarabiei și Bucovinei*, iar prin *Decretul din 19 august 1941* regiunea dintre Nistru și Bug (Transnistria) a fost pusă sub administrație românească. Fiecare provincie (Basarabia și Bucovina) avea administrația proprie, în frunte cu un guvernator, subordonat conducătorului statului. La 13 iulie 1941, guvernator al Basarabiei a fost numit generalul C. Voiculescu, care a activat

Ion Antonescu și Horia Sima

DOCUMENTAR

„Ostași, V-am făgăduit din prima zi a noii domnii și a luptei mele naționale să vă duc la biruință. Să șterg pata de dezonoare din cartea neamului și umbra de umilire de pe fruntea și epoleții voștri. Azi a sosit ceasul celei mai sfinte lupte, lupta drepturilor strămoșești și a bisericii, lupta pentru vetrele și altarele românești de totdeauna.

Ostași, Vă ordon: Treceți Prutul. Zdrobiți vrăjmașul din Răsărit și Miazănoapte. Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații voștri cotropiți. Reîmpliniți în trupul țării glia străbună a Basarabilor și codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele și plaiurile voastre. [...]

Comandant de căpetenie al Armatei, general Ion Antonescu.”

Ordinul de zi către armată din 22 iunie 1941

- **Identifică în sursă obiectivele urmărite de Armata Română.**
- **Explică de ce Ion Antonescu a făcut apel la memoria istorică.**

Trecerea Prutului de către Armata Română

Regele Mihai (dreapta) și Mareșalul Antonescu (stânga) în inspecție la garnizoana Odesa

s-a acordat revigorării vieții economice: în domeniul agriculturii, sub controlul statului s-a pus asigurarea cu semințe și utilaj necesar și repartizarea produselor; în domeniul industriei, s-a urmărit relansarea și modernizarea acesteia, astfel că până la sfârșitul anului 1942 au fost restabilite 16 întreprinderi, iar până în 1944 – 1 037. În domeniul comerțului și finanțelor, s-au aplicat înlesniri la plata taxelor, în centrele județene au fost înființate camere de comerț și industrie etc. Au fost reparate și construite podurile și rețelele de cale ferată. În domeniul educației și culturii, s-a restabilit învățământul românesc, s-au refăcut școlile etc. În anul de studii 1942–1943 activau 1 897 de școli primare, 10 licee și 11 gimnazii. În 1941–1944 au activat un șir de muzee: la Chișinău – Muzeul Regional al Basarabiei și Muzeul Religios, iar la Cetatea Albă – Muzeul Arheologic, a funcționat Biblioteca Centrală din Chișinău, s-au restaurat monumente istorice și s-au reluat cercetările. Un rol important în promovarea valorilor culturii românești au avut căminele culturale, sub egida Fundației Culturale Regale „Regele Mihai I”.

Guvernământul Transnistriei cuprindea teritoriul fostei RASSM, partea de sud a regiunii Vinița și unele raioane din regiunea Nikolaev, în total 44 000 km², cu o populație de 1,2 mil. de locuitori. În funcția de guvernator civil a fost numit profesorul Gh. Alexianu. Din punct de vedere teritorial-administrativ, Transnistria se împărțea în județe, raioane, comune și municipii. Inițial, centrul administrativ era orașul Tiraspol, iar de la 17 octombrie 1941 – orașul Odesa. În sarcina administrației românești era menținerea ordinii și securității, combaterea acțiunilor subversive, restabilirea economiei. O sarcină de bază a fost cea a educației, astfel că la 1 octombrie 1941 s-au redeschis școlile primare pe întreg teritoriul Transnistriei, iar primarii satelor și orașelor erau obligați să consulte populația pentru a stabili limba de predare. Totodată, s-a urmărit eliminarea din școli a mijloacelor de propagandă comunistă. În perioada administrării românești, în Transnistria au funcționat 2 220 de școli primare, dintre care 311 românești, 1 677 ucrainene, 150 rusești, 70 germane și 6 bulgare. În domeniul economic, administrația română a trebuit să pună în funcțiune fabricile „în condițiile existente în regimul sovietelor” și a menținut sovhozurile și colhozurile, care din martie 1942 au fost transformate în obști de muncă, cu brigăzi din 20–30 de familii.

1941–1944: continuarea războiului în est. Hotărârea lui Ion Antonescu de a participa la luptele de peste Nistru a plasat România în stare de război cu statele coaliției Națiunilor Unite (SUA și Marea Britanie i-au declarat război), dar și a provocat nemulțumirea anumitor cercuri politice și militare din țară. Alături de Germania nazistă, trupele române au luat parte la operațiunile militare din Crimeea (octombrie 1941–iunie 1942), inclusiv *Lupta pentru Odesa*, în *Bătălia de la Stalingrad* (august 1942–februarie 1943), lupta pentru Caucaz (august 1942–primăvara 1943) etc. După înfrângerea de la Stalingrad, Ion Antonescu a început să caute soluții pentru salvarea României și să obțină condiții favorabile pentru ieșirea din război, însă tratativele inițiate cu Națiunile Unite au eșuat.

Primăvara–vara 1944: reocuparea Basarabiei de către URSS. În urma contraofensivei, în martie 1944 sovieticii au ajuns la Nistru, iar la 26 martie – la Prut, la începutul lui aprilie ocupând teritoriile de nord-est ale României. Armistițiul transmis Guvernului român de către URSS în aprilie 1944 prevedea ieșirea României din război și întoarcerea armelor împotriva Germaniei, acceptarea frontierelor estice din iunie 1940, eliberarea prizonierilor și plata unor despăgubiri de război etc. Mareșalul Ion Antonescu a respins condițiile, considerându-le inacceptabile.

Până la mijlocul lunii aprilie URSS a recucerit județele Soroca, Bălți și parțial județul Orhei. Ofensiva

armatelor sovietice pe frontul Iași-Chișinău a început la 20 august 1944. Trupele Frontului II Ucrainean au desfășurat ofensiva de pe capul de pod Chițcani, iar unitățile Frontului III – din nord, făcând joncțiune în zona Leușeni-Leova. La 24 august a fost ocupat Chișinăul. La 26 august 1944, întreg teritoriul Basarabiei se afla în mâinile Armatei Roșii. În timpul luptelor au fost distruse majoritatea orașelor, întreprinderilor industriale, drumurilor.

Actul de la 23 august 1944. În condițiile pericolului ocupării României de către sovietici, politicienii români de la guvernare și din opoziție (PNȚ, PNL, PSD și PC) au constituit, la 20 iunie 1944, Blocul Național-Democrat, care avea scopul încheierii unui armistițiu cu Națiunile Unite. La reuniunile secrete ale principalilor lideri politici cu regele Mihai din 20–23 august 1944 s-a hotărât înlăturarea lui Ion Antonescu. La 23 august, Antonescu a fost invitat la Palat și a fost arestat. Regele Mihai a făcut o *Declarație către țară*, în care a explicat situația creată. În funcția de președinte al Consiliului de Miniștri a fost numit generalul Sănătescu, care a format un nou guvern. Din seara zilei de 23 august 1944 România se afla în stare de război atât cu Germania, cât și cu Uniunea Sovietică. Statutul ei internațional era extrem de confuz, iar relațiile diplomatice – ca și inexistente. Lovitura de stat din 23 august 1944 a marcat revenirea României la un regim democratic, partidele politice și-au reluat activitatea legală, presa a fost eliberată de cenzură. Totodată, a avut și importanță internațională, contribuind la prăbușirea frontului din Balcani. La 12 septembrie 1944, România a semnat *Convenția de armistițiu cu Națiunile Unite*, prin care i se impuneau condiții grele: frontiera româno-sovietică rămânea cea stabilită în iunie 1940; plata a 300 mil. de dolari despăgubiri de război (în produse).

Participarea României la războiul antihitlerist. Din 23 august 1944, România s-a alăturat Coaliției antihitleriste, participând efectiv la război, mai întâi pentru eliberarea Transilvaniei, obiectiv atins la 25 octombrie 1944, apoi, până la 12 mai 1945, trupele române au contribuit, alături de cele sovietice, la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei. Efortul de război al României a costat peste un miliard de dolari SUA (la valoarea anului 1938). Deși s-a situat pe locul al patrulea din punctul de vedere al victimelor, România nu a primit statutul de stat cobeligerant, iar la Conferința de Pace de la Paris (1946) a fost tratată ca un stat învins.

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Cimitirul ostașilor români de la Tîganca, raionul Cantemir

- Identifică în localitatea ta, în raion sau în republică un monument, o placă comemorativă sau un loc de comemorare dedicat ostașilor căzuți în cel de-al Doilea Război Mondial.
- Elaborează o prezentare PPT despre acest monument.
- Exprimă-ți opinia despre importanța locurilor comemorative pentru memoria istorică a unui popor.

Laboratorul competențelor

ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Români, în ceasul cel mai greu al istoriei noastre, am socotit, în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decât o singură cale pentru salvarea Țării de la o catastrofă totală: ieșirea noastră din alianța cu Puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite. Români, un nou Guvern de Uniune Națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărâtă a Țării de a încheia pacea cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii [...]. Români, dictatura a luat sfârșit și cu ea toate asupririle.”

Fragment din *Proclamația regelui României Mihai I către țară la 23 august 1944*

- Identifică și datează evenimentul.
- Determină riscurile pentru România.
- Apreciază decizia regelui Mihai de a ieși din alianța cu țările Axei, reieșind din interesul național al țării.

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Monedă emisă de Banca Națională a României. Inscripții: pe revers – „INCHEIEREA CELUI DE-AL DOILEA RAZBOI MONDIAL”, „70 ANI”, „1945”; pe avers – „ROMANIA”, „2015”, „10 LEI”.

- Studiază moneda. Determină două consecințe ale evenimentului pentru România.
- Apreciază aportul trupelor române la victoria împotriva nazismului.

INTERPRETARE

- Studiază coperta cărții. Numește un fapt istoric care ar justifica titlul utilizat de autor.

24. Crime de război. Holocaust

ARGUMENT

Studiarea temei te va face să înțelegi importanța respectării drepturilor omului de orice rasă, etnie, religie etc., în orice situație, dar și necesitatea toleranței pentru dezvoltarea unei societăți democratice. Totodată, vei putea aprecia valoarea vieții în timpul unui război. Cunoștințele despre crimele săvârșite în cel de-al Doilea Război Mondial te vor convinge că ele nu trebuie să se repete niciodată.

IDEEA PRINCIPALĂ

Crimele de război săvârșite de Puterile Axei au fost judecate de către un Tribunal Militar Internațional. Printre cele mai grave crime s-a numărat Holocaustul, inclusiv pe teritoriul României, soldat cu numeroase victime din rândul evreilor și romilor. Crimele de război comise de membrii Coaliției antihitleriste au fost condamnate de instituțiile mondiale mult mai târziu.

VOCABULAR

Crime de război – încălcări deosebit de grave ale dreptului internațional umanitar în timpul desfășurării acțiunilor militare, manifestate prin: uciderea, torturarea civililor, a prizonierilor de război, organizarea sclaviei asupra prizonierilor de război și civililor capturați în zonele de luptă; capturarea și uciderea ostaticilor; distrugerea nejustificată a infrastructurii civile; distrugerea locuințelor și așezărilor fără destinație militară.

Crime împotriva umanității – crime cu caracter de masă, cu un număr mare de victime, care, din cauza gravității extreme, nu au un termen de prescripție.

Holocaust – 1) exterminarea (prin diferite metode) a unei mari părți a populației evreiești, rome, poloneze etc. de către naziști și aliații lor în lagăre de concentrare din Europa (în timpul celui de-al Doilea Război Mondial) (aproximativ 6 mil. de evrei europeni și 5 mil. de „indezirabili rasial”: slavi, romi, persoane cu dizabilități, minorități sexuale, opozanți politici și prizonieri de război etc.); 2) toate acțiunile antievreiești coordonate și implementate de regimul nazist din Germania și de aliații săi europeni între anii 1933 și 1945: privarea evreilor de drepturile lor civile și economice, segregarea și înfometarea, deportarea și ghetoizarea, omorârea etc.

Ghetou – cartier al unui oraș unde erau siliți (din motive rasiale, religioase etc.) să trăiască anumite grupuri din populația unei țări.

Trenurile morții – vagoane pentru vite în care erau încărcăți, în special, evreii pentru a fi transportați spre lagărele de exterminare.

Lagăr de concentrare – loc izolat în care sunt deținuți, în regimurile totalitare, opozanții politici, religioși sau alte persoane din considerente rasiale, scopul final fiind lichidarea fizică; aceste lagăre au fost răspândite în Germania nazistă și pe teritoriile ocupate de ea.

PORTRET ISTORIC

Janusz Korczak (1878/1879–1942), pediatru, pedagog, scriitor, activist polonez. Apărător al drepturilor copiilor și al egalității între copii, respingea violența, promova ideea de interacțiune educațională între adulți și copii, susținea că un copil este o ființă umană la fel ca un adult etc. În 1912 a organizat Casa Orfanilor în Varșovia pentru copiii evrei, care în toamna 1940 a fost mutată în ghetou. Korczak, care a protestat, a fost arestat, fiind dus în închisoarea Pawiak, dar a fost eliberat pe cauțiune după câteva săptămâni. A fost omorât alături de copii în lagărul naziștilor din Treblinka.

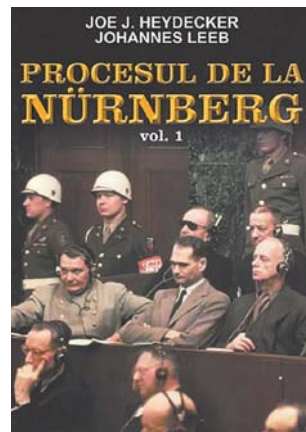
Imagine din filmul polonez despre Janusz Korczak

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial au fost comise un șir de crime de război, atât din partea puterilor Axei, cât și din partea Coaliției antihitleriste.

Crimele de război ale Axei. După război, puterile aliate învingătoare (SUA, Marea Britanie, Franța și URSS) au constituit Tribunalul Militar Internațional (IMT). Ca urmare, au avut loc procesele de la Nürnberg și Tokyo, care aveau ca scop pedepsirea criminalilor de război doar din Germania nazistă și Japonia militaristă. În urma *Procesului Principalilor Criminali de Război*, desfășurat la Nürnberg (20 noiembrie 1945–1 octombrie 1946), 24 dintre conducătorii celui de-al III-lea Reich au fost judecați pentru crime împotriva păcii, crime împotriva civililor, crime împotriva umanității și conspirație pentru a comite oricare dintre crimele de mai sus. *Tribunalul pentru Crime de Război din Tokyo* (3 mai 1946–12 noiembrie 1948) a pus sub acuzare 29 de persoane din conducerea militară și civilă a Japoniei.

Cele mai oribile crime au fost săvârșite de naziști asupra evreilor, romilor și altor populații considerate indezirabile, dar și asupra prizonierilor de război: cel puțin 3,3 mil. de prizonieri sovietici din 5,7 mil. capturați au murit în lagărele de concentrare; soldați britanici și francezi capturați de SS au fost ulterior uciși etc. Printre cele mai odioase crime ale naziștilor se numără: Masacrul de la Babi Yar, Dulag 205, uciderea în masă a copiilor în Yeysk (URSS, 1942), Masacrul de la Lidice (Cehia, 1942), Masacrul de la Oradour-sur-Glane (Franța, 1944); experimentele pe oameni (efectuate de Josef Mengele, Sigmund Rascher, Karl Gebhard, Hans Eppinger, Wilhelm Beiglböck) etc. Germanii au fost declarați responsabili pentru moartea a cca 600 000 de civili în urma bombardamentelor asupra orașelor poloneze, rusești, britanice și iugoslave.

Cele mai cunoscute atrocități japoneze au fost înfăptuite în China, printre acestea numărându-se Masacrul din Nanjing (circa o jumătate de milion de oameni omorâți), experimentele cu arme biologice din Manchuria, având drept țintă populația civilă. Crimele japoneze de război mai includ violul, jaful, asasinatul și forțarea femeilor din țările ocupate să lucreze ca slave sexuale, dar și abuzurile asupra prizonierilor de război.

STUDIU DE CAZ

Masacrul de la Lidice (Cehia)

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, partizanii cehi l-au omorât pe Reinhard Heydrich, protectorul german al Boemiei și Moraviei. Satul Lidice, suspectat că adăpostea partizanii, a fost supus represaliilor naziste. Toți cei 192 de bărbați din sat au fost împușcați. Copiii au fost despărțiți cu forța de mamele lor. La 12 iunie 1942, 184 de femei au fost transportate în lagărul de concentrare Ravensbrück, unde 60 au murit după munci grele, pedepse crunte prin înfometare sau scufundare în apă rece, boli, iar unele au înnebunit. 88 de copii din Lidice au fost transportați în incinta fostei fabrici de textile din Łódź (Polonia), unde nu au avut parte de îngrijiri medicale, nu au fost hrăniți suficient, au dormit pe podeaua goală. 7 copii au fost aleși la întâmplare pentru germanizare forțată, murind în orfelinate. La 2 iulie 1942, 81 de copii din Lidice au fost transportați în lagărul de concentrare Chelmno, unde au fost gazați. Satul a fost distrus complet: ars din temelii, rămășițele clădirilor fiind distruse cu buldozerele. Osemintele celor înhumați în cimitirul satului au fost dezgropate și distruse.

Memorialul copiilor asasinați la Lidice

Comentează evenimentele descrise.

Holocaustul. Ideologia nazistă rasială fundamenta ideea superiorității rasei ariene și inferioritatea altora: evrei, romi ș.a. În ianuarie 1933, Hitler, care îi blama constant pe evrei, i-a declarat responsabili de înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial, dar și de greutățile economice cu care se ciocnea națiunea germană. *Legile rasiale de la Nürnberg din 1935* i-au depozat de cetățenia germană și le-au interzis căsătoria cu persoane de altă etnie și religie. Evreii au fost excluși din școlile de stat, li s-a interzis accesul la funcțiile publice, la serviciul militar, ajungându-se până la interdicția de a sta pe aceeași bancă alături de cineva care nu era evreu sau de a ocupa un loc în mijloacele de transport în comun. Propaganda nazistă, prin intermediul presei, teatrelor, filmului, radioului etc., i-a prezentat pe evrei drept dușmani primordialii ai națiunii

DOCUMENTAR

„Eu, Rudolf Franz Ferdinand Hoss [comandantul lagărului Auschwitz în perioada 1940–1943], fac următoarea depoziție după ce am prestat cuvenitul jurământ: cred că acolo au fost exterminate prin gazare și ardere cel puțin 2 500 000 de victime; cel puțin 500 000 de oameni au pierit de pe urma foamei și bolilor. Așadar, cifra totală a celor morți ajunge la aproximativ 3 mil., adică 70–80% din numărul total al deținuților deportați la Auschwitz.”

Depoziție făcută la Procesul de la Nürnberg

- **Identifică denumirea lagărului de concentrare.**
- **Determină metodele folosite de națiști pentru a extermina oamenii.**
- **Exprimă-ți atitudinea față de proporțiile crimelor naziste.**

Prizonieri în lagărul de la Buchenwald

ISTORIA PE PELICULA CINEMATOGRAFICĂ

Afiș de cinema: „Viața e frumoasă”, regizor Roberto Benigni

- **Vizionează filmul împreună cu părinții.**
- **Împărtășiți-vă impresiile despre suferințele oamenilor din lagăre.**

germane. După anexarea Austriei (martie 1938), Reich-ul nazist și-a extins măsurile represive și persecuțiile și asupra evreilor din Austria. În urma pogromului din 9–13 noiembrie 1938 („Noaptea de Cristal”), 90 de evrei au fost omorâți, 500 de sinagogi au fost arse și majorității magazinelor evreiești li s-au spart geamurile, 30 000 de evrei au fost arestați și trimiși în lagăre de concentrare. Totodată, evreii au fost amendați cu un miliard de mărci pentru daunele produse în timpul dezordinilor provocate (de către națiști) în timpul „Noptii de Cristal”.

După înfrângerea rapidă a Poloniei, în septembrie 1939, țară în care trăiau peste 3 mil. de evrei, evreii din Polonia au fost adunați și forțați să trăiască în noile ghetouri din Lodz, Cracovia și Varșovia. În primăvara anului 1940, Himmler, liderul SS, a ordonat construirea unui lagăr de concentrare lângă orașul polonez Oswiecim (în germană Auschwitz), destinat prizonierilor polonezi care urmau să fie folosiți ca muncitori pentru fabricile germane din apropiere. A fost unul dintre cele mai groaznice lagăre. În timpul Holocaustului, în *Rețeaua Morții* (lagărele de exterminare de la Belzec, Sobibor, Treblinka și Auschwitz-Birkenau), au fost omorâți 6 mil. de evrei, dintre ei – 1,5 mil. de copii.

Specificul Holocaustului în perioada 1938–1944 pe teritoriul Regatului României. În 1938, Guvernul condus de Octavian Goga și A.C. Cuza a introdus *Legea de revizuire a cetățeniei tuturor evreilor din România*. În mod abuziv, peste 220 000 de evrei au rămas fără drepturi politice, dreptul de a ocupa funcții în administrație, justiție, învățământ, armată, dreptul de a deține proprietăți funciare ori imobiliare. În timpul guvernării Gigurtu, 1940, situația evreilor s-a înrăutățit și mai mult, fiind legiferată transformarea acestora în cetățeni de categoria a doua. După ce, în septembrie 1940, România a fost declarată Stat Național-Legionar, antisemitismul s-a intensificat. În timpul rebeliunii legionare din 21–23 ianuarie 1941, în București au fost omorâți 120 de evrei. Intrarea României în război alături de Germania nazistă, pe 22 iunie 1941, a declanșat un amplu proces de deportare și exterminare a evreilor prin execuții sumare și în masă, prin internare în cele peste 100 de ghetouri și lagăre din Basarabia, Bucovina și Transnistria. În timpul *Pogromului de la Iași*, între 27 și 30 iunie 1941, au fost uciși 13 266 de evrei, inclusiv copii, o parte dintre ei – în celebrele „trenuri ale morții”. Alte 7 000 de evrei din Dorohoi au murit în urma deportării în Transnistria. În august 1941, în Basarabia au fost create 49 de lagăre și ghetouri, printre care tabăra din Vertiujeni – 23 de mii de oameni, din Securenii – 20 de mii, din Edineț – 13 mii de oameni. Între 1941 și 1942, în jur de 150 000 de evrei deportați din Basarabia și 125 000 din Bucovina au murit în Transnistria.

Datorită protestelor populației și ale unor figuri marcante, presiunii și amenințării venite din partea SUA, evreii din România au fost feriți de deportarea în lagărele de exterminare în masă din Polonia. Majoritatea evreilor din nordul Transilvaniei, aflat după 1940 sub dominație hortistă, în martie 1944 au fost deportați în lagărele de exterminare naziste și doar 15 % dintre ei au supraviețuit. În timpul Holocaustului, în România și în teritoriile aflate sub controlul său au fost uciși sau au murit între 280 000 și 380 000 de evrei români și ucraineni.

neni, în nordul Transilvaniei – aproximativ 135 000 de evrei români, în alte țări din Europa – 5 000 de evrei români care se aflau acolo.

Holocaustul romilor. Operațiunea de deportare a romilor nomazi s-a desfășurat între 1 iunie și 15 august 1942, ordinul de evacuare „a tuturor șatreilor de țigani nomazi din întreaga țară” fiind emis de mareșalul Ion Antonescu. Romii au fost strânși de jandarmi în capitalele de județ și apoi duși în Transnistria, deplasându-se pe jos sau cu căruțele, astfel că transportul până la destinație a durat câteva săptămâni. Cei care în momentul evacuării se aflau pe front sau erau mobilizați în țară, printr-un ordin al Marelui Stat-Major, au fost scoși din evidențele militare, trimiși acasă și apoi deportați în Transnistria pe urmele familiilor. Până la 2 octombrie 1942, în Transnistria au fost evacuați 11 441 de nomazi (2 352 de bărbați, 2 375 de femei și 6 714 copii). Deportarea romilor nu s-a bucurat de suportul populației românești, care și-a exprimat dezacordul. La 16 septembrie 1942, Constantin I.C. Brătianu, președintele PNL, i-a trimis mareșalului Ion Antonescu o scrisoare de protest, în care caracteriza deportarea romilor drept un act nejustificat și crud, „care ne va duce cu câteva secole înapoi din istoria omenirii”. În anul 1942, în cadrul politicii de purificare etnică promovate de Guvernul Antonescu, 25 000 de romi din România au fost deportați în Transnistria. Ei reprezentau aproximativ 12 % din totalul populației rome. Din cauza condițiilor foarte dure din locurile de deportare, a foametei, frigului și bolilor, circa 11 000 dintre deportați au murit în Transnistria. Supraviețuitorii s-au întors în țară în primăvara anului 1944, odată cu retragerea din Transnistria a armatei și autorităților române.

Crimele de război ale membrilor Coaliției antihitleriste. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, aliații anglo-britanici au efectuat raiduri aeriene, bombardând orașele germane Dresda (omorând în jur de 25 000 de oameni), și Hamburg (circa 40 000 de victime). Soldații americani din Pacific au ucis adesea în mod deliberat soldați japonezi care s-au predat. Bombardamentele americanilor asupra orașului Tokyo și folosirea bombei nucleare în Hiroshima și Nagasaki au omorât între 350 000 și 500 000 de japonezi.

Crimele de război ale URSS. În teritoriile ocupate de sovietici în 1940–1941 au avut loc represii. Astfel, *Comisia Națională Estoniană pentru Revizuirea Politicilor de Represiune* a constatat că numărul victimelor civile în timpul ocupației sovietice între 1940 și 1941 a fost de 33 900 (7 800 – arestați, 6 000 – deportați, 5 000 – evacuați, 1 100 – dispăruți și 14 000 – rechiziționați ca muncă forțată). *Comisia pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova* a stabilit că în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941, din Basarabia și nordul Bucovinei au fost arestate 5 479 de persoane, iar 24 360 au fost deportate. În timpul războiului, au fost deportați circa 2,3 mil. de cetățeni sovietici aparținând minorităților etnice, considerați nesiguri, spioni sau învinuiți de colaborare cu dușmanul, inclusiv 1 209 000 de germani sovietici, 479 000 de ceceni și inguși, 191 014 tătari din Crimeea, 100 000 de ucraineni, 92 000 de kalmâci, 91 000 de turci mesheți, 69 000 de karachai, 42 000 de greci, bulgari și armeni din Crimeea, 37 000 de balkari, 30 000 de polonezi, 9 000 de finlandezi.

În 1939–1941, în teritoriile de est ale Poloniei, ocupate de URSS, au fost arestați aproximativ 110 000 de oameni, circa 40 000 fiind deportați și omorâți în lagărele din Vorkuta. O crimă de o rezonanță mondială a fost *Masacrul de la Katyn*, prin ordinul lui Stalin din 5 martie 1940 fiind omorâți circa 22 000 de polonezi:

Pogromul de la Iași din 1941

Un grup de romi deportați, în popas la Tiraspol, 1944

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Monumente istorice

Memorialul Holocaustului din pădurea Cosăuți, raionul Soroca, inaugurat la 29 septembrie 2022

Determină din sursele web, mass-media, enciclopedii etc. monumentele din Republica Moldova ridicate pentru comemorarea victimelor Holocaustului.

- **Apreciază impactul unor astfel de monumente pentru formarea conștiinței civice a cetățenilor.**
- **Argumentează necesitatea respectării drepturilor tuturor etniilor conlocuitoare în societățile contemporane.**

Masacrul de la Katyn

ofițeri, politicieni, proprietari de pământ, scriitori, profesori, ingineri și avocați. Prizonierilor le-au fost legate mâinile la spate cu sârmă sau funie și au fost executați cu un glonț în ceafă. Toți au fost înmormântați în gropile comune.

În timpul contraofensivei în cel de-al Doilea Război Mondial, soldații Armatei Roșii au comis numeroase violențe și atrocități împotriva populațiilor civile suspectate de colaborare cu ocupantul de pe teritoriile sovietice sau cu cetățenii statelor inamice, chiar și după ce aceștia au trecut de partea aliaților, precum în cazul Finlandei, României și Bulgariei. Crime au fost comise și pe teritoriul Germaniei.

STUDIUL DE CAZ

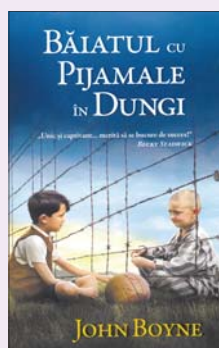
MASACRUL DE LA FÂNTÂNA ALBĂ

La 1 aprilie 1941, în ziua de Paște, după ce NKVD a lansat zvonuri potrivit cărora sovieticii ar fi permis trecerea graniței în România, mai mult de 3 000 de bucovineni din 43 de localități ale Văii Siretului, îmbrăcați în veșminte populare, purtând steaguri și cruci, s-au îndreptat spre Hliboca, unde se aflau autoritățile raionale, comandamentul unităților de grăniceri și sediul NKVD din regiune, având cu ei cereri pentru repatriere scrise în limba rusă. Primind aprobarea ofițerilor NKVD, mulțimea s-a îndreptat spre hotar cu România. În Poiana Varniței, la Fântâna Albă (cca 3 km de la graniță), bucovinenii au fost mitraliați. Cei care n-au murit au fost împușcați, spintecați cu săbiile, o parte din răniți, inclusiv bătrâni, femei și copii au fost aruncați de vii în cele cinci gropi comune săpate în prealabil, ce este o dovadă a faptului că masacrul fusese organizat din timp de sovietici. Câțiva din cei rămași în viață au fost arestați de NKVD și după torturi au fost aruncați de vii într-o groapă comună, peste care s-a turnat și s-a stins var.

- Exprimă-ți atitudinea față de atrocitățile regimului totalitar sovietic.

Laboratorul competențelor

➤ DIALOGUL LITERATURII CU ISTORIA

„– Bună, salută Bruno.
– Bună, răspuse băiatul.

Acesta era mai mic decât Bruno și se așezase pe pământ cu o expresie amărâtă. Era îmbrăcat cu aceleași pijamale în dungă, cum purtau toți oamenii de partea cealaltă a gardului, și pe cap avea o bonetă de pânză tot în dungă. Nu purta niciun fel de încălțăminte sau șosete și avea picioarele murdare. Pe braț se vedea o banderolă cu o stea pe ea.”

John Boyne, *Băiatul cu pijamale în dungă*

- Explică de ce băiatul era îmbrăcat cu pijama în dungă.
- Cum crezi, ce semnifica banderola cu stea pe ea?
- Citește cartea sau vizionează filmul și expune-ți opinia despre soarta personajelor principale.

➤ CUNOAȘTEREA LIMBAJULUI ISTORIC ȘI A SURSELOR VIZUALE

- Studiază coperta cărții. Explică termenul *lagăr de exterminare*.
- Numește un fapt istoric care ar justifica utilizarea de către autor a titlului lucrării.
- Analizează titlul articolului de ziar. Numește un termen istoric ce ar reflecta realitatea prezentată în știre.
- Demonstrează că termenul *Holocaust* poate fi utilizat pentru explicarea ambelor surse.

25. Consecințele celui de-al Doilea Război Mondial

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște și înțelege urmările grave ale celui de-al Doilea Război Mondial și vei conștientiza necesitatea păstrării păcii în lume.

IDEEA PRINCIPALĂ

Spre sfârșitul războiului Europa era distrusă și demoralizată, cuprinsă de crize demografice, sociale și economice. O popularitate largă obțineau partidele comuniste, care, susținute de prezența Armatei Roșii „eliberatoare”, au instaurat în unele țări din Europa Centrală și de Est regimuri comuniste după modelul sovietic.

VOCABULAR

Absenteism (în contextul istoric al anilor postbelici) – lipsa de la locurile de muncă, renunțarea sau neparticiparea la îndeplinirea obligațiilor de familie în condițiile crizei sociale acute din anii postbelici, când fiecare individ era preocupat de supraviețuirea personală, generând alte consecințe social-economice și adâncirea crizei.

SPAȚIUL ISTORIC

Împărțirea Germaniei în zone de ocupație

- Identifică statele învingătoare care au împărțit Germania în zone de ocupație.

Al Doilea Război Mondial a durat 2 174 de zile și a cauzat omenirii pierderi umane și distrugeri de o amploare fără precedent în istorie: 60 de mil. de oameni au murit – aproximativ 25 de mil. de ostași și circa 35 de mil. de civili. Aproape fiecare familie s-a simțit afectată într-un fel de război: lipsuri, locuința distrusă, localitatea afectată de operațiuni militare, strămutări, traume fizice sau psihice etc. Din cauza operațiunilor militare și concentrărilor forțate în anii 1939–1945, peste 30 mil. de oameni au fost obligați să părăsească zonele de rezidență, iar după război milioane de oameni nu au avut o casă sau o țară. Expulzați din țările lor, mulți nu s-au putut întoarce, fiind „persoane strămutate”, care au devenit refugiați, adesea nedoriți. Sute de mii de evrei europeni, care au supraviețuit Holocaustului, s-au confruntat cu exilul din comunitățile lor istorice și au luptat să-și refacă viața în America de Sud, Mexic, Statele Unite. În 1948 s-a constituit statul Israel.

Timp de aproape un deceniu după 1939, un număr mare de cetățeni a suferit de subnutriție, de boli provocate de sărăcie (tifos, tuberculoză ș.a.). În iarna extrem de rece a anilor 1945–1946 și ca urmare a sărăciei cauzate de război, majoritatea populației Europei a suferit de foamete. Absenteismul de la locul de muncă și de la îndatoririle familiale a fost foarte răspândit.

Multe dintre fostele orașe bogate ale lumii, precum Berlin, Praga, Dresda sau Tokyo, au fost trans-

Copii jucându-se printre ruinele unei case din cartierul Favoriten, Viena

- Explică modul în care războiul a marcat viața copiilor.

formate în ruine. Fiecare țară industrială, cu excepția SUA, a ieșit din război cu resursele, agricultura, industria, căile de comunicație, centrele de cultură națională în mare parte distruse. Doar în Europa au fost distruse 23,6 mil. de clădiri rezidențiale, 14,5 mil. de clădiri publice și întreprinderi industriale și peste 200 mii km de linii de cale ferată. În Franța au fost distruse 60 000 de întreprinderi industriale și agricole, 25 % din locomotive și jumătate din vagoane, 20 % din capitalul imobiliar. Cele mai mari pagube materiale a suportat URSS: au fost devastate 1 710 orașe, peste 70 de mii de sate, 6 mil. de clădiri, 25 de mil. de oameni rămânând fără adăpost; au fost distruse 32 de mii de întreprinderi industriale, 4 100 de gări, aproximativ 63 de mii de km de cale ferată, 1 870 de poduri de cale ferată și alte obiecte de infrastructură.

Din punct de vedere financiar, al Doilea Război Mondial a costat peste 2 000 de miliarde de dolari. Finanțarea războiului s-a făcut prin sistemul de impozite, împrumuturi externe și interne sau jafuri din teritoriile ocupate. Statele beligerante au fost obligate să intervină în sistemul financiar intern prin reglementarea prețurilor, fixarea valorii monedei naționale, blocarea salariilor și raționalizarea consumului. Consecințele au fost dezastruoase. Prețurile au crescut exploziv (între 30 % – Germania și 250 % – Italia), datoria publică s-a mărit (de trei ori în Marea Britanie, de zece ori în Germania), această situație complicând enorm reconstrucția postbelică. În consecință, al Doilea Război Mondial a produs scăderea nivelului de trai și prăbușirea producției industriale, inflație și penurie, în special în Europa. La sfârșitul conflagrației s-a înregistrat o mutație socială importantă: clasa marilor proprietari, a magnaților industriali și a comandanților militari a dispărut practic din structura socială europeană.

PORTATIVUL ISTORIEI

- Audiază John Williams, tema din coloana sonoră pentru filmul *Lista lui Schindler (Schindler's List)*, regizor S. Spielberg.
- Descrie emoțiile pe care le ai auzind piesa.
- Cercetează sursele și determină cărui fenomen/proces/event istoric îi este dedicată.

Sistemul Ialta-Potsdam a recunoscut de fapt puterea militară a URSS, semnificația sa internațională ca mare putere mondială și succesiunea ei în raport cu granițele și interesele geopolitice ale fostei Rusii. Ca urmare a războiului, Uniunea Sovietică și-a extins influența în Europa de Est, imediat după victorie a promovat comunismul ca alternativă la valorile democratice și capitaliste. Țările din Europa de Est au intrat în aria sovietică, constituindu-se un șir de democrații populare, state-sateți ai URSS.

După război, contradicțiile dintre foștii aliați antihitleriști au revenit, astfel că relațiile între ei s-au înrăutățit.

Consecințele celui de-al Doilea Război Mondial pentru România și pentru Basarabia. Conform datelor oficiale prezentate de delegația română la *Conferința de Pace de la Paris din 1946*, în cel de-al Doilea Război Mondial Armata Română a pierdut 794 562 de militari (624 740 în Campania din Est și 169 822 în Campania

Cel mai important rezultat al războiului a fost înfrângerea fascismului și a militarismului, mașinăriile de stat ale țărilor agresoare au fost complet distruse. Germania și Austria au fost împărțite în zone de influență: în sectoare sovietice și aliate (americane, britanice și franceze), ceea ce a generat noi puncte de conflict între URSS și statele aliate. În Germania s-au efectuat denazificarea, demilitarizarea și democratizarea.

A fost restabilită suveranitatea țărilor capturate de agresori. Au fost aduse modificări la conturul granițelor unor țări europene. Decizia luată la Teheran de a transfera *Königsbergul* (din 1946, Kalinin-grad) în URSS, cu zona adiacentă, a fost confirmată. Cehoslovacia și-a restabilit granițele de la începutul anului 1938. La insistențele Guvernului sovietic, o parte din teritoriul german a fost transferată Poloniei, granița de vest fiind stabilită de-a lungul liniei *Oder-Western Neze*.

Mișcarea de rezistență, care s-a desfășurat în anii de război în Europa ocupată, a creat baza formării organizațiilor de masă care pledau pentru democratizarea lumii postbelice, pentru o societate a dreptății sociale. Partidele comuniste, care au fost una dintre forțele de conducere în Rezistență, s-au bucurat de o mare influență în Franța, Italia și alte țări europene. În Asia și Africa s-a înregistrat o creștere a mișcării anticoloniale (India, Filipine, Malaya, Birmania, Indonezia etc.). Până la sfârșitul războiului, și-au declarat independența 4 state asiatice – Siria, Liban, Republica Democrată Vietnam și Republica Indonezia.

din Vest), dintre care: 92 620 de morți (71 585 în Est, 21 035 în Vest), 333 966 de răniți și bolnavi (243 622 în Est, 90 344 în Vest), 367 976 de dispăruți (309 533 în Est, 58 443 în Vest), datele fiind incomplete – n-au inclus prizonierii duși în lagărele sovietice și nici cei din teritoriile pierdute de România. În cazul Basarabiei, numărul de morți a constituit cca 60 de mii. În 1944 Basarabia a fost reocupată de sovietici, care au reinstaurat regimul comunist, RSS Moldovenească fiind restabilită în hotarele din toamna anului 1940.

Deși la 23 august 1944 România a întors armele împotriva Germaniei, având un aport important la victoria finală asupra nazismului, totuși a fost tratată ca parte învinsă. Prin *Tratatul de Pace semnat cu Puterile Aliate și Asociate la 10 februarie 1947*, Transilvania a fost reînțoarsă României, însă Basarabia și nordul Bucovinei au fost cedate URSS, iar Cadrilaterul a rămas al Bulgariei. Astfel, pierderile teritoriale ale României au fost o consecință directă a războiului. România a fost obligată să plătească Uniunii Sovietice reparații în bunuri în sumă de 300 mil. de dolari, timp de opt ani; toate averile germane din România au fost transferate în URSS; a fost stabilită libera navigație pe Dunăre pentru toate statele etc. Armata Română a fost limitată atât ca efectiv uman, cât și ca dotare tehnică. Armata Roșie rămânea în România, ceea ce a determinat schimbarea regimului politic și a situației social-economice a țării, asigurând Partidului Comunist Român victoria în alegeri.

Stația de radio din Chișinău, 1941

Case în ruine, București, 4 aprilie 1944

Laboratorul competențelor

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Cenotaful din Parcul Memorialul Păcii din Hiroshima, cu inscripția: „Odihnește-te în pace, eroarea nu se va repeta”

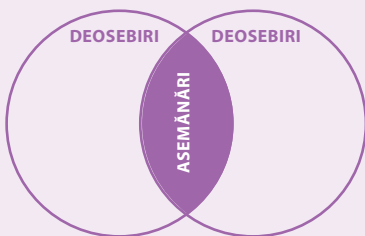
- Numește o consecință a celui de-al Doilea Război Mondial pentru Japonia.
- Comentează inscripția.
- Expune-ți opinia despre pericolul utilizării bombei atomice.

GÂNDIRE CRITICĂ ȘI CREATIVITATE

- Elaborează un eseu cu tema: *Războiul a afectat viața fiecărui cetățean al Europei.*

APLICAREA CUNOȘTINȚOR

- Compară, utilizând diagrama Venn, consecințele sociale și demografice ale celui de-al Doilea Război Mondial cu ale Primului Război Mondial.

INTERPRETAREA INDICATORILOR

Țara	Pierderi, nr. de persoane
URSS	27 milioane
SUA	297 mii
Marea Britanie	335 mii (Australia – 23 [34] mii; Canada – 37 [43] mii; India – 24 [48] mii; Noua Zeelandă – 10 [12] mii;
Franța	373 (418) mii
Belgia	100 mii
Olanda	256 mii
Polonia	4,5–6,6 milioane
Iugoslavia	1,7 milioane
Cehoslovacia	317 mii
Grecia	170 [408] mii
China	Cca 20 milioane
Germania	13 milioane
Italia	373 [556] mii
Japonia	2,23 [3,553] milioane
Ungaria	427 mii
România	558 mii
Bulgaria	peste 20 mii
Finlanda	90 mii
Norvegia	13 mii

- Identifică țările care au avut cele mai mari pierderi umane.
- Exprimă-ți opinia privind cauzele acestor pierderi.

Evaluare

I. ÎNȚELEGEREA SPAȚIULUI ISTORIC

„[...] 3. În consecință, în vederea viitoarelor operațiuni militare, dau următoarele ordine:

a. Vor trebui efectuate pregătiri pentru o operațiune ofensivă la aripa de nord a frontului occidental, trecând pe teritoriile Luxemburgului, Belgiei și Olandei [...]

b. Scopul acestei operațiuni ofensive este de a nimici o parte cât mai importantă cu putință a armatelor operaționale ale Franței, ca și ale aliaților ei care luptă alături de ea, și de a obține, în același timp, în Olanda, Belgia și în nordul Franței o zonă cât se poate mai întinsă, care va trebui să servească ca bază a unui război aerian și naval eficace împotriva Angliei și necesară pentru a proteja teritoriul, vital pentru noi, al Ruhr-ului [...]

Directiva nr. 6 pentru ducerea războiului în vest, emisă de Hitler (9 octombrie 1939).

În: D. Dumitrescu, M. Manea, M. Popescu. *Culegere de surse istorice.*

Epoca modernă și contemporană

- Identifică în document și pe hartă direcțiile de acțiune ale armatei germane.
- Numește țările invadate.
- Determină planurile comandamentului german.

II. ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Români, în ceasul cel mai greu al istoriei noastre, am socotit, în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decât o singură cale pentru salvarea țării de la o catastrofă totală: ieșirea noastră din alianța cu Puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.

Români, un nou guvern de Uniune Națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărâtă a țării, de a încheia pacea cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile Unite ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea dictatului de la Viena, prin care Transilvania ne-a fost răpită [...]

Români, dictatura a luat sfârșit și cu ea încetează toate asuprairile. Noul guvern înseamnă începutul unei ere noi, în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor sunt garantate și vor fi respectate.

Alături de armatele aliate si cu ajutorul lor, mobilizând toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena, pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină.

Români, de curajul cu care ne vom apăra cu armele în mână independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul țării noastre.”

Proclamația Regelui Mihai către țară (23 august 1944)

- Numește evenimentul realizat la 23 august 1944. Argumentează.
- Explică de ce a fost necesar ca România să treacă de partea Națiunilor Unite.
- Identifică obiectivele urmărite de România în război după această dată.

III. ÎNȚELEGEREA CAUZALITĂȚII ȘI SCHIMBĂRII ÎN ISTORIE

„Acest program de asistență masivă din partea Statelor Unite și altor țări aliate a oferit resursele vitale necesare pentru a sprijini eforturile de război ale sovieticilor împotriva forțelor naziste. Lend-Lease a furnizat armament, echipamente, vehicule, alimente și alte provizii esențiale, care au jucat un rol crucial în consolidarea capacității de luptă a Armatei Roșii și în menținerea moralului soldaților în fața unei rezistențe nemiloase. Fără ajutorul acordat prin intermediul programului Lend-Lease, victoria Uniunii Sovietice împotriva Germaniei naziste ar fi fost mult mai dificil de obținut.”

Hitchens, Keith. Lend-Lease and the Soviet War Effort

- Identifică bunurile din care au fost compuse ajutoarele acordate aliaților de către SUA prn Legea Lend-Lease.
- Apreciază importanța Legii Lend-Lease pentru victoria asupra nazizmului.

IV. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Monumentul „Victimele Holocaustului” din Chișinău. Sculptor: Naum Epelbaum, 1991

Menorah din cadrul Memorialului Victimelor Holocaustului din Babi Jar (Kiev)

- Studiază imaginile. Numește o consecință a celui de-al Doilea Război Mondial.
- Argumentează necesitatea comemorării victimelor Holocaustului. Formulează două argumente.

Unitatea 5

Lumea postbelică

Principalele idei ale unității

Europa în perioada postbelică

Perioada 1945–1989/1991, numită și perioada *războiului rece*, a fost caracterizată prin confruntarea celor două superputeri, SUA și URSS. Pentru menținerea păcii și securității în lume, în 1945 a fost creată Organizația Națiunilor Unite, care s-a implicat în rezolvarea, în special pe cale diplomatică, a diverselor conflicte, a spijinit mișcările de eliberare națională și a susținut activitatea pentru respectarea drepturilor și libertăților omului.

SUA s-au manifestat ca cele mai puternice din punct de vedere economic, guvernele orientându-se spre statul bunăstării generale. Suportul economic acordat de către SUA țărilor Europei prin Planul Marshall și cel acordat Japoniei, la care s-au adăugat politicile competente ale guvernelor, au contribuit nu numai la revigorarea economiilor afectate de război, dar și la un miracol economic în RFG, Japonia, Italia.

În perioada postbelică URSS a rămas un stat cu regim totalitar. Venirea la putere a lui Mihail Gorbaciov, în 1985, care a promovat „perestroika” și „glasnost”, a culminat în 1991 cu destrămarea URSS.

După reocuparea Basarabiei, în 1944, a fost reinstaurat regimul totalitar sovietic. RSS Moldovenească a fost transformată într-o sursă de materii prime și brațe de muncă ieftine pentru imperiul sovietic, s-a confruntat cu foametea organizată (1946–1947), două valuri de deportări (1949 și 1951) și alte represii, cenzură. Toate acestea au declanșat o mișcare anticomunistă.

Prezența Armatei Roșii a fost un factor hotărâtor în instaurarea regimurilor comuniste în statele din Europa Centrală și de Est.

În România, intrată în sfera de influență sovietică, s-a impus un regim totalitar (1947–1989), care s-a manifestat prin dominația Partidului Muncitoresc Român/Partidului Comunist Român, controlul complet asupra societății, represii și cultul personalității.

Statele comuniste din Asia, în perioada postbelică, au avut anumite particularități de dezvoltare – s-a manifestat o politică de violență și teroare.

Cuvinte-cheie

Cenzură
Colectivizare
Comunism
Cortină de fier
Cultul personalității
Democrație

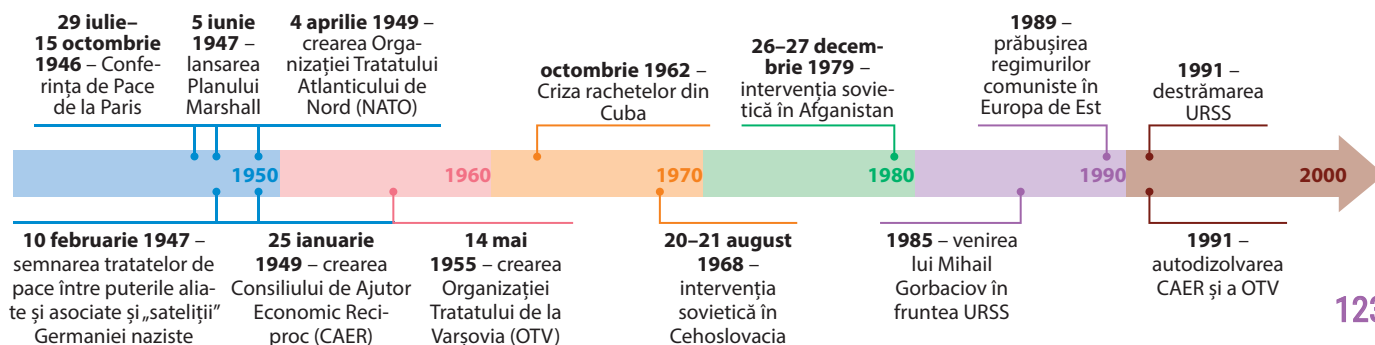
Deportări
Genocid
Miracol economic
NATO
ONU

Planul Marshall
Război rece
Regim democratic
Regim totalitar
Represii

Personalități

Nicolae Ceaușescu
Winston Churchill
Mihail Gorbaciov
Iosif Stalin
Margaret Thatcher

John F. Kennedy
Ronald Reagan
Charles de Gaulle
Konrad Adenauer

26. Relațiile internaționale în perioada 1945–1991. Constituirea și activitatea Organizației Națiunilor Unite

ARGUMENT

Studiind această temă, vei înțelege esența relațiilor internaționale în perioada postbelică, vei cunoaște cauzele, desfășurarea și consecințele războiului rece și vei aprecia importanța Organizației Națiunilor Unite (ONU).

IDEEA PRINCIPALĂ

Confruntarea dintre URSS, în fruntea statelor comuniste, și SUA, în fruntea statelor democratice, denumită și *războiul rece*, a culminat cu pericolul unui război nuclear (1962). Situația s-a ameliorat după aplicarea de către URSS a „noii mentalități politice”, ceea ce a dus la sfârșitul *războiului rece*. Cel de-al Doilea Război Mondial a mobilizat comunitatea internațională în vederea creării unui mecanism viabil de menținere a păcii și securității în lume, astfel că în 1945 a fost constituită Organizația Națiunilor Unite (ONU) și principalele ei instituții.

VOCABULAR

Cartă – act care stă la baza organizării și funcționării unei organizații internaționale.

Cortina de fier – denumirea dată de W. Churchill împărțirii Europei în două: Occidentul liber și Estul ocupat și comunizat de sovietici.

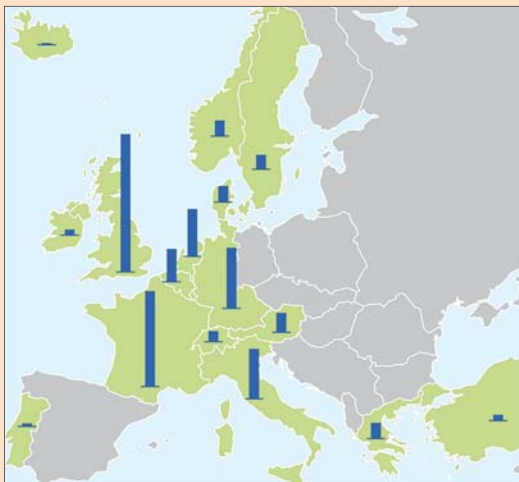
Criza Caraibelor – *Criza rachetelor din Cuba*, o confruntare între URSS și SUA, legată de plasarea rachetelor nucleare sovietice în Cuba. A durat între 14 octombrie și 20 noiembrie 1962, considerată apogeul războiului rece.

Războiul rece – confruntarea politică, diplomatică, ideologică, economică etc. între cele două superputeri: URSS și SUA, ce a dominat vreme de peste patru decenii relațiile dintre Est și Vest.

SPAȚIUL ISTORIC

Statele membre ale NATO și OTV în Europa

Statele beneficiare ale Planului Marshall

● Examinează cu atenție cele două hărți. Formulează o concluzie asupra corespondenței dintre apartenența statului la un anumit bloc politic și calitatea de beneficiar al Planului Marshall.

În 1945, statele învinse – Germania, Japonia și Italia – nu mai dețineau statut de mare putere. Germania a fost divizată în patru zone de ocupație (sovietică, americană, engleză și franceză), ca și Austria, independența căreia a fost restabilită abia în 1955, interzicându-i-se oricare uniune cu Germania. Statele învingătoare – Marea Britanie și Franța – erau epuizate și incapabile să se redreseze singure. SUA și URSS, deși au suportat colosale pierderi umane, au ieșit din război mai puternice, cu o influență și cu un prestigiu internațional uriaș. Anume aceste două state învingătoare au dictat de pe poziții de forță redesenarea hărții politice a Europei și și-au impus regulile în organizarea lumii postbelice.

Conferința de Pace de la Paris (29 iulie–15 octombrie 1946) a avut scopul de a definitiva proiectele tratatelor de pace dintre puterile învingătoare și sateliții Germaniei: Italia, Finlanda, Bulgaria, România și Ungaria. La Conferință au participat delegațiile a 32 de state. Rolul conducător a revenit Uniunii Sovietice, Statelor Unite, Marii Britanii, Franței și Chinei.

Tratatul de pace cu sateliții Germaniei naziste, semnat la 10 februarie 1947, erau alcătuite dintr-o parte introductivă și clauze teritoriale, politice, militare, prevederi privind reparațiile și restituiri. Clauzele teritoriale prevedeau modificări ale frontierei: în favoarea Franței din contul Italiei; Grecia primea Dedocanezul; orașul Trieste era declarat oraș liber; Bulgaria păstra Cadrilaterul; Finlanda ceda URSS localitatea Petsamo; Ungaria era readusă la granițele din 1938, dictatele de la Viena din 1938 și 1940 erau declarate nule. României îi era recunoscut dreptul asupra nord-vestului Transilvaniei, dar era legalizată pierderea Basarabiei și nordului Bucovinei în favoarea URSS. Clauzele militare stipulau retragerea trupelor militare din Europa în termen de nouă luni, cu excepția celor sovietice din România și Ungaria. Printre clauzele politice: în *Tratatul de Pace cu România* se recunoștea participarea activă a României la coaliția antihitleristă, dar nu i se recunoștea statutul de țară cobeligerantă, care însă i-a fost recunoscut Italiei. Statele învinse s-au angajat să asigure respectarea drepturilor omului și libertățile fundamentale pentru cetățenii aflați sub jurisdicția lor, fără distincție de rasă, sex, limbă sau religie. Fiecare guvern se obliga să împiedice renașterea fascismului sau a oricărei organizații „politice, militare sau semi-militare, al căror scop ar fi acela de a împiedica accesul la drepturile democratice.” Clauzele economice stabileau despăgubirile de război. Tratatul a intrat în vigoare la 15 septembrie 1947. *Tratatul de Pace cu Japonia* a fost semnat abia în 1951 și ulterior au fost încheiate acorduri cu RFG și RDG.

Confruntarea Est–Vest (1947–1962). La sfârșitul războiului, URSS domina țările din Europa Centrală și de Est sub aspect militar, prin prezența Armatei Roșii pe teritoriul lor. Regimurile comuniste au cuprins în 1945–1948 o mare parte din Europa. La așa-zisele *regimuri de democrație populară* au trecut Bulgaria, România, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia și zona de ocupație sovietică din Germania. Partidele comuniste din Iugoslavia și Albania, victorioase în războiul de rezistență și de eliberare, au instaurat regimuri comuniste.

În condițiile pericolului comunismului, în 1946, W. Churchill, aflându-se la Fulton, a vorbit despre instaurarea *cortinei de fier*, pronunțându-se pentru alianța Europei occidentale cu SUA. În 1947, SUA, prin *Doctrina Truman*, au anunțat sprijinirea țărilor amenințate de comunism. Ruina în care se aflau statele din Europa și neputința de a-și reface economia au determinat SUA să sprijine revigorarea acestora, lansând în 1947 *Planul Marshall*. În câțiva ani Europa occidentală s-a refăcut economic și s-a consolidat din punct de vedere politic. URSS și sateliții ei au refuzat să participe la Planul Marshall.

Criza în relațiile internaționale a început să se aprofundeze din iunie 1948, când Stalin a ordonat blocada Berlinului occidental. Podul aerian realizat de anglo-americani a salvat populația Berlinului de la înfometare, gestul de forță al Kremlinului eșuând. Consolidarea relațiilor dintre statele occidentale a avut loc prin crearea, la 4 aprilie 1949, la Washington, a *Organizației Tratatului Atlanticului de Nord* (NATO), o alianță militară defensivă, de apărare mutuală.

Drept replică la *Planul Marshall*, în care URSS vedea expansiunea imperialismului american, pentru statele comuniste din Europa de Est a fost creat, în 1949, *Consiliul de Ajutor Economic Reciproc* (CAER). După constituirea Republicii Federative Germane, în mai 1949, din

ISTORIA PE PELICULA CINEMATOGRAFICĂ

Conferința de Pace de la Paris, 1946

- Vizionați un fragment din filmul documentar *Conferința de Pace de la Paris (1946)*
- Apreciați atmosfera instaurată la Conferință.

DOCUMENTAR

„O cortină de fier s-a lăsat asupra Europei de la Stettin, la Marea Baltică, până la Triest, la Marea Adriatică. În spatele acestei cortine au rămas toate capitalele statelor din centrul și estul Europei: Varșovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, Belgrad, București și Sofia. Toate aceste orașe celebre, precum și populația lor se află în sfera de influență sovietică.”

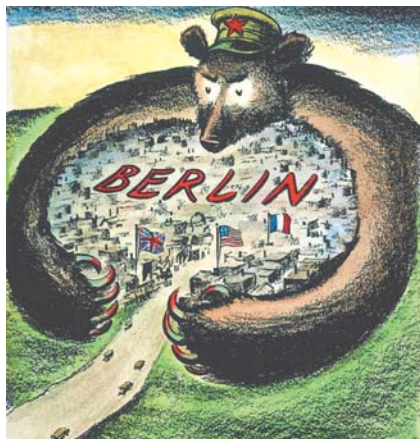
Winston Churchill, *discurs rostit la Universitatea din Fulton*

- Explică sintagma „cortină de fier”.
- Argumentează pro sau contra opiniei expuse de Churchill.

Președintele american Harry Truman semnând „European Recovery Program” (Planul Marshall), 3 aprilie 1948

ANALIZA CARICATURII

- Studiază caricatura. Identifică evenimentul sau procesul reprezentat.
- Explică ce simbolizează ursul.

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Zidul Berlinului, 1962

Pictură murală pe Zidul Berlinului, 2022

- Explică de ce Zidul Berlinului era un simbol al războiului rece.
- Exprimă-ți opinia cu referire la simbolistica picturii de pe Zid.

zonele de ocupație americană, britanică și franceză, și a Republicii Democratice Germane, în octombrie 1949, din zona de ocupație sovietică, la care s-a adăugat și deținerea armei nucleare de către URSS, prăpastia dintre Vest și Est s-a adâncit. Lumea a devenit complet divizată: ideologic, politic, economic, cultural și militar.

Extinderea NATO a avut loc prin aderarea Greciei și Turciei (1952) și a RFG (1955). Drept răspuns, URSS a creat *Organizația Tratatului de la Varșovia* (OTV, 1955) – alianța militară a statelor comuniste europene, cu excepția Iugoslaviei. Deși obiectivul stipulat al acestui pact era apărarea în cazul unui atac din partea NATO, forțele sale militare au participat la înăbușirea mișcărilor anticomuniste din țările membre: în 1956 în Ungaria și în 1968 în Cehoslovacia.

În 1961, N. Hrușciov, liderul comunist sovietic, a ordonat construirea unui zid care să separe Berlinul răsăritean de cel apusean. Uniunea Sovietică și-a manifestat sprijinul pentru regimul comunist al lui Fidel Castro instaurat în Cuba, inclusiv prin instalarea unor rampe de lansare a rachetelor nucleare, provocând *Criza Caraibelor* (octombrie 1962). Președintele SUA, J. Kennedy, în formă ultimativă a cerut conducerii URSS să-și retragă rachetele din Cuba. Lumea era în pericolul unui război nuclear. Prin negocieri, liderii statelor implicate în conflict au reușit să depășească criza. URSS și-a scos rachetele, iar SUA – blocada din jurul Cubei. Americanii s-au angajat să nu încerce răsturnarea regimului lui Fidel Castro și să-și retragă o parte din rachetele dislocate pe teritoriul Turciei.

Destinderea relațiilor internaționale (1963–1979). O caracteristică a întregii epoci a fost cursa înarmărilor între cele două superputeri – SUA și URSS. Costurile înarmării au atins cote uriașe, reprezentând 5 % din produsul național brut al SUA și 12–15 % din cel al URSS. În anii '70 și '80 cheltuielile militare au sporit cu 60 %. Tratatul special încheiat în 1972 și 1979 între SUA și URSS prevedea limitarea producerii și stocării armamentelor strategice nucleare.

În această perioadă, președintele Franței, Charles de Gaulle, s-a pronunțat pentru o Europă unită: de la Atlantic la Ural. Un eveniment cu impact a constituit ieșirea Franței din NATO, în 1966, pe fundalul nemulțumirilor față de hegemonia SUA în politica europeană. Un moment de destindere în relațiile dintre Est și Vest a reprezentat *Conferința de la Helsinki*, din 1975, care, prin Actul final adoptat, a creat *Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa* – OSCE (inițial, *Conferința pentru securitate și cooperare*). SUA, Canada și 35 de state europene se angajau să respecte frontierele existente, să nu recurgă la forță sau la amenințare cu forța, să coopereze în folosul securității, păcii și stabilității. Statele comuniste se angajau să respecte drepturile fundamentale ale omului pentru cetățenii lor.

Anti-destindere (1979–1985). „Doctrina Brejnev”, lansată în 1968, în contextul intervenției în Cehoslovacia, prin care URSS își asuma dreptul de a interveni acolo unde interesele îi erau amenințate, a dus la intervenția sovietică în Afganistan (1979) și la încordarea raporturilor Est-Vest. Avansarea sovieticilor în înar-

marea nucleară a determinat administrația Reagan (1981–1989) să adopte măsuri pentru reechilibrarea potențialului nuclear și pentru întărirea sistemului de securitate al SUA și al aliaților lor. A fost elaborată *Inițiativa de apărare strategică* – program costisitor de creare a unui sistem defensiv antirachetă în spațiul cosmic. Sovieticii n-au putut să susțină competiția înarmărilor nucleare la nivelul impus de SUA, economia sovietică adâncindu-se în criză și ineficiență, în pofida uriașelor resurse naturale ale țării. În plus, problemele naționale și religioase ridicate de numeroasele naționalități din Uniunea Sovietică, precum și opoziția față de regimurile comuniste manifestată tot mai puternic în Polonia, Cehoslovacia și Ungaria s-au constituit în forțe ce au slăbit soliditatea blocului comunist european.

„**Noua mentalitate politică**”, pusă la baza politicii externe sovietice de Mihail Gorbaciov, venit la conducerea URSS în 1985, viza o serie de probleme: depășirea confruntării ideologice cu Occidentul, încetarea cursei înarmărilor, lichidarea armelor de distrugere în masă, reducerea armamentelor; integrarea economiei sovietice în economia mondială; renunțarea la folosirea forței etc. În 1985, la *Întâlnirea sovieto-americană de la Geneva* s-a subliniat tendința ambelor state de a evita un război nuclear, iar la 7 decembrie 1987, la Washington a fost semnat *Tratatul privind distrugerea rachetelor de rază medie și scurtă de acțiune amplasate în Europa*. La 2–3 decembrie 1989, pe insula Malta, a avut loc întâlnirea dintre M. Gorbaciov și G. Bush, în cadrul căreia liderul sovietic a declarat că nu va folosi forța pentru menținerea regimurilor comuniste în țările din „lagărul socialist”, afectat de mișcări revoluționare și urmat de prăbușirea regimurilor comuniste în Europa de Est (1989). În noiembrie 1989, Zidul Berlinului, unul dintre simbolurile războiului rece, a fost demolat, iar la 3 octombrie 1990 a avut loc unificarea Germaniei. Victoria forțelor democratice în fostele state ale „lagărului socialist” a dus, la mijlocul lui 1991, la autodizolvarea CAER și a OTV. Destrămarea URSS, în 1991, a dus la dispariția unuia dintre principalii competitori pentru hegemonia mondială. S-a produs treptat diluarea diferențelor ideologice și sfârșitul războiului rece.

STUDIU DE CAZ

RĂZBOAIELE LOCALE

Războiul din Coreea (1950–1953). În iunie 1950, Coreea de Nord, comunistă, sprijinită de URSS, a atacat Coreea de Sud, aflată sub ocupație americană. SUA, alături de alte state aliante, sub steagul ONU, au intervenit cu forțe armate de partea Coreei de Sud. După trei ani de război, soldat cu peste 3 mil. de morți, în 1953 s-a încheiat *Armistițiul de la Panmunjon*, aflat și astăzi în vigoare. Cele două țări rămăneau separate de paralela de 38° și de regimurile politice antagonice: nordul comunist și sudul capitalist.

În *Războiul din Vietnam (1955–1975)*, SUA au intervenit direct și masiv de partea Vietnamului de Sud în 1965, pe când Vietnamul de Nord, comunist, era sprijinit de URSS și China. Războiul s-a sfârșit cu victoria părții comuniste, încorporarea prin forță a Vietnamului de Sud în Vietnamul de Nord, circa 2 mil. de vienamezi morți. SUA au pierdut acest război, în care au murit peste 58 000 de soldați americani.

Războiul din Afganistan (1979–1989). În decembrie 1979, URSS a intervenit armat în Afganistan în sprijinul președintelui Karmal și Partidului Popular Democrat. Instaurarea unui regim comunist a dus la un război civil între adepții regimului și rebeli, susținuți de SUA, Arabia Saudită și Pakistan, care s-a încheiat cu peste 1 mil. de afgani morți. În 1989, Armata Sovietică a părăsit Afganistanul, înregistrând peste 15 000 de soldați morți. Din RSSM au participat 12 500 de militari, dintre care 304 și-au pierdut viața, 4 au fost dați dispăruți, iar 700 au rămas invalizi. Regimul comunist s-a menținut în Afganistan până în 1992.

- Justifică utilizarea termenului *război local* pentru realitățile prezentate mai sus.
- Formulează o consecință a confruntării celor două blocuri politico-militare la nivel regional.

Constituirea și activitatea Organizației Națiunilor Unite (ONU). La *Conferința din San Francisco* (25 aprilie–26 iunie 1945), cele 50 de delegații au aprobat Statutul ONU și cel al Tribunalului Internațional. *Carta ONU*, semnată la 26 iunie 1945 și intrată în vigoare la 24 octombrie 1945, definea obiectivele organizației: apărarea păcii și securității statelor membre, realizarea cooperării internaționale pe baza principiilor egalității, suveranității, integrității teritoriale, independenței și „dreptului tuturor popoarelor de a-și alege forma de guvernământ sub care vor să trăiască”. În 1945, Carta a pus bazele unor principale structuri: *Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO)*, *Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO)*, *Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD)* și *Fondul Monetar Inter-*

național (FMI). ONU este structurată în: Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social (ECOSOC), Curtea Internațională de Justiție, Consiliul de Tutelă al Națiunilor Unite, Secretariatul ONU.

În principalul domeniu al activității – *menținerea păcii și securității* – ONU a contribuit la soluționarea pașnică a peste 180 de diferende internaționale, precum Criza rachetelor din Cuba, Războiul iranian-iranian, retragerea trupelor sovietice din Afganistan, agresiunea Irakului împotriva Kuweitului, Războiul din Bosnia și Herțegovina sau Criza din Kosovo. Operațiunile de menținere a păcii – principala modalitate de acțiune a ONU – au fost realizate de „Căștile albastre”, trupele ONU de menținere a păcii, create în 1948. În problema *dezarmării și controlului armamentelor*, ONU a acționat prin intermediul *Agenției pentru energie atomică*.

ONU a obținut realizări deosebite în domeniul *încurajării autodeterminării și obținerii independenței*. După adoptarea, în 1960, a *Declarației privind garantarea independenței popoarelor și statelor coloniale*, peste 80 de națiuni au constituit state independente, care apoi au devenit membre ale ONU. Națiunile Unite promovează acțiuni destinate *progresului economic și social al statelor în curs de dezvoltare*. După adoptarea *Declarației universale privind drepturile omului*, în 1948, ONU a contribuit la elaborarea a peste 90 de acorduri privind drepturile politice, civile, economice, sociale și culturale, totodată adoptând diverse programe de suport. În acest domeniu este bine cunoscută activitatea *Fondului Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite* (UNICEF), care oferă asistență umanitară pentru dezvoltarea copiilor și mamelor lor în țările în curs de dezvoltare. ONU a parcurs și momente de criză:

n-a putut interveni eficient pentru aplanarea conflictelor mai noi din Nicaragua, din vestul Saharei, din Cambodgia și Afganistan și nici pentru aplanarea războiului dintre Iran și Irak etc. În pofida conflictelor neresoluate, problemelor globale ce amenință umanitatea, ONU, actualmente formată din 193 de state membre, se dovedește a fi o organizație eficientă, ce susține procesele democratice. Republica Moldova a devenit membră ONU la 2 martie 1992.

Laboratorul competențelor

UTILIZAREA LIMBAJULUI ISTORIC

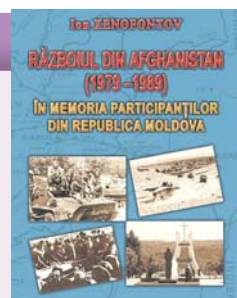
- Studiază caricatura. Utilizează un termen istoric adecvat pentru a reda evenimentul/procesul reprezentat. Argumentează.

ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„[...] a suportat consecințe de pierderi umane – 1,2 mil. de victime, dintre care 90 % civili, 5–6 mil. de locuitori au emigrat (în Pakistan, Iran), trăind în condiții de mizerie, iar alte 2 mil. de afgani s-au refugiat în interiorul țării. Totodată, războiul a intensificat criza economică [...] și secesiunea țării... O parte substanțială a valorilor cultural-istorice a fost distrusă. [...] Drept urmare a războiului din Afghanistan s-a activizat extremismul islamic, care a alimentat/alimentează terorismul internațional.”

Ion Xenofontov, *Războiul din Afghanistan (1979–1989)*

- Studiază coperta cărții. Numește un fapt istoric pe care autorul îl poate utiliza pentru a justifica titlul lucrării.
- Identifică trei consecințe ale Războiului din Afghanistan, conform modelului: consecință politică; consecință demografică; consecință economică.

COMPAR OPINIILE CONTEMPORANILOR

O1. „Politica noastră nu este îndreptată împotriva nici unei țări, nici unei doctrine, ci împotriva foametei, sărăciei, disperării și haosului. Scopul nostru trebuie să fie renașterea unei economii mondiale sănătoase pentru a permite stabilirea de condiții politice și sociale propice instituțiilor libere. [...]”

Extras din *discursul secretarului de stat al SUA, G. Marshall, 1947*

O2. „Esența planului Marshall constă în înjghebarea unui bloc de state legate cu angajamente față de SUA și acordarea creditelor americane ca plată pentru renunțarea statelor europene la independența lor economică, apoi și cea politică. Baza planului Marshall constă în restabilirea regiunilor industriale ale Germaniei Occidentale, controlate de monopolurile americane.”

A.A. Jdanov, *secretar al CC al PC(b) al Uniunii Sovietice*

- Citește sursele. Identifică din O1 părerea secretarului de stat al SUA, G. Marshall, privind scopul acordării suportului.
- Determină din sursa O2 opinia secretarului CC al PC(b) al URSS privind scopul Planului Marshall.
- Compară părerile expuse și formulează-ți opinia proprie.

27. Statele Unite, Franța, Anglia în perioada postbelică

ARGUMENT

După ce vei studia această temă, vei cunoaște și înțelege factorii care au influențat evoluția postbelică a SUA, a Franței, a Angliei și vei aprecia importanța investițiilor statului în educație și cercetare.

IDEEA PRINCIPALĂ

Statele Unite au devenit cele mai puternice din lume din punct de vedere economic. Guvernele s-au orientat spre crearea „statului bunăstării generale”. Franța a rezolvat cu succes problemele interne, iar în politica externă a militat pentru legături de alianță atât cu URSS, cât și cu Marea Britanie și SUA. Marea Britanie, prin reformele promovate, a reușit să depășească problemele economice și s-a plasat pe poziții dominante în politica mondială.

VOCABULAR

Brexit – retragerea Marii Britanii din Uniunea Europeană, începută în 2017 și încheiată în 2020.

Companie transnațională – entitate economică formată dintr-o companie-mamă și una stabilită într-o anumită țară în conformitate cu legislația locală.

Politica de „containment” – politica de atenuare a expansiunii comunismului.

Statul bunăstării generale – model în care statul joacă un rol-cheie în protecția și promovarea economică și bunăstarea socială a cetățenilor săi, pe principiile egalității de șanse și distribuția echitabilă a bogăției.

Thatcherism – ansamblul ideilor, acțiunilor și politicilor promovate de Margaret Thatcher.

Președinții SUA (1945–2022)

	Prenumele și numele	Perioada mandatului	Partidul
33	Harry S. Truman	1945–1953	Democrat
34	Dwight D. Eisenhower	1953–1961	Republican
35	John F. Kennedy	1961–1963	Democrat
36	Lyndon B. Johnson	1963–1969	Democrat
37	Richard Nixon	1969–1974	Republican
38	Gerald Ford	1974–1977	Republican
39	Jimmy Carter	1977–1981	Democrat
40	Ronald Reagan	1981–1989	Republican
41	George H.W. Bush	1989–1993	Republican
42	Bill Clinton	1993–2001	Democrat
43	George W. Bush	2001–2009	Republican
44	Barack Obama	2009–2017	Democrat
45	Donald Trump	2017–2021	Republican
46	Joe Biden	Din 2021	Democrat

- Identifică principalele partide politice aflate la guvernare.
- Utilizând informația din tabel, compară apartenența politică a președinților SUA din perioada postbelică cu cea din perioada interbelică, numind partidul politic. Formulează o concluzie despre alternanța la guvernare.

Statele Unite ale Americii

Viața politică. Președintele H. Truman, reales în 1948, a promovat politica de „curățare a aparatului de stat de simpatizanții ideilor socialiste”. Au fost luate o serie de decizii de importanță vitală, printre care înființarea Consiliului Național pentru Securitate și Agenția Centrală de Informații (CIA), în 1947. Campania pentru denunțarea unei așa-zise „conspirații” comuniste în Departamentul de Stat, inițiată de senatorul Joseph Mac Carthy, a provocat incertitudine și suspiciune în societate, fiind acuzați oameni nevinovați. Campania s-a încheiat în 1954.

Președintele republican D. Eisenhower, ales în 1953, a adoptat politica „căii de mijloc”, rezolvând o serie de probleme. În 1954 segregarea rasială a fost declarată ilegală. Au fost luate măsuri pentru dezvoltarea învățământului și științei. John Fitzgerald Kennedy, în noiembrie 1960, a lansat politica „noua frontieră”, care prevedea reforme în educație, sănătatea publică, adoptarea programului spațial, abordarea problemelor șomajului și ale locuințelor. În 1962 a fost interzisă discriminarea rasială în instituțiile țării. După asasinarea lui Kennedy, în 1963, fostul vicepreședinte Lyndon Johnson a preluat conducerea țării și a urmat politica predecesorului său. *Războiul din Vietnam* a provocat un șir de revolte, în special în centrele universitare. În acest climat tensionat, alegerile din 1968 au fost câștigate de republicanul R. Nixon, care s-a axat pe cele mai impor-

Președintele John F. Kennedy în ziua asasinării (1963)

Atacul terorist din 11 septembrie 2001

din lume. Conform politicilor guvernamentale, se construia „statul bunăstării generale”. Americanii posedau electrocasnice necesare: frigidere, mașini de spălat, fiare de călcat, aspiratoare, radiouri, televizoare. În 1956 a fost inițiat *Programul de construcție a autostrăzilor federale*, ceea ce a creat locuri de muncă, dar și a stimulat producerea și cumpărarea automobilelor. Fiecare familie dispunea de cel puțin un automobil. Problema lipsei locuințelor a determinat populația să se îndrepte spre suburbii. Până în 1960 peste 10 mil. de oameni au devenit proprietari de locuințe. Creșterea economică din 1950–1973 a cauzat o explozie demografică: fiecare familie avea câte 3–4 copii.

Pentru a redresa situația provocată de cele două șocuri petroliere, din 1973 și 1979, președintele Reagan a promovat politica, numită *reaganomica*, ce prevedea reducerea cheltuielilor sociale și impozite mai mici pentru cei bogați. Inflația a fost controlată, șomajul a scăzut de la 9,5 % la 5,3 %.

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

- Identifică o companie transnațională, prezentă și în Republica Moldova.
- Enumeră câteva mărfuri ale companiilor transnaționale americane utilizate în viața cotidiană.
- Explică importanța unei companii transnaționale pentru economie.

tante probleme: Războiul din Vietnam, semnând un tratat de pace în 1973, lupta cu inflația și criza dolarului. În același an, americanii au suportat șocul primului scandal politic: *Afacerea Watergate*, prin implicarea administrației într-o înregistrare ilegală a convorbirilor telefonice. Președintele a demisionat la 8 august 1974 și a fost înlocuit cu Gerald Ford. În alegerile din 1976 a învins Jimmy Carter, care a promis regenerarea politicii americane. Ronald Reagan, ales președinte în noiembrie 1980, a optat în plan intern pentru o libertate cât mai mare în funcționarea mecanismelor pieței, fiind reales în 1984. George Bush, ales în 1989, deși a avut succese pe plan extern, a pierdut alegerile din 1993, câștigate de democratul Bill Clinton. La alegerile prezidențiale din 2000, victoria a obținut-o republicanul G.W. Bush. Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 au schimbat accentele, fiind proclamat un război împotriva terorismului, iar afacerile externe au dominat viața politică a SUA. În plan intern, a fost monitorizată foarte strict migrația, au fost luate numeroase măsuri de securitate în întreaga țară. În 2021, președinte al SUA a devenit Joe Biden.

Dezvoltarea social-economică. Creșterea economică în perioada postbelică a fost asigurată de reforme, strategii eficiente, tehnologii moderne, stimularea consumului de masă, care a prins din nou forță în anii '50. Până în anii '60 SUA au devenit cea mai bogată țară

Printre factorii-cheie ai succesului economic american se numără investiția în cercetare și dezvoltare. Utilizarea tehnologiilor în industrie a determinat repartizarea preponderentă a forței de muncă în domeniul serviciilor (73,2 %), pe lângă 24,1 % în industrie și 2,7 % în agricultură. Un rol special au avut *companiile transnaționale*: Coca Cola, Colgate, Microsoft, Ford, IBM, General Electric, Intel, Exxon, Wal-Mart, McDonald's, care au transferat în exterior modelul american de planificare și management și noile tehnologii. După 1991, în SUA a fost extins sistemul asigurărilor de sănătate, al burselor pentru studenți, s-a încurajat răspândirea Internetului și accesul la rețelele sociale. S-au mărit cheltuielile pentru învățământ, s-au creat noi locuri de muncă etc. După atacul terorist din 11 septembrie 2001, alocațiile sociale au fost micșorate, sume impunătoare fiind direcționate spre domeniul apărării.

Politica externă. Prin Planul Marshall, SUA au oferit suport în redresarea economiilor statelor Europei occidentale devastate de război. Prin Doctrina Truman (1947), SUA au promovat politica de „containment”, dezvoltând o nouă viziune a politicii externe. Politica de opunere comunismului s-a manifestat și prin crearea blocului militar NATO. SUA au mai inițiat o serie de alianțe militare – ANZUS, în 1951,

cu Australia și Noua Zeelandă, SEATO, în 1954, cu Franța, Marea Britanie, Australia, Noua Zeelandă, Pakistan și Thailanda, CENTO, în 1955, cu Turcia, Irak, Iran, Pakistan și Marea Britanie. SUA s-au implicat în *Războiul din Coreea* (1950–1953) și în *Războiul din Vietnam* (1955–1975). Președintele D. Eisenhower a încercat să normalizeze relațiile cu URSS, punând bazele destinderii internaționale. Relațiile cu URSS s-au acutizat în 1962, prin Criza Caraibelor. Președintele Reagan a denunțat URSS ca „imperiul răului” și a aprobat „Inițiativa Apărării Strategice”. Odată cu venirea lui M. Gorbaciov la conducerea URSS, s-a pus începutul sfârșitului războiului rece. După dezintegrarea URSS, G. Bush a avut succesul de a transforma SUA în prima superputere din lume.

Franța

Evoluția vieții politice. La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial Franța era condusă de un guvern provizoriu prezidat de generalul Charles de Gaulle, care și-a desfășurat activitatea pe baza programului adoptat de Consiliul Național al Rezistenței. Programul prevedea judecarea și pedepsirea trădătorilor și colaboraționiștilor, restabilirea legalității republicane, naționalizarea băncilor, îmbunătățirea condițiilor de viață etc. La alegerile și referendumul din toamna anului 1945, 96% dintre alegători s-au pronunțat pentru o nouă Constituție, instituindu-se cea de-a IV-a Republică Franceză, în care rolul hotărâtor aparținea Adunării Naționale. Alegerile au fost câștigate de Partidul Socialist, Partidul Comunist și Mișcarea Republicană Populară (MRP). Conflictul dintre partide și generalul de Gaulle a dus la demisia acestuia și la constituirea unei alianțe tripartite (PS, PC și MRP), care a guvernat Franța între ianuarie 1946 și mai 1947. Între 1947 și 1950 Franța a fost guvernată de coaliția „A Treia Forță”, perioada fiind una instabilă. Între 1946 și 1958 Franța a avut 22 de guverne de coaliție.

Evenimentele din Algeria, dar și dezbinarea din societatea franceză l-au propulsat pe generalul de Gaulle în fruntea statului. Ales președinte în 1958, de Gaulle a propus o nouă Constituție, aprobată la referendumul din 28 septembrie 1958, instituind Republica a V-a. Constituția a limitat drepturile Parlamentului, dar a extins drepturile președintelui, ales pe 7 ani, care devenea șeful statului și comandantul armatei. Generalul de Gaulle a utilizat metode autoritare în politica internă, astfel că în 1968 s-a confruntat cu o criză provocată de limitarea drepturilor cetățenești. Respingerea planului de reforme prin referendumul din 27 aprilie 1969 a dus la demisia lui de Gaulle, înlocuit cu George Pompidou.

Începând cu 1974, Franța a trecut printr-o criză economică, peste care s-a suprapus una politică. Tentativa președintelui Valéry Giscard d'Estaing de a rezolva criza prin mecanisme liberale a condus la agravarea șomajului. În aceste condiții, în 1981 a fost ales primul președinte socialist – François Mitterand –, majoritatea parlamentară fiind formată tot din socialiști. S-a anunțat un vast program de reforme, neîndeplinirea căruia a fost sancționată prin câștigarea alegerilor din 1986 de partidele de dreapta și obligarea lui F. Mitterand să conlucreze cu acestea. Soluția „coabitării” a funcționat și în timpul președintelui Jacques Chirac, ales în 1995, care a condus Franța pe timpul a două mandate consecutive. În anul 2007, președinte a devenit Nicolas Sarkozy. În primii ani ai mandatului a promovat o politică rezervată față de migrație și față de extinderea UE și a criticat „acțiunile brutale ale Moscovei pe plan energetic”. În 2012 a pierdut alegerile în favoarea lui François Hollande. Din 2017, președinte al Franței este Emmanuel Macron.

Dezvoltarea social-economică. Trecerea la reconstrucție s-a realizat prin naționalizări în domeniul energiei, al gazului, electricității, cărbunelui, în cel al transporturilor feroviar și aerian, în domeniul financiar-bancar. Statului i-au fost transferate Banca Franței, uzina de automobile Renault și cea de camioane Berliet. Franța a primit credite de la BIRD și FMI, apoi ajutor prin Planul Marshall – 1 584 mil. dolari. Jean Monnet, în 1947, a inițiat un plan de modernizare, cu accent pe 6 sectoare: electricitate, cărbune, oțel, ciment, transporturi, material agricol. În 1950 reconstrucția era practic încheiată, economia înregistrând valorile din 1938. În următorii ani, politicile economice s-au axat pe modernizarea tehnologică. O atenție deosebită s-a acordat minelor de cărbune, uzinelor metalurgice, transporturilor, producerii electricității, uzinelor constructoare de avioane, centralelor atomoelectrice, tehnologiilor cosmice și construcției de

Charles de Gaulle (1890–1970), președintele Republicii a V-a Franceze, general și politician

Utilizează diferite surse și elaborează o prezentare PPT despre de Gaulles.

rachete. În agricultură, s-au consolidat cooperativele agricole sub forma fermelor, susținute de stat și de industria alimentară. François Mitterand a efectuat noi naționalizări, care urmau să asigure stabilitatea și securitatea economică în ramuri strategice; a scurtat săptămâna de lucru la 39 de ore. Către 1990 producția industrială a Franței a crescut de 5,5 ori față de cea a anului 1948. În economia franceză a dominat industria grea. Succesele economice au avut un impact social evident prin creșterea nivelului de trai al populației, deși rata șomajului era de circa 10%, și stimularea urbanizării – de la 53 % în 1946 la 90 % în 1998.

Unul dintre factorii creșterii economice a țării a fost procesul de integrare economică, în care Franța juca rolul de lider, realizat prin *Tratatul de creare a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului* (CECO) în 1951, *Tratatul Comunității Europene a Energiei Atomice* (EURATOM) și *Tratatul Comunității Economice Europene* (CEE) (Piața Comună) din 25 martie 1957.

Politica externă. Franța a fost membră fondatoare a NATO (1949). A fost implicată în *Războiul din Indochina* și în *Războiul din Algeria* (1954–1962), în 1962 recunoscând independența Republicii Democratice și Populare Algeriene. În 1956 a recunoscut independența Marocului și a Tunisiei. Un pas important a fost ieșirea Franței din blocul NATO, în februarie 1966, și scoaterea bazelor americane de pe teritoriul țării. Președintele francez Ch. de Gaulle a condamnat intervenția americană în Vietnam, a optat pentru revizuirea atitudinii față de URSS și alte state socialiste. De Gaulle s-a opus extinderii CEE și adimiterii Marii Britanii, Irlandei, Danemarcei și Norvegiei. Franța a acceptat intrarea Marii Britanii în CEE abia în 1973. A avut relații de cooperare cu RFG, ca parteneri fondatori ai Comunității Europene (CE), și a continuat aceste relații și după 1990 cu Germania unită. Franța a devenit o forță conducătoare în UE, alături de Germania.

Marea Britanie

Politica internă. În alegerile parlamentare din 1945 au câștigat laburiștii, care au prezentat un program de reforme social-economice numit „cu fața spre viitor”, obținând 2/3 în Camera Comunelor. După desemnarea lui C. Atlee ca prim-ministru, Marea Britanie a parcurs o perioadă de transformări în plan politic și economic, denumită „revoluția silențioasă”. În octombrie 1951, conservatorii, în frunte cu W. Churchill, au preluat puterea, păstrând-o 13 ani (1951–1964). Ei au promovat ideea creării „statului bunăstării generale”. În 1964 laburiștii au ajuns din nou la putere și au realizat un vast program: au reorganizat armata, au restructurat administrația locală, au renaționalizat siderurgia în 1966–1967 etc., însă absența marilor reforme structurale, eșecul adimiterii în Piața Comună în 1967, persistența dificultăților economico-sociale, precum creșterea șomajului, au dus la pierderea alegerilor din 1970. Noul Guvern conservator a obținut intrarea Marii Britanii în Piața Comună. Reveniți la putere în februarie 1974, într-un context de gravă criză socială, laburiștii au stabilit cu sindicatele o politică de „contract social” asupra prețurilor și salariilor, însă criza economică și nemulțumirea oamenilor au dus la victoria conservatorilor în alegerile din 1979 cu 43,9 % din voturi. Prin șeful partidului și prim-ministrul Margaret Thatcher, conservatorii au impus un program neoliberal.

Eșecul în alegerile pentru Parlamentul European (iunie 1989) a dus la demisia premierului Thatcher. Noul Cabinet, condus de John Major, a continuat, în linii mari, politica Guvernului Thatcher în plan economic (privatizarea căilor ferate, a serviciilor poștale și a mineritului) și în plan extern, câștigând și alegerile din aprilie 1992. Au urmat Tony Blair, primul premier care a câștigat trei mandate, James Gordon Brown (Partidul Liberal), David Cameron, Theresa May, Boris Johnson, Elisabeth Truss (toți membri ai Partidul Conservator). Din 2022 Guvernul britanic este condus de Rishi Sunak.

Dezvoltarea social-economică. Marea Britanie a beneficiat de cel mai mare ajutor în cadrul Planului Marshall: 3,176 miliarde de dolari. După 1945 au fost naționalizate Banca Angliei și industria minieră (1946), transporturile și telecomunicațiile (1946–1947), gazul și electricitatea (1947–1948), siderurgia (1949). Statul englez controla un număr mare de sectoare-cheie ale economiei. În anii 1945–1948, Guvernul C. Atlee a lansat modelul *statului bunăstării generale*. A pus în practică un program de reforme sociale, printre care organizarea de asigurări sociale (1946), asigurarea gratuită integrală a îngrijirilor medicale. A lansat un program de construcții a locuințelor și de amenajare a teritoriului etc. Guvernul laburist, în frunte cu Harold Wilson, a mizat pe potențialul tehnico-științific, elaborând un plan național pentru cinci ani, care prevedea modernizarea industriei, însă s-a confruntat cu o gravă criză financiară, care i-a redus eforturile. A aplicat suprataxe pe importuri, o politică deflaționistă, care au frânat dezvoltarea economică și au nemulțumit sindicatele. În noiembrie 1967 lira sterlină s-a devalorizat cu 14,3 %. În 1972, cota Marii Britanii în comerțul mondial era de 5,9 %, față de 11 % în 1948.

Succese importante au fost înregistrate prin aplicarea politicii de modernizare a lui M. Thatcher, care accepta totodată o rată mare a șomajului. Prim-ministrul a reușit să înfrângă rezistența minerilor revoltați. În lupta cu deficitul bugetar a folosit măsuri nepopulare: reducerea subvențiilor întreprinderilor de stat, restructurare industrială (privatizări, închiderea de întreprinderi nerentabile și mine) și atitudine fermă față de sindicate, reducerea impozitelor directe pe venit și creșterea impozitelor indirecte. M. Thatcher a susținut retragerea pe scară largă a statului din economie, îndeosebi reducerea cheltuielilor publice, reducerea cheltuielilor sociale (educație și locuințe). Pentru a controla cheltuielile din sfera educației, a fost întemeiată Agenția consolidată școlară. A încurajat proprietatea asupra locuințelor, construirea unor spații de detenție speciale pentru infractorii tineri și a optat pentru reintroducerea pedepsei cu moartea.

Deși a profitat din plin de Piața comună și de calitatea de membru al UE, Marea Britanie a decis să rămână în afara Spațiului Schengen, zonă care oferă posibilitatea liberei circulații, dar și în afara spațiului monetar al zonei euro. Marea Britanie nu a renunțat la lira sterlină. A inițiat Brexitul și în 2020 a părăsit UE.

Politica externă. Marea Britanie a devenit partenerul principal al SUA în Europa. Este membru fondator al NATO. Cu statele europene relațiile erau mai distante, în special cu Franța. Margaret Thatcher a avut un rol important în reglementarea problemei rhodesiene, ce a dus la întemeierea statului independent Zimbabwe în aprilie 1980. A răspuns prin forță ocupării insulelor Malvine (Folkland) de către armata argentiniană, pe 2 aprilie 1982. Victoria militară a Regatului Unit, după două luni și jumătate de război ultramodern, a sporit popularitatea premierului M. Thatcher. Față de URSS guvernele britanice au avut o atitudine moderată.

PORTRET ISTORIC

Margaret Thatcher

(1925–2013), om politic englez, prim-ministru al Regatului Unit (1979–1990) din partea Partidului Conservator, al cărui lider era din 1975, prima femeie aleasă prim-ministru. A implementat o politică economico-socială dură, fiind sprănumită „Doamna de fier”. A dus o politică externă activă.

- **Apreciază prin două argumente rolul politic al lui Margaret Thatcher.**

Laboratorul competențelor

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Avionul Concorde, simbolul succesului economic francez

- În baza textului lecției și a surselor suplimentare, explică factorii succesului economic francez.

ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Toate guvernele britanice postbelice au fost obligate să țină seama de opinia publică. În cadrul sistemului politic britanic influența opiniei publice era indirectă. Niciodată nu s-a făcut un referendum pentru a cere părerea opiniei publice în privința politicii externe (sau interne). Opinia publică era totuși testată cu ocazia alegerilor parțiale, generale și tot mai des prin sondajele de opinie. Politicienii erau conștienți de faptul că anumite lucruri vor fi sau nu vor fi tolerate de opinia publică britanică.”

Alan Farmer, *Marea Britanie: Politica externă și colonială, 1939–1964*. București: Editura ALL, 1997

- Identifică două probleme interne de care erau preocupați britanicii.
- Determină un factor important al stabilității politice în Marea Britanie. Compară acest factor cu funcționarea aceluiași factor din Republica Moldova.

INTERPRETAREA INDICATORILOR

SUA în perioada reaganomicii

Anul	Rata creșterii economice, %	Rata șomajului, %
1983	4,6	8,3
1984	7,2	7,3
1985	4,2	7
1986	3,5	6,6
1987	3,5	5,7
1988	4,2	5,3

- În baza tabelului, stabilește rata de creștere economică în SUA.
- Formulează o concluzie cu referire la evoluția ratei șomajului în SUA în perioada reaganomicii.

28. RFG, Italia, Japonia în perioada postbelică

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște evoluția RFG, a Italiei și a Japoniei în perioada postbelică și vei înțelege ce este un miracol economic.

IDEEA PRINCIPALĂ

Germania a fost scindată în două state cu sisteme politice diferite: democratic în Vest și socialist în Est. În perioada postbelică RFG a fost un exemplu de trecere de la totalitarism la democrație și de creștere economică deosebită. Italia, constituită în republică democratică, a dispus de un sistem politic multipartidist și a cunoscut un miracol economic. Japonia, după o perioadă de ocupație americană, în urma aplicării reformelor a cunoscut o dezvoltare economică efervescentă.

VOCABULAR

Bundesrat – organ constituțional legislativ federal în Germania, prin care landurile participă activ la emiterea de legi și la administrarea federației (*Bund*).

Centrism – menținerea echilibrului între partidele de stânga și cele de dreapta.

Miracol economic – perioadă de dezvoltare excepțională într-o perioadă scurtă.

Sector: *primar* – agricultură, *secundar* – industrie, *terțiar* – servicii.

PORTRET ISTORIC

Helmut Kohl (n. 1930), politician creștin-democrat german, cancelar al RFG din 1982 până în 1998. European convins, a reînnotat legăturile preferențiale cu Franța. După căderea regimului comunist în RDG, a realizat procesul de unificare a celor două Germanii și în 1990 a devenit primul cancelar al Germaniei unite.

● **Apreciază prin două argumente importanța personalității în istorie.**

OPINII

„Trebuie să fim permanent conștienți de faptul că Germania și poporul german nu sunt încă liberi, că nu stă în același rând pe picior de egalitate cu alte popoare libere, că el [poporul german – n.n.], și acest lucru este deosebit de dureros pentru noi, este divizat în două părți [...]”

Din declarația cancelarului federal Konrad Adenauer, 20 septembrie 1949

- **Describe contextul istoric în care a fost expusă această opinie.**
- **Explică argumentat opinia cancelarului.**

RFG

Evoluția vieții politice. La 1 ianuarie 1947, zonele de ocupație engleză și americană au fost unite (Bizonia), la 3 iunie adăugându-se cea franceză (Trizonia). Blocada Berlinului Occidental, instituită de sovietici (23 iunie 1948–12 mai 1949), a accelerat ruperea Germaniei în două state. La 8 mai 1949 a fost votată Constituția ce instituia Republica Federală Germană, reunind 10 landuri, fiecare cu Parlamentul și Guvernul său, dispunând de o largă autonomie în administrare și conducere. Puterea legislativă era deținută de două adunări: Bundesratul și Bundestagul. În august 1949 a fost ales primul Bundestag, care a desemnat primul cancelar – Konrad Adenauer (1949–1963), urmat de L. Erhard (1963–1966). Pentru a ieși din criză, Partidul Creștin-Democrat a format un Cabinet de coaliție cu socialiștii, care s-a menținut până în 1969. La alegerile din 1969 socialiștii au format Guvernul împreună cu liberalii, care au acces pentru prima dată la putere. Guvernul social-democrat al lui Helmut Schmidt, care i-a succedat lui W. Brandt în mai 1974, a reușit să depășească criza printr-o politică bugetară favorabilă relansării investițiilor și consumului. Liderul coaliției liberalilor și creștin-democraților, Helmut Kohl, a inaugurat în 1982 o perioadă de guvernare în care Germania s-a impus prin dinamism economic și printr-un rol foarte activ în relațiile Est-Vest și în gestionarea crizei din Europa de Sud-Est în 1989–1990. Căderea Zidului Berlinului și prăbușirea

RDG au permis cancelarului H. Kohl să pună în aplicare planul de unificare a Germaniei. De la 1 iulie 1990 a intrat în vigoare uniunea economică și monetară a celor două Germanii, iar la 3 octombrie 1990, în ședința solemnă a Bundestagului, s-a proclamat Unirea Germaniei. În decembrie 1990, primele alegeri legislative ale Germaniei reunificate au fost un adevărat triumf pentru coaliția lui Helmut Kohl. Germania unificată a devenit un lider de necontestat al Uniunii Europene. Angela Merkel, prima femeie cancelar din istoria RFG, aleasă în această funcție la 22 noiembrie 2005, a condus țara până în 2021. Din 2021, cancelar este Olaf Scholz.

Miracolul economic german. Începând cu 1956 Germania intra în era prosperității. Modelul economic german a fost numit „economia socială de piață”: statul nu se implică direct în reglementarea relațiilor economice, dar instituie formele și regulile conform cărora acționează subiecții economici și asigură bunăstarea tuturor categoriilor sociale. La dezvoltarea economică au contribuit promovarea liberei concurențe, investirea în dezvoltarea tehnologică, în forța de muncă calificată, în educație și cercetare, disciplina de muncă, sistemul de participare a salariaților la împărțirea beneficiilor întreprinderilor. Un rol important a avut ajutorul acordat prin Planul Marshall: 3,6 miliarde de dolari pentru utilaje moderne. În 1948 a fost înfăptuită reforma monetară, iar în 1950 au fost anulate cartelele alimentare. În anii '50–'70 Germania a cunoscut un adevărat „miracol economic”. În RFG s-a realizat modernizarea industrială. S-au dezvoltat industria constructoare de mașini, metalurgia, industria ușoară, electronica etc. În primele decenii postbelice, ritmul creșterii industriale era de 8,5% anual. În 1973 volumul producției industriale s-a mărit de 4,5 ori față de 1951. În câmpul muncii a fost antrenată, practic, întreaga populație a țării. Drept rezultat au încetat grevele, a crescut nivelul de trai, venitul populației fiind de 3 ori mai mare în 1963 față de 1949. Cota Germaniei în exporturile mondiale, de la 1,4% în 1948, a ajuns la 11,2% în 1972. Moneda națională – Deutsche Mark – s-a impus ca una dintre valutele esențiale ale Sistemului Monetar Internațional. Grație unei creșteri pronunțate și prelungite (o criză a afectat economia germană doar în 1966–1967), economia Germaniei a devenit una dintre primele din lume.

Politica externă. La 9 iulie 1950, guvernele american, englez și francez au notificat guvernului RFG încetarea stării de război cu Germania. La 26 mai 1952, la Bonn, a fost semnat *Tratatul General*, prin care guvernului german i-a fost remisă suveranitatea teritorială. În 1954 Germania a fost invitată să adere la NATO. În 1955 a stabilit relații diplomatice cu URSS. RFG a fost membru fondator al CECO (1951), al CEE, al CEA (1957) și al Uniunii Europene (conform Tratatului de la Maastricht, 1992). Relațiile dintre cele două state germane au reprezentat una dintre cele mai dificile probleme. Willy Brandt s-a remarcat prin lansarea politicii de deschidere spre Est (Ostpolitik) și normalizarea relațiilor cu RDG (1972), urmărind conceptul „două state – o singură națiune germană”. *Tratatul de la Moscova* din august 1970, *Tratatul de la Varșovia* din decembrie 1970, *Acordul celor patru puteri în privința Berlinului* din septembrie 1971 ș.a. au contribuit la stabilizarea relațiilor dintre cele două state germane. În septembrie 1973, RDG și RFG au devenit state membre ale ONU, iar în 1974 au făcut schimb de reprezentanți permanenți. În 1987, liderul RDG, Erich Honecker, a făcut o vizită oficială în RFG. La 12 septembrie 1990, la Moscova, reprezentanții URSS, SUA, ai Marii Britanii, Franței și RFG au semnat *Tratatul privind reglementarea definitivă cu privire la Germania*. Germania este unul dintre cei mai importanți susținători ai lărgirii NATO și UE.

ITALIA

Politica internă. După cel de-al Doilea Război Mondial, în prezența forțelor militare anglo-americane, italienii au început să restabilească regimul democratic. La 2 iunie 1946, la referendumul privind forma de guvernare a Italiei, la care au participat pentru prima dată și femeile, s-a votat pentru Republică. În paralel s-au desfășurat alegeri pentru Adunarea Constituantă. Conform Constituției adoptate în 1947, Italia devine o republică parlamentară. Șeful statului este un președinte ales pe 7 ani de către cele două camere ale

ANALIZA INDICATORILOR

Creșterea PIB în RFG

Anul	Miliarde mărci	Index, %
1950	98,1	100
1960	302,3	308
1970	682,8	696

- Formulează o concluzie despre dezvoltarea economică a RFG.

Simbol al miracolului economic

- Studiază timbrul poștal și numește evenimentul reprezentat. Argumentează.

STUDIU DE CAZ

Campania „Mâini curate”

A început în februarie 1992, dezvăluind corupția masivă în cele mai înalte eșaloane ale puterii. În listele de investigare au intrat peste 20 de mii de persoane, inclusiv prim-miniștri, miniștri, parlamentari, lideri ai partidelor politice. În 1992–1994 au fost arestate sub acuzația de luare de mită mai mult de 2000 de persoane, printre care foștii prim-miniștri G. Andreotti, B. Craxi, deputați și senatori. Acest proces răsunător a șocat societatea italiană și a dus la diminuarea drastică a influenței politice a partidelor formate după al Doilea Război Mondial. Din cauza sistemului judecătoresc în trei trepte, *Campania „Mâini curate”* nu a avut rezultatele scontate, rămânând doar trei inculpați. Anchetatorii au fost înlăturați.

- Identifică o problemă cu care se confrunta societatea italiană.
- Compară situația din Italia din anii '90 cu cea actuală din Republica Moldova în problema corupției.

Parlamentului: Camera Deputaților și Senatul. Ambele camere sunt alese prin reprezentare proporțională a cetățenilor. Constituția declară și garantează drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

La alegerile parlamentare din 1948 a câștigat Partidul Creștin-Democrat (PCD), care a obținut 48% din voturi. Comuniștii și socialiștii au constituit un bloc de opoziție de stânga. Guvernul a fost format de liderul creștin-democrat Alcide de Gasperi. Începând cu anii 1947–1948, pentru mai multe decenii, s-a păstrat rolul dominant al PCD, cursul politic al căruia a fost caracterizat ca „centrism”. În 1960 Guvernul Tambroni a constituit o alianță între PCD și Partidul Socialist Italian (PSI), care a venit cu un program de reforme (naționalizarea centralelor electrice, planificarea economică, reforma agrară, reforma învățământului, a sistemului de pensii, introducerea autonomiei locale), ce a transformat societatea italiană, stimulând progresul social-economic. La mijlocul anilor '70 PCD a intrat în criză. La alegerile din 1976 PCD a primit 35% din voturi, Partidul Comuniștilor (PCI) – 34%. În iunie 1977, prima dată după 30 de ani, a fost semnat un acord între șase partide (PCI, PSI, PCD, Partidul Social-Democrat, cel Republican și cel Liberal), care prevedea un program comun de guvernare. În 1978 încercarea de a rezolva criza politică din țară a fost întreruptă de acțiunea teroristă a grupării „Brigăzile Roșii”, care l-au răpit și ucis pe Aldo Moro, liderul neformal al coaliției. Criza guvernamentală s-a încheiat cu demisia Guvernului și trecerea PCI în opoziție. În 1981, Guvernul a fost format de liderul republicanilor, Spadolini, iar în 1983, în fruntea Cabinetului de Miniștri a venit B. Craxi, lider al PSI. Alegerile parlamentare din 1992 au arătat declinul partidelor PCI, PSI, PCD. La alegerile parlamentare anticipate (1994) au prevalat grupuri politice noi: „Forza Italia”, sub conducerea milionarului Silvio Berlusconi, „Liga Nordului”, sub conducerea federalistului U. Bossi, „Alianța Națională” – uniune a neofasciștilor și a forțelor naționaliste de dreapta. Aceste partide au creat blocul „Polul Libertății”. Din 2022 prim-ministru al Italiei este Giorgia Meloni, reprezentanta Partidului Conservatorilor.

Dezvoltarea social-economică. Italia a beneficiat de asistență în cadrul Planului Marshall primind 1,474 miliarde de dolari. În anii '50–'60 ai sec. XX, ritmul dezvoltării economice s-a accelerat. Creșterea, denumită „miracolul economic italian”, s-a datorat activității oamenilor de afaceri, muncitorilor, guvernelor, rezervei mari de forță de muncă liberă și ieftină și politici comerciale liberale. Sudul, cu agricultura sa arhaică, cu peste 40% din forța de muncă activă, era o sursă de forță de muncă pentru Nordul industrializat. Implementarea tehnologiilor avansate a dus la creșterea productivității muncii. Guvernele italiene au recurs la cumpărarea brevetelor și licențelor din țările înalt industrializate, fiind efectuată o restructurare profundă a economiei. O contribuție mare au avut întreprinderile mici și mijlocii care produceau încălțăminte, tricotaje, haine, preparate alimentare. Între 1950 și 1970 PIB-ul a crescut, anual, cu 6%, iar între 1970 și 2004 – cu 2%. PIB-ul a constituit 2,3% agricultură, 29% – industrie și

69% – sectorul terțiar. Din 1951 până în 1961 volumul producției industriale a crescut cu 87%. Bunurile de larg consum erau accesibile cetățenilor cu venituri medii.

Economia italiană se caracterizează prin specializarea regiunilor. În Italia de nord-vest (în jurul orașelor Milano, Genova, Torino) s-a concentrat industria grea și de producere a tehnologiilor avansate (producția

de automobile, uzine chimice, de calculatoare, avioane etc). Zona nord-estică și centrală a Italiei (Toscana, Emilia-Romagna, Veneția) s-a specializat în ramurile tradiționale italiene (ceramica, industria textilă, industria pielăriei și încălțăminte). Sudul Italiei (de la Sicilia la Napoli) era o regiune slab industrializată și cu probleme în ocuparea forței de muncă. Politica economică din anii '90 a pus accent pe dezvoltarea sectorului privat, inițiindu-se un program masiv de privatizare a firmelor și băncilor de stat.

Relațiile externe. La 2 februarie 1948, Italia a încheiat cu SUA un *Tratat de prietenie, comerț și navigație*. Italia a aderat la NATO la 4 aprilie 1949. A semnat *Tratatul de înființare a CECO*, *Tratatul EURATOM* și *Tratatul CEE* (Piața Comună), este semnatară a *Tratatului de la Maastricht* în 1992, fiind parte a UE.

JAPONIA

Evoluția vieții politice. În perioada 1945–1952, Japonia s-a aflat sub ocupația americană, iar Guvernul japonez se subordona direct autorității Comandantului Suprem al Puterilor Aliate, generalul D. MacArthur. În 1947 a fost adoptată Constituția, conform căreia Japonia era o monarhie constituțională, în care împăratul simboliza unitatea națiunii japoneze, însă era lipsit de împuterniciri reale. Până în 1989 capul statului a fost împăratul Hirohito. Odată cu decesul lui a încetat *Epoca Shova* – Pace și Justiție. Din 1989 împărat este Akihito, inaugurând *Epoca Heisei* – Pace și Înțelegere. Organul suprem este parlamentul bicameral – *Dieta Japoniei*, constituită din *Camera reprezentanților* și *Camera Consilierilor*. Puterea executivă – *Guvernul* – răspunde în fața Dietei. Toți membrii Cabinetului trebuiau să fie civili. Puterea judecătorească era declarată independentă. Votul era universal și secret. Au fost garantate drepturile fundamentale ale omului și se renunța la război ca un instrument al politicii naționale. Prin art. 47 a Constituției, Japonia se angaja să nu dețină, să nu producă și să nu importe arma nucleară. Japonia avea dreptul să posede doar „forțe de autoapărare”. Au fost promovate reforma educațională și cea agrară, 50 % din pământuri fiind distribuite micilor producători. Au apărut partide politice democratice și sindicate muncitorești, s-au format coaliții de guvernare. În noiembrie 1955, Partidul Liberal și Partidul Democrat Japonez s-au unit, formând Partidul Democrat Liberal (PDL), ce a condus țara între 1955 și 2009, cu excepția unui guvern de coaliție în 1993.

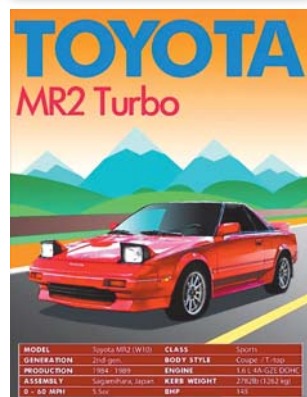
Printre cei mai cunoscuți prim-miniștrii ai perioadei se numără Yoshida (1946–1954), care a optat pentru păstrarea valorilor tradiționale japoneze, dezvoltarea Japoniei în baza economiei de piață și a alianței cu SUA. Tanaka Kakuei (1972–1974) a lansat, în 1972, „Planul de reconstrucție a insulelor japoneze”, care prevedea strămutarea centrului industrial din regiunile orașelor Tokyo și Osaka, suprapopulate și poluate, spre periferii, legate între ele de o rețea de autostrăzi, căi ferate etc., însă ulterior a fost implicat în scandaluri de corupție și condamnat. Din 2021 prim-ministrul Japoniei e Fumio Kishida, PDL.

Evoluția economică. Situația după război era critică: infrastructura, industria și orașele japoneze au fost distruse în proporții dezastruoase (Hiroshima și Nagasaki – 100 %, Nagoya – 75 %, Osaka – 70 %, Tokyo – 60 %). Agricultură era afectată și incapabilă de a hrăni fluxul de peste 7 mil. de japonezi refugiați din teritoriile pierdute în urma capitulării. O serie de factori interni și externi au reușit să refacă Japonia: suspendarea plății despăgubirilor de război de către SUA; ajutorul acordat de SUA; nivelul scăzut al cheltuielilor militare; marile întreprinderi, grupate în carteluri, s-au reconstituit rapid; munca și economisirea, însoțite de o puternică disciplină. Era asigurat un suport social considerabil muncitorilor: salarii și pensii decente, inclusiv în cazul accidentării, asigurare medicală etc. Rata de creștere economică anuală, de la 8,6 % în 1951–1955, a ajuns la peste 9,1 % în 1955–1960. Rata șomajului a constituit circa 3 %. Economia japoneză s-a orientat spre sectorul industrial – 25,5 % și al serviciilor – 57,3 %. Agricultură ocupă 17,5 %. Din 1970, Japonia a devenit a treia putere economică mondială, fiind evident „miracolul economic japonez”. Cheia succeselor în diver-

Akihito, împăratul Japoniei

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

- Identifică simbolurile miracolului economic nipon.
- Formulează două cauze și două consecințe ale miracolului economic.
- Enumeră câteva electrocasnice sau electronice de producție japoneză pe care le utilizăm în viața cotidiană.

se domenii ale industriei de vârf (electrotehnică, telecomunicații, biotehnologie, robotică) a fost folosirea pe scară largă a tehnologiilor și investițiile masive ale Guvernului în cercetare și învățământ. Companiile japoneze au fost primele care s-au adaptat și care au comercializat tehnologii din alte țări, remarcându-se în acest sens Sony, Toyota, Nissan. Japonia are o *industrie complexă*: industria ușoară (textile), siderurgică, navală, a automobilelor (2 000 de unități în 1950 și circa 10 mil. în 1980), a motocicletelor, a produselor electronice și electrotehnice, chimice – inclusiv farmaceutica. Japonia ocupă primul loc în lume în ceea ce privește producția de oțel, industria de construcție a navelor oceanice și a autoturismelor și locul doi în industria de prelucrare a petrolului. În *agricultura* puternic mecanizată, chimizată și subvenționată de către stat, erau antrenate 5% din populație. *Căile de comunicații* au fost modernizate și diversificate. Rețeaua feroviară, deservită de trenuri de mare viteză (Hikari, peste 200 km/h), leagă insulele japoneze prin poduri și tunele (tunelul Seikan, lung de 54 km, între insulele Honshu și Hokkaido). Porturile japoneze sunt printre cele mai mari din lume: Kobe, Chiba, Nagoya, Yokohama, Osaka, Kitakyushu, Kawasaki, fiecare cu peste 100 mil. tone/an. În luna martie 2011 Japonia a fost zguduită de un cutremur dezastruos, fiind afectate și reactoarele nucleare de la Centrala atomică de la Fukushima. Acest dezastru a determinat Guvernul japonez să se orienteze spre alte surse de energie.

Politica externă. Ocupația a luat sfârșit în aprilie 1952, prin implementarea *Tratatului de pace din San Francisco* (septembrie 1951). În 1951 a fost semnat *Tratatul de securitate cu SUA*. Japonia a restabilit relațiile diplomatice cu restul lumii prin semnarea de tratate de pace: cu India (1952), Birma (1954), URSS (1956), Coreea (1965) și China (1972 și 1978). În 1956 Japonia a aderat la ONU. În 1953 Japoniei i-au fost returnate insulele Amami, în 1963 – insulele Ogasawara (Bonin), iar în 1972 – Okinawa. Odată cu încheierea războiului rece și datorită creșterii independenței economice în anii '90, relațiile regionale s-au îmbunătățit.

Laboratorul competențelor

COMPARAREA SURSELOR PRIMARE

S1. „Articolul 1. Italia este o republică democratică, fundamentată pe muncă. Suveranitatea aparține poporului, care o exercită sub formele și în limitele prevăzute de Constituție.

Articolul 11. Italia repudiază războiul ca instrument de lezare a libertății celorlalte popoare și ca mijloc de soluționare a controverselor internaționale; ea consimte să accepte limitările de suveranitate necesare unui sistem, care să asigure pacea și dreptatea între națiuni; ea sprijină și favorizează organizațiile internaționale care vizează acest scop.”

Din *Constituția Republicii Italiene*

S2. „Articolul 1. Împăratul este simbolul statului japonez și al unității poporului japonez, iar acest statut se bazează pe voința unanimă a poporului japonez, care este deținătorul suveranității.

Articolul 9.1. Poporul japonez aspiră cu sinceritate la o pace internațională care să aibă la temelie dreptatea și ordinea, renunță pentru totdeauna la război ca atribut al suveranității naționale și la folosirea forței sau la amenințarea cu recurgerea la forțele armate ca mijloc de soluționare a conflictelor internaționale.”

Din *Constituția Japoniei*

- Identifică din articolele 1 ale Constituțiilor forma de guvernare în fiecare stat.
- Compară art. 11 al Constituției Republicii Italiene cu art. 9.1 al Constituției Japoniei. Identifică principala problemă abordată. Explică introducerea acestor articole pentru fiecare țară aparte.

COMPARAREA INDICATORILOR

Producția anuală de automobile (mii unități)

Stat/ani	1951	1963	1975	1990	1996
Franța	446	1 736	2 861	3 768	3 591
RFG	374	2 668	3 186	5 163	4 843
Japonia	39	1 284	6 942	13 486	10 346
Italia	147	1 181	1 459	2 120	1 545
SUA	6 700	9 109	8 987	9 780	11 799

- Demonstrează că Japonia, RFG și Italia au cunoscut un miracol economic.
- Compară datele privind producția automobilelor în diverse țări și formulează o concluzie.

APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR

Cheltuieli sociale ale RFG în 1950–1970 (miliarde mărci)

Anii	1950	1955	1960	1965	1970
Asigurarea pentru pensie	3 898	7 748	18 259	28 978	47 330
Asigurarea în caz de boală și maternitate	2 521	4 685	9 621	15 926	23 447
Asigurarea șomerului	1 871	1 811	1 070	1 395	2 771
Indemnizația pentru îngrijirea copilului	—	463	916	2 820	2 995
Ajutor social	962	1 288	1 620	2 495	3 710
Sănătate publică	123	218	342	667	883
Pensii	2 479	5 094	6 859	10 410	15 500

- Demonstrează, în baza tabelului, că în Germania dezvoltarea economică era susținută de un program social eficient.

29. Uniunea Sovietică în perioada postbelică

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște particularitățile evoluției URSS în perioada postbelică, vei putea aprecia realitățile vieții într-un sistem totalitar și vei putea analiza cauzele destrămării URSS.

IDEEA PRINCIPALĂ

În perioada postbelică, în contextul războiului rece, URSS s-a preocupat mai mult de consolidarea poziției internaționale decât de satisfacerea nevoilor populației. O revigorare ușoară din perioada dezghețului hrușciovist a fost urmată de stagnare. „Perestroika” a culminat cu destrămarea URSS.

VOCABULAR

Socialism – sistem de organizare socială în care proprietatea privată și diviziunea veniturilor sunt supuse controlului societății.

Puci – lovitură de stat violentă, provocată de un grup de complotiști nesușinuți de mase.

Nouă gândire politică – concept propus de M. Gorbaciov, care prevedea că statul sovietic trebuia să-și revizuiască obiectivele în domeniul politicii externe, care nu trebuie dusă prin prisma factorului ideologic.

Disident – persoană care nu este de acord cu un regim politic aflat la putere.

Gerontocrație – sistem de guvernare în care puterea politică sau conducerea aparține bătrânilor.

SPAȚIUL ISTORIC

● Numește republicile unionale.

PORTRET ISTORIC

Mihail Gorbaciov (1931–2022), secretar general al PC al URSS din 1985, a inițiat *perestroika* și *glasnost*. A fost primul și ultimul președinte al URSS. Încercările sale de reformă au dus la încheierea războiului rece, la încetarea monopolului politic al PC al URSS și la prăbușirea Uniunii Sovietice. În 1990 a primit Premiul Nobel pentru Pace.

● Apreciază rolul personalității.

Regimul stalinist postbelic
(1945–1953)

Epoca stagnării brejneviste
(1964–1982)

Politica reformatoare gorbaciovistă
(1985–1991)

Dezghețul hrușciovist
(1953–1964)

Gerontocrația
(1982–1985)

N. Hrușciov, Congresul XX al PCUS,
25 februarie 1956

DOCUMENTAR

„[...] Multe fapte din perioada interbelică au arătat cu claritate că Hitler urma să înceapă un război împotriva statului sovietic. [...] În ciuda acestor avertismente, nu au fost luate măsurile necesare pentru a pregăti țara pentru apărare și pentru a nu fi surprinsă. [...] Dacă industria noastră ar fi fost mobilizată eficient și la timp pentru a aproviziona armata cu materialul necesar, pierderile ar fi fost cu mult mai mici. Consecințe foarte grave [...] a avut anihilarea de către Stalin a multor comandanți militari și militanți politici, între 1937 și 1941, din cauza suspiciunii sale și prin acuzații scandaloase...”

Extras din *discursul lui Nikita Hrușciov la Congresul al XX-lea al PCUS, 1956*

- **Formulează o concluzie cu referire la importanța discursului.**

Viața politică. *Regimul stalinist (1945–1953).* Primii ani postbelici în URSS au fost marcați de colectivizare, foamete, teroare și deportări, organele centrale de partid fiind susținute de organele represive (NKVD, KGB). Victime ale aparatului represiv au devenit foștii prizonieri de război, considerați „trădători”, unele minorități naționale, acuzate de „colaboraționism” cu germanii, intelectualii, persoanele care s-au aflat fără voia lor pe teritoriul ocupat de germani, cele care se împotriveau politicilor de colectivizare etc. Popoare din Caucazul de Nord, tătarii din Crimeea, persoanele indezirabile de pe teritoriile nou anexate la URSS au fost deportate în Siberia și în Asia Mijlocie. Represiunile au cunoscut cote maxime în ultimii ani de viață ai lui Stalin.

După moartea lui Stalin, în 1953, prim-secretar al PCUS a fost ales Nikita Hrușciov. Represiunile au încetat și a început o perioadă de liberalizare a regimului totalitar, cunoscută drept „*perioadă de dezgheț*”. La Congresul al XX-lea al Partidului Comunist (februarie 1956), Hrușciov a prezentat un raport în care critica „cultul personalității lui Stalin”. Noul lider a promovat reforme în domeniul administrativ, economic, social (programul locativ, schimbarea statutului colhoznicilor, care au primit pașapoarte etc.), cultural, al educației (învățământul obligatoriu de opt ani, promovarea școlii serale etc.). Au fost adoptate decizii privind creșterea salariilor, legea despre pensii, politica de asigurare cu locuințe etc. Deși liberalizarea a fost limitată, au fost înregistrate importante realizări în mai multe domenii ale culturii: au apărut noi publicații, lucrări care încercau să spună adevărul despre societatea sovietică, printre ele remarcându-se romanul lui A. Soljenițîn *O zi din viața lui Ivan Denisovici* (1962). În octombrie 1964, Hrușciov a fost înlăturat din funcție de o grupare în frunte cu Leonid Brejnev, alcătuită din „vechea gardă stalinistă”, care era împotriva reformelor. În toate domeniile s-a revenit la unele practici și idei staliniste. *Epoca stagnării (1964–1982)* s-a manifestat prin întărirea sistemului administrativ de comandă, creșterea aparatului birocratic (nomenclatura s-a transformat într-o categorie privilegiată), economie supracentralizată și ineficientă. Au fost create condiții favorabile pentru dezvoltarea crimei organizate, de multe ori tolerată și sprijinită de nomenclatură. A scăzut nivelul de trai al populației. A fost interzisă orice manifestare de nesupunere. În această perioadă

s-a dezvoltat fenomenul disidenților. S-a practicat pe larg așa-numitul proces de reeducare a celor ce se opuneau regimului, în special prin internare forțată în spitalele de psihiatrie. La începutul anilor '80, întreaga societate sovietică se afla în pragul unui colaps.

Gerontocrația. După decesul lui Leonid Brejnev (10 noiembrie 1982), în funcția de secretar general al PCUS a fost ales Yuri Andropov, fost șef al KGB-ului, care a încercat să promoveze unele reforme, să lupte cu corupția și să introducă disciplina de muncă, dar aceste încercări n-au avut efect. La 9 februarie 1984 Andropov s-a stins din viață și i-a urmat, pentru scurt timp, Konstantin Cernenko (1984–1985).

Politica reformatoare a lui M. Gorbaciov. La 11 martie 1985, la Moscova s-a instalat o nouă conducere, în frunte cu Mihail Gorbaciov, care a promovat o politică de *restructurare – perestroika*, în toate domeniile, menită să revigoreze economia și societatea. În viziunea lui Gorbaciov, sistemul sovietic deviasese de la „teoria leninistă”. Gorbaciov a propus reducerea implicării directe a conducerii PC în guvernarea țării și creșterea autorității guvernelor locale. O componentă importantă a politicii de restructurare a fost *glasnost* – libertatea cuvântului, libertatea presei și lichidarea cenzurii, transparența decizională. Din teama de a nu-și pierde puterea și privilegiile, birocrăția economică s-a opus programului.

La 26 aprilie 1986, la Cernobîl a explodat un reactor nuclear. Tragical accident, ținut secret la început, a devenit punctul de plecare pentru *glasnost*. Important este că *glasnost* a determinat revigorarea mișcărilor naționale în republicile unionale. Deosebit de virulente au fost problema enclavei armene din Karabahul de Munte din Azerbaidjan, cea a tătarilor din Crimeea, relațiile dintre populația majoritară a republicilor unionale și minorități.

Dezintegrarea URSS. În 1990 s-a discutat problema semnării unui nou tratat unional, stabilindu-se organizarea unui referendum la 17 martie 1991. Referendumul unional a fost boicotat de mai multe republici sovietice, printre care Letonia, Lituania, Estonia, Georgia, Armenia și Moldova. În 1990–1991, republicile unionale, rând pe rând, și-au revendicat suveranitatea, apoi și-au declarat independența, primele fiind statele baltice. Republica Moldova și-a obținut independența la 27 august 1991.

La 21 august 1991, la Moscova, un grup de conservatori ce se opuneau reformelor a realizat un puci pentru a-l înlătura pe M. Gorbaciov. Puciul a eșuat, dar a întărit poziția lui Boris Elțîn, președintele Republicii Sovietice Socialiste Federative Ruse, în calitate de lider al forțelor reformatoare, și a șubrezit poziția lui Gorbaciov. La 8 decembrie 1991, în Belarus, în pădurea Belovej, președinții Rusiei, Ucrainei și Belarusului au declarat dizolvarea URSS și formarea Comunității Statelor Independente (CSI). La 21–22 decembrie, la Alma-Ata s-au semnat actele de constituire a CSI. La întâlnire nu au participat reprezentanții Estoniei, Letoniei, Lituaniei și Georgiei, care pledau pentru independență. În aceste condiții, la 25 decembrie 1991, Mihail Gorbaciov a demisionat din postul de președinte al URSS. La 31 decembrie 1991 URSS și-a încetat existența.

Evoluția economică. Pentru restabilirea economiei distruse de război s-au utilizat reparațiile plătite de Germania, Japonia, Ungaria și Finlanda, echipamentele pentru fabrici și mașinile-unelte demontate din Germania și aduse în URSS, munca prizonierilor de război și a deținuților din Gulag. Economia postbelică s-a bazat pe metode administrative de gestionare prin care Partidul Comunist a continuat să controleze viața economică. În 1946, din cauza foametei, s-au introdus cartelele pentru pâine. Al IV-lea cincinal (1946–1950) a pus accentul pe industria grea, pe producția de cărbune, electricitate, fier, oțel, cherestea, ciment, mașini agricole și camioane. Au fost construite și restaurate 6 200 de întreprinderi, precum Dneprogres, Zaporjstal, Uzina de tractoare din Minsk etc. S-a restabilit ziua de lucru de opt ore, s-au reluat concediile. În 1947 s-a realizat reforma monetară și s-au lichidat cartelele pentru produse alimentare și industriale. A continuat politica de colectivizare, care a fost însoțită de deportări. Se promova constituirea unor „*agrogoroda*” – orașe agricole, idee care s-a dovedit a fi nerealistă, dar autoritățile au comasat 250 000 de colhozuri în 100 000. În anii celui de-al V-lea cincinal (1951–1955) au continuat tendințele de dezvoltare predominantă a industriilor grele în detrimentul sferei de consum. Ca urmare, producția de bunuri de larg consum în perioada postbelică nu a satisfăcut nevoile populației, deși diversitatea (radio, aparate foto, motociclete etc.) și achiziționarea lor a crescut.

Perioada de dezgheț s-a caracterizat printr-un progres al științei, care a stimulat parțial creșterea economică. În 1953 a fost inițiată o campanie de desțelenire a pământurilor din Kazahstan, din regiunea Volgăi și din Siberia, care a fost eficientă doar în primii ani. Un mare accent era pus pe cultivarea porumbului. Din 1959 cincinalele au fost înlocuite cu planuri de șapte ani. Cu toate neajunsurile între 1946 și 1960, planificarea economică s-a dovedit o acțiune de succes: au fost reconstruite sau restaurate 14 270 de întreprinderi, a început să lucreze prima centrală nucleară din lume, s-au dat în exploatare canalul Volga-Don, metrourele din Leningrad și Kiev etc. Economia sovietică a devenit a doua după cea americană. URSS a devenit primul producător mondial de petrol, cărbune, fontă, ciment și oțel, avea un loc fruntaș la alte produse industriale.

Inscripții: „Perestroika – continuarea idealurilor lui octombrie; Accelerare, democratizare, glasnost. Poșta URSS (1988)”

- **Identifică și numește perioada elaborării timbrelor poștale.**
- **Enumeră principiile promovate prin perestroika.**

Simbolurile de stat ale URSS

Drapelul

Stema

- **Analizează simbolurile de stat ale URSS.**
- **Explică semnificația elementelor simbolurilor.**

Afiș propagandistic sovietic.

Inscripție: „Vom avea o roadă bogată de pe pământul desțelenit!”

● Comentează inscripția.

tar-industrial, bomba atomică fiind obținută în 1949. Din 1953, URSS deținea un nou tip de armă – bomba cu hidrogen. N. Hrușciov (1953–1964) și L. Brejnev (1964–1982) au realizat treptat importanța destinderii raporturilor internaționale, deși au fost și derapaje (construirea Zidului Berlinului în 1961, Criza rachetelor din Cuba din 1962 etc.). După intervenția trupelor OTV pentru a înăbuși Revoluția din Ungaria (1956), a urmat înăbușirea „Primăverii de la Praga” (1968). Implicarea sovietică în Războiul din Afganistan (1979–1989) a ilustrat încercarea lui Brejnev de a dobândi inițiativa în plan mondial. M. Gorbaciov, împreună cu ministrul de externe al URSS Eduard Șevarnadze, a reușit să revoluționeze politica externă sovietică, prin *noua gândire politică*, ce a dus la îmbunătățirea relațiilor cu Occidentul, căderea regimurilor comuniste și încetarea războiului rece.

Laboratorul competențelor

➔ ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Demonstrație în Chișinău contra referendumului unional, 1991

- Identifică evenimentul reprezentat.
- Explică esența evenimentului.

➔ ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Ultimul lider sovietic, Mihail Gorbaciov, a mărturisit că nu a luat în serios avertismențele americanilor cu privire la organizarea unui puci împotriva sa, în 1991, eveniment care a provocat căderea URSS. Într-un interviu, Gorbaciov a mărturisit că SUA i-au dezvăluit până și numele conspiratorilor, scrie «Le Parisien». [...] Susținuți de șeful KGB, Vladimir Kriutcikov, și ministrul Apărării, Dmitri Iazov, puciștii primiseră asigurări că președintele era «incapabil să-și asume funcțiile din motive de sănătate», așa că au proclamat starea de urgență timp de șase luni, reinstituirea cenzurii și au intrat cu tancurile în Moscova. Lovitura de stat a eșuat. . .”

Sursa: Ziare.com

- Identifică evenimentul. Numește o consecință a puciului.
- Demonstrează că relațiile dintre URSS și SUA s-au îmbunătățit.

➔ DIALOGUL LITERATURII CU ISTORIA

- Examinează coperta cărții. Numește un fenomen sau eveniment istoric care ar justifica titlul lucrării.
- Explică termenul GULAG.

„Arhipelagul GULAG”, A. Soljenițan

➔ JOC DE ROL. APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE

G. Bush și M. Gorbaciov, 2–3 decembrie 1989

- Însenați o conferință de presă a celor doi lideri.
- Prin tragere la sorți, determinați cine îi va reprezenta pe cei doi lideri, cine vor fi traducătorii și jurnaliștii.
- Identificați problemele care vor fi dezbătute.

30. RSSM. Economie și societate (1944–1985)

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște particularitățile evoluției RSSM în componența URSS, vei putea aprecia realitățile economice și sociale într-un sistem totalitar.

IDEEA PRINCIPALĂ

Odată cu restabilirea puterii sovietice în RSSM, în anul 1944, a început transformarea societății basarabene în una sovietică, după modelul URSS. Sovietizarea satelor și colectivizarea gospodăriilor țărănești au schimbat economia agrară și imaginea satului basarabean, având impact radical asupra modului de viață al populației din Basarabia.

VOCABULAR

Teroare – asuprire bazată pe amenințări, arestări și alte mijloace de intimidare.

STUDIUL DE CAZ

Copilăria în Moldova Sovietică

„O problemă socială deosebit de gravă în anii postbelici a fost creșterea numărului copiilor fără adăpost și al copiilor vagabonzi. [...] Extinderea rețelei de orfelinate în RSSM în anii 1944–1961 s-a datorat politicii sociale de diminuare a numărului copiilor vagabonzi și orfani care sufereau de foame. Numărul orfelinatelor a crescut în timpul foametei și s-a redus abia după atenuarea consecințelor acesteia, la începutul anului 1950. [...] Instituționalizarea copiilor era una dintre soluțiile acceptate la nivel ideologic de către puterea sovietică. Idealurile ideologice însă nu corespundeau realităților sociale grave din orfelinate, unde copiii trăiau în condiții insalubre, dovadă fiind și numeroasele maladii cauzate de lipsa de igienă în instituții: tifosul, scabia, tuberculoza. De asemenea, copiii sufereau de malnutriție, distrofie. Mortalitatea generală în rândul copiilor era înaltă.”

Adrian Dolghi, *Copilăria în Moldova Sovietică*

- **Identifică o problemă socială gravă din anii postbelici în RSSM.**
- **Determină cum a încercat statul sovietic să soluționeze această problemă.**
- **Describe condițiile de trai ale copiilor în orfelinate.**
- **Exprimă-ți opinia cu privire la viața cotidiană a copiilor instituționalizați în RSSM.**

Stema RSSM

Drapelul RSSM

- **Compară simbolurile de stat ale RSSM cu cele ale RASSM. Identifică asemănările și deosebirile.**

Viața politică în RSSM. Odată cu înaintarea Armatei Roșii și desfășurarea operațiilor militare, în Basarabia a fost reinstaurat regimul sovietic totalitar. În martie-august 1944 centrul autorităților sovietice a fost orașul Soroca, iar după operația Iași-Chișinău toate organele centrale ale puterii de stat au fost transferate la Chișinău. Prin articolul 4 al Convenției de armistițiu, semnată la 12 septembrie 1944 între URSS și România, au fost reconfirmate frontierele de stat fixate în vara anului 1940 și a fost restabilită RSSM. Relațiile social-politice și economice în RSSM aveau un caracter strict planificat și erau direcționate de Partidul Comunist, care și-a consolidat monopolul asupra tuturor sferelor vieții. Administrația era constituită după modelul sovietic, cu ajutorul unui vast aparat politico-funcționar coordonat de Moscova. În 1952, nomenclatorul elaborat de Moscova pentru organele de partid și de stat din RSSM cuprindea 1 657 de posturi, iar moldovenii ocupau

doar 19,3 % din ele. Prin intermediul numeroaselor funcții administrative, PC(b) din RSSM controla întreaga activitate a instituțiilor de stat. În noiembrie 1948–februarie 1949 numărul organizațiilor primare de partid din localitățile rurale a crescut de la 288 la 415, iar numărul total de comuniști – de la 2 605 la 3 134 de persoane. La începutul lui martie 1949 organizații comsomoliste existau în toate satele din republică. În 1946–1950 numărul comuniștilor din RSSM a crescut de la 10,8 mii la 29,5 mii, iar în 1986 – la 189 mii.

În mai 1947, au avut loc alegerile în Sovietul Suprem al RSSM, președinte fiind ales F. Brovco. Între 1956 și 1985 au fost 7 campanii de alegeri în Sovietul Suprem al RSSM. Posturile-cheie erau deținute de persoane venite din alte republici. Între 1961 și 1980 prim-secretar al PC al RSSM a fost I. Bodiul, originar din Ucraina, urmat de S. Grosul.

INTERPRETAREA INDICATORILOR

Componența națională a populației RSSM: 1941–1989 (în %)

	1941	1959	1970	1979	1989
Români	68,8	65,46	64,6	63,9	64,56
Ucraineni	11,1	14,6	14,2	14,2	13,8
Ruși	6,7	10,2	11,6	12,8	13,0
Găgăuzi	4,9	3,3	3,5	3,5	3,5
Bulgari	7,5	2,1	2,1	2,0	2,0
Evrei	–	3,2	2,7	2,0	1,5
Romi (țigani)	–	0,2	0,2	0,3	0,3
Alții	1,0	0,8	1,1	1,2	1,3

- Analizează datele tabelului.
- Stabilește cum s-a modificat componența națională a populației.
- Exprimă-ți opinia asupra cauzei creșterii numărului populației unor grupuri etnice și scăderea ponderii altor etnii.

Reîmpărțirea teritorial-administrativă conform legislației sovietice s-a încheiat în 1947, când au fost lichidate definitiv județele și au apărut noi unități administrative – raioanele. Constituția RSSM a fost adoptată la 15 aprilie 1978, după modelul Constituției URSS din 1977.

Populația RSSM a crescut treptat: în 1941 – 2 356 700 locuitori, în 1959 – 2 884 477, în 1970 – 3 568 873, în 1979 – 3 949 756, iar în 1989 – 4 335 360. Populația românească a constituit 65,46 % în 1959 și 64,56 % în 1989. Componența etnică din RSSM a fost modificată prin acțiuni sistemice (transfer al populației, deportări, eliminarea fizică, recrutare forțată la șantiere de muncă etc.) și aducerea specialiștilor din diverse domenii, mai ales pentru industrializarea țării. Astfel s-a mărit numărul populației alogene. În 1977 doar 46 % din numărul muncitorilor și funcționarilor din industria RSSM erau băștinași. Personalul administrativ, corpul de ingineri erau alcătuite, în marea lor majoritate, din ruși și ucraineni. În perioada 1948–1960 din RSSM au fost recrutați pentru a munci în alte regiuni ale URSS peste 196 000 de oameni. În 1989 în orașe locuiau mai mulți reprezentanți ai minorităților etnice decât autohtoni: 25 % din totalul moldovenilor, 80 % din ruși, 45 % din ucraineni, 98 % din evrei și 56 % din romi.

În sistemul educațional din RSSM prevala învățământul cu predare în limba rusă. Numărul școlilor „moldovenești” a fost într-o permanentă descreștere, iar cel al școlilor „ruse” și „moldo-ruse” – în creștere. La nivel oficial minoritățile etnice (găgăuzii, ucrainenii, bulgarii, evreii) au fost încurajate să adopte rusa ca limbă de predare. Deznaționalizarea minoritarilor și edificarea unei identități

lingvistice ruse consolida statutul acestora, dar și poziția Moscovei, care putea conta pe loialitatea lor. Prin mijloace de informare în masă, propagandă, învățământ, s-a format o mentalitate de tip comunist a populației din întreaga URSS, caracterizată prin patriotism sovietic, renunțarea la valorile naționale și aderarea la „valorile comuniste”, internaționalism comunist, în cadrul căruia limba de comunicare era rusa, aprecierea culturii sovietice ca superioară celei locale, considerată înapoiată și degradată. Recensământul din 1989 din RSSM a arătat că 95,4 % dintre moldoveni considerau și utilizau româna ca limbă maternă, iar 25,7 % dintre moldoveni – rusa ca a doua limbă vorbită fluent. Mai accentuat era procesul de rusificare în cazul ucrainenilor: dintre aceștia, 36,7 % declarau limba rusă ca limbă maternă, iar 43 % o vorbeau fluent ca pe a doua limbă („moldovenească” – doar 12,8 %).

Colectivizarea forțată. Din primele luni după reocupare, populației din RSSM i-a fost impus sistemul de impozitare sovietic, cu impozite exagerate atât în natură, cât și în bani. Autoritățile sovietice s-au bazat pe constrângere și rechiziționare forțată de la gospodăriile țărănești. Prin Hotărârea din 7 iunie 1944 a Consiliului Comisarilor Poporului al RSSM, pentru gospodăriile individuale din raioanele de pe malul drept al Nistrului s-au introdus norme anuale ale obligațiilor față de stat privind predarea cărnilor, laptelui, ouălor, lânii, indiferent dacă dețineau sau nu animale. Dărilor din alte culturi agricole (cereale, floarea-soarelui, cartofi și

fân) se impuneau indiferent de suprafața terenului pe care îl foloseau și de productivitatea culturilor în anul respectiv. Pentru nepredarea dărilor obligatorii către stat, țăranul era chemat în judecată, întemnițat, iar averea sa – confiscată. În 1945–1946 au fost restabilite colhozurile create în 1940–1941, însă procesul de creare a noilor colhozuri decurgea lent, astfel că de la 1 iulie 1946 până la 1 iulie 1947 s-au creat 146 de colhozuri, care cuprindeau o mică parte a populației. În 1946–1947 populația s-a confruntat cu foametea. Hotărârea multor țărani de a intra în colhoz a fost luată din mai multe motive: era un mijloc de obținere a unei mici cantități de produse alimentare, care să-i salveze de la moarte în condițiile foametei, nu erau obligați să achite dări exagerate impuse de stat, frica de a face închisoarea. Colectivizarea devenise deja sarcina stringentă a structurilor de partid. Problema consolidării colhozurilor existente și organizarea colhozurilor noi s-a dezbătut la Plenara a XVII-a a CC al PC(b)M (2–4 noiembrie 1948) și la Congresul a II-lea al PC(b) din Moldova (5–6 februarie 1949). Către 1 februarie 1949, în raioanele dintre Prut și Nistru erau 378 de colhozuri, la 17 martie 1949 erau organizate 846 de asemenea asociații, iar în mai 1949 în RSSM erau deja 925 de colhozuri. Cu scopul de a înfricoșa țăranimea din republică și a o determina să intre în colhoz, la 6 iulie 1949 peste 11 mii de familii țăărănești și ale intelectualilor de la sate au fost deportate în Siberia și Extremul Orient. Țărănimea, speriată de teroarea stalinistă, a început să se înscrie în colhoz. În consecință, în lunile iulie–august 1949 numărul „doritorilor” de a intra în colhoz s-a dublat. În decembrie 1949 erau colectivizate 82,3 % din gospodăriile – s-au creat 1 743 de colhozuri. Către finele anului 1950, în raioanele dintre Nistru și Prut erau deja colectivizate 97 % din gospodăriile, colectivizarea fiind astfel încheiată.

Colectivizarea gospodăriilor țăărănești în RSSM, ca și în restul URSS, s-a înfăptuit prin dictat, în procesul ei recurgându-se la aplicarea măsurilor administrative și ignorarea intereselor țăranilor. Colectivizarea a marcat esențial viața cotidiană a populației rurale, deoarece colhozul devenea principala celulă economică din sate în locul gospodăriilor țăărănești. S-a stabilit o nouă relație social-economică, s-a instaurat proprietatea colectivă (în realitate, a statului) asupra pământului și mijloacelor de producție. Fostul țăran, proprietar sau arendaș de pământ, a devenit muncitor agricol. Colectivizarea a adus la apariția unei noi categorii sociale în sat – „aristocrația colhoznică”, care a constituit sprijinul regimului comunist.

Economia în RSSM s-a bazat pe „proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție” și s-a adaptat în totalitate programului de dezvoltare socialistă planificată a statului – cincinalele.

Agricultura. În anii de după război s-a acționat în vederea restabilirii economiei și colectivizării. Totodată, RSSM era privită ca furnizor de produse agricole pentru URSS. Astfel, în luna iulie 1945, RSSM a furnizat republicilor sovietice: carne – 200 de tone, lapte – 40 750 de litri, ouă – 7 013 000 de bucăți, lână – 1 478 kg și brânză – 1 670 kg. În anii dezechetului hrușciovist (1953–1964) s-a aplicat o nouă politică agricolă. Au fost adoptate măsuri de încurajare a agricultorilor: s-au micșorat impozitele pentru gospodăriile individuale, au crescut prețurile de achiziție a produselor colectate din gospodăriile colective, s-au anulat datoriile, s-a reînnoit baza tehnico-materială etc. RSSM, declarată „grădină înfloritoare”, a fost obligată să aprovizioneze cu produse agricole noile centre industriale. Din dorința de a obține o productivitate agricolă înaltă, s-au comasat colhozurile și au fost micșorate suprafețele gospodăriilor individuale. RSSM a fost împărțită în zone agricole cu culturi specifice. În 1954–1958 recolta medie anuală a cerealelor în colhozuri a crescut cu 58,8 % față de cincinalul precedent. În a doua jumătate a anilor '50, recolta de floarea-soarelui, sfeclă de zahăr, legume s-a mărit de 2–2,4 ori, iar a strugurilor a sporit cu 50 %. Numărul de capete de vite mari cornute, în anii '50, s-a mărit cu 300 de mii. În 1960 întreaga producție agricolă a crescut cu 72 % față de 1950, iar veniturile bănești ale colhozurilor – de 4,5 ori.

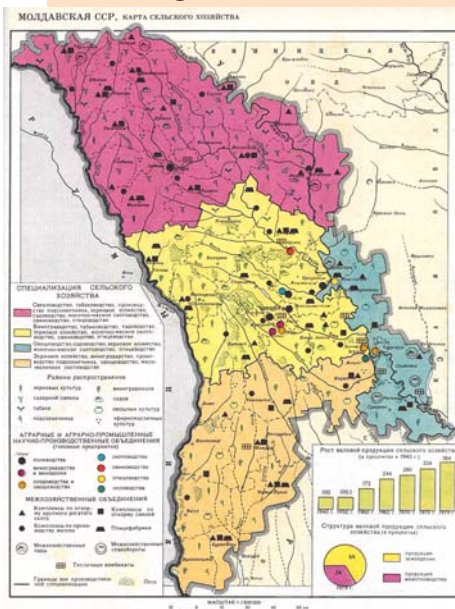
Predare obligatorie de cereale la stat

Munca în colhoz

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Zonele agrare ale RSSM (1982)

— cultivarea sfecei de zahăr, a flo-
rii-soarelui, a cerealelor, a tutunului,
a fructelor; creșterea vitelor mari cor-
nute, a porcinelor și păsărilor.

— viticultură, pomicultură, cul-
tivarea cerealelor și a tutunului; creș-
terea vitelor mari cornute, a porcine-
lor și păsărilor.

— legumicultură și pomicultură;
cultivarea cerealelor; creșterea vite-
lor mari cornute și a păsărilor.

— viticultură, legumicultură; cul-
tivarea cerealelor și a flozii-soarelui;
creșterea vitelor.

- Analizează harta. Determină
culturile specifice fiecărei zone.
- Compară situația din RSSM cu
cea din Republica Moldova.
- Formulează o concluzie.

alte uzine: „Kirov”, „Electromaș”, „Sciotmaș”, „Electromașina”, „Volna”, „Mezon” etc. În 1958–1969, datorită în-
curajării preferențiale a industriei grele, ponderea industriei în structura produsului social alcătuia 47,5 %, iar cea a agriculturii – 36,8 %. Până în anul 1984, volumul global al producției industriale a crescut de 62 de
ori în comparație cu anul 1940. O direcție importantă a industriei a fost cea electro-energetică. La sfârșitul
lui 1954 a fost dată în exploatare Hidrocentrala de la Dubăsari. Au fost construite termocentralele nr. 1 și nr.
2 din Chișinău și Bălți. Din 1968 a funcționat la capacitatea proiectată Termocentrala de la Dnestrovsk. Din
1960 până în 1985, volumul energiei electrice produse în republică a crescut de la 676,7 mil. kw/h până la
16 754 mil. kw/h. O parte din energia electrică era exportată în Bulgaria.

În a doua jumătate a anilor '80 se produceau anual 12,5 mii unități de tractoare. Deși producția anuală
de electrocasnice era considerabilă – 204 mii de frigidere și congelatoare, 235 mii de mașini de spălat, 138

„Experimentul moldav” în anii 60–70, inițiat de Ivan Bodiul, prim-
secretarul CC al PCM, prevedea fondarea complexelor și asociațiilor
agroindustriale. Cea mai mare asociație agro-industrială a fost „Mold-
vinprom”, care includea peste 200 de sovhozuri tip fabrică. În 1970,
în RSSM erau 115 întreprinderi, organizații și asociații intergospodă-
rești, dintre care 37 de creștere a animalelor, 32 de construcție, 16 de
producere a nutrețurilor concentrate și 28 cu alte genuri de activita-
te. Pe lângă acestea, mai exista o întreprindere mixtă de producție
agricolă și o livadă intercolhoznică. Experimentul a influențat negativ
atât situația social-economică a Moldovei, cât și cea demografică și
ecologică, deoarece sporirea volumului producției agricole era reali-
zată prin chimizare excesivă, ceea ce a adus prejudicii productivității
solurilor și sănătății populației. Cantitatea îngrășămintelor minerale
utilizate în agricultură a crescut de la 18 mii tone în 1960 la 400 mii
tone în 1985. O direcție de bază a fost mecanizarea proceselor princi-
pale de muncă: numărul tractoarelor a crescut de la 13,5 mii în 1960
la 53,2 mii în 1985; numărul combinelor – de la 3,4 mii în 1960 la 4,5
mii în 1985.

RSSM asigura 2,3 % din producția agricolă sovietică, ocupa primul
loc printre republicile unionale la producția de struguri și tutun, locul
doi la esențe de parfumuri și locul trei la producția de floarea-soarelui
și sfeclă de zahăr. În RSSM se produceau circa 20 % din vinurile sovie-
tice, 40 % din tutun, 30 % din coniac, 79 % din uleiurile eterice etc. În
schimbul produselor alimentare, în RSSM, din 72 de centre industria-
le ale URSS, se importau petrol, cărbune, fontă și oțel, mase plastice,
metale neferoase, automobile, mașini agricole, mașini-unelte etc.

Industrializarea. Ramurile industriale principale în RSSM erau in-
dustria alimentară și industria ușoară. La începutul anilor '50 au fost
construite fabricile de zahăr de la Ghindești, Drochia, Dondușeni,
fabrica de vinuri și coniacuri din Bălți, fabricile de vin din Bender,
Săseni, Căușeni. S-au dezvoltat ramura vinicolă, cea de producție a
conservelor, zahărului, uleiului vegetal, grăsimilor, untului, brânzetur-
rilor, cofetăriei. La Chișinău, Bender, Orhei, Cahul au apărut întreprin-
deri noi ale industriei ușoare. În 1958, în republică funcționau 1 707
întreprinderi mari, unde erau concentrați peste 80 % din muncitori.
Indicele producției industriale a crescut de 2,6 ori în comparație cu
1940, al energiei electrice – de 28, al conservelor – de 6,5, al încălță-
mintei de piele – de 4,4 ori. După 1958, o dezvoltare ascendentă a
cunoscut industria grea, în special cea constructoare de mașini, fiind
construite Uzina de tractoare din Chișinău, Uzina de utilaje alimen-
tare, Asociațiile „Moldghidromaș”, „Mikroprovod”, „Plodselhozmaș” și

mii de televizoare color etc. –, totuși nu satisfăcea cerințele populației, majoritatea căreia nu-și permitea să le cumpere. La începutul anului 1985, în RSSM funcționau 565 de întreprinderi, asociații, combinate de producție, inclusiv 62 de întreprinderi ale industriei grele, 109 – ale industriei constructoare de mașini, 88 ale industriei ușoare, 306 ale industriei alimentare, care nu aveau însă echipamente moderne. A crescut numărul muncitorilor și inginerilor angajați.

Deși succesele obținute erau o realitate, totuși erau însoțite de un șir de fenomene negative: Moscova urmărea să-și consolideze influența în republică prin sistemul de întreprinderi de subordonare unională și prin intermediul cadrelor aduse din alte republici; edificarea noilor întreprinderi nu era însoțită de pregătirea cadrelor naționale; plasarea și dezvoltarea unui șir de întreprinderi s-a făcut fără a se ține cont de specificul economiei, condițiile naturale, densitatea populației. În RSSM, lipsită, practic, de materii prime, s-au construit Uzina de tractoare din Chișinău, Uzina de televizoare „Alfa”, Uzina de computere, Uzina metalurgică de la Râbnîța, Uzina de ciment de la Rezina ș.a. Au fost nimicite mii de hectare de terenuri agricole cu cel mai bun cernoziom din Europa. Noile întreprinderi erau legate strâns cu URSS, deoarece aici doar se asamblau detaliile produse peste hotarele republicii.

Laboratorul competențelor

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Determină o ramură a economiei care s-a dezvoltat în RSSM în perioada postbelică.
- Numește zonele în care era dezvoltată această ramură.

ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„Conform cotelor stabilite, o gospodărie țărăneasă din județul Tighina (Bender) care avea 2 ha de teren agricol (arătură, livezi, grădină de zarzavat, luncă, pășune) era obligată să livreze statului 160 kg de cereale, 40 kg de carne, 120 de ouă, 100 de litri de lapte de la fiecare vacă. Cerealele, floarea-soarelui, cartofii și fânul trebuiau livrate indiferent dacă țăranul cultiva sau nu aceste culturi. Brânza și lâna erau livrate dacă în gospodărie erau oi sau capre. Executarea obligațiilor stabilite prin hotărârile menționate era considerată datorie primordială a fiecărei gospodării țărănești și trebuia să fie efectuată necondiționat, în termenele fixate, din recolta treierată în primul rând.”

I. Șișcanu, *Foametea din RSS Moldovenească în anii 1946–1947*

- Numește fenomenul descris.
- Identifică produsele care trebuiau date la stat.
- Determină suprafața de teren agricol deținută de o gospodărie.
- Exprimă-ți opinia: era posibilă livrarea unei astfel de cantități de produse, ținând cont că trebuia să rămână și pentru alimentarea familiei?

ANALIZA ȘI INTERPRETAREA INDICATORILOR

Evoluția colectivizării în RSSM, 1949

Data	Numărul colhozurilor	Gospodării	Rata colectivizării, în %
1 ianuarie	588	91 102	19,8
1 februarie	678	101 650	22,0
15 martie	881	134 060	29,2
1 aprilie	925	139 756	30,5
1 mai	925	140 460	30,7
10 iunie	939	141 043	30,9
1 iulie	965	147 156	32,2
20 august	1 593	302 041	66,0
1 septembrie	1 715	330 489	71,7
1 octombrie	1 743	354 538	77,5
1 noiembrie	1 725	357 422	78,4
1 decembrie	1 743	366 400	79,2
1 ianuarie 1950	1 747	368 790	80,8

Sursa: В.И. Царанов, *Очерки социально-экономического развития Молдовы (1940–1960 гг.)*. Chișinău: Elan-Poligraf, 2011, p.191

- Explică termenul *colectivizare*.
- Expune-ți opinia asupra ritmului de creștere a numărului de colhozuri.
- Numește două cauze și două consecințe ale colectivizării.

31. Foametea, represiunile și deportările staliniste din RSSM

ARGUMENT

Studiind tema, vei putea aprecia realitățile vieții într-un sistem totalitar și vei cunoaște suferințele populației din RSSM, supusă foametei și terorii sovietice: prigoniri, arestări, deportări.

IDEEA PRINCIPALĂ

Perioada postbelică în RSSM a fost marcată de o foamete fără precedent, în anii 1946–1947, provocată de politica fiscală stalinistă pe fundalul secetei, de represalii și deportări.

VOCABULAR

Chiabur (culac) – țăran înstărit, care în timpul regimului comunist a fost depozat de toate bunurile și persecutat, fiind considerat dușman de clasă.

Deportare – măsură represivă, strămutare forțată a cuiva într-o regiune îndepărtată.

Distrofie – stare patologică constând în dereglarea funcțiilor organismului în urma tulburărilor de nutriție.

ISTORIA PE PELICULA CINEMATOGRAFICĂ

Foametea din Basarabia, 1946–1947
(film documentar)

- Vizionează filmul documentar. Întocmește un rezumat.

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Monument în memoria victimelor deportărilor comuniste,
sculptor Iurie Platon

- Descrie monumentul.
- Expune-ți opinia cu privire la importanța edificării monumentelor și comemorării victimelor deportărilor.

Imediat după reocuparea regiunii de Armata Roșie, în 1944, în Basarabia au revenit toate structurile regimului totalitar sovietic. Forțele de securitate sovietice au început să organizeze „curățarea societății”. Au fost supuși represaliilor cei care erau considerați colaboratori ai românilor sau germanilor, mulți fiind împușcați sau deportați, basarabenii refugiați în România au fost predați autorităților sovietice, fiind persecutați. Pe parcursul a doi ani și jumătate au fost arestați și deportați 757 de foști polițiști, jandarmi și alte „elemente ostile”.

Foametea organizată din anii 1946–1947. În 1944–1947, violența puterii sovietice se manifesta, mai ales, prin confiscarea produselor agroalimentare din gospodăriile țărănești individuale. Predarea produselor agricole la stat era exagerată, obligatorie și necondiționată, în termenele fixate. Încălcarea cantității sau a termenului stabilit se pedepsea prin amenzi, confiscare de bunuri, iar împotrivirea se pedepsea conform Codului penal, fiind calificate drept „crime contrarevoluționare”. Astfel, în 1946 au fost trași la răspundere penală 15 500 de oameni, în 1947 – 21 707, iar în prima jumătate a anului 1948 – încă 6 903. Din numărul total al celor arestați, mulți erau declarați „chiaburi”. În 1944 planul de livrări obligatorii la stat a fost depășit,

constituind 107,4%. În 1945, fără a se ține cont că RSSM se confrun- ta cu seceta, cantitatea livrărilor obligatorii de produse agricole a fost majorată, constituind 272 mii de tone de cereale. Seceta din 1945 a compromis recolta de cereale, dar planul a fost depășit, iar colectările forțate au continuat. Astfel, în 1946 țărani trebuiau să livreze statu- lui 161 mii tone de cereale, planul fiind realizat cu 101,5%. Acest fapt a lipsit țăranii de rezervele necesare supraviețuirii. Se practicau per- chezițiile și confiscarea cerealelor, arestarea și bătaia țăranilor, la care participau reprezentanții structurilor de partid locale și ai organelor de represiune: NKVD, KGB. Consecința directă a acestor acțiuni a fost foametea în masă din Basarabia. 70,5% din populația RSSM era lipsi- tă de orice fel de produse alimentare. La începutul anului 1947, din cauza lipsei ajutorului alimentar și a asistenței medicale, mortalitatea cauzată de distrofie pe întregul teritoriu al RSSM a crescut dramatic. În 1945, în RSSM au murit 82 062 de oameni, în 1946 – 64 949, iar în lu- nile ianuarie–iulie 1947 – 139 526. În perioada foametei, de distrofie alimentară au murit între 150 și 200 de mii de oameni. Au fost înregis- trate și cazuri de canibalism.

În RSSM foametea a fost consecința activității PC(b) și a structuril- or statului sovietic. URSS avea resurse pentru asigurarea cetățenilor cu produse alimentare și stoparea mortalității din cauza foametei, însă, în condițiile înfometării populației, continua să fie unul dintre cei mai mari exportatori de cereale din lume.

Deportările din anul 1949 – Operația „Sud”. În mai 1945 a fost instituit „Biroul Comitetului Central al PC(b) din toată Uniunea pentru Moldova”, președinte fiind numit F. Butov, care a ordonat NKVD-ului să identifice „elementele chiaburești cu stare de spirit antisovietic”. În baza unor liste elaborate de I.L. Mordoveț, comisarul securității RSSM, a fost întocmit un memoriu în care se menționa că în cele 40 de raioane ale RSS Moldovenești, NKVD-ul a identificat câte 4–5 gospodării chia- burești în fiecare sat. În a doua jumătate a anului 1948, F. Tutușkin, mi- nistrul afacerilor interne din RSSM, i-a solicitat lui S. Kruglov, ministrul afacerilor interne din URSS, să pună în fața Guvernului URSS problema deportării din RSSM a 15 mii de „familii chiaburești”. „Chiaburilor” din Basarabia li se incrimin角度 acțiuni de diversiune și li se pune a eticheta de „dușman de clasă”, „naționalist” și „dușman al Uniunii Sovietice”.

La 6 aprilie 1949, Biroul Politic al CC al PC(b) din URSS a adoptat Hotărârea „Cu privire la deportarea de pe teritoriul RSS Moldovenești a chiaburilor, foștilor moșieri, marilor comercianți, complicilor ocu- panților germani, persoanelor care au colaborat cu organele de poli- ție germane și românești, a membrilor partidelor și organizațiilor pro- fasciste, a gardiștilor albi, membrilor sectelor ilegale, cât și a familiilor tuturor categoriilor enumerate mai sus”. Se prevedea „deportarea pe veci, fără dreptul de întoarcere pe locurile natale” a 11 280 de familii (40 850 de persoane) în regiunile Aktiubinsk, Kazahstanul de Sud și Djambul ale RSS Kazahă, în ținutul Altai, regiunile Kurgan, Tiumen și Tomsk ale RSFSR.

Pe 28 iunie 1949, Consiliul de Miniștri al RSSM a confirmat listele prezentate de comitetele executive orășenești și raionale ale sovietel- or de deputați, în care erau incluse 11 342 de familii. A urmat Hotărâ- rea „Cu privire la confiscarea și gestionarea averii deportaților de pe te-

DOCUMENTAR

„STRICT SECRET. 009-24; 13.II.47

Procurorului General al URSS, tov. Gorsenin C.P. Raport special «Despre situația grea a populației din RSS Moldovenească»

Prin prezentul, consider de da- toria mea să vă informez despre următoarele. Din cauza secetei și a neroadei, în Republică s-au creat condiții extrem de dificile privind situația alimentară, care au adus complicații populației, îndeosebi de la sate, în conse- cință – îmbolnăviri de distrofie în masă, creșterea mortalității și a cazurilor de canibalism. Din informația netotalizată până la 5 februarie 1947, în Republică s-au înregistrat 213 000 bolnavi de distrofie, dintre care copii de vâr- sta până la 4 ani – 39 000, de la 4 la 14 ani – 33 000. [...] În total au decedat 9 000 de oameni. [...] de la 1 februarie până la 5 februarie, numărul bolnavilor de distrofie a crescut cu 24 000 de oameni, în aceste cinci zile au decedat 2 000 de oameni. Au fost depistate 34 cazuri de canibalism.”

Alexandru Moraru,
*Canibalismul provocat
de sovietici în Basarabia*

- **Identifică din sursă opinia au- torităților privind cauzele foa- metei în RSSM.**
- **Enumeră și alte cauze ale foa- metei.**
- **Apreciază efectele foametei.**

Copii basarabeni deportați în Siberia pe 6 iulie 1949

DOCUMENTAR

„Seara ne-au adunat pe toți și ne-au încărcat în nișe vagoane pentru vite: peste tot locul balegă, paie și murdărie! De o parte și alta erau câte un rând de polițe și două ferestruici cu gratii. Oamenii au intrat cum au putut, și-au așternut bagajul jos și s-au culcat. Aer nu era [...]. Așa am mers spre Siberia. Tot la trei zile o dată opreau trenul în vreo gară și îl alimentau cu apă. Pe urmă dădeau voie să iasă câte unul din vagon cu căldarea, s-o umple. Dar cât era o căldare de apă la treizeci și cinci de oameni?! Ne ajungea pe o zi, cu țara, și pe urmă iar sete și sete, mai ales că primeam de mâncare, tot la trei zile, niște pește sărat. Nevoile le făceam într-o gaură din scândură, acolo, în podeaua vagonului.”

Margareta Cemârtan-Spânu,
Să nu ne răzbunați, p. 30–31

- **Explică ce emoții îți provoacă aceste mărturii ale deportatei.**

DOCUMENTAR

„Clădirea clopotniței reprezintă un element accidental în ansamblul din centrul orașului și păstrarea ei [...] este inutilă. Consiliul de Miniștri al RSSM hotărăște: a scoate de sub ocrotirea statului clădirea clopotniței și a permite Comitetului Executiv al Sovietului orașenesc Chișinău de deputați ai oamenilor muncii să demonteze clopotnița pentru a permite reconstrucția parcului «Biruința» și pentru a permite liberul acces către muzeu în conformitate cu proiectul parcului și al pieței Guvernului.

Președintele Consiliului de Miniștri al RSSM, A. Diordița; Secretarul Consiliului de Miniștri al RSSM, L. Diacenko.”

L. Tihonov, *Politica statului sovietic față de cultele din RSS Moldovenească (1944–1965)*, Chișinău, 2004, p. 158–159

- **Identifică argumentele aduse pentru demolarea Clopotniței.**
- **Expune-ți opinia față de această hotărâre a Consiliului de Miniștri.**

ritoriul RSS Moldovenești” (30 iunie 1949), prin care se stabilea că bunurile deportaților (viile, livezile, vitele, inventarul, casele etc.) vor fi confiscate și utilizate pentru acoperirea datoriilor și angajamentelor față de stat. În noaptea de 5 spre 6 iulie 1949, Ministerul Securității de Stat al RSSM a declanșat operațiunea de „ridicare” și deportare a basarabenilor, cu denumirea „lug” („Sud”). Organele de forță și activiștii (2 945 de grupe operative) au descins în gospodării noaptea. Fiecărei familii de deportați i se permitea să ia doar lucruri de strictă necesitate, cel mult 150 kg. Basarabenii au fost imbarcați în vagoane marfare sau pentru vite, în condiții inumane. În urma operației au fost deportate 35 796 de persoane, dintre care 9 864 de bărbați, 14 033 de femei și 11 889 de copii. Operațiunea „lug” a constituit apogeul terorii în masă în teritoriul dintre Prut și Nistru.

Represiuni împotriva religiei și a bisericii. Restaurarea puterii sovietice în Basarabia a readus problema luptei cu „elementele antisovietice” din rândul credincioșilor și preoțimii. Aceștia erau învinuiți că răspândesc zvonuri dușmănoase, educă tineretul în spirit antisovietic și convoacă adunări suspecte. În aprilie 1944–mai 1946 au fost lichidate 17 organizații și grupuri religioase. În 1949 activau doar 558 de biserici din cele 931, dar în 48 nu se efectua serviciu divin, fiind lipsite de parohi. În 1959 au fost închise mai multe biserici și mănăstiri, care au fost transformate în magazine și depozite, mai mulți preoți au fost destituiți și lipsiți de cinul bisericesc. Singura mănăstire care a funcționat neîncetat în perioada sovietică a fost cea de la Japca. În februarie 1963 s-a decis demolarea Clopotniței Catedralei din Chișinău, care a fost aruncată în aer. În 1998 Clopotnița a fost restabilită. În anul 1966 activau 223 de biserici, numărul lor micșorându-se treptat, oscilând între 194 și 199 până în 1991.

Operația „Sever”(„Nord”) (1951) a reprezentat cel de-al treilea val de deportare în masă a populației din RSSM, care a vizat în special membrii organizației „Martorii lui Iehova” și familiile acestora. La 15 februarie 1951, V. Abakumov, ministrul securității statului din URSS (MGB), într-un memoriu, a subliniat necesitatea deportării din RSSM a 670 de familii, membri ai confesiunii religioase „Martorii lui Iehova”. Opinia acestuia a fost susținută de secretarul CC al PC(b) din Moldova, L. Brejnev. În baza Hotărârii Consiliului de Miniștri al URSS din 3 martie 1951, a fost emis Ordinul privind deportarea din RSSM a 700 de familii, reprezentanți ai organizației „Martorii lui Iehova”. Operațiunea cu denumirea cifrată „Sever” („Nord”) a început la 1 aprilie 1951, ora 4 dimineața, și s-a încheiat la 20.00. În urma operației „Sever” au fost arestate și deportate în Siberia 723 de familii (2 617 persoane): 808 bărbați, 967 de femei și 842 de copii. Cele două eșaloane cu deportați din Basarabia au ajuns în Siberia la 13 și 14 aprilie 1951.

Parcul Catedralei în 1975

În luna aprilie 1951, pe lângă reprezentanții cultului „Martorii lui Iehova” din RSSM, în regiunile Tomsck și Irkutsk au mai fost deportate 3 035 de familii din RSS Ucraineană, 1 008 familii din RSS Bielorusă, 757 de persoane din republicile baltice.

Laboratorul competențelor

➤ ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Ne-au urcat în mașină cu forța, noi răcneam, iar mămu-nea din urma noastră bocea. Ne-au dus în gară la Târnova... Am stat în gară vreo trei sau patru zile, iar pe urmă ne-au urcat în vagoane pentru cărat vite... Ce bocete, ce strigăte mai erau! Însă nimeni nu putea să ne ajute cu nimic. Ne-au numărat în rusește ca pe oi și ne-au urcat în tren... Nu știu câte vagoane avea trenul, dar era destul de lung. În vagon eram 12 familii din sat, mai erau și de prin alte sate. Știu că erau nu mai puțin de 12 copii, unii de o lună-două, alții aveau câțiva ani. Vagonul avea și niște ferestre mici, dar acoperite, nu știu de ce, poate ca să nu intre aerul, să ne termine mai repede, sau poate se temeau să nu fugim cumva. După ce trenul s-a urnit, Iacob Repețchi, care era meșter și avea instrumente cu el, a scos scândurile de la ferestre și astfel am început să respirăm mai ușor. Doamne ferește prin ce am trecut...”

Destine frânte de calvarul deportărilor,
interviu realizat de I. Cereteu

- Apreciază starea emoțională a persoanelor deportate.
- Determină condițiile în care erau transportate persoanele deportate.
- Exprimă-ți opinia despre metodele utilizate de autoritățile sovietice.

➤ COMPAR OPINII

01. „Elementele chiaburești-naționaliste întotdeauna au constituit bastionul regimurilor reacționare pe teritoriul Basarabiei; aceștia au fost membri ai partidelor burghezo-naționaliste care au existat în România; au fost promotorii politicii antisovietice la sate, agenți fideli ai serviciilor de spionaj împotriva maselor revoluționare. În perioada Marelui Război pentru Apărarea Patriei, elementele chiaburești-naționaliste au trecut deschis de partea dușmanilor puterii sovietice și au constituit sprijinul regimului de ocupație. După eliberarea RSS Moldovenești, elementele chiaburești au desfășurat o activitate ostilă prin crearea unor bande și formațiuni ilegale de răsculați.”

Demers către Stalin al conducerii de la Chișinău, 17 martie 1949, publicat în V. Pasat, Трудные страницы истории Молдовы. 1940–1950-е гг, p. 375

- Identifică din sursa **01** caracteristicile unui chiabur.
- Determină din sursa **02** proprietatea ce aparținea persoanei trecute pe lista chiaburilor.

➤ ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„Deși erau în URSS în acea perioadă și alte culte, cultul «Martorii lui Iehova» era specific, pentru că ei se supuneau centrului lor internațional din SUA. Sovieticii credeau că acest cult avea un rol de spionaj împotriva Uniunii Sovietice. Ei se temeau că Martorii lui Iehova transmiteau dușmanilor din SUA informații despre situația de aici. Un alt aspect ar fi că Martorii lui Iehova erau asociați, ei nu se supuneau statului. Ei țin doar de credința lor, de doctrina religioasă, nu colaborează cu statul, iar acesta era un aspect pe care sovieticii nu-l puteau tolera.”

V. Olaru-Cemârtan, *Teroarea stalinistă în RSSM, 1940–1941, 1944–1956. Deportările, exilările în Gulag, foametea*, Chișinău, 2020

- Identifică un eveniment/proces istoric care ar justifica titlul cărții.
- Determină opinia autorului privind cauza persecutării membrilor cultului „Martorii lui Iehova”.

02. „În timpul întocmirii listelor chiaburilor la sovietul sătesc Râspopeni gospodăria mea a fost inclusă în aceste liste, dar așa și nu-mi este clar din ce considerente. Înainte de anul 1941, dar și în prezent gospodăria mea constituie: o casă țărănească, o șură, pământ pe lângă casă – 0,15 ha, vie – 0,24 ha, pășuni – 0,64 ha, pământ arabil – 4,50 ha, un cal, o vacă, o vițică, cinci oi, familia constă din patru suflete. Singuri ne prelucrăm lotul, niciodată nu am avut muncitori, niciodată în viață nu am folosit munca năimită a altor țărani, niciodată nu am avut mașini, nu m-am ocupat cu specula, tot timpul m-am ocupat de agricultură... Postavca la stat am achitat-o la timp, atât produsele alimentare, cât și sursele financiare, îmi pare rău că sunt etichetat astfel.”

Ivan Prodan din satul Râspopeni, în M. Țăranu, *Scrisori către Stalin*

- Compară caracteristicile enumerate în **01** cu realitatea prezentată de I. Prodan. Formulează o concluzie.
- Exprimă-ți opinia: era justificată includerea țăranului în lista chiaburilor?

➤ ISTORIA PE PELICULA CINEMATIGRAFICĂ

- Vizionează împreună cu părinții filmul *Siberia din oase* de Leontina Vatamanu.
- Expuneți-vă impresiile despre soarta basarabenilor.

32. Mișcarea anticomunistă în RSSM

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște cum s-a manifestat mișcarea anticomunistă în RSSM și vei putea aprecia valorile promovate de adevărați patrioți, apărători ai spiritului și culturii românești.

IDEEA PRINCIPALĂ

Populația din RSSM, nemulțumită de acțiunile autorităților și politica sovietică promovată în republică, a desfășurat o largă mișcare anticomunistă, reprezentată în diverse forme, inclusiv rezistență armată.

VOCABULAR

Postavcă – livrările obligatorii ale „surplusurilor” de produse agricole.

Rezistență – faptul de a rezista; împotrivire, opoziție.

DOCUMENTAR

„[...] pe lângă metodele active de luptă cu organele Puterii Sovietice și agitația dușmănoasă antisovietică provocatoare, culăcimea desfășoară o activitate de subminare a colhozurilor și opune o rezistență înverșunată transformării socialiste a satului. [...] Prin agitație anticolhoznică, prin instigări la neprezentare în masă la lucru, prin delapidarea și jefuirea averii colhoznice, sabotarea livrărilor către stat și nerespectarea statutului artelului agricol, elementele culăcești dușmănoase discreditează ideea construcției colhoznice, dezorganizează și distrug colhozurile, împiedică intrarea țăranilor săraci în colhozuri, frânează dezvoltarea ulterioară a colectivizării agriculturii.”

Memoriul lui F. Tutușkin, ministrul afacerilor interne din RSSM, adresat MAI al URSS la 12 octombrie 1948

- Enumeră formele de rezistență.
- Identifică opinia autorului documentului despre scopul chiaburilor.
- Exprimă-ți opinia față de acțiunile țăranilor.

Mișcarea anticomunistă a început odată cu reinstaurarea puterii sovietice în Basarabia, populația fiind nemulțumită de măsurile autorităților sovietice. Ea a avut mai multe forme de exprimare: nesupunere, lupta armată în anii imediat postbelici, rezistența prin cultură, care a fost o constantă pe tot parcursul dominației sovietice. Primele confruntări cu Armata Roșie au fost înregistrate în mai 1944, în legătură cu evacuarea din localitățile aflate în apropierea liniei frontului. Locuitorii satelor Bocancea-Schit, Dumbrăvița, Flămânzeni, Ghiliceni din raionul Chișcăreni și Condrătești din raionul Cornești au refuzat să plece și au protestat înarmați cu ciomege, sape, furci, topoare. Armata Roșie a răspuns prin forță, astfel că s-au înregistrat morți și răniți. Acțiuni de nesupunere au avut loc în satele Malovata, raionul Susleni, și Măgura, Chișcăreni, Erezni, raionul Chișcăreni.

Rezistența pașnică. Cea mai răspândită formă de rezistență a țăranilor era neachitarea impozitelor și neexecutarea dispozițiilor organelor de stat cu privire la postavcă. Deoarece cotele de livrare a produselor se stabileau în funcție de mărimea lotului de pământ din gospodăria țărănească, o modalitate de eschivare era nedeclararea suprafeței reale a terenului agricol sau ascunderea listelor posesorilor de pământ. La 20 octombrie 1944, în RSSM, în urma verificării suprafeței loturilor, s-au constatat 1 084 ha de teren agricol nedeclarate în județul Soroca, 5 500 ha în raionul Românești, județul Bender, și circa 50 000 ha în județul Cahul.

Alte forme de protest au fost nimicirea produselor agricole, devastarea depozitelor, zădărnicierea transportării pâinii la punctele de colectare, deteriorarea inventarului agricol și a unităților de transport. Astfel de cazuri au fost înregistrate în colhozurile „Pravda”, „Bolșevik”, „Karl Marx” din raionul Ceadâr-Lunga, „Viața nouă” și „Gr. I. Kotovski” din raionul Românești etc. Mai multe grupuri de văduve, inclusiv ale soldaților Armatei Roșii, deznădăjduite de să-

răcie și foamea agravată de confiscările abuzive din 1946–1947, au devastat depozite, de unde și-au însușit o parte din cereale. Protestul populației s-a manifestat și față de colectivizarea forțată a gospodăriilor țărănești. Asemenea cazuri au fost înregistrate în raioanele Bălți, Soroca și în Chișinău. Printre formele de rezistență era și eschivarea de la munca forțată. Aceste acțiuni au fost calificate de către autoritățile comuniste drept „manifestări deschise ale elementelor dușmănoase împotriva orânduirii colhoznice”, orientate spre „dezorganizarea și subminarea bunăstării colhoznice, cauzarea unor prejudicii statului”.

Rezistența activă. În a doua jumătate a anilor '40 și începutul anilor '50, în RSSM au activat mai multe formațiuni antisovietice, care opuneau o rezistență activă, inclusiv armată. Printre formele de rezistență a fost eschivarea de la serviciul militar în rândurile Armatei Roșii. Grupuri de rezistență au fost semnalate în satul Holoșnița din Soroca (format din circa 40 persoane), în satele Cobâlnea, Șeptelici din Soroca, în satele Feștelita, Zaim, Opaci din Căușeni, în Bravicea și Orhei, în satele Țăplești și Ruseni din raionul Ocnița, Sudarca din raionul Otaci, în Telenești etc. Grupurile atacau activiștii sovietici. De exemplu, la 20 octombrie 1944 a fost asasinat D. Basiuc, președintele sovietului sătesc din Berlinți, raionul Lipcani, care a denunțat niște dezertori. Grupul lui Alexandru Jalbă din satul Antonovca, raionul Dondușeni, format din 6 persoane înarmate, locuitori din satul Baraboi, raionul Râșcani, până în aprilie 1948 a atacat agenți fiscali, activiști din raioanele Râșcani, Târnova și Drochia. În perioada aprilie 1944–mai 1945 autoritățile sovietice au arestat 37 de „teroriști” și au lichidat 45 de „organizații și grupuri naționaliste antisovietice” ce întruneau 229 de persoane. În 1949 și primul trimestru al anului 1950 au fost arestate 435 de persoane pentru „activitate contrarevoluționară”. În 1949 au fost lichidate 14 grupuri de rezistență antisovietice, cu 110 persoane arestate.

Manifestarea anticomunistă prin opoziția deschisă și violentă față de regim a fost specifică raioanelor din nordul și centrul republicii, remarcându-se: „Arcașii lui Ștefan”, „Sabia dreptății”, „Partidul Libertății”, „Armata Neagră” și „Uniunea Democratică a Libertății”, grupurile de rezistență conduse de Vasile Verejan și Grigore Oprea (raionul Edineț), Filimon Bodiuc (raionul Telenești) etc., dar și din sud: cele conduse de Mihail Șestacovschi (raionul Baimaclia), Mihail Bordeianu (raionul Cimișlia). Ciocniri armate cu trupele de ordine sovietice au avut „Grupul de rezistență al lui Ciutac” (Vadul lui Vodă) și „Armata din Pădure”, condusă de Fă-nase Magari, fostul primar din satul Recea (Strășeni), cu circa 15–20 de luptători, dislocați în pădurea Larga de lângă Recea și în pădurea Lopatna de lângă Cobâlca. Membrii grupului dețineau echipament militar, ascultau postul de radio „Vocea Americii” și informau sătenii. NKVD-ul recunoștea că „Armata din Pădure” e o întreagă „organizație contrarevoluționară”.

Autoritățile sovietice s-au răfuit crunt cu participanții la mișcarea de rezistență și cu susținătorii acestora, care au fost arestați și condamnați pentru „trădare de patrie” conform prevederilor Codului penal al URSS: liderii grupurilor – la pedeapsa capitală, iar membrii activi – la 25 de ani de detenție. Printre cei condamnați la moarte prin procese judiciare înscenate de autorități au fost: Ion Borș și Teodor Coșcodan, liderii „Armatei Negre”; Anatol Miliutin, liderul „Uniunii Democratice a Libertății”; Simion Zlatan și Vasile Odobescu, liderii „Partidului Democrat Agrar” și 11 membri ai partidului; Constantin Condrat și Ion Istrati, liderii „Partidului Libertății” etc. La începutul anilor '50 au fost anihilate ultimele mici grupuri de rezistență armată care au activat în codrii Basarabiei.

Protestatari solitari. Mișcarea anticomunistă a înregistrat și alte forme, printre care contestarea liderului sau monopolului partidului în societate, împiedicarea desfășurării alegerilor etc. La 3 martie 1957, când se desfășurau alegerile deputaților sovietelor sătești din RSSM, în satul Călimești, raionul Cărpini, Florea Munteanu a dat foc urnei de votare. A fost condamnată la trei ani de închisoare.

Nicolae Dragoș, directorul Școlii medii serale din Serpnevo, a fondat în 1963 grupul antisovietic „Uniunea Democratică a Socialiștilor”. A redactat și difuzat în mai multe orașe din URSS circa 1 300 de proclamații

ISTORIA PE PELICULA CINEMATOGRAFICĂ

Afiș de cinema:
„Gustul amar al
pâinii” (1966),
regie și scena-
riu V. Gagi și
V. Lâsenco

- **Vizionează filmul. Stabilește perioada desfășurării evenimentelor.**
- **Identifică metodele de rezistență.**

Gheorghe Muruziuc

Monumentul lui Lenin
decapitat de I. Suvac

Gheorghe Ghimpu

OPINII

„[...] la Chișinău se citesc multe ziare românești și eu nutresc cele mai calde sentimente pentru o țară vecină cu noi, o țară rudă cu noi, ca limbă, ca istorie, o țară socialistă, ca și republica noastră, eu nu văd de ce ar trebui să facem un zid chinez de-a lungul Prutului.”

Extras din cuvântarea lui Ion Druță la Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSSM

- **Exprimă-ți atitudinea față de poziția scriitorului Ion Druță în contextul anului 1965.**

antisovietice cu titlul „Adevărul pentru popor”. La 15 mai 1964 a fost arestat de KGB și condamnat la șapte ani privațiune de libertate, cu ispășirea pedepsei într-un lagăr din Mordovia.

În 1964, Mihai Moroșanu, pentru a împiedica transferarea monumentului lui Ștefan cel Mare din Piața Victoriei din Chișinău, a strâns 3 000 de semnături. La 11 octombrie 1964, când la Chișinău se afla o delegație din „republicile-surori”, prezentă la serbarea a 40 ani de la formarea PC, M. Moroșanu, însoțit de mai mulți tineri, a depus flori la monumentul lui Ștefan cel Mare, cu o panglică pe care era scris „Din partea tineretului din Moldova”. Peste trei zile, după adunarea generală a studenților anului IV ai Institutului Politehnic „Serghei Lazo”, „pentru fapte antisovietice și naționaliste”, Moroșanu a fost exmatriculat, iar peste un an – arestat și condamnat la trei ani privațiune de libertate în lagărul din Matveev-Kurganski, regiunea Rostov. O altă pagină a înscris Gheorghe Muruziuc, care în zorii zilei de 28 iunie 1966, când autoritățile comuniste urmau să serbeze „eliberarea norodului moldovenesc de sub jugul ocupanților români”, a înălțat tricolorul românesc pe turnul Fabricii de zahăr de la Alexăndreni, la înălțimea de 45 de metri. Turnul a fost încercuit de milițieni înarmați și reprezentanți ai KGB-ului, dar nu au reușit să dea jos tricolorul, deoarece Muruziuc se apăra cu cărămizi. Dimineața, sute de muncitori veniți la serviciu au văzut tricolorul. A fost arestat la 3 iulie și condamnat la doi ani privațiune de libertate în lagărul din Sverdlovsk.

La 25 noiembrie 1968, Ion Suvac, țăran din satul Băhrinești, județul Soroca, a distrus un monument al lui V. Lenin din Florești. În urma anchetei, l-au declarat alienat și au dispus internarea lui într-un spital de psihiatrie, aceasta fiind o metodă de represiune sovietică. Elevele Lilia Neagu și Asea Andruh, în noaptea de 30 septembrie spre 1 octombrie 1970, au scris în Chișinău circa 40 de sloganuri prin care cereau drepturi naționale pentru românii basarabeni, se pronunțau împotriva ocupației sovieto-rusești și cereau expulzarea lui Bodiul din Moldova ca promotor al deznaționalizării. Lilia Neagu a fost condamnată la doi ani de lagăr de corecție prin muncă, iar Asea Andruh a fost exmatriculată și angajată, drept pedeapsă, la Fabrica de tricotaje „Steaua Roșie”.

Rezistența prin cultură. O serie de intelectuali au contestat hotărârile sovietice și „politica națională” sovietică în plan lingvistic, politica de cadre și au făcut apeluri la ieșirea Basarabiei și Bucovinei de Nord din componența URSS și unirea cu România. *Frontul Național Patriotic*, fondat în 1967 la inițiativa lui Alexandru Usatiuc-Bulgăr, avea drept scop eliberarea Basarabiei și nordului Bucovinei de sovietici și reunirea cu România și opta pentru stoparea deznaționalizării și rusificării. Împreună cu Gheorghe Ghimpu și Alexandru Graur, a combătut miturile sovietice de eliberare și de națiune moldovenească. Au fost arestați în 1971 și condamnați în lagăre de corecție prin muncă cu regim sever: Usatiuc – 7 ani, Ghimpu – 6 ani și Graur – 4 ani.

În urma discuțiilor asupra reconsiderării moștenirii clasice, din 1950, au început să fie publicate operele clasicilor A. Donici (1950), C. Negruzzi, C. Stamati, I. Creangă (1953), V. Alecsandri, A. Mateevici, M. Eminescu (1954) etc. Constantin Stere a fost interzis până la 1987. La Conferința științifică din 17–19 octombrie 1955, organizată de Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS, s-a recunoscut

identitatea lingvistică și culturală „româno-moldovenească”, fără a se nega termenul „limba moldovenească”.

O importanță aparte a avut *Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSSM (14–15 octombrie 1965)*. Participanții la Congres Ion Druță, Aureliu Busuioc, Mihai Cimpoi, Pavel Boțu, Grigore Vieru, Gheorghe Ma-

Iarciuc, Vasile Levițchi, profesorul universitar Petre Osmătescu, directorul școlii medii din Râșcani, Leonid Colibaba, etc. au abordat situația dezastruoasă în care se afla limba română literară și vorbită, destinul științei și culturii naționale, probleme referitoare la conservarea monumentelor de cultură, de valorificare a patrimoniului spiritual, predarea limbii și literaturii în școală și au pus problema revenirii la alfabetul latin. Congresul a fost considerat „naționalist”, iar alocuțiunile lui A. Busuioc, I. Druță, M. Cimpoi au fost criticate. Pentru promovarea unității lingvistice a limbii „moldovenești” cu cea română, Ion Vasilenko a fost internat într-un penitenciar psihiatric.

STUDIU DE CAZ

Organizația Națională din Basarabia (ONB) „Arcașii lui Ștefan”

Înființată la Soroca în 1945 de către pedagogii Vasile Bătrânac, Victor Solovei, Nicolae Prăjină, Teodosie Guzun, Anton Romașcan și studentul Școlii Pedagogice din Soroca, Nichita Brumă, avea o structură bine definită: statut, imn, crez, ștampilă, carnet de membru, fond bănesc etc. Cei mai activi membri au fost Ion și Maxim Brumă, Pricopie Trofim, Vasile Cvasniuc, Vasile Băleanu, Mihail Ursachi, Teodor Colesnic, Vasile Cibotaru ș.a. În 1947 formațiunea număra 140 de membri. În 1947 ONB a fost devastată. Peste 100 de persoane au fost arestate și judecate. În 2010, Mihai Ghimpu, președinte interimar al Republicii Moldova, prin decret prezidențial a conferit „Ordinul Republicii” membrilor ONB „Arcașii lui Ștefan”, post-mortem.

D.1. „Scopul nostru era de a elibera Moldova de sub călcâiul «hidrei roșii», încercam să ridicăm moralul populației prin diferite atacuri împotriva bolșevicilor. [...] Făceam adunări și propagandă anticomunistă, vorbeam cu lumea, o mare parte nu erau de acord cu conducerea comunistă, dar de frică tăceau. Prin diferite metode căpătam cuțite și armament.”

Mihail Ursachi, membru al Organizației „Arcașii lui Ștefan”

- Identifică scopul organizației.
- Determină metodele de luptă ale „Arcașilor lui Ștefan”.

Laboratorul competențelor

➡ COMPAR SURSELE

01. „Cred în Dumnezeu și în veșnicia neamului românesc. Cred în comandantul ONB «Arcașii lui Ștefan». Cred în biruința ONB «Arcașii lui Ștefan» și voi lupta până la moarte, căci mai bine mort pe pământul ce îl apăr decât viu în mâinile dușmanului. Urăsc de moarte dictatura stalinistă, pericolul asupra civilizației omenești și a neamului românesc. Urăsc de moarte minciuna și trădarea. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”

Crezul „Arcașilor lui Ștefan”

- Determină principiile fiecărei organizații.
- Identifică asemănările și/sau deosebirile.

02. „1) Cu Dumnezeu înainte pentru neam și pentru cruce; 2) Jos partidul comunist; 3) Dragi creștini, la luptă pentru libertate; 4) Cu sape, cu topoare, cu coasa la luptă pentru distrugerea bolșevicilor, care sunt cotropitorii norodului moldovenesc, care ne-au supt sângele, ne-au luat credința, părinții, frații și surorile și pâinea de la gură și acum vreau să ne ia și pământul; 5) Distrugeți fiara bolșevică, care ne-a prefăcut în robi săraci și flămânzi; 6) Dragi creștini, nu vă lăsați stăpâniți de duhul necurat. La luptă pentru libertate și credință, căci Dumnezeu este cu noi. Vrem dreptate.”

Foi volante elaborate de Organizația Național-Creștină Antisovietică din satul Schineni, județul Soroca. În: M. Tașcă, Mișcarea de rezistență în Basarabia: Organizația Național-Creștină Antisovietică

➡ ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Explică titlul cărții.
- Argumentează importanța activității autorului în mișcarea anticomunistă.

➡ APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE

Utilizează diverse surse pentru a elabora o prezentare Power Point cu titlul: *Rezistența armată în RSSM în anii postbelici.*

33. Statele comuniste din Europa de Est și Asia în perioada postbelică

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște particularitățile statelor comuniste din Europa de Est și Asia în perioada postbelică și vei putea aprecia valoarea respectării drepturilor și libertăților cetățenilor.

IDEEA PRINCIPALĂ

După cel de-al Doilea Război Mondial, în țările din Europa de Est a fost instaurat un regim totalitar de tip sovietic. Statele comuniste din Asia au avut anumite particularități de dezvoltare, printre ele evidențiindu-se China.

VOCABULAR

Autarhie – politică prin care se creează o economie națională închisă, izolată de circuitul economic mondial.

Comunizare – propagarea și inocularea ideologiei comuniste în rândurile maselor populare, preluarea controlului asupra unei societăți de către partidele comuniste.

Kominform – biroul de informații al partidelor comuniste și muncitorești, organizație creată în 1947.

Maoism – gândire și practică politică a lui Mao Zedong, bazată pe o cale specifică de construcție a socialismului în China.

Revoluția culturală – mișcare politico-socială inițiată de Mao Zedong în China pentru a reînnoi spiritul revoluției chineze, însoțită de campanii de propagandă, demascări, persecuții etc., care a avut drept rezultat diminuarea rolului aparatului birocratic, dar consolidarea poziției liderului.

Sovietizare – instaurarea regimurilor comuniste de tip sovietic în țările Europei Centrale și de Est după cel de-al Doilea Război Mondial, transformarea unei realități social-economice și politice din una specific națională în una de tip sovietic.

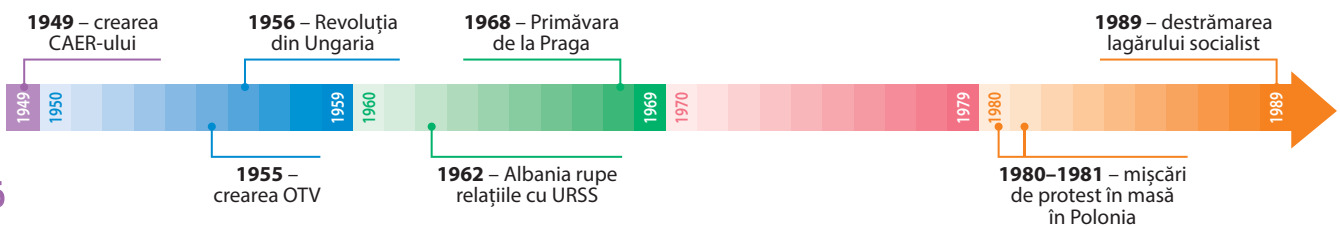
PORTRET ISTORIC

Josip Broz Tito (1892–1980), conducător revoluționar iugoslav, aflat la putere din 1944 până la sfârșitul vieții. Croat de origine, Tito visa la o Iugoslavie fără naționalități. A format o federație a organizațiilor de rezistență anti-naștă. A redus la tăcere conflictele etnice și a rupt toate legăturile cu Stalin. În 1961, împreună cu Nehru, Nasser și Sukarno, a creat la Belgrad mișcarea de nealinier. A condus țara ca un dictator.

Deng Xiaoping (1904–1997), lider al Partidului Comunist din China. Deși niciodată nu a avut titlul de șef de stat sau șef de Guvern, Deng a fost liderul *de facto* al Republicii Populare Chineze de la sfârșitul anilor '70 până la începutul anilor '90. A fost fondatorul „socialismului cu caracteristici chinezești” și al reformei economice din China, cunoscută ca „economia de piață socialistă”.

Instaurarea regimurilor comuniste în țările Europei de Est. Împărțirea sferelor de influență între marile puteri în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, „Acordul de procentaj”, pe de o parte, precum și imaginea URSS în calitate de stat învingător, pe de altă parte, au creat o atmosferă defavorabilă țărilor eliberate de Armata Roșie. Prezența Armatei Roșii a fost factorul hotărâtor în instaurarea regimurilor comuniste în țările Europei Centrale și de Est. Urmărind exportul de revoluție și al modelului sovietic, URSS a mizat pe potențialul partidelor comuniste. În prima etapă a instaurării regimurilor comuniste în țările Europei de Est (1944–1945), au fost create guverne de coaliție – „de uniune națională”: în România – *Frontul democratic*, format din comuniști, social-democrați și țărăniști; în Ungaria – *Szeged – Frontul național de independență*, alcătuit din micii proprietari, național-țărăniști, socialiști și comuniști; în Bulgaria – *Frontul patriei*, format din țărăniști, comuniști și socialiști; în Cehoslovacia – *Frontul național*, format din membrii partidelor Popular, Social-Democrat, Social-Naționalist și ai Partidului Comunist ceh și slovac; în Polonia s-a impus un guvern format din 21 de membri, dintre care 17 erau de la Comitetul din Lublin; în zona de ocupație sovietică din Germania, la 14 iunie 1945, s-a creat *Frontul unit al organizațiilor antifasciste*. Deși au fost restabilite constituțiile de până la război și parlamentele și-au început activitatea, comuniștii au reușit să pătrundă în toate sferele importante, controlând sectoarele-cheie – armata, justiția, afacerile interne, apoi și administrația – și au continuat procesul de „curățare” a acestor domenii de așa-numiții „dușmani de clasă”, început de Armata Roșie. În Bulgaria au fost arestați circa 12 000 de oameni, dintre care 4 000 au fost executați; în Ungaria, România, de asemenea, a avut loc o epurare masivă a celor declarați „dușmani” de către comuniști. În 1946–1948 comuniștii au eliminat forțele democratice, au interzis activitatea altor partidele politice și au instaurat regimuri după model sovietic – așa-numite „democrații populare”. Partidele comuniste, sprijinite de Moscova, s-au străduit să „câștige” alegerile prin orice mijloace: au creat o atmosferă apăsătoare, au destabilizat opoziția prin presiuni etc. În 1947, în urma alegerilor din ianuarie, în Polonia au fost aleși un președinte și un prim-ministru comuniști; în Bulgaria a fost desființată opoziția politică; în România – lichidată monarhia; în Cehoslovacia, după o perioadă de democrație relativă, în urma Loviturii de la Praga din 1947, a fost adoptată o Constituție de tip sovietic. Blocada Berlinului în perioada iunie 1948–mai 1949 a dus la crearea în zona de ocupație sovietică a Republicii Democrate Germane, condusă de comuniști. În 1947, pentru a coordona activitatea partidelor comuniste, a fost creată o nouă organizație internațională – Kominform.

ANALIZA DATELOR STATISTICE

„Geografia Gulagului est-european ne este azi bine cunoscută: 19 lagăre și închisori în Albania, 86 în Bulgaria, 422 în Cehoslovacia. În fiecare țară, cifrele condamnaților sunt considerabile: 187 000 în Bulgaria (1944–1962), 200 000 în Cehoslovacia (1948–1954), între 700 000 și 860 000 în Ungaria (1948–1953). Pretutindeni viața deținuților este îngrozitoare. În anumite centre de detenție tortura nu e doar fizică.”

Jean-François Soulet,
Istoria Europei de Est de la al Doilea Război Mondial până în prezent, p. 70

- **Formulează o concluzie cu privire la caracterul regimurilor în țările Europei de Est în perioada postbelică.**

STUDIU DE CAZ

IUGOSLAVIA

Partidul Comunist iugoslav, în frunte cu Broz Tito, a avut un rol semnificativ în mișcarea de partizani și în eliberarea Iugoslaviei. Tito a creat Consiliul Antifascist pentru Eliberarea Iugoslaviei (AVNOJ), care din 1943 juca rolul de guvern provizoriu. La alegerile din 1945, prin presiuni asupra adversarilor, arestări la domiciliu, fraude etc., Guvernul lui Tito a câștigat 90 % din voturi. Monarhia a fost abolită și, la 29 noiembrie 1945, a fost proclamată Republica Populară Federativă Iugoslavia. După adoptarea Constituției, la 31 ianuarie 1946, a fost stabilit controlul deplin al comuniștilor. Întrucât rolul factorului sovietic în instaurarea regimului comunist în Iugoslavia a fost minim, Broz Tito a manifestat dorința de a construi propriul model de socialism, independent de cel sovietic, stalinist. Din această cauză a apărut un conflict între Stalin și Tito. Politica de nealinieare a lui Tito a făcut ca statele occidentale să fie deschise spre colaborare mai strânsă cu Iugoslavia. Tito a condamnat intervenția sovietică în Cehoslovacia în 1968, fapt care a atras un nou val de dușmănie din partea Kremlinului.

PORTRET ISTORIC

Imre Nagy (1896–1958), politician communist maghiar, cu orientare reformatoare, prim-ministru al Ungariei (1953–1954 și în octombrie 1956), unul dintre eroii Revoluției anticomuniste din Ungaria din 1956.

- **Formulează prin două argumente importanța personalității.**

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Budapesta, 1956. În centru, capul unei statui a lui Stalin demolate

Praga, 1968. Protestatarii aruncă sticle cu „Cocktail Molotov” în tancurile sovietice

- **Identifică evenimentele.**
- **Numește două cauze ale evenimentelor.**

În domeniul economic, în Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, RDG, Ungaria, Polonia și România s-a adoptat politica economică de model sovietic, prin planuri elaborate și administrate de centru, cu industrializarea forțată, pe prim-plan situându-se industria grea, fiind construite uzine, care nu-și justificau capacitatea și nu dispuneau de materiile prime pentru a funcționa, și colectivizarea agriculturii. În ianuarie 1949, la inițiativa URSS, a fost creat Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER), din care făceau parte Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Ungaria, URSS. În aprilie 1949 în CAER a intrat Albania, în 1951 – RDG. Scopul organizației era de a ține sub controlul sovietic economia țărilor est-europene. Armata și justiția în aceste țări erau organizate după modelul sovietic. În țările din Europa de Est a fost introdus un sistem cu măsuri represive asupra opozanților, intelectualilor ce se opuneau regimului și chiar a oamenilor simpli, fiind supuși arestărilor, internărilor în închisori și spitale de psihiatrie.

Mișcările anticomuniste. Comunizarea a generat în țările Europei de Est diverse acte de rezistență. În 1953 muncitorii din RDG s-au răsculat împotriva regimului totalitar, dar mișcarea a fost înăbușită de forțele armate ale URSS.

În 1956, în contextul procesului de destalinizare, dictatorul communist-stalinist al Ungariei, Matyas Rakosi, a demisionat, fiind succedat de Erno Gero, care a permis unele liberalizări. Noile schimbări au generat un val de proteste, participanții pledând pentru libertate, democratizare și retragerea trupelor sovietice din Ungaria. În seara zilei de 22 octombrie 1956, la Budapesta a început Revoluția anticomunistă, declanșată de studenți, care au cerut schimbarea conducerii partidului, alegeri pe bază de pluripartidism, relații de egalitate cu URSS etc. Forțele de securitate ungare au deschis focul asupra protestatarilor, iar manifestanții, după ce s-au înarmat, au luat sub control importante obiective strategice, inclusiv garile și radioul. Societatea civilă a solicitat sprijin Consiliului de Securitate al ONU, dar a fost refuzată. Liderii comuniști au cerut ajutor de la URSS. Au intervenit forțele Armatei Sovietice, care au înăbușit în sânge Revoluția anticomunistă, înregistrându-se circa 20 000 de victime. La 4 noiembrie au început negocieri sovieto-ungare. János Kádár, refugiat în URSS, a declarat că a alcătuit un nou Guvern. Imre Nagy a fost nevoit să se refugieze la ambasada iugoslavă din Budapesta, apoi în România, însă la insistența sovieticilor a fost extrădat și în 1958 a fost executat. Peste 200 000 de unguri au părăsit țara. János Kádár a reușit la începutul anilor '60 să promoveze o politică liberală în economie.

În ianuarie 1968, în fruntea Partidului Comunist din Cehoslovacia a ajuns Alexander Dubček, reprezentant al aripii reformatoare, care a declarat că va promova reforme în societate și va construi un „socialism cu față umană”. În cursul procesului reformat, cunoscut drept „Primăvara de la Praga”, a fost anulată cenzura, au apărut noi formațiuni politice și obștești, și-au reluat activitatea Partidul Social-Democrat, a fost declarată construcția unui „nou model de socialism” etc. Toate aceste inițiative, în viziunea liderilor din URSS și a altora din lagărul socialist, puneau în pericol „construcția socialismului”. Trupele armate ale țărilor membre ale OTV (Bulgaria, Ungaria, RDG, Polonia și URSS) au invadat teritoriul cehoslovac la 21

august 1968. A. Dubček a fost arestat împreună cu alți lideri reformatori, iar mișcarea reformatoare a fost reprimată de trupele sovietice.

Manifestații de protest, deseori soldate cu ciocniri sângeroase cu forțele de ordine, au avut loc și în Polonia (1956, 1970, 1980). Mișcarea protestatară a contribuit la formarea unui Sindicat liber în Polonia, în 1980, *Solidaritatea*, în frunte cu Lech Wałęsa, care s-a situat în avangarda luptei anticomuniste din această țară.

Declanșarea, după 1987, de către M. Gorbaciov, a unui proces complex de restructurare a regimului comunist din URSS a marcat începutul unor transformări radicale în interiorul societăților din acest spațiu.

Statele comuniste din Asia

Mao Zedong, primul președinte al Partidului Comunist Chinez (1943–1976), conducător al statului Chinez (1949–1976)

China. Pe fundalul luptei împotriva japonezilor, s-a declanșat conflictul dintre Partidul Comunist, în frunte cu Mao Zedong, și Partidul Național, în frunte cu Chiang Kai-Shek. La 10 ianuarie 1946 cei doi lideri au dat publicității un ordin de încetare a luptelor, însă ambele tabere se pregăteau de război. În vara anului 1947, forțele armate ale comuniștilor au declanșat ofensiva, eliberând Mancuria, și au ocupat Beijingul și Tianjinul. Până în vara anului 1949 comuniștii controlau cea mai mare parte a Chinei. La 1 octombrie 1949, în Piața Tienamin din Beijing, Mao a proclamat Republica Populară Chineză. A doua zi, URSS a

recunoscut noul regim, ulterior recunoscut și de „democrațiile populare” din Europa de Est și alte țări din Asia. În 1950 RPC a fost recunoscută de Marea Britanie, urmată de țările scandinave, Elveția, Olanda.

China s-a inspirat în mare măsură din modelul stalinist. A fost adoptat un plan cincinal, s-au naționalizat întreprinderile, s-a recurs la colectivizare. În 1953 liderii comuniști chinezi au decis să treacă la o nouă etapă de dezvoltare și au abandonat modelul sovietic. La inițiativa lui Mao Zedong, a fost lansată o nouă strategie, „*Marele salt înainte*”, un program de transformare radicală a economiei chineze dintr-o societate agricolă într-o putere economică prin industrializare forțată și colectivizarea agriculturii. S-a aplicat o politică dezastruoasă de topire a uneltelor agricole, a fost implementată Campania „Cei Patru Dăunători”, prin care au fost exterminate vrăbiile, pentru că mâncau semințele cerealelor și fructe, ceea ce a provocat un dezechilibru ecologic și a dus la o epidemie de insecte care distrugeau culturile, ceea ce a agravat foametea. Crizele economice din anii 1959 și 1961 au făcut ca eșecul să fie total. În mai 1963, Mao a anunțat o campanie pentru a „ridica” spiritul revoluționar și a combate revizionismul în sânul partidului. În octombrie 1965, Mao a lansat *revoluția culturală*. Aceasta a fost pe punctul de a arunca China în plină anarhie din cauza luptei deschise între adepții lui Mao și revizionisti. Victoria lui Mao a fost marcată de eliminarea din partid a adversarului cel mai puternic, Lin Shaogi. Sfârșitul „erei maoiste” în China a fost marcat de lupta acerbă pentru putere între Zhou Enlai și Deng Xiaoping. Zhou Enlai a învins, iar Adunarea Națională Populară din 1975 a decis să ia măsuri pentru „modernizarea atât a agriculturii, industriei și apărării naționale, cât și

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

„Ne propunem scopul de a crea către sfârșitul secolului XX o societate cu un nivel de trai mediu. [...] Atingerea acestui nivel de trai înseamnă că la sfârșitul secolului Produsul Național Brut pe cap de locuitor trebuie să devină de 800 de dolari americani. [...] Populația Chinei va crește până atunci la 1 miliard 200 mil. de oameni, iar produsul Național Brut – până la un trilion de dolari americani. Într-o economie capitalistă această sumă ar fi însemnat puțin și nu ar fi scăpat țara noastră de înapoieră – cu alte cuvinte, înstărită ar fi devenit doar câteva procente din populație, iar restul, peste 90 %, ar fi suferit lipsuri și sărăcie. Într-o economie socialistă, nivelul de viață al întregului popor va atinge nivelul mediu. Iată de ce noi suntem adepții fideli ai socialismului. Fără socialism în China nu e posibil a crea o societate cu un nivel de trai mediu.”

Extras din *cuvântarea lui Deng Xio Ping „Cu privire la construcția socialismului cu specific chinez”*, 30 iulie, 1994

Din sursele disponibile – publicații, surse web, ziare – determină dacă China a atins scopurile propuse de Deng Xio Ping.

- **Apreciază contribuția Chinei în economia mondială la momentul actual.**
- **Enumeră câteva produse chinezești prezente în viața cotidiană a populației din Republica Moldova.**

a științei și tehnicii de o manieră care să ducă economia chineză pe primul loc în lume”. Lupta pentru putere s-a reluat după moartea lui Zhou Enlai, în ianuarie 1976. În anul 1978, linia lui Deng Xiaoping a câștigat definitiv, iar China s-a lansat într-o eră de reforme, care au condus țara la schimbări fundamentale. Reformele politice au fost moderate și s-au limitat la o restructurare a aparatului administrativ al țării cu scopul de a-l face mai eficient (1970) și la o reechilibrare a raporturilor partid-stat (1982). Deng Xiaoping a luat măsuri de modernizare și liberalizare economică în toate domeniile și, începând cu 1979, a deschis frontierele către comerțul internațional prin întemeierea unor zone economice speciale. A optat pentru o economie socialistă, totodată orientată spre piață. Viața cotidiană era tot mai mult influențată de dogmele ideologice, iar un sistem juridic cu influențe apusene a fost introdus treptat. Libertatea cuvântului și asocierea în grupuri erau interzise, iar alegerile libere nu au devenit o prioritate. Refuzul de a acorda libertăți politice a culminat cu *Masacrul din piața Tiananmen din 1989*.

În ciuda protestelor, China și-a menținut strategia economică liberală, însă fără o liberalizare politică. Prim-ministrul Li Peng și președintele Jiang Zemin au continuat reformele inițiate de Deng. Au păstrat în același timp dreptul exclusiv de putere al PC. Începând cu 2003, odată cu venirea în fruntea țării a lui Hu Jintao (secretar general al partidului din 2002), China cunoaște ritmuri mai accelerate de dezvoltare, iar odată cu aceasta scad și presiunile Occidentului în ce privește respectarea drepturilor omului.

Coreea, care în 1910 fusese ocupată de Japonia, după înfrângerea acesteia în 1945, a fost împărțită între sovietici (nordul țării) și americani (sudul). În iulie 1948, în sud a fost proclamată Republica Coreea, iar în partea de nord, Kim Ir Sen, la 9 septembrie 1948, a proclamat Republica Populară Democrată Coreea. După *Războiul din Coreea* (1950–1953), țara a fost împărțită pe paralela 48. Din punct de vedere politic, Coreea de Nord s-a aliat Uniunii Sovietice și Chinei. În 1955 regimul comunist a proclamat ca doctrină statală autarhia și cultul personalității lui Kim Ir Sen. Din 1989 dictatura a izolat țara de restul lumii. Populația se confrunta cu grave încălcări ale drepturilor omului și cu foametea. De la moartea lui Kim Ir-sen (1994), postul de președinte nu a mai fost ocupat, Kim Ir-sen fiind declarat *Președinte etern*. În 1994, Kim Jong al II-lea, fiul lui Kim Ir Sen, a preluat puterea, iar în decembrie 2011, după ce a decedat, l-a succedat fiul său, Kim Jong-Un. Neglijând protestele internaționale, Coreea de Nord dezvoltă programul său nuclear, sporind din 2001 insecuritatea în zona Asiei de Est, dialogul purtându-se deja între șase state: Coreea de Nord, Coreea de Sud, China, Japonia, Statele Unite ale Americii și Rusia.

Dovezi ale crimelor comuniste în Cambodgia

● **Apreciază consecințele regimului totalitar din Cambodgia.**

Cambodgia. La 12 martie 1945, regele Norodom Sihanouk a declarat Cambodgia stat independent. Însă francezii, stăpânii coloniali ai Cambodgiei după 1863, au dus un război împotriva insurgenților comuniști înainte de a recunoaște independența statului, la sfârșitul Războiului din Indochina din 1954. În 1955 Sihanouk a abdicat în favoarea tatălui său și, după o victorie electorală, a devenit prim-ministru. Ca socialist, s-a aliniat Chinei. În 1970 la putere a acces grupul prooccidental condus de prim-ministrul Lon Nol, iar fracțiunile de stânga au format în ilegalitate Partidul Comunist al Khmerilor Roșii. Împreună cu susținătorii lui Sihanouk, care fugise în China, Partidul Comunist a început un război civil împotriva Guvernului lui Lon Nol. În aprilie 1975, khmerii roșii au cucerit capitala Phnom Penh. Condu-

cătorul khmerilor roșii, Pol Pot, a venit la putere în aprilie 1976. A supus țara unui proces radical de reformare, cu scopul de a crea o societate comunistă agrară. Locuitorii orașelor au fost trimiși la sate, unde se alăturau populației locale, fiind supuși la muncă silnică. Aproape 2 mil. de cambodgieni au murit în urma torturilor, înfometării și altor măsuri de anihilare. Categoriile întregi ale populației au fost anihilate metodic. Teroarea a încetat în 1979, când trupele vietnameze au cucerit capitala Phnom Penh, însă khmerii roșii au continuat să lupte ca trupe de gherilă. În 1982, prințul Sihanouk, în alianță cu khmerii roșii, a format un Guvern în exil, orientat împotriva ocupației vietnameze. În 1989, noua Constituție a declarat Cambodgia țară neutră, având ca religie de stat budismul și un monarh constituțional, puterea executivă fiind atribuită prim-ministrului. În 1991, Sihanouk a devenit din nou șef al statului. În 1997, liderul Partidului Popular de Stânga, Hun Sen, a organizat o lovitură de stat, iar după alegerile parlamentare din 1998 a devenit prim-ministru.

Vietnam. După ce, în 1945, în orașul Hanoi comuniștii au proclamat Republica Democrată Vietnam, Indochina a cunoscut trei războaie. Primul război (1946–1954) s-a sfârșit cu semnarea *Acordurilor de la Geneva*, la 20 iulie 1954, prin care Vietnamul se împărțea temporar pe paralela 17° latitudine nordică în două țări: sudul a devenit o țară monarhică, de orientare franceză, iar în nord s-a organizat un stat comunist sub conducerea lui Ho Chi Minh. Vietnamul de Nord era susținut de URSS, cel de Sud – de Franța și SUA. În octombrie 1955, în partea de sud s-a format noua Republică a Vietnamului. Comuniștii au continuat să lupte pentru a cuceri întreaga țară. Regimul din Vietnamul de Sud a cerut sprijinul americanilor, care s-au implicat masiv. Tratatul de pace cu SUA s-a semnat la Paris, la 27 ianuarie 1973. La 29 martie 1973 ultimele trupe americane au plecat din Vietnam. Luptele au continuat și, la 30 aprilie 1975, sud-vietnamezii au capitulat, iar în 1976 a fost proclamată Republica Socialistă Vietnam. După implicarea Vietnamului în Cambodgia, în 1978, au urmat dispute violente privind frontiera cu China, care au încetat abia în 1984.

În 1986, regimul comunist a implementat reforme economice menite să creeze o economie de piață capitalistă, fără a slăbi însă monopolul asupra puterii. În 1995, Vietnam și SUA au reluat relațiile diplomatice. Parlamentul l-a confirmat pe Nguyen Minh Triet, liderul Partidului Comunist, drept președinte în iunie 2006. Partidul Comunist deține puterea reală în Vietnam.

Refugiați vietnamezi

Laboratorul competențelor

➔ CUNOAȘTEREA LIMBAJULUI ISTORIC ȘI ANALIZA SURSELOR VIZUALE

Ho Shi Min

Kim Ir Sen

- Explică, în baza surselor, termenul istoric *cultul personalității*.
- Numește două trăsături politice comune ale statelor comuniste din Asia.
- Identifică și explică câte un simbol din fiecare sursă.

➔ ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„Influența sovietică a avut o însemnătate hotărâtoare atât la nivelul politicii interne, cât și externe. Armatele și-au făcut apariția în uniforme croite după cele ale Armatei Roșii; cultura a devenit subordonată necesităților politice, creativitatea lăsând locul realismului socialist; sistemul juridic a fost remodelat după principiile sovietice; învățământul s-a restructurat, emulație a patriei-mamă a socialismului; până și moda trebuia să maimuțărească estul proletar, nu saloanele elegante de la Paris, Londra sau New York.”

R.J. Crampton, *Europa Răsăriteană în secolul al XX-lea... și după*, p. 269–270

- Determină problema abordată în sursă.
- Identifică domeniile influențate de URSS.
- Exprimă-ți opinia asupra consecințelor adoptării modelului sovietic de dezvoltare în țările Europei de Est.

➔ APLICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Completează un tabel, în care să compari *Revoluția din Ungaria* cu *Primăvara de la Praga* după următoarele criterii: țara, anul, forțe implicate, consecințe, concluzii.

➔ APLICAREA CREATIVITĂȚII

- Elaborează un text coerent, încadrat în 12–15 propoziții, la subiectul propus: *Regimurile comuniste din Asia – crime împotriva umanității*.

34. Regimul totalitar în România (1944–1989)

ARGUMENT

Studiind tema, vei înțelege esența regimului totalitar instaurat în România postbelică și vei putea aprecia valoarea respectării drepturilor și libertăților cetățenești.

IDEEA PRINCIPALĂ

Regimul politic instaurat în România în perioada postbelică a fost unul totalitar, de inspirație sovietică.

VOCABULAR

Cultul personalității – exaltarea rolului unei personalități politice în dezvoltarea societății, în cadrul unui regim totalitar.

Proletcultism – atitudine și politică față de problemele artei și culturii în URSS și țările lagărului socialist, care respingea întreaga moștenire culturală a trecutului, susținând că ea nu este utilă poporului, și propaga ideea creării unei culturi „pur proletare”.

● **Analizează simbolurile de stat ale României postbelice. Explică semnificația elementelor simbolurilor de stat.**

Drapelul Republicii Socialiste România

Stema Republicii Socialiste România

Instaurarea regimului comunist în România. Armata Roșie, intrată pe teritoriul României în iulie 1944, a susținut Partidul Comunist Român (PCR) în acțiunea sa de preluare a puterii politice. În perioada septembrie 1944–martie 1945 România a fost condusă de guverne de coaliție, în frunte cu generalii Constantin Sănătescu și Nicolae Rădescu, în care au fost incluși și reprezentanți ai PCR. La 6 martie 1945, supus presiunilor Moscovei, regele Mihai I a acceptat formarea Guvernului condus de Petru Groza, aflat sub controlul total al PCR. Greva regală, manifestată prin refuzul regelui Mihai I de a sancționa actele Guvernului (1945–1946), s-a dovedit a fi ineficientă. În noiembrie 1946 au avut loc primele alegeri parlamentare postbelice. Deși au câștigat partidele democratice, prin falsificarea rezultatelor PCR a obținut controlul Parlamentului și Guvernului.

Semnarea Tratatului de la Paris, la 10 februarie 1947, neregnoașterea beligeranței României, neparticiparea la Planul Marshall au accelerat intrarea statului român sub controlul Moscovei. În 1947 partidele democratice (PNL, PNT) au fost desființate, iar liderii lor au fost arestați. La 30 decembrie 1947, regele Mihai I a fost obligat să abdice și a părăsit țara. A fost proclamată Republica Populară Română, iar regimul politic instaurat, numit „democrație populară”, era în esență unul totalitar.

Viața politică. *Regimul stalinist al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (1948–1965).* După 30 decembrie 1947 s-a impus controlul asupra societății prin concentrarea puterii în mâna unui singur partid: PCR (din 1948 – Partidul Muncitoresc Român). Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al PCR, la 2 iunie 1952 a fost numit și președinte al Consiliului de Miniștri. Constituțiile din anii 1948 și 1952 au fost inspirate din Constituția stalinistă din 1936. Conform Constituției Republicii Populare Române din 13 aprilie 1948, monopolul pute-

rii aparținea Partidului Muncitoresc Român, iar principalul organ de conducere a statului era Prezidiul Marii Adunări Naționale. Toate domeniile vieții sociale se aflau sub controlul statului, principiul separării puterilor era desființat, drepturile și libertățile cetățenești erau îngădite, nefiind permisă nicio formă de opoziție politică. Principala preocupare a noilor autorități a fost de a reprima orice formă de rezistență, motiv pentru care, cu sprijinul direct al URSS, în august 1948 a fost organizată *Direcția Generală a Securității Poporului*, iar în ianuarie 1949 s-a constituit *Direcția Generală a Miliției*, care, ca și sistemul judiciar, au fost subordonate complet autorității partidului și statului. Stalinizarea s-a extins și în domeniul culturii. Monopolul ideologic comunist s-a manifestat prin înlăturarea vechii elite politice și intelectuale, întreruperea relațiilor cu lumea occidentală, organizarea învățământului și culturii după sistemul sovietic, supravegherea de către stat a cultelor religioase, interzicerea Bisericii greco-catolice (1948), falsificarea istoriei conform intereselor sovietice.

Moartea lui Stalin, în 1953, și noua orientare politică a lui Hrușciov au determinat o schimbare și în România, o încercare de a urma o cale proprie de construire a socialismului, care a dus la o relativă distanțare de Moscova. În 1958 s-a obținut retragerea trupelor sovietice din România. Liderii PMR au dat publicității *Declarația din aprilie 1964*, prin care se pronunțau împotriva hegemoniei sovietice, pentru independență și egalitate, pentru neamestec și pentru cooperare reciproc avantajoasă. După retragerea trupelor sovietice s-a produs o relativă îmbunătățire a situației interne. Viața socială și culturală s-a desovietizat și destalinizat treptat. Au fost eliberați deținuții politici. S-au încurajat legături cu statele occidentale în domeniile culturii și științei și s-a promovat o orientare națională în cultură.

Destinderea internă și externă (1965–1974). În 1965, la Congresul al IX-lea al partidului, s-a revenit la denumirea de Partid Comunist Român și s-a elaborat o nouă Constituție, prin care România devenea Republică Socialistă. În funcția de secretar general al partidului a fost ales Nicolae Ceaușescu. Preluarea conducerii de către Ceaușescu s-a caracterizat prin:

- continuarea procesului de desovietizare și destalinizare;
- relativa îmbunătățire a condițiilor de viață ale populației;
- atenuarea politicii represive a Securității, eliberarea și reabilitarea unora dintre deținuții politici;
- creșterea popularității regimului în urma exploatării sentimentelor naționale;
- reluarea legăturilor cu statele occidentale;
- distanțarea de URSS, evidențiată prin refuzul României să intervină în 1968, alături de statele membre ale OTV, împotriva mișcării democratice din Cehoslovacia.

Anii cultului personalității (1974–1989). În 1974 Constituția a fost modificată, fiind instituită funcția de președinte al Republicii Socialiste România. La 28 martie 1974, în această funcție a fost ales N. Ceaușescu, care rămânea și președinte al Consiliului de Stat, secretar general al PCR și președinte al Consiliului de Apărare Națională, deținând astfel toate pârghiile puterii. În 1971 a debutat „revoluția culturală” (accentuarea culturii comuniste și a cultului personalității lui N. Ceaușescu), care a continuat până în 1989. Regimul lui N. Ceaușescu s-a

Gheorghe Gheorghiu-Dej

DOCUMENTAR

„Marxism-leninismul și marea experiență istorică a victoriei socialismului în URSS ne învață că poate fi înfăptuită construirea socialismului numai în baza trecerii în proprietatea obștească a tuturor principalelor mijloace de producție, atât la orașe, cât și la sate, adică în baza trecerii lor în proprietatea de stat și cooperatistă... Ne sprijinim pe țărănimea săracă, strângem alianța cu țărănimea mijlocasă și ducem o luptă neîntreruptă împotriva chiaburimii.”

Extras din cuvântarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, 1949

- **Demonstrează că regimul lui Gh. Gheorghiu-Dej era unul de inspirație sovietică.**

PORTRET ISTORIC

Nicolae Ceaușescu

(1918–1989), dictator român, secretar general al Partidului Comunist Român din 1965, președinte al Republicii Socialiste România din 1974 până la moarte (25 decembrie 1989, în urma Revoluției din 1989 și a condamnării de Tribunalul Militar Excepțional). S-a remarcat prin cultul personalității.

- **Explică în ce mod s-a manifestat cultul personalității lui Ceaușescu.**

caracterizat prin: promovarea în funcțiile de conducere a membrilor familiei (Elena Ceaușescu, soția dictatorului, a fost membră a Comitetului Central al PCR (1972), membră a Biroului Executiv al Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie și viceprim-ministru (1980)); reluarea industrializării forțate și realizarea marilor construcții cu scop propagandistic (Canalul Dunăre-Marea Neagră, Casa Poporului), ceea ce a determinat secătuirea resurselor țării și creșterea rapidă a datoriei externe a României; achitarea datoriei externe prin restrângerea drastică a consumului populației (1980–1989); scăderea accelerată a nivelului de trai; politica de teroare internă exercitată de Securitate și alte instituții ale statului, reprimarea drastică a revoltelor; inițierea programului de sistematizare urbană și rurală, care a dus la distrugerea bisericilor, a centrelor istorice urbane și a satelor românești; încălcarea flagrantă a drepturilor omului; izolarea țării în relațiile cu statele occidentale; respingerea oricăror sugestii de schimbare a politicii interne (în special după 1985).

Închisoarea Sighet, locul de detenție în care a murit Iuliu Maniu

Represiunea politică în timpul regimului comunist.

Încă din 1945, PCR a instaurat un regim de teroare, îndreptată împotriva celor considerați indezirabili și a celor bănuți că ar putea opune rezistență față de sovietizarea țării, împotriva opoziției. Sub acuzațiile de „colaboraționism”, „dușmani de clasă”, „dușmani ai poporului”, „fasciști”, au fost arestați membri ai PNL și PNT, foști demnitari, bancheri, industriași. Opozanți și intelectuali de marcă (Iuliu Maniu, Ion Mihailache, Radu Rosetti, Mihail Manoilescu, Ioan Lupaș, Mircea Vulcănescu, Gheorghe Brătianu și alții) au fost condamnați la închisoare sau la muncă forțată în lagăre, mulți pierzându-și viața în detenție. Sistemul penitenciar românesc a cunoscut o dezvoltare fără precedent, acoperind, practic, întregul teritoriu al țării. În închisorile din Sighet, Aiud, Miercurea-Ciuc, Pitești, Gherla, Râmnicu-Sărat și în timpul muncii forțate la Canalul Dunăre-Marea Neagră, s-au aplicat măsuri de tortură, execuții sau așa-numita „reeducare”. Represiunea politică din

perioada 1948–1964 s-a mai caracterizat prin utilizarea deportării unor comunități întregi (germanii din Transilvania, sârbii din Banat) și controlul strict al întregii societăți (prin intermediul informatorilor) pentru a fi preîntâmpinată orice opoziție. Ulterior, s-a trecut la eliberarea deținuților politici, fără a se renunța însă la supravegherea populației și reprimarea opozițiilor.

Forme ale luptei anticomuniste. *Rezistența din munți* (1944–1960) a fost organizată de grupurile înarmate de partizani alcătuite din foste cadre militare, foști legionari, membri ai partidelor de opoziție, țărani, intelectuali, care au activat în regiunile Suceava, Cluj, Pitești, Brașov etc. Această formă de rezistență a fost reprimată cu o violență extremă. *Rezistența din mediul rural* a corespuns cu colectivizarea agriculturii, manifestându-se prin refuzul înscrierii în colhozuri, al predării cotelor obligatorii de produse agricole. Peste 80 000 de țărani au căzut victime ale represiunii. *Revoltele muncitorești* (anii '70–'80) – printre cele mai ample au fost greva minerilor din Valea Jiului din august 1977 și greva și demonstrația muncitorilor din Brașov din 1987. Revoltele au fost înăbușite, iar muncitorii – arestați și condamnați. *Disidenții*, precum Paul Goma, Doina Cornea, Gheorghe Ursu etc., au opus o rezistență individuală. În 1989, față de regimul lui Ceaușescu au protestat și foști membri ai conducerii PCR.

Dezvoltarea social-economică. După cel de-al Doilea Război Mondial, România trebuia să-i plătească Uniunii Sovietice despăgubiri de 300 mil. de dolari SUA în mărfuri: produse petroliere, cereale, materiale lemnoase etc. În România, stat predominant agrar, 80 % din populație locuia în mediul rural, economia era într-o situație dezastruoasă. *Agricultura*, afectată de război, s-a confruntat cu seceta din 1945–1946. În martie 1945, Guvernul lui Groza a înfăptuit reforma agrară, expropriind pământurile moșierilor și împroprietărend țărani cu pământ fără răscumpărare (peste 1 mil. hectare). Din 1949 s-a înfăptuit colectivizarea, încheiată în 1962, când 96 % din pământ a intrat în posesia colhozurilor. Colectivizarea a fost însoțită de presiuni. Au fost înființate Cooperativele Agricole de Producție (CAP-urile). Abia în 1954–1955 producția agricolă a atins nivelul antebelic. *Producția industrială* în unele ramuri a scăzut la 50 %, cele mai mari pierderi fiind înregistrate în industria petrolului. În 1947 au fost înființate *Oficiile Industriale*, care controlau activitatea întreprinderilor particulare, s-a instituit controlul economic al statului asupra producției și circulația mărfurilor. La 11 iunie 1948, prin *Legea privind naționalizarea principalelor întreprinderi industriale, miniere, bancare, de asigurări*

și de transport, s-a lichidat proprietatea privată, instituindu-se proprietatea publică. S-a trecut la planurile anuale de stat și la primul cincinal (1951–1955). Perioada 1961–1989 s-a caracterizat prin dezvoltare și modernizare a economiei naționale, care au transformat țara în una industrial-agrară, accentul fiind îndreptat spre industria siderurgică, petrochimică și constructoare de mașini. Producția industrială a înregistrat anual o creștere de circa 10%. S-au construit întreprinderi gigantice, precum Combinatul metalurgic din Galați. S-au construit sisteme de irigații, s-au creat complexe de creștere a animalelor, s-au dezvoltat și modernizat plantațiile de vii și pomi fructiferi, s-a dezvoltat legumicultura. Între 1975 și 1989 România a plătit datorii de peste 21 miliarde de dolari.

Către 1989 economia României era caracterizată prin centralizare excesivă, planificare rigidă, eficiență scăzută, existența întreprinderilor gigantice, mari consumatoare de energie, necorelate cu resursele materiale prime ale țării etc. Toate acestea au cauzat o puternică criză a economiei, în special criza alimentară. Condițiile de trai ale populației erau sub orice critică, la limita existenței.

Combinatul metalurgic din Galați

Laboratorul competențelor

COMPARAREA SURSELOR PRIMARE

S1. „Politica statului de democrație populară este îndreptată spre lichidarea exploatarei omului de către om și construirea socialismului.

Capitolul I. Orânduirea socială

Art. 1. Republica Populară Română este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate. Art. 2. Baza puterii populare în Republica Populară Română este alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, în care rolul conducător aparține clasei muncitoare.”

Extras din *Constituția Republicii Populare Române*, 1952

- Explică termenul *Constituție*.
- Determină denumirea statului.

S2. „Art. 2. Întreaga putere în Republica Socialistă România aparține poporului, liber și stăpân pe soarta sa. Puterea poporului se întemeiază pe alianța muncitorească-țăărănească. În strânsă unire, clasa muncitoare – clasa conducătoare în societate –, țărănimea, intelectualitatea, celelalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, construiesc orânduirea socialistă, creând condițiile trecerii la comunism. Art. 3. În Republica Socialistă România, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român.”

Extras din *Constituția Republicii Socialiste România*, 1965

- Identifică asemănările și/sau deosebirile în ce privește deținerea puterii în stat, baza puterii și scopurile statului.

ANALIZA SURSELOR VIZUALE ȘI CUNOAȘTEREA LIMBAJULUI ISTORIC

- Numește un termen istoric care ar reflecta realitatea reprezentată în posterul propagandistic.
- Formulează cu termenul identificat un enunț care să caracterizeze evoluția politică a României în perioada guvernării lui N. Ceaușescu.

APLICAREA CUNOAȘTEINTELOR

- Compară *Mișcarea de rezistență în RSSM cu cea din România în anii 1944–1989* după următoarele criterii: forme de rezistență, urmări, aprecieri, concluzii.

ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„În perioada anilor 1949-1952, în două închisori din România, Pitești și Gherla, s-a desfășurat o acțiune-experiment, fără egal în anele ororilor penitenciare, de la noi și de aiurea, cunoscută, azi, sub numele de REEDUCARE. [...] Începând cu noaptea de 14 spre 15 mai 1948, pe întreg teritoriul României, s-a declanșat una dintre cele mai mari operațiuni polițienești cunoscute vreodată. Au fost arestați un număr de aproximativ 15 000 de legionari: elevi, studenți, țărani, muncitori, intelectuali, bărbați și femei. Reușita a fost de proporții.”

V. Gheorghiuță, *Sub semnul ororii depline. Reeducare-demascări-procese*. Colecția „Fenomenul Pitești”

- Exprimă-ți atitudinea cu privire la activitatea organelor represive din România în anii regimului comunist.

APLICAREA CREATIVITĂȚII

- Elaborează un text coerent, încadrat în 12–15 propoziții, cu subiectul propus: *Regimul politic și represiunile în România (1944–1989)*.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Este logic ca Statele Unite ale Americii să facă tot ceea ce le stă în putere pentru a ajuta lumea să-și regăsească sănătatea economică normală, fără de care aceasta nu poate dobândi nici stabilitate politică, nici pace asigurată. Acțiunea noastră nu este îndreptată împotriva nici unei țări, nici unei doctrine, ci împotriva foametei, sărăciei, disperării și haosului. Scopul nostru trebuie să fie renașterea unei economii mondiale sănătoase pentru a permite stabilirea de condiții politice și sociale propice instituțiilor libere. [...] Orice guvern care va fi dispus să ne ajute în acest scop va găsi liderii americani dispuși să colaboreze. Orice guvern care va manevra pentru a paraliza redresarea altor state nu se poate aștepta la un ajutor din partea noastră. În plus, guvernele, partidele sau grupările politice care vor încerca să prelungească mizeria umană pentru a obține un profit se vor lovi de opoziția Statelor Unite. [...] Nu va fi nici oportun, nici eficace ca noi să elaborăm într-un mod unilateral un program destinat să repună Europa pe picioare în domeniul economic. Aceasta este sarcina europenilor. După părerea mea, Europa este cea care trebuie să ia inițiativa, iar rolul Statelor Unite va consta în a furniza ajutor amical pentru redactarea programelor și, apoi, în a susține practic planurile elaborate, în măsura posibilităților.”

Planul Marshall, extras din discursul secretarului de stat american la Universitatea Harvard (iunie 1947)

- Identifică obiectivele urmărite de SUA prin Planul Marshall.
- Apreciază ajutorul acordat Europei de către SUA pentru refacere economică.

II. ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE / GÂNDIRE CRITICĂ ȘI CREATIVITATE

„[...] Cea mai serioasă sarcină era cea a colectivizării, întrucât majoritatea populației era rurală, atașată proprietății private și nu dorea să intre în colhozuri sau sovhozuri. Inițial puterea sovietică a adoptat în aceste scopuri strategii mai mult sau mai puțin pașnice, prin diferite înlesniri, șantaj sau presiuni. Acestea însă nu au avut sorți de izbândă. [...] Foametea însă n-a convins țăranul să intre în colhoz. [...] În urma deportării din iunie 1949, impactul dorit de autoritățile comuniste sovietice a depășit toate așteptările, indicatorul principal fiind evoluția ritmului de colectivizare în următoarele luni după eveniment. Astfel, numai în lunile iulie-noiembrie 1949 cota gospodăriilor țărănești care au intrat în colhozuri s-a majorat de la 32 la sută la 80 la sută din total, ca să se ridice la 97 la sută în ianuarie 1951...”

Igor Cașu, Teroarea bolșevică în Moldova sovietică și reabilitarea memoriei

- Elaborează un text coerent de zece propoziții cu tema: *Crimele regimului totalitar comunist în RSS Moldovenească.*

III. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

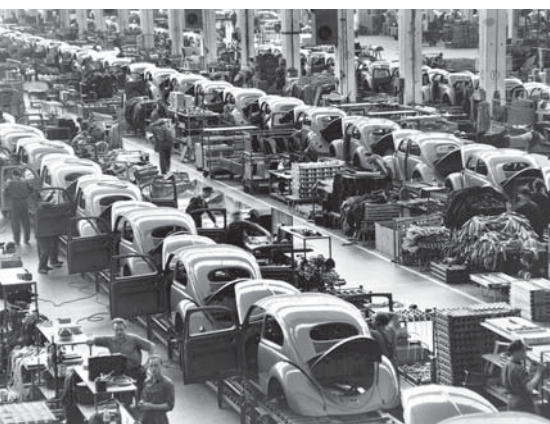

- Studiază caricatura. Numește două caracteristici ale războiului rece.
- Apreciază impactul războiului rece asupra dezvoltării lumii.

Întâlnirea dintre N. Hrușciov și J. Kennedy, 1961

- Numește două caracteristici ale relațiilor dintre SUA și URSS în perioada postbelică.
- Explică rolul celor doi lideri în Criza Caraibelor.

Linii de producție la uzina Volkswagen

Inaugurarea, în 1964, a trenului ultrarapid Tokaido Shinkansen în Japonia

- Studiază imaginile. Definește noțiunea *miracol economic*.
- Explică cum s-a manifestat miracolul economic în Germania și Japonia.
- Numește două cauze și două consecințe ale miracolului economic în fiecare țară.

Unitatea 6

Lumea la sfârșitul secolului XX–începutul secolului XXI

Europa la etapa contemporană

Principalele idei ale unității

Eșecul economic al regimurilor comuniste, procesele de democratizare din URSS începute în 1985, precum și mișcările democratice din țările lagărului socialist au dus la declanșarea unor revoluții, care s-au soldat cu căderea regimurilor comuniste în țările Europei de Est și instaurarea regimurilor democratice.

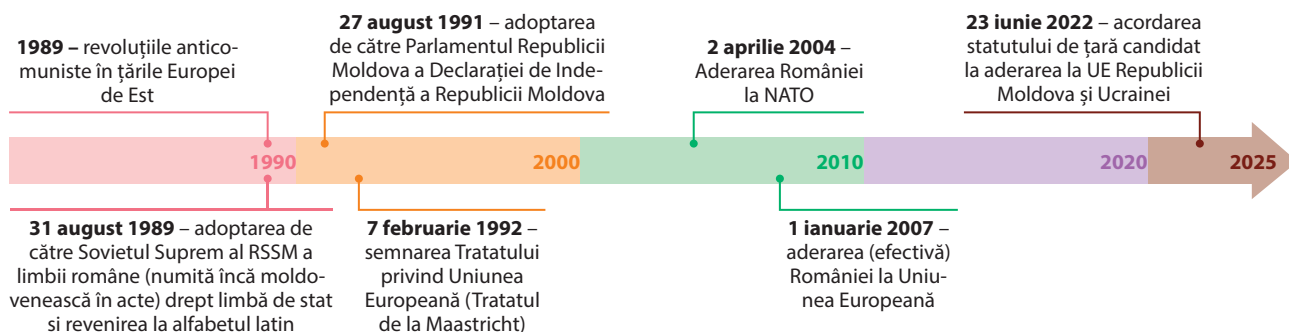
Revenirea la valorile culturii naționale, constituirea și activitatea organizațiilor culturale, dar și politice în contextul restrukturării au culminat în RSS Moldovenească cu Marile Adunări Naționale din anii 1989 și 1991: proclamarea limbii române (numită moldovenească) drept limbă de stat, revenirea la alfabetul latin și proclamarea independenței Republicii Moldova.

Războiul de pe Nistru a fost declanșat de separatiștii transnistreni, susținuți de Armata a 14-a a Federației Ruse, ca reacție la mișcarea de eliberare națională și proclamarea limbii române în calitate de limbă de stat. După încetarea confruntărilor armate, în partea stângă a Nistrului rămâne instalat un regim ilegal prorus, teritoriul autoproclamatei republici moldovenești nistrene nefiind controlat de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova. Războiul a luat forma unui conflict înghețat.

Începând cu anul 1991, Republica Moldova a parcurs o perioadă complicată de tranziție de la sistemul politic totalitar la democrație, de la economia planificată la economia de piață. Grație succeselor în afirmarea pluralismului politic și adoptarea reformelor, în 2022 Republica Moldova a obținut statutul de candidat la aderarea la Uniunea Europeană.

După Revoluția din 1989, România a parcurs o etapă dificilă de tranziție, de democratizare, de trecere la economia de piață. Deși s-a confruntat cu numeroase dificultăți, statul român a reușit să înfăptuiască reforme în domeniul vieții politice, economice și sociale. România a reușit să adere la NATO (2004) și Uniunea Europeană (2007).

De la acordurile de cooperare pe anumite segmente economice între țările europene s-a ajuns la constituirea Comunității Economice Europene (1951) și Uniunea Europeană (1992). Integrarea europeană a deschis noi perspective de dezvoltare în ce privește drepturile omului, calitatea vieții, dezvoltarea social-economică.

35. Criza sistemului totalitar și colapsul regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Est

ARGUMENT

Studiind această temă, vei înțelege procesele de dezintegrare a regimurilor comuniste și de democratizare a societăților est-europene, vei aprecia valorile democrației, conștientizând succesele la care au ajuns aceste țări în prezent.

IDEEA PRINCIPALĂ

Eșecul economic al regimurilor comuniste, procesele de democratizare din Uniunea Sovietică începute în anul 1985, precum și mișcările democratice din țările lagărului socialist au dus la declanșarea unor revoluții, care s-au soldat cu căderea regimurilor comuniste și instaurarea regimurilor democratice în țările Europei de Est.

VOCABULAR

Carta 77 – inițiativă civică, de disidență, din Cehoslovacia între 1977 și 1992, fondată de: Vaclav Havel, Jan Patočka, Zdeněk Mlynář, Jiří Hájek și Pavel Kohout.

Revoluție de catifea – mișcare pacifistă prin care Partidul Comunist din Cehoslovacia a pierdut monopolul puterii și a revenit la democrație. Termenul se utilizează și cu referire la procesele de trecere de la totalitarism la democrație și din alte țări din Europa Centrală și de Est.

PORTRET ISTORIC

Lech Wałęsa, președinte al Poloniei (decembrie 1990–decembrie 1995), lider sindical, activist pentru drepturile omului. Laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 1983. Pentru activitatea sa independentă în cadrul sindicatelor, a fost persecutat de Guvernul polonez comunist, supravegheat de poliția secretă, concediat în 1976 și arestat de mai multe ori. Cofondator al primului sindicat independent din Europa de Est comunistă – „Solidaritatea” („Solidarność”). În mandatul său de președinte, Polonia a trecut de la un regim totalitar la unul democratic.

Premisele și contextul istoric. Principalii factori interni ai revoluțiilor din țările din Europa Centrală și de Est au fost eșecul economiei planificate socialiste și scăderea continuă a nivelului de viață al populației, absența unei elite economice bine pregătite, lipsa concurenței și a inovațiilor în economie. Factorul extern determinant a fost „perestroika” inițiată de liderul sovietic M. Gorbaciov. La 6 iulie 1989, în Sesiunea Adunării Parlamentare a Consiliului Europei de la Strasbourg, M. Gorbaciov a confirmat dreptul țărilor socialiste la propria cale de dezvoltare și a subliniat că URSS nu va interveni cu forța.

În anul 1989, în Ungaria, Bulgaria, Polonia, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană populația a reușit, prin mijloace pașnice, să înlăture regimurile politice comuniste. În baza valorilor comune, s-a căutat un compromis, s-au organizat foruri civile, mese rotunde, la care au participat reprezentanți ai puterii de stat, partide, mișcări politice, care au contribuit la trecerea pașnică la un nou sistem social și politic.

Polonia a fost prima țară în care a avut loc o revoluție anticomunistă. În anii '80 țara a fost cuprinsă de o lun-

gă criză socială, care era de fapt un conflict între putere și clasa muncitoare. În avangarda protestelor se afla sindicatul „Solidaritatea” („Solidarność”), în frunte cu Lech Wałęsa. Din decembrie 1981 în funcția de prim-ministru se afla generalul Wojciech Jaruzelski. Deși au fost realizate o serie de reforme economice, în 1986–1989 s-a înregistrat stagnarea economiei, creșterea deficitului bugetar și a inflației. SUA și alte state occidentale au declanșat o blocadă economică împotriva Poloniei.

Alegerile parlamentare din iunie 1989 au demonstrat slăbirea poziției Partidului Comunist. În august 1989 a fost format Guvernul în frunte cu Tadeusz Mazowiecki, membru al sindicatului „Solidaritatea”. Astfel, dominarea vieții politice de către PC a încetat. Guvernul a propus un program de restructurare a economiei, orientat spre economia de piață, numit „terapia de șoc”. A fost înlăturat controlul asupra prețurilor, a început privatizarea proprietății de stat, au fost permise investițiile străine. Treptat, piața s-a stabilizat. În anii 1991–1992, SUA au renunțat la 70 % din datoria externă a Poloniei, iar Clubul de la Paris – la 50 % și RFG – la 50 %. În decembrie 1990, W. Jaruzelsky a demisionat, președinte fiind ales Lech Wałęsa. În următorii ani, în Polonia a fost promovată o politică de modernizare a întregii societăți.

Ungaria, la sfârșitul anilor '80, a fost cuprinsă de o profundă criză economică. În aceste condiții s-a consolidat opoziția, care și-a intensificat critica la adresa conducerii țării și s-a pronunțat pentru revizuirea aprecierii evenimentelor din anul 1956. Unii membri ai Partidului Muncitoresc Socialist Ungar (PMSU) au început să părăsească formațiunea. În februarie 1989 PMSU a renunțat la monopolul asupra puterii și, pentru a rămâne în viața politică, și-a schimbat denumirea în Partidul Socialist Ungar. La 23 octombrie 1989 a fost schimbată denumirea țării în Republica Ungaria. În ianuarie 1990, în Ungaria existau deja circa 20 de partide politice. Între 23 martie și 4 aprilie 1990 au avut loc primele alegeri libere după război.

RD Germană. Căderea sistemului comunist în RDG a fost facilitată de demonstrațiile antiguvernamentale de masă din toamna anului 1989. Printre cererile protestatarilor se numărau schimbarea conducerii politice a țării, democratizarea societății etc. S-au constituit ca asociații democratice, apoi ca partide organizații precum Noul Forum, Partidul Social Democrat, Uniunea 90, care au declarat respingerea căii socialiste de dezvoltare a RDG și vedeau perspectiva dezvoltării în reunificarea Germaniei. Liderul RDG, Erich Honecker, a demisionat la 18 octombrie 1989 și a fost înlocuit de Egon Krenz. Noul guvern a hotărât să permită est-berlinezilor să primească vize pentru a vizita Germania Occidentală. La 9 noiembrie 1989, zeci de mii de est-berlinezi au luat cu asalt toate punctele de control, dorind să intre neopriți în Berlinul de Vest. În această zi este sărbătorită Căderea Zidului din Berlin, primul pas către reunificarea Germaniei. În zilele următoare, berlinezii au venit la zid cu baroase, reușind să dărâme porțiuni întregi ale barierei. La 11 noiembrie 1989, Comitetul Central al PC a aprobat votul secret, liber, democratic și pluralist. La 13 iunie 1990 armata est-germană a început demolarea oficială a zidului, iar la 1 iulie, Germania Răsăriteană a adoptat moneda vest-germană și toate punctele de control și-au încetat existența. La 3 octombrie 1990, cele două Germanii s-au unit.

„Revoluția de catifea” din Cehoslovacia. În anii 1988–1989 criticile la adresa regimului comunist s-au întesit. Opoziția a fost organizată în jurul grupului „Carta 77”, care cerea comuniștilor să renunțe la monopolul asupra puterii și să permită alegeri democratice. În noiembrie 1989, la Praga a avut loc o demonstrație a studenților, după care a fost constituit Forumul studentesc. „Revoluția de catifea” a început la 17 noiembrie 1989, printr-o demonstrație a studenților și muncitorilor. La sfârșitul lunii noiembrie 1989 Parlamentul Federal a înlăturat articolul din Constituție ce consacra rolul conducător al Partidului Comunist. La 29 decembrie 1989, în mod democratic, în calitate de președinte a fost ales disidentul Václav Havel, autorul

Protestatari în stradă, Cehoslovacia, 1989

- Stabilește evenimentul/procesul prezentat.
- Explică o cauză a evenimentului/procesului istoric.
- Numește statele nou formate.

„Cartei 77”. La 20 aprilie 1990 a fost adoptată noua denumire a țării – Republica Federală Cehă și Slovacă. La 1 ianuarie 1993 republica s-a divizat, constituind două state separate: Republica Cehă și Republica Slovacă.

Bulgaria. Din 1954 până în 1989, la conducerea țării s-a aflat Todor Jivkov, prim-secretarul CC al Partidului Comunist din Bulgaria (PCB). Criza economică și tensiunile etnice au intensificat nemulțumirea față de regimul Jivkov, nu doar în cadrul societății. La 10 noiembrie 1989, plenul Comitetului Central al PC al Bulgariei a votat pentru demisia lui T. Jivkov din funcția de secretar general al PCB. Inițial, noul lider comunist bulgar, Petăr Mladenov, s-a orientat spre o politică de restructurare de tip gorbaciovist, fără a repune în discuție soarta socialismului, însă, sub presiunea populației, comuniștii au fost obligați să-și reformuleze pozițiile. La sfârșitul lui ianuarie 1990, Congresul extraordinar al PCB a decis schimbarea denumirii partidului, care a devenit Socialist, precum și separarea funcțiilor de stat și de partid. Petăr Mladenov a devenit șef de stat, iar Andrei Lukanov – prim-ministru. În iunie 1990 au fost organizate alegeri parlamentare și Bulgaria a pășit pe calea democratizării.

Iugoslavia. În 1987, în Serbia a ajuns la putere Slobodan Milošević, care controla Kosovo, Voivodina și Muntenegru și ducea o politică de centralizare. Însă liderii partidelor din Slovenia și Croația s-au opus, cerând o democratizare largă a țării. În 1990, în urma primelor alegeri pluripartide, desfășurate în întreaga țară, comuniștii au pierdut puterea în fața partidelor separatiste. Doar în Serbia și Muntenegru alegerile au fost câștigate de Milošević. La ultima ședință a Partidului Comunist din Belgrad, în 1991, adunarea a votat pentru dizolvarea sistemului de partid unic și înfăptuirea reformei economice. Grupurile etnice și-au revendicat drepturile, astfel ajungând să-și declare independența: la 25 iunie 1991 – Croația și Slovenia, la 8 septembrie 1991 – Republica Macedonia, la 1 martie 1992 – Bosnia și Herțegovina. În federație au rămas doar Serbia și Muntenegru (până în 2006). În 1991–2001 s-au desfășurat Războaiele iugoslave, soldate cu numeroase jertve umane, probleme de ordin politic și economic pe termen lung.

21 decembrie 1989, începutul Revoluției în București

Revoluția din România. Evenimentele desfășurate în fostele state comuniste din Europa au încurajat populația României să se revolte împotriva regimului dictatorial al lui N. Ceaușescu. Revoluția anticomunistă a început la 16 decembrie 1989, prin demonstrațiile de protest de la Timișoara. Forțele de ordine au acționat violent împotriva protestatarilor până la 20 decembrie 1989, dar nu i-au putut înfrânge.

La 21 decembrie 1989, N. Ceaușescu a convocat la București un miting în susținerea regimului său, care s-a transformat în manifestație anticomunistă. În noaptea de 21–22 decembrie 1989, în capitală au avut loc lupte de stradă între protestatari și forțele de ordine. A doua zi, Ceaușescu a încercat să convoace un nou miting, dar nu a reușit. La 22 decembrie 1989, dictatorul și soția sa, Elena Ceaușescu, au fugit cu un elicopter spre Târgoviște. Soții Ceaușescu au fost judecați și executați într-o unitate militară de la Târgoviște, la 25 decembrie 1989.

Puterea a fost preluată de Consiliul Frontului Salvării Naționale (FSN), în frunte cu Ion Iliescu. Regimul comunist s-a sfârșit oficial odată cu citirea „Comunicatului către țară” al FSN din 22 decembrie 1989, în care se declara instituirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ și edificarea statului de drept în România. Spre deosebire de alte țări, în România înlăturarea regimului comunist s-a realizat prin violență, bilanțul oficial al evenimentelor fiind de 1 104 morți și 3 321 de răniți, civili și militari.

Consecințe. Rezultatul principal al revoluțiilor „de catifea” din țările din Europa Centrală și de Est din 1989 a fost înlocuirea sistemului totalitar cu statul democratic, în care primordiale erau respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor, separarea puterilor în stat, pluripartidism etc. Un rezultat important al revoluțiilor din 1989 a fost schimbarea situației geopolitice și a strategiei de politică externă a acestor țări spre integrarea în NATO și Uniunea Europeană. S-a modificat harta politică a Europei: s-a unificat Germania (la 3 octombrie 1990); Republica Socialistă Cehoslovacia a devenit Republica Federativă Cehă și Slovacă din 1990, iar la 1 ianuarie 1993 s-a divizat în Republica Cehă și Republica Slovacă; printr-un proces complicat, s-a dezmembrat RSF Iugoslavia.

Laboratorul competențelor

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Determină evenimentul reprezentat.
- Explică o cauză a declanșării revoltei.

Monedă din 1990,
Germania.
Inscripție: „Germania
Patria Unită; Berlin
9 noiembrie 1989”

- Identifică evenimentul reprezentat.
- Explică inscripția.
- Apreciază importanța căderii Zidului Berlinului.

ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„Revoluțiile «de catifea» și «necatifea» din 1989 din Europa Centrală și de Sud-Est au fost îndreptate împotriva totalitarismului comunist. Principalele motive practico-politice ale înfrângerii istorice a «socialismului real» în Europa Centrală și de Sud-Est sunt reflectate, după părerea președintelui Cehoslovaciei V. Havel, în cele trei «sarcini ale revoluției», și anume denaționalizarea, desovietizarea și desatelizarea. Ceea ce însemna cu adevărat naționalizarea, sovietizarea și satelizarea mulți ani a fost pentru toate aceste popoare o problemă mare și dureroasă. Una dintre cauzele majore ale situației revoluționare de la sfârșitul anilor 1980 a fost prezența trupelor sovietice în țările est-europene, o oroare pentru populația locală zeci de ani. În Polonia, Ungaria și Germania de Est unități ale armatei sovietice au staționat toți cei 45 de ani de existență a acestor țări, ca state socialiste. În Cehoslovacia, trupele sovietice au staționat 25 de ani, adică de la invazia neprovocată din 1968. În cele din urmă, în România, au staționat aproape 15 ani, până când, de comun acord, au fost retrase, în 1958.”

Iu. Novopașin, *Despre cauzele revoluțiilor est-europene din anul 1989*

- Determină cea mai mare problemă a statelor Europei de Est în timpul regimului comunist, în opinia autorului.
- Numește doi factori ce au declanșat revoluțiile.
- Demonstrează impactul negativ al prezenței Armatei Roșii în statele socialiste.

APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR ȘI CREATIVITATE

Revoluțiile în anii 1989–1991

Forma	Țara	
Evoluționară	Ungaria. Februarie 1989 – Plenara Partidului Muncitoresc Socialist Ungar (PMSU) a renunțat la rolul conducător al partidului în societate. Primăvara 1989 – începutul activității „Mesei rotunde”. 1990 – alegeri parlamentare bazate pe principiul pluripartidismului.	
	Polonia. Februarie 1989 – începutul ședințelor „Mesei rotunde”. Acordul cu privire la principiile democrației parlamentare.	
Revoluționară	„Revoluțiile de catifea”. Mecanismul general: proteste de masă ale populației, înlăturarea de la putere a conducerii comuniste, alegeri democratice.	RDG: septembrie–noiembrie 1989 Bulgaria: noiembrie 1989 Cehoslovacia: noiembrie–decembrie 1989
	Ciocniri cu forțele de menținere a ordinii publice	Albania. 1990 – schimbarea cursului politic. Februarie 1991 – ciocniri cu forțele de menținere a ordinii publice (au decedat 4 persoane). Martie 1991 – alegeri bazate pe pluralismul politic.
	Revolta populară	România. Decembrie 1989 – deschiderea focului asupra protestatarilor în Timișoara; 21–25 decembrie 1989 – revolta în București. Bilanț – 1 104 morți și 3 321 de răniți.
	Război civil, confruntare etnică, implicarea forțelor externe	Iugoslavia. 1991 – dezmembrarea RSF Iugoslavia. Constituirea noilor state independente: Slovenia, Croația, Bosnia și Herțegovina, Macedonia, Republica Iugoslavia (în 2003 – transformată în statele Serbia și Muntenegru). Război civil și conflicte interetnice.

- Compară într-un text coerent procesul de dezintegrare a regimurilor comuniste în țările Europei Centrale și de Est, identificând trăsături comune și specifice.

36. RSSM între 1985 și 1991. Proclamarea independenței Republicii Moldova

ARGUMENT

Studiind această temă, vei înțelege premisele și procesul de revenire la valorile culturii și istoriei naționale, precum și ale proclamării independenței Republicii Moldova.

IDEEA PRINCIPALĂ

Revenirea la valorile culturii naționale, constituirea și activitatea organizațiilor culturale și politice în contextul restructurării inițiate de Gorbaciov au culminat în RSS Moldovenească cu Marile Adunări Naționale din 1989 și 1991 (adoptarea limbii române (numită moldovenească) drept limbă de stat, revenirea la alfabetul latin) și proclamarea independenței Republicii Moldova.

VOCABULAR

Cenaclu – reunire periodică a unui grup de scriitori, artiști, oameni de cultură, intelectuali.

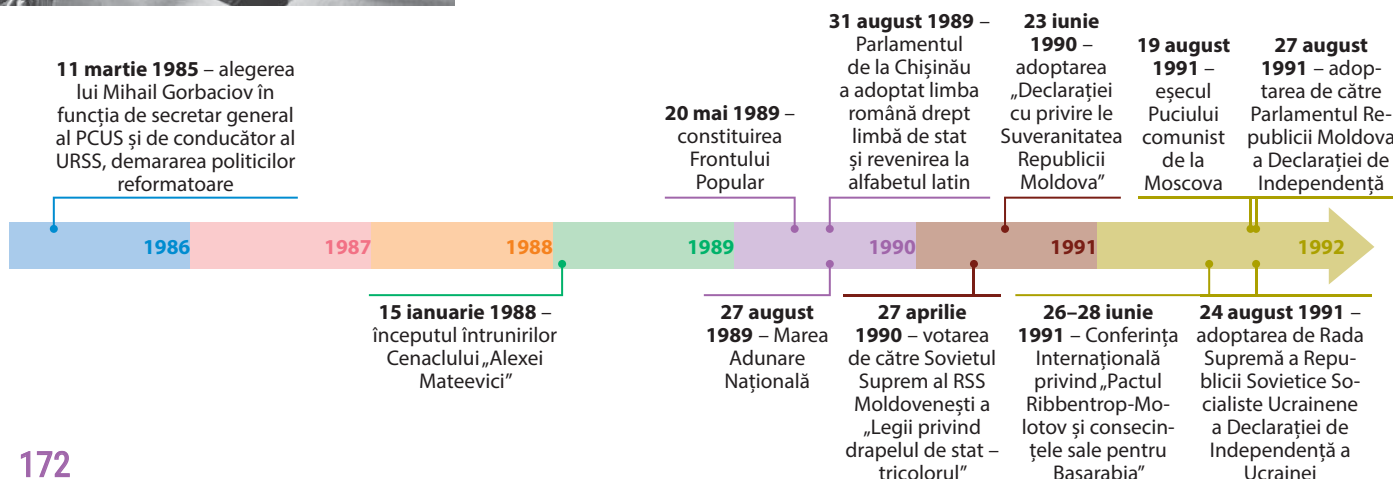
Independență – situație a unui stat sau a unui popor care se bucură de suveranitate națională; stare de neatârnamare și drept de a rezolva liber (cu respectarea drepturilor altor state și a principiilor dreptului internațional) problemele sale interne și externe, fără amestec din afară.

Suveranitate – calitatea statului de a dispune liber de soarta sa.

PORTATIVUL ISTORIEI

- Audiază piesa „Suveranitatea”, text: Ion Hadârcă, muzică și interpretare: Ion și Doina Aldea Teodorovici.
- Identifică problemele abordate.
- Apreciază prin două argumente contribuția lui Ion și a Doinei Aldea Teodorovici în mișcarea națională.

La 11 martie 1985, în funcția de secretar general al PCUS și de conducător al statului sovietic a fost ales Mihail Gorbaciov, care a promovat *perestroika* și *glasnost*. Libertățile, în special libertatea cuvântului și limitarea cenzurii, au permis punerea în discuție a problemelor acute ale societăților din republicile unionale, în special a celor legate de istoria, cultura națională, represiunile staliniste etc., inspirând mișcările de renaștere națională.

Mișcarea națională, ce a luat amploare în RSS Moldovenească, pune accent pe reîntoarcerea la valorile naționale, cunoașterea istoriei adevărate a neamului, obținerea drepturilor politice și cetățenești, afirmarea identității naționale etc. Un rol important în trezirea conștiinței naționale a moldovenilor a avut *Cenaclul „Alexei Mateevici”*, care începând cu 15 ianuarie 1988 a organizat cu regularitate întruniri publice și manifestări culturale, în cadrul cărora se discutau și promovau valorile culturii naționale. În sensul democratizării vieții politice, deosebit de importantă a fost apariția formațiunilor politice care negau monopolul politic al Partidului Comunist. Printre cele mai importante a fost *Mișcarea democratică în sprijinul restructurării*, creată la 3 iunie 1988, în primele rânduri ale căreia era intelectualitatea progresistă a republicii, care a debutat cu cererea de a proclama limba română drept limbă de stat și de a reveni la alfabetul latin. Au urmat mitinguri, demonstrații de protest, arestări ale protestatarilor și concedieri.

La 20 mai 1989, în cadrul Congresului constitutiv al Frontului Popular Moldovenesc, convocat de grupul de inițiativă al Mișcării democratice, a fost formulat obiectivul suveranității naționale. Treptat, au apărut și alte mișcări politice, ca Partidul Național Creștin, Societatea „Vozrojdenie”, „Gagauz Halci” ș.a. Trezirea conștiinței naționale s-a manifestat pe deplin la Marea Adunare Națională din 31 august 1989, care a adoptat hotărârea de a acorda limbii române statutul de limbă de stat și de a se reveni la grafia latină.

Alegerile din 25 februarie, apoi cele din 10 martie 1990 au acționat în direcția materializării ideii de suveranitate. Lipsa de experiență a populației în alegerile alternative, diversivitatea organelor de securitate, care s-au folosit la mitinguri de foștii colaboratori, au asigurat Partidului Comunist majoritatea în forurile legislative și executive. Președinte al Sovietului Suprem al RSSM a fost ales Mircea Snegur, fost secretar al CC al PC al RSSM. În funcția de președinte al Consiliului de Miniștri a fost numit Mircea Druc. La 27 aprilie 1990, Sovietul Suprem (Parlamentul) al RSSM a adoptat *Legea privind drapelul de stat – tricolorul* (albastru, galben, roșu). La 23 iunie 1990, Parlamentul a adoptat istorica *Declarație cu privire la suveranitatea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*. În aceeași zi a fost luată hotărârea Parlamentului cu privire la instituirea zilei de 31 august drept sărbătoare națională „Limba noastră, cea română”. Tot atunci Pactul Molotov-Ribbentrop a fost declarat nul și neavenit.

Mișcări separatiste. La 19 august 1990, liderii găgăuzilor au convocat în orașul Comrat „congresul deputaților poporului”, proclamându-se „republica sovietică socialistă găgăuză”, iar la 2 septembrie 1990, în Tiraspol a fost convocat cel de-al 11-lea

PORTRET ISTORIC

Alexandru Moșanu (1932–2017), istoric și politician din Republica Moldova, profesor universitar, doctor habilitat în istorie, membru de onoare al Academiei Române (din 1993). A fost deputat în Parlamentul Republicii Moldova între 1990 și 1998 și primul președinte al Parlamentului Republicii Moldova (3 septembrie 1990–2 februarie 1993). A participat activ la mișcarea de renaștere națională de la sfârșitul anilor '80, a fost unul dintre fondatorii Frontului Popular. A avut o contribuție decisivă la elaborarea unor acte legislative privind drapelul de stat al Republicii Moldova și imnul național „Deșteaptă-te Române”, precum și la elaborarea și semnarea Declarației de Independență a Republicii Moldova.

● **Apreciază rolul istoric al lui Alexandru Moșanu. Formulează două argumente.**

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

● **Numește evenimentul istoric.**
 ● **Apreciază importanța adoptării limbii române (numită moldovenească încă în 1989) drept limbă de stat și a revenirii la grafia latină. Formulează două argumente.**

DOCUMENTAR

„Parlamentul Republicii Moldova, constituit în urma unor alegeri libere și democratice, [...] proclamă solemn, în virtutea dreptului popoarelor la autodeterminare, în numele întregii populații a Republicii Moldova și în fața întregii lumi:

Republica Moldova este un stat suveran, independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul fără niciun amestec din afară, în conformitate cu idealurile și năzuințele sfinte ale poporului în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale.

În calitatea sa de stat suveran și independent, Republica Moldova: solicită tuturor statelor și guvernelor lumii recunoașterea independenței sale, astfel cum a fost proclamată de Parlamentul liber ales al Republicii, și își exprimă dorința de interes comun cu țările europene, cu toate statele lumii, fiind gata să procedeze la stabilirea de relații diplomatice cu acestea, potrivit normelor de drept internațional și practicii existente în lume în această materie.

[...] Garantează exercitarea drepturilor sociale, economice, culturale și a libertății politice ale tuturor cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv ale persoanelor aparținând grupurilor naționale, etnice, lingvistice și religioase, în conformitate cu prevederile Actului final de la Helsinki și ale documentelor adoptate ulterior, ale Cartei de la Paris pentru o nouă Europă.

Așa să ne ajute Dumnezeu! Adoptată la Chișinău, de Parlamentul Republicii Moldova, la 27 august 1991.”

Extras din *Declarația de Independență a Republicii Moldova*

- **Numește evenimentul istoric.**
- **Determină principiile pe care se bazează Declarația.**

„congres extraordinar al deputaților poporului de diferite niveluri”, la care s-a proclamat o nouă republică pe teritoriul Moldovei: „republica sovietică socialistă moldovenească nistreană”. În vederea contracarării dezmembrării teritoriale, cu mijloace pașnice, la 3 septembrie 1990, Sovietul Suprem al RSS Moldovenești a introdus în Republică instituția prezidențială ca formă de guvernare, declarând „congresele” de la Comrat și Tiraspol drept organe anticonstituționale. La 28 octombrie, susținuți de trupele armatei sovietice, liderii comuniști găgăuzi au ales „Sovietul Suprem al Găgăuziei”, iar până la finele anului și-au creat și unități de miliție. Concomitent cu aceste evenimente, forțele separatiștilor transnistreni au trecut, la 2 noiembrie 1990, la acțiuni violente împotriva organelor constituționale ale puterii din Dubăsari, de pe malul stâng al Nistrului, înregistrându-se primele victime. În vederea constituirii „organului suprem” al autoproclamatei republici, între 22 și 25 noiembrie 1990 au fost organizate alegeri. La 27 noiembrie 1990, Sovietul Suprem al RSSM a declarat nule și fără efecte juridice rezultatele alegerilor în „organul suprem” al pretensei republici transnistrene. Cu toate acestea, la 29 noiembrie, la Tiraspol a avut loc sesiunea organizatorică a „sovietului suprem” anticonstituțional al autoproclamatei „rssmn”, iar în ziua următoare a fost convocat „congresul deputaților de toate nivelurile din raioanele nistrene”.

Conducerea unională a încercat să mențină controlul asupra RSSM, astfel că președintele URSS, M. Gorbaciov, a emis decretul „Despre măsurile de normalizare a situației în RSSM” din 22 decembrie 1990, prin care acesta promitea garantarea integrității Republicii Moldova doar în cadrul Uniunii Sovietice, cerând ca Parlamentul Moldovei să renunțe la statutul de limbă oficială acordat prin lege „limbii moldovenești” și la dreptul ei de funcționare liberă pe teritoriul Moldovei, la supremația legilor republicii asupra legilor URSS și, în definitiv, la dreptul Moldovei la autodeterminare. În Declarația din 23 decembrie 1990, Frontul Popular din Moldova a calificat decretul președintelui URSS drept o reactualizare a notelor ultimative ale lui Molotov din 26–27 iunie 1940, reafirmându-și totodată cursul politic spre obținerea independenței de stat a Moldovei.

Calea spre declararea independenței. La începutul anului 1991, Sovietul Suprem al RSS Moldovenești a respins desfășurarea referendumului unional pe teritoriul republicii și a susținut asocierii celor 15 state suverane în cadrul unei confederații. Republica Moldova a urmat cursul spre desprinderea de URSS și spre obținerea independenței de stat. La 23 iunie 1991 a fost adoptată denumirea statului Republica Moldova, iar Sovietul Suprem a devenit Parlamentul Republicii Moldova. La 26–28 iunie 1991, la Chișinău, la Conferința Internațională privind „Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele sale pentru Basarabia”, pactul a fost condamnat, participanții pronunțându-se pentru înlăturarea consecințelor. Puciul comunist din 19 august 1991 de la Moscova al forțelor reacționare a apropiat data adoptării independenței. În noua situație creată, Republica Moldova a condamnat puciul militar-comunist, calificându-l drept „Lovitură de stat a forțelor reacționare”. La 23 august 1991, Prezidiul Parlamentului Republicii Moldova a adop-

tat Hotărârea cu privire la Partidul Comunist din Moldova, prin care activitatea PC a fost suspendată. La 27 august 1991, la Chișinău a fost convocată Marea Adunare Națională, la care au participat peste 600 000 de oameni din toate raioanele și orașele Moldovei. La cererea Adunării, Parlamentul a votat „Declarația de Independență a Republicii Moldova” și a adoptat imnul de stat „Deșteptă-te, române”. În *Declarația de Independență a Republicii Moldova* se solicita tuturor statelor și guvernelor lumii recunoașterea independenței sale. Totodată, era exprimată dorința de a stabili relații politice, economice, culturale cu toate statele lumii. Prima țară care a recunoscut independența Republicii Moldova a fost România. În scurt timp, independența a fost recunoscută de peste o sută de state ale lumii. Primul președinte al Republicii Moldova a fost Mircea Snegur, ales la 8 decembrie 1991.

Deputații ieșiți în fața mulțimii după votarea Declarației de Independență. De la stânga la dreapta: Valeriu Muravschii, Mircea Snegur, Alexandru Moșanu, Ion Hadârcă

Laboratorul competențelor

STUDIAREA MEMORIILOR

„Era o zi cu multă zăpadă, frig. Au venit mulți tineri, au cântat, au recitat versuri și când a venit timpul să ne despărțim aveam o senzație că parcă pierdem ceva. Și atunci eu am propus, nu prea ne cunoșteam unul cu altul, să ne mai întâlnim, să venim duminicile la bustul lui Eminescu să discutăm, să cântăm, să recităm din operele clasicele noastre. Am venit peste două săptămâni. Drept că eram puțini, vreo 7–8 tineri. După aceea am început să ne întâlnim cu regularitate și au venit din ce în ce mai mulți până în momentul în care aici, pe Alea Clasicilor, nu mai încăpeau oamenii. Erau atât de mulți, încât autoritățile s-au speriat și porneau havuzul atunci când noi vorbeam. Aduceau orchestră, fanfară ca să cânte, ca noi să nu ne auzim unul pe altul. Au cerut ca noi să nu ne mai adunăm public, dar să ne dea undeva o încăpăre ca să ne facem ședințele, undeva într-un subsol, ca să uite lumea de noi.”

Anatol Șalaru, fondatorul Cenaclului „Alexei Mateevici”

Sursa: <https://tvrmdova.md/>

- Exprimă-ți opina: prin ce se explică succesul Cenaclului „Mateevici” ca una dintre forțele motrice ale mișcării de renaștere națională?

ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„Unul dintre primele documente ale MDSR (Mișcarea democratică pentru susținerea restructurării) a fost adoptat în data de 24 august 1988. [...] Astfel, MDSR sprijinea lozincă „Toată puterea – sovietelor” pe baza democratizării sistemului electoral, promova „ameliorarea substanțială a autodirijării colectivelor de muncă”, „trecerea RSS Moldovenești la autogestiune totală”, introducerea cetățeniei RSSM. Se pune accentul, de asemenea, pe chestiunea „suveranității politice a RSSM”, dar „în componența URSS”. Din revendicările cu caracter cultural-național, se evidențiază cea cu privire la necesitatea „ameliorării condițiilor de dezvoltare a culturii moldovenești, reîntoarcerea funcțiilor sociale ale limbii moldovenești, promovarea unei autonomii culturale reale pentru toate popoarele și etniile conlocuitoare din RSS Moldovenească.”

Igor Cașu, *Mișcarea de eliberare națională în RSSM, 1989–1990: unele contribuții*

- Identifică obiectivele urmărite de Mișcarea democratică pentru susținerea restructurării.
- Explică caracterul moderat al solicitărilor.

ANALIZA SURSELOR VIZUALE NUMISMATICE

Monedă emisă de BNM în 2016

Inscripții: pe avers – „2016”; „100 LEI”; „REPUBLICA MOLDOVA”;
pe revers – „25 ANI”, „PROCLAMAREA INDEPENDENȚEI REPUBLICII MOLDOVA”

- Identifică evenimentul omagiat.
- Enumeră simbolurile utilizate pe moneda aniversară.
- Explică două simboluri utilizate.

ÎNȚELEGEREA CAUZALITĂȚII ȘI SCHIMBĂRII ÎN ISTORIE

- Numește două cauze și două consecințe ale evenimentului:

Proclamarea Independenței Republicii Moldova

CAUZE

1. ...
2. ...

CONSECINȚE

1. ...
2. ...

APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE

- Elaborează un eseu cu tema: *Mișcarea de renaștere națională în RSSM.*

37. Războiul de pe Nistru

ARGUMENT

Studiind tema, vei înțelege și cunoaște cauzele Războiului de pe Nistru, cum s-a declanșat, desfășurat și cum derulează procesul de reglementare a conflictului.

IDEEA PRINCIPALĂ

Războiul de pe Nistru a fost declanșat de separatiștii transnistreni, cu susținerea Armatei a 14-a ruse, ca reacție la mișcarea de eliberare națională din RSSM, la proclamarea limbii române în calitate de limbă de stat. În fapt, conflictul a fost declanșat de forțele proruse din regiunea din stânga Nistrului pentru a menține controlul politic și economic asupra Republicii Moldova și a nu permite desprinderea definitivă a țării noastre de fostele republici sovietice și ieșirea de sub influența Rusiei. După câteva luni de confruntări armate, focul a fost încetat, iar în stânga Nistrului a rămas instalat un regim ilegal prorus, teritoriul autoproclamatei „rnm” nefiind controlat de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova. Astfel, războiul a luat forma unui conflict înghețat.

VOCABULAR

Separatism – tendință spre separare; mișcare a unei minorități naționale pentru a forma un stat independent sau o regiune autonomă în cadrul unui stat.

Conflict înghețat – conflict armat a cărui soluționare este stopată de anumiți factori pe o perioadă lungă de timp, fără operațiuni militare.

SPAȚIUL ISTORIC

- Identifică pe hartă teritoriul Republicii Moldova aflat în partea stângă a Nistrului.
- Numește trei localități (orașe, sate) care se află în partea stângă a Nistrului.
- Ce cunoști despre viața politică și economică din regiunea transnistreană?

La 2 septembrie 1990, autoritățile separatiste de la Tiraspol, nemulțumite de procesele democratice din Republica Moldova, de oficializarea limbii române și trecerea la alfabetul latin la Chișinău, fiind susținute de Armata a 14-a sovietică staționată în stânga Nistrului, au proclamat „republica sovietică socialistă moldovenească nistreană”. În condițiile adoptării Declarației de Independență a Republicii Moldova, apoi ale prăbușirii URSS, spre sfârșitul anului 1991 au izbucnit confruntări violente între forțele separatiste transnistrene și forțele de ordine moldovenești. În noaptea de 1 spre 2 martie 1992, detașamente ale cazacilor au atacat Secția de poliție din Dubăsari și au luat ostatici 32 de polițiști. Tensiunile dintre forțele separatiste și autoritățile centrale moldovenești au escaladat după ce, la 2 martie 1992, Republica Moldova a fost recunoscută oficial membru al ONU. Ziua de 2 martie 1992 este considerată oficial data la care a început conflictul militar. Războiul de pe Nistru a durat aproape șase luni, republica separatistă fiind sprijinită nemijlocit de Armata a 14-a rusă. Posturile de gardiști și milițieni ale regimului separatist de la Tiraspol erau asigurate cu mașini blindate din dotarea armatei sovietice.

În martie 1992, forțele militare separatiste, sprijinite de Armata a 14-a rusă, au ocupat orașul Tighina (Bender). La 5 aprilie 1992, în Tighina au intrat 20 de blindate ale armatei ruse. Au urmat lupte pentru controlul orașu-

lui Dubăsari. Gardiștii din Armata a 14-a și cazacii au blocat podurile de pe Nistru la Vadul lui Vodă, Tighina, Camenca, Râbnîța, constituind „posturi de control”. Atacuri armate au avut loc la Tighina, Pohrebea–Cocieri, Coșnița–Doroțkaia, Pohrebea–Roghi, Grădinița, Leontova, Varnița, Misovca, Bicioc, Chițcani. Separatiștii au atacat cu aruncătoare de mine și rachete localități, baraje, au minat șoselele și drumurile. În următoarele luni luptele s-au desfășurat în apropierea orașelor Grigoriopol, Slobozia și Râbnîța. În timpul confruntărilor separatiștii au pus în pericol populația civilă. În urma luptelor s-au înregistrat pierderi semnificative de vieți omenești, clădirile și infrastructura din aceste orașe au fost distruse, iar populația civilă a fost nevoită să fugă din calea violenței. În iunie 1992, Armata Moldovei a reușit să recupereze Tighina, însă a urmat un atac masiv asupra orașului din partea Armatei a 14-a, concomitent cu atacarea altor localități: Dubăsari, Cocieri, Doroțcaia, Coșnița. Podul de pe Nistru a fost ocupat de gardiști, iar Tighina – de Armata a 14-a și de forțele separatiste. Consiliul militar al Armatei a 14-a a înaintat președintelui Republicii Moldova, M. Snegur, un ultimatum.

Încetarea operațiunilor militare a survenit în urma semnării, la 21 iulie 1992, a „Acordului cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”, între președinții Republicii Moldova și Federației Ruse, Mircea Snegur și Boris Elțin, prin care Rusia s-a impus ca „pacificator” și „mediator”. Acordul prevedea crearea unei zone de securitate, în care urmau să acționeze forțe de menținere a păcii compuse din trupe aparținând părților în conflict și trupe rusești, acestea fiind subordonate Comisiei Unificate de Control.

În timpul Războiului de pe Nistru au murit 320 de oameni, iar 1180 au fost răniți. Din zona nistreană s-au refugiat în interiorul Republicii Moldova peste 100 de mii de oameni. Distrugerile economice depășeau de două ori bugetul anual al republicii. După încheierea războiului, cerințele liderilor separatiști de la Tiraspol s-au radicalizat, ei subliniind necesitatea păstrării „republicii moldovenești nistrene” ca stat independent în cadrul unei federații moldovenești. Tot mai multe voci susțin că Războiul de pe Nistru a fost o agresiune a Federației Ruse împotriva Republicii Moldova. Această opinie a devenit larg răspândită după anexarea Crimeei de Rusia (2014), dar mai ales după declanșarea războiului Rusiei împotriva Ucrainei la 24 februarie 2022.

Reglementarea conflictului. Prin semnarea, la 28 aprilie 1994, la Parcani, a declarației comune Mircea Snegur–Igor Smirnov (contrasemnata de șeful Misiunii OSCE, Richard Samwel, și de reprezentantul președintelui Rusiei) s-a marcat debutul negocierilor privind statutul special al Transnistriei. A urmat Hotărârea Protocolară „Cu privire la soluționarea problemelor din domeniul activității serviciilor vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei”, 7 februarie 1996 prin care Republica Moldova a eliminat orice control vamal la punctele de trecere dinspre regiunea din stânga Nistrului, în timp ce Tiraspolul a introdus un control riguros la punctele de trecere dinspre Moldova. La 8 mai 1997, președintele P. Lucinschi a semnat „Memorandumul cu privire la bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria” (Rusia și Ucraina fiind declarate „țări-garante”), prin care s-a fixat egalitatea în drepturi în cadrul negocierilor între Republica Moldova și regimul de la Tiraspol, fiind introdusă noțiunea de „stat comun”. Semnarea de către conducerea Moldovei a acestor două documente a permis regimului separatist să blocheze nemotivat adoptarea oricărei decizii în favoarea

Ostași voluntari în Războiul de pe Nistru

Ostași în tranșee

- **Exprimă-ți opinia privind eforturile ostașilor moldoveni în lupta pentru independența și integritatea țării.**

Paradă militară cu blindate pe străzile din Tiraspol

- **Exprimă-ți opinia: cu ce scop se organizează parade militare la Tiraspol? Argumentează.**

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Monumentul „Maica îndurerată” de la Complexul Memorial „Eternitate”, Chișinău

- **Describe monumentul.**
Explică simbolurile.
- **Identifică în localitatea ta participanți în Războiul de pe Nistru.**

Moscova a condiționat semnarea Pactului, cerând ca autoritățile de la Chișinău să accepte „Planul Kozak”. Autoritățile transnistrene au calificat inițiativa președintelui Voronin drept o tentativă de scoatere a regiunii transnistrene din procesul de negocieri.

În 2005, Piotr Poroșenko, consilier al președintelui ucrainean Viktor Iușcenko, a propus un plan care viza soluționarea conflictului în trei etape, fiecare cu o durată de aproximativ șase luni. *Planul Poroșenko* a fost respins în Parlamentul Republicii Moldova.

După aderarea României la UE, problema transnistreană a căpătat o importanță deosebită în relațiile dintre Republica Moldova și UE, datorată riscurilor de securitate pe care le comportă existența acestui conflict nesoluționat.

La 30 decembrie 2011, în funcția de președinte al „rmn” a fost investit Evgheni Șevciuk. În 2012 au fost reluate negocierile în formatul 5+2, care include părțile, mediatorii și observatorii în procesul de negocieri: Republica Moldova, regiunea din stânga Nistrului, Federația Rusă, Ucraina, OSCE, SUA și UE. Conflictul nu a fost soluționat până în prezent. Tiraspolul insistă pe recunoașterea independenței, iar conducerea Republicii Moldova examinează toate posibilitățile diplomatice de soluționare a conflictului transnistrean cu condiția păstrării integrității țării. Nu sunt acceptate scenariile care ar duce direct sau indirect la separarea Transnistriei de restul Republicii Moldova. O problemă rămâne a fi staționarea trupelor Armatei a 14-a pe teritoriul din stânga Nistrului, deși Moldova în repetate rânduri a cerut retragerea lor.

Odată cu anexarea Crimeei de către Rusia, dar mai ales după declanșarea, la 24 februarie 2022, a războiului Federației Ruse împotriva Ucrainei, poziția Ucrainei în soluționarea conflictului s-a schimbat, devenind nu doar o susținătoare a integrității teritoriale, dar și o parte interesată în asigurarea păcii și stabilității, conflictul înghețat devenind un pericol direct.

Republicii Moldova. Potrivit deciziilor summitului OSCE de la Istanbul din noiembrie 1999, Federația Rusă își asuma obligația de a-și retrage trupele și armamentul de pe teritoriul Republicii Moldova până la sfârșitul anului 2002. Dar până în prezent, nici munițiile, nici contingentul militar nu au fost retrase. Președinții Nicolae Timofti și Maia Sandu au cerut public și pe canalele diplomatice retragerea trupelor ruse de pe teritoriul Republicii Moldova.

Un alt plan de soluționare a conflictului transnistrean a fost așa-numitul „Plan Kozak” propus de Dmitri Kozak, consilierul președintelui rus, care propunea o federație moldovenească, în care unitățile administrative din partea stângă a Nistrului și Autonomia Găgăuză ar obține dreptul la referendum pentru a stabili dacă mai doresc sau nu să fie parte componentă a Republicii Moldova și drept de veto asupra chestiunilor de politică internă sau externă care ar fi „contravenit intereselor lor”. *Planul Kozak* a stârnit proteste la Chișinău și a antrenat intervenția diplomatică a statelor UE și a SUA, a ridicat obiecții din partea OSCE, fapte ce l-au determinat pe președintele Republicii Moldova V. Voronin să nu semneze acest document.

În iunie 2004, președintele V. Voronin a propus Rusiei, SUA, României, Ucrainei și UE desfășurarea unei conferințe în cadrul căreia să fie semnat un Pact de Stabilitate și Securitate pentru Republica Mol-

STUDIU DE CAZ

MISIUNEA OSCE ÎN MOLDOVA

„În 1993, Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (acum OSCE) înființează o Misiune în Moldova pentru a susține eforturile de identificare a unei reglementări pașnice a conflictului. Misiunea OSCE în Moldova este prezentă pe ambele maluri ale râului Nistru, cu un birou principal în Chișinău și birouri regionale în Tiraspol și Bender. Misiunea OSCE în Moldova își propune să ofere asistență în procesul de negociere a unei soluționări politice durabile a conflictului transnistrean cu scopul de a consolida independența și

suveranitatea Republicii Moldova și de a ajunge la o înțelegere privind un statut special pentru Transnistria. [...] Misiunea a organizat o serie de conferințe în cadrul cărora experți străini, moldoveni și transnistreni au discutat despre consolidarea încrederii în diverse domenii, precum și despre diferite abordări pentru o reglementare definitivă. Negocierile oficiale au fost întrerupte în februarie 2006. Ulterior, Misiunea a depus eforturi pentru a se asigura că întrevederile neoficiale în formatul 5+2 continuă.”

Sursa: Pagina OSCE Moldova

- **Identifică misiunea OSCE în Moldova.**
- **Apreciază eforturile OSCE în reglementarea conflictului transnistrean.**

Laboratorul competențelor

➔ COMPAR OPINII

O.1. „Conflictul transnistrean, care există deja de mai mult de 25 de ani, are un șir de caracteristici care îl fac deosebit chiar și printre așa-zisele conflicte înghețate din spațiul post-sovietic. Ca și alte conflicte, el se manifestă prin două dimensiuni, una locală și una internațională.

La nivel local, printre principalele sale caracteristici este lipsa unui conflict interetnic între cele două maluri ale Nistrului. În plan social, frontiera dintre Republica Moldova și Transnistria rămâne a fi una destul de permeabilă și permite un număr mare de contacte și tranzacții între cetățeni și agenți economici. [...] În Uniunea Europeană conflictul transnistrean este perceput ca fiind mai degrabă unul geopolitic, cu presupuziția că prin buna voință a Moscovei, acesta poate fi rezolvat în câteva luni.”

Andrei Deveatkov, *Conflictul transnistrean: situația actuală și perspectivele de soluționare*

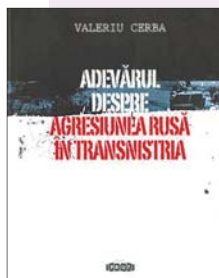
- Identifică două caracteristici ale conflictului. Compară opiniile.

O.2. „În 1992 a avut loc nu un conflict oarecare, ci un război adevărat. Republica Moldova s-a confruntat cu Rusia, cu Armata a 14-a dotată tehnic. Acest scenariu a fost scris la Moscova, acolo unde se mai scriu în continuare scenarii împotriva Republicii Moldova.”

Ion Moșanu, participant la războiul de pe Nistru

- Identifică în sursă o cauză a neso-luționării conflictului.
- Expune-ți părerea despre diferen-ța între un război și un conflict.

➔ ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„Noi ne luptam cu un elefant, fiind în poziția de șoricel. Am scris și despre consecințele juridice ale acordului moldo-rus, care a fost unul dezavanta-jos pentru noi. [...] Actualmente ne-am pomenit, 28 de ani, cu trupe străine, cu o clasă politică și o societate puternic dezbinată, într-o sărăcie cumplită, copleșiți de instabilitate. În condițiile actuale, avocatul nostru împotriva ur-

sului violent și înarmat trebuie să fie SUA și țările occi-dentale, România trebuie să joace ca un actor important în această zonă și necondiționat trebuie de schimbat formatul pacificator, fiindcă e unicul caz în lume când părțile antrenate în conflictul militar au statut de paci-ficatori și mediatori. Deci, agresorul a îmbrăcat peste noapte haina de pacificator, mediator și garant. Iată hai-na asta noi trebuie s-o dezbrăcăm și să-i trimitem acasă și să evacuăm de pe teritoriul nostru Armata a 14-a.”

Valeriu Cerba, *Adevărul despre agresiunea rusă în Transnistria*

- Identifică poziția autorului față de conflictul înghețat.
- Exprimă-ți opinia cu privire la legitimitatea regimului politic din regiunea transnistreană.

➔ ÎNȚELEGEREA CAUZALITĂȚII ȘI SCHIMBĂRII ÎN ISTORIE

- Numește două cauze și două consecințe ale eveni-mentului:

Războiul de pe Nistru

➔ APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR ȘI CREATIVITATE

- Vizitează Expoziția online „Memoria unui război ne-declarat” de pe pagina Mu-zeului Național de Istorie a Moldovei: www.national-museum.md.
- Elaborează un articol des-pre expoziția vizitată. Pu-blică articolul (dacă ai pos-ibilitate) pe pagina online a școlii, pe blogul personal sau în presa locală.

38. Republica Moldova la etapa actuală

ARGUMENT

Studiind această temă, vei înțelege procesul de democratizare a Republicii Moldova, particularitățile și dificultățile perioadei de tranziție. De asemenea, vei fi capabil să distingi forțele politice, personalitățile care au contribuit la dezvoltarea țării.

IDEEA PRINCIPALĂ

Începând cu anul 1991, Republica Moldova a parcurs o perioadă complicată de tranziție de la sistemul politic totalitar la democrație, de la economia planificată la economia de piață, cunoscând importante succese în afirmarea pluralismului politic, dar n-a depășit definitiv reminiscențele societăților nedemocratice, sărăcia, corupția, iar integritatea țării este subminată. Acordarea, în 2022, Republicii Moldova a statutului de candidat la aderarea la Uniunea Europeană oferă perspective mai clare și o susținere mai mare în promovarea reformelor.

VOCABULAR

Bon patrimonial – hârtie de valoare nominativă de stat care s-a eliberat cetățenilor Republicii Moldova și care le acorda dreptul de a procura o parte din bunurile de stat în cadrul reformei de privatizare contra bonurilor patrimoniale.

Privatizare – transferarea, printr-o procedură stabilită legal, a întreprinderilor comerciale și industriale, a instituțiilor, terenurilor sau altor bunuri și servicii din sectorul public în cel privat, în scopul rentabilizării sau creșterii rentabilității economico-sociale.

Drapelul de stat al Republicii Moldova

Stema de stat a Republicii Moldova

*Mircea Snegur, primul președinte al Republicii Moldova
(3 septembrie 1990–
15 ianuarie 1997)*

Viața politică. După proclamarea independenței Republicii Moldova, conducerea țării a recurs la constituirea și consolidarea instituțiilor democratice. Democratizarea societății a început cu consfințirea libertății cuvântului, presei și a pluralismului politic, renunțarea la monopolul Partidului Comunist asupra vieții politice. La alegerile prezidențiale din 8 decembrie 1991 a câștigat Mircea Snegur, care a devenit primul președinte al Republicii Moldova independente. Președinte al Parlamentului a fost ales Alexandru Moșanu. După dizolvarea Parlamentului și organizarea alegerilor anticipate, la 27 februarie 1994, PDAM (Partidul Democrat Agrar din Moldova) a raportat victorie, obținând 56 de mandate de deputat din 101. PDAM a format Guvernul în frunte cu Andrei Sangheli.

În Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, pluralismul politic este garantat și evidențiat în șirul valorilor democratice supreme. Constituția a consfințit principiul separării puterilor în stat și a stabilit un regim politic democratic semiprezidențial. Puterea legislativă este reprezentată de către un Parlament unicameral, care desemnează prin majoritate parlamentară Guvernul și, respectiv, acesta din

urmă este răspunzător în fața Parlamentului. Puterea judecătorească aparține instituțiilor judecătorești libere, iar Curtea Constituțională reprezintă unica autoritate de jurisdicție constituțională.

În perioada 15 ianuarie 1997–4 aprilie 2001 președinte al țării a fost Petru Lucinschi. La alegerile parlamentare din martie 1998 PDAM a suferit înfrângere, iar alegerile au fost câștigate de Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM). Au urmat câteva guverne în frunte cu Ion Ciubuc, Ion Sturza, Dumitru Braghiș, care nu au reușit să schimbe radical situația în țară. La 5 iulie 2000, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat modificări în Constituție, în urma cărora președintele statului a fost ales de către Parlament. Încercările Parlamentului din decembrie 2000 de a alege un nou președinte al țării s-au soldat cu eșec, iar Legislativul a fost dizolvat. Scrutinul desfășurat la 25 februarie 2001 a adus în Parlament majoritatea absolută a PCRM. Președinte al statului a fost ales liderul PCRM – Vladimir Voronin (reales și în 2005). Guvernul în frunte cu Vasile Tarlev a activat până în anul 2008. Și alegerile parlamentare din martie 2005 s-au încheiat cu victoria PCRM. Guvernarea PCRM a revăzut politica internă și externă din perioada anterioară, a adoptat un șir de legi și hotărâri, care au blocat procesul de democratizare a societății. În timpul guvernării PCRM au fost încercări de a introduce în învățământ cursul de „Istoria Moldovei” în spiritul istoriografiei sovietice, au fost întreprinse acțiuni împotriva presei independente, de subordonare a mijloacelor de informare în masă.

În urma alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009 mandatele de deputat au fost distribuite între PCRM (60 mandate), Partidul Liberal, Partidul Liberal Democrat din Moldova (câte 15 mandate fiecare) și AMN (11 mandate). Victoria PCRM a fost contestată de opinia publică, care a adus acuzații de fraudare a alegerilor, declanșându-se proteste în masă, care au culminat cu ziua de 7 aprilie 2009, când protestele au căpătat o formă mai radicală și au dus la luarea cu asalt a clădirilor Parlamentului și Președinției. Poliția a intervenit aplicând forța. În această zi au fost răniți mulți protestatari, unii și-au pierdut viața, au fost arestate numeroase persoane, asupra cărora s-a aplicat violența.

Parlamentul de legislatura a XVII-a nu a reușit să aleagă președintele Republicii și a fost dizolvat. În urma alegerilor anticipate din 29 iulie 2009, partidele de orientare democratică au constituit Alianța pentru Integrare Europeană (AIE), formând Guvernul în frunte cu Vlad Filat. În funcția de președinte al Parlamentului a fost ales deputatul PL Mihai Ghimpu, care a exercitat și funcția de președinte interimar al Republicii Moldova. Deoarece și Parlamentul ales la 29 iulie 2009 a fost dizolvat, pe motiv că nu a reușit alegerea președintelui, la 28 noiembrie 2010 au avut loc noi alegeri parlamentare anticipate. Partidele de orientare democratică au reconstituit Alianța pentru Integrare Europeană (AIE-2). Președinte al Parlamentului a devenit deputatul Partidului Democrat Marian Lupu, iar prim-ministru – președintele PLDM Vlad Filat. La 12 martie 2012, președinte al Republicii Moldova a fost ales Nicolae Timofti.

După alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014, partidele parlamentare proeuropene – PLDM, PDM și PL – au constituit o nouă AIE. În funcția de prim-ministru s-au succedat Chiril Gaburici (18 februarie–22 iunie 2015), Natalia Gherman (prim-ministru interimar, 22 iunie–30 iulie 2015), Valeriu Streleț (30 iulie–30 octombrie 2015), Gheorghe Brega (prim-ministru interimar, 30 octombrie 2015–20 ianuarie 2016). Guvernele prodemocratice și proeuropene au declarat reforme curajoase și integrarea europeană drept priorități majore. Au oferit populației speranțe mari, fiind intensificate și relațiile cu UE. Finanțatorii externi au oferit granturi și împrumuturi. Cu toate acestea, în anii 2009–2016 au fost săvârșite, conform presei, numeroase acte de corupție, cel mai răsunător fiind așa-numitul furt al mili-

Petru Lucinschi, președinte al Republicii Moldova (15 ianuarie 1997–4 aprilie 2001)

Vladimir Voronin, președinte al Republicii Moldova (7 aprilie 2001–11 septembrie 2009)

Nicolae Timofti, președinte al Republicii Moldova (23 martie 2012–23 decembrie 2016)

Liderii Alianței pentru Integrare Europeană. De la stânga la dreapta: Marian Lupu, Mihai Ghimpu, Vlad Filat

Igor Dodon, președinte al Republicii Moldova (23 decembrie 2016–24 decembrie 2020)

Maia Sandu, președintă a Republicii Moldova din 24 decembrie 2020

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

- Elaborează un tabel cu președinții Republicii Moldova și partidele din care au făcut parte. Formulează o concluzie.
- Identifică în presă partidele ce fac parte în prezent din Parlament și liderii lor.
- Numește persoanele care se află în fruntea statului.

ardului – sustragerea din sistemul bancar a circa 13,3 miliarde lei (767 mil. dolari SUA), infracțiune care a afectat grav economia și imaginea țării.

Prin Decizia Curții Constituționale din 4 martie 2016 s-a revenit la alegerea președintelui prin vot direct de către cetățeni. Pe 30 octombrie și 13 noiembrie 2016, în Republica Moldova s-au desfășurat alegerile prezidențiale. Lupta în turul al doilea s-a dat între Igor Dodon și Maia Sandu. A fost ales Igor Dodon.

Pavel Filip (membru al Partidului Democrat) a exercitat funcția de prim-ministru în perioada 20 ianuarie 2016–8 iunie 2019. Guvernarea democratică a avut unele succese economice și sociale, a inițiat programe de construcție a drumurilor, programe sociale de construcție a locuințelor („Prima Casă”), atragerea unor investiții. În această perioadă, PD a fost acuzat de monopolizarea puterii politice, scheme de corupție. În 2019 au fost organizate proteste de amploare.

La alegerile prezidențiale din 2020, în turul al doilea de scrutin, Maia Sandu, liderul Partidului Acțiune și Solidaritate, a câștigat cu 57,75 % din voturi în fața lui Igor Dodon. În alegerile parlamentare anticipate din 2021, PAS a obținut majoritatea locurilor în Parlament. Reforma justiției, scoaterea din captivitate a instituțiilor statului, lupta cu corupția au reprezentat prioritățile declarate ale Guvernului, în frunte cu prim-ministrul Natalia Gavriluța, și ale majorității parlamentare a PAS. Pandemia COVID-19, invadarea la 24 februarie 2022 a Ucrainei de către Rusia au generat noi crize regionale și internaționale, care au afectat grav și stabilitatea social-economică și politică a Republicii Moldova: criza sanitară, criza migranților, criza energetică. În aceste situații deosebit de complicate Republica Moldova s-a bucurat de sprijinul multilateral al Uniunii Europene.

Viața social-economică. Cadrul legislativ necesar implementării reformelor economice a început să fie creat încă din 1990. Primul document legislativ de reformare a economiei a fost Hotărârea Parlamentului din 1990 „Cu privire la concepția trecerii la economia de piață în Republica Moldova”. Prăbușirea URSS a generat un declin brusc al producției în toate sectoarele economiei naționale, o inflație galopantă și scăderea nivelului de trai al populației. În comparație cu anul 1989 (100 %), volumul PIB al Republicii Moldova s-a redus la 57,1 % în 1992 și la 38,3 % către mijlocul anilor '90.

În anii 1993–1994 a avut loc completarea cadrului legal, privatizarea proprietății de stat, inclusiv în sectorul agrar. Moldova a început colaborarea cu organizațiile financiare internaționale (Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional cu sediul la Washington), cu ajutorul cărora s-a realizat stabilizarea macroeconomică, s-a instituit sistemul bancar național. Au fost stabilite, totodată, relații comerciale externe. Totuși, măsurile nu au stopat declinul economiei naționale: producția a continuat să scadă, iar rata inflației – să crească; scumpirea mărfurilor și serviciilor pe piața internă a depășit tot mai mult veniturile bănești ale populației; dimensiunile șomajului au luat amploare, iar nivelul de trai a degradat continuu. A luat amploare fenomenul migrației.

În anii 1995–1998 au continuat reformele, s-a încheiat privatizarea proprietății de stat în schimbul bunurilor patrimoniale, a demarat privatizarea contra plată, a continuat reforma agrară. Guvernările în frunte cu I. Sturza și D. Braghiș (1999–2000) s-au caracterizat prin aprofundarea reformelor, continuarea procesului de privatizare. Acestor două guverne le-a revenit plata celei mai mari sume a datoriei externe, ceea ce a complicat finanțarea internă. Corupția din domeniul economic, neînțelegerile dintre grupările politice din Parlament, care frânuau procesul adoptării legilor necesare promovării reformelor, au creat o situație complicată în toate sectoarele.

Guvernarea PCRM (2001–2009) a adoptat un sistem rigid de luare a deciziilor de politică economică, în care accentul se punea pe disciplina și loialitatea politică. Au fost înregistrate și tendințe pozitive, prin-

tre acestea implicarea mai activă a Moldovei în comerțul regional cu mărfuri și servicii, dezvoltarea sectorului bancar și atragerea băncilor străine pe piața locală, creșterea treptată a veniturilor populației și moderarea presiunilor inflaționiste. Începând cu anul 2004, rata de sărăcie generală nu a mai scăzut, iar în 2008 chiar a crescut. De creșterea economică relativă au beneficiat cercuri înguste ale populației.

În perioada guvernelor AIE de după anul 2009 s-au făcut încercări de reforme, s-au obținut finanțări externe în schimbul promisiunilor de reforme democratice și de atragere a investițiilor. Stabilizarea bugetului de stat a fost unul dintre succesele majore ale Guvernului Filat.

Semnarea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu UE a redus barierele în calea comerțului între UE și RM, a deschis piața europeană pentru mărfurile din Republica Moldova. Prin apropierea de UE au avut de suferit exporturile de mărfuri agro-alimentare spre Rusia. În 2014, Federația Rusă a impus embargou asupra exportului fructelor și legumelor, dar și a vinurilor din Republica Moldova. Producătorii moldoveni au început să caute mai insistent noi piețe de desfacere a mărfurilor.

Pandemia COVID-19 și Războiul din Ucraina au afectat grav economia națională.

Relațiile externe. Primele obiective pe plan extern ale Republicii Moldova au fost recunoașterea internațională a independenței și stabilirea relațiilor diplomatice cu țările lumii. Primul stat care a recunoscut independența Republicii Moldova a fost România. Către sfârșitul anului 1992, Republica Moldova a fost recunoscută oficial de 112 state ale lumii și a stabilit relații diplomatice cu 60 de state. La Chișinău s-au deschis opt ambasade – ale României, Rusiei, SUA, Chinei, Ungariei, Bulgariei, Turciei și Israelului; o reprezentanță a Belarusului. Au fost acreditați prin cumul încă cinci ambascadori: ai Australiei, Canadei, Danemarcei, Filipinelor și Mexicului.

La 21 decembrie 1991, Moldova a devenit membră în structurile CSI, care a reunit fostele republici unionale (cu excepția statelor baltice – Lituania, Letonia și Estonia). La 30 ianuarie 1992, Republica Moldova a devenit membră a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). La 26 februarie 1992, Mircea Snegur a semnat la Helsinki Actul Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa. La 2 martie 1992, Republica Moldova a fost admisă în calitate de membră a ONU. La 25 iunie 1992, la Istanbul a fost semnată declarația de constituire a Cooperării Economice a Țărilor Riverane Mării Negre. Moldova este una dintre statele fondatoare ale acesteia. Începând cu 14 iulie 1995, Republica Moldova este membră a Consiliului Europei. De asemenea, Republica Moldova participă la programul NATO „Parteneriatul pentru pace”, iar la 10 octombrie 1997 a aderat la grupul de state GUAM (Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Moldova).

În anul 2001, Partidul Comuniștilor din Republica Moldova a declarat în campania electorală prioritară direcția de aderare a Moldovei la Uniunea Rusia-Belarus. Relațiile cu Federația Rusă s-au deteriorat în urma refuzului președintelui V. Voronin de a semna Memorandumul „Kozak” în 2003 și interdicției Rusiei la importul de vinuri din Moldova. În aceste condiții, Guvernul Republicii Moldova a declarat drept prioritară integrarea europeană. În situația stagnării reformelor interne și a orientării europene formale, statul nu a obținut succese în apropierea de UE.

Odată cu venirea la putere a AIE, direcția prioritară în politica externă a devenit integrarea europeană. În anul 2014 a fost semnat Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, ce a prevăzut un

Premierul moldovean Iurie Leancă semnând Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană (27 iunie 2014)

● **Apreciază importanța semnării Acordului. Argumentează.**

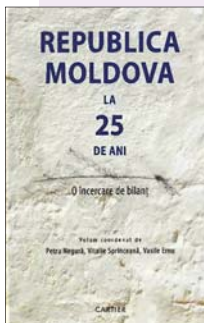

Președinta Republicii Moldova, Maia Sandu, și președintele Consiliului European, Charles Michel (mai 2022)

șir de facilități economice, posibilitatea exportării mărfurilor în UE, precum și angajamentul țării noastre de a desfășura reforme. În contextul războiului din Ucraina, declanșat de Rusia la 24 februarie 2022, Ucraina a semnat cererea de aderare la UE. Conducerea Republicii Moldova, aspirând la integrarea europeană a țării, a semnat, de asemenea, cererea de aderare la UE. La 24 iunie 2022, liderii Uniunii Europene au votat unanim oferirea celor două state a statutului de candidat pentru aderarea la UE.

Laboratorul competențelor

ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„Relațiile Republicii Moldova cu România au evoluat pe parcursul perioadei care a urmat independenței RM la două nivele, unul exprimat în proiecte cu caracter identitar și simbolic, cele mai vizibile, și altul cu caracter economic și pragmatic. Relațiile de comerț (import/export) dintre RM și România, deși devansate de cele dintre RM și Rusia, au fost în creștere în anii 2000, iar în 2014 ele au întrecut relațiile comerciale cu Rusia. Decizia guvernelor RSS Moldovenești și României din mai 1990 de a per-

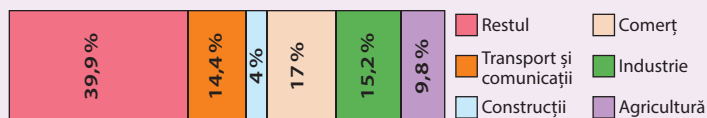
mite unui număr mare de studenți moldoveni să-și facă studiile la liceele și universitățile din România a făcut posibilă o completare semnificativă a formării elitelor din Republica Moldova, în condițiile scăderii calității studiilor liceale și universitare din RM și ale accesului redus la studii în fostele centre universitare din Federația Rusă.

Petru Negură, *Republica Moldova la un sfert de veac de tranziție: între un comunism ratat și un capitalism neînceput?*

- Numește un fapt istoric care ar justifica titlul lucrării.
- Identifică domeniile de colaborare cu România.
- Ești de acord cu poziția autorului?

INTERPRETAREA INDICATORILOR STATISTICI

Structura PIB în anul 2009 în Republica Moldova

<http://businessday.ro>

- Analizează structura PIB în anul 2009. Formulează o concluzie.
- Compară PIB-ul Republicii Moldova din 2009 cu cel din 1991. Formulează o concluzie.

APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR ȘI CREATIVITATE

- Elaborează un eseu cu tema: *Republica Moldova pe calea democratizării și dezvoltării economice – succese și probleme.*

ANALIZA SURSELOR STATISTICE

În 2020, Moldova avea peste 1 150 000 de migranți, dintr-o populație de puțin peste 4 mil. de locuitori, adică 28,7% din populația totală. Studiile istorice privind fenomenul migrației în Moldova evidențiază un flux ridicat al migrației începând cu anul 1990, care s-a accelerat din 2000 și, din nou, în 2015. Până atunci, procentul de migranți din populație era ridicat (14%), însă stabil. În perioada 2000–2020, numărul de migranți a crescut constant, într-un ritm de aproximativ 100 000 de persoane la cinci ani (până la 248 000 în perioada 2015–2020). Ținând cont de faptul că, simultan cu depopularea, rata fertilității a fost scăzută, procentul de migranți moldoveni a crescut cu 2–3 % o dată la cinci ani (și cu 6,3 % în ultimii cinci ani), iar pandemia de COVID-19 pare să fi accentuat această tendință.

Fișă de țară privind migrația și competențele Moldovei (<https://www.etf.europa.eu>)

- Identifică o problemă socială majoră a Republicii Moldova.
- Formulează o concluzie despre impactul realităților politice și economice asupra societății.

ÎNȚELEGEREA CAUZALITĂȚII ȘI SCHIMBĂRII ÎN ISTORIE

- Numește două cauze și două consecințe ale evenimentului:

Emigrarea populației

39. România în perioada postcomunistă

ARGUMENT

Studiind tema, vei înțelege procesul de democratizare și dezvoltare a României după Revoluția din decembrie 1989, soldat cu integrarea europeană, și vei fi capabil să determini impactul progresului multilateral asupra societății românești.

În decembrie 1989, populația României s-a revoltat împotriva regimului de dictatură a lui Nicolae Ceaușescu și a manifestat pentru libertate și democrație. Printre primele măsuri ale Frontului Salvării Naționale, constituit în seara zilei de 22 decembrie 1989, s-a înscris și legiferarea pluralismului politic. Primele partide care și-au început activitatea au fost cele „istorice”, lichidate în anii postbelici de comuniști. Astfel, în anul 1990 și-au reluat activitatea Partidul Național-Liberal, Partidul Național-Țărănesc, Partidul Creștin-Democrat. În ultimele zile ale lunii decembrie 1989 și începutul lunii ianuarie 1990 s-au format diverse grupuri politice care susțineau puterea, dar, în același timp, a apărut și opoziția. La 24 iunie 1992 s-a constituit Convenția Democrată, alianță care a grupat mai multe partide politice. Primele alegeri s-au desfășurat pe 20 mai 1990. Parlamentul ales a avut și rol de *Adu-nare Constituantă*. Constituția României a fost votată de popor prin referendumul din 8 decembrie 1991.

După 1989 România a revenit la Parlamentul bicameral, format din Senat și Camera Deputaților. Președintele României este ales prin vot universal, egal, direct și liber exprimat. Potrivit prevederilor constituționale, președintele „reprezintă statul român și este garantul independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării”. În septembrie 1992 s-au desfășurat alegeri parlamentare, la care Frontul Democrat al Salvării Naționale a obținut cel mai mare număr de voturi,

IDEEA PRINCIPALĂ

După Revoluția din 1989 România a parcurs o etapă dificilă de tranziție, de democratizare, de trecere la economia de piață. Deși s-a confruntat cu numeroase dificultăți, statul român a reușit să înfăptuiască reforme în domeniul vieții politice, economice și sociale. Lupta cu corupția a constituit o prioritate, succesele căreia a permis României să devină mai credibilă pe plan european. România a reușit să adere la NATO (2004) și Uniunea Europeană (2007).

VOCABULAR

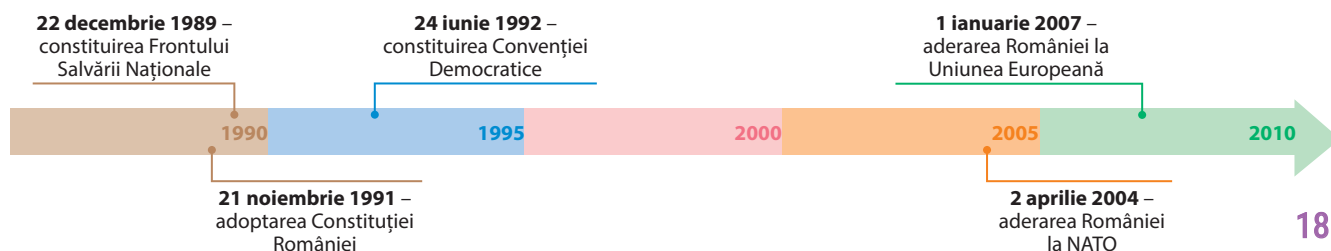
Perioadă de tranziție – perioada de trecere de la regimul totalitar comunist la democrație, de la economia de comandă la cea de piață, specifică țărilor din Europa Centrală și de Est, care au fost parte a lagărului socialist sau a Uniunii Sovietice.

Ion Iliescu, președinte al României (20 mai 1990–29 noiembrie 1996; 20 decembrie 2000–20 decembrie 2004)

Emil Constantinescu, președinte al României (29 noiembrie 1996–20 decembrie 2000)

Traian Băsescu, președinte al României (21 decembrie 2004–21 decembrie 2014)

Klaus Iohannis, președinte al României din 21 decembrie 2014

PORTRET ISTORIC

Laura Codruța Kövesi, procuror din România, procuror-șef la Parchetul European (mandat pentru 31 octombrie 2019–30 octombrie 2026). Procuror-șef al Direcției Naționale Anticorupție (2013–9 iulie 2018). Sub conducerea lui Kövesi, Direcția Națională Anticorupție a făcut progrese notabile împotriva corupției la nivel înalt în România, având succes în urmărirea penală a primarilor, parlamentarilor, miniștrilor și a unui prim-ministru.

urmat de Convenția Democrată, iar președinte a fost ales Ion Iliescu. Președintele a încercat să lanseze un proiect de țară prin *Strategia de la Snagov* și *Strategia de dezvoltare durabilă – Orizont 2025*, strategii dominate de o tactică a pașilor mărunți „reformist-gradualistă” și a respins „terapia de șoc”. În 1996, victoria la alegerile parlamentare a revenit Convenției Democrate. Emil Constantinescu a devenit președintele României după al doilea tur de scrutin. Astfel s-a realizat o alternanță pașnică la guvernare în urma alegerilor, fapt ce demonstrează maturizarea sistemului politic din România. Emil Constantinescu s-a remarcat prin eforturile făcute de a apropia România de structurile euroatlantice. Alegerile din 2000 au adus în scena politică PDSR, iar președinte al României a devenit Ion Iliescu. În 2004, Alianța Dreptate și Adevăr a obținut majoritatea în forul legislativ al statului după ce Traian Băsescu a fost ales președinte al României. Traian Băsescu s-a remarcat prin implicarea directă în viața politică, economică, socială și externă a României. Alegerile prezidențiale din 1989 până în 2003 s-au desfășurat simultan cu alegerile legislative. Conform Constituției României, revizuită în 2003, mandatul prezidențial durează cinci ani, mandatul deputaților rămânând de patru ani, astfel că deja alegerile se desfășoară în ani diferiți.

La alegerile parlamentare din 2016 voturile au fost împărțite între Partidul Social Democrat (PSD), Partidul Național Liberal (PNL), Uniunea Salvați România (USR), Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR), Partidul Alianța Liberalilor și Democraților (ALDE), Partidul Mișcarea Populară (PMP). În anul 2020 mandatele au fost împărțite între PSD, PNL, Uniunea Salvați România și Partidul Libertate, Unitate și Solidaritate (USR-PLUS), Alianța pentru Unirea Românilor (AUR), UDMR.

Din 2014 președinte al României este Klaus Iohannis (etnic german), care și-a propus să facă din România o țară în care fiecare cetățean să se simtă acasă, o casă pe care să o iubească și de care să fie mândru.

Aspecte ale vieții economice. Pe parcursul a trei decenii, de la căderea regimului comunist, România a parcurs transformări economice și sociale majore. Începând cu 1989 economia României a trecut printr-o perioadă de stagnare, caracterizată printr-o rată ridicată a inflației și o descreștere economică. Multe întreprinderi industriale au fost închise, s-au înfăptuit numeroase privatizări, produsul intern brut a scăzut.

O perioadă de creștere economică s-a înregistrat între 2000 și 2008. Investițiile străine au crescut datorită forței de muncă ieftine și în perspectiva aderării la UE. În 2005 s-a realizat o reformă monetară, inflația fiind ținută sub control. Măsurile adoptate de guvernele ce

s-au succedat în perioada de tranziție au fost apreciate de instituțiile UE, iar economia românească a primit statutul de economie de piață funcțională, statut necesar pentru ca țara să adere la UE. În 2007, România a devenit membră a UE. Cu toate acestea, în 2008, din cauza crizei economice mondiale, țara a intrat în recesiune, după care a urmat o creștere. PIB-ul a crescut de 4 ori, de la 40,8 miliarde euro în 2000 la 160,4 miliarde euro în 2015, 211,76 miliarde euro în 2019, 218 miliarde euro în 2021. Ritmul creșterii economice a scăzut în anul 2020 în urma declanșării pandemiei COVID-19.

Relațiile externe. După Revoluția din 1989, România, fiind o țară care și-a fixat drept obiectiv construcția unei societăți democratice, a recurs la stabilirea și dezvoltarea relațiilor diplomatice. Pentru asigurarea dezvoltării democratice și a securității, statul român a avut două obiective primordiale în plan extern: integrarea în Organizația Atlanticului de Nord (NATO) în vederea asigurării securității naționale și integrarea în Uniunea Europeană în vederea asigurării progresului social-economic și democratic al societății românești. Alte obiective importante ale României în plan extern au fost dezvoltarea relațiilor bilaterale cu Republica Mol-

dova și cu alte țări, intensificarea participării în cadrul organizațiilor internaționale. A fost prima dintre fostele membre ale Pactului de la Varșovia care a semnat documentul-cadru al Parteneriatului pentru Pace (26 ianuarie 1994) și a dobândit statutul de Aliat al NATO abia în 2004, iar la 2 aprilie 2004 a devenit membru al NATO.

Negocierile de aderare la Uniunea Europeană au însemnat un proces complex și de durată. Începutul a fost marcat de Acordul de asociere, semnat la 1 februarie 1993 și intrat în vigoare în 1995, fiind urmat de depunerea candidaturii de aderare, la 22 iunie 1995. Lansarea oficială a negocierilor de aderare s-a făcut la 15 februarie 2000. La 1 ianuarie 2007, România a devenit stat membru al Uniunii Europene. În ianuarie–iunie 2019 România a deținut, pentru prima dată, Președinția rotativă a Consiliului Uniunii Europene.

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

„Parlamentul European, reunit în sesiune plenară la Strasbourg, a adoptat marți o rezoluție non-legislativă în care îndeamnă statele membre să permită României și Bulgariei să adere fără întârziere la spațiul Schengen. [...] Consiliul ar trebui să ia toate măsurile necesare pentru a adopta decizia asupra admiterii României și Bulgariei în spațiul Schengen de liberă circulație.”

Parlamentul European susține aderarea României la spațiul Schengen, 18.10.2022 (ipn.md)

- **Explică termenul zona Schengen.**
- **Describe beneficiile intrării în zona Schengen pentru România.**

Laboratorul competențelor

➡ ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

S.1. „Sărăcia afectează toate categoriile sociale și este strâns legată de nivelul de ocupare, de calitatea locurilor de muncă și de nivelul salarial. Din anul 1996 încoace, populația aptă de muncă migrează din sfera ocupării cu statut de salariat către inactivitate sau ocupare neremunerată, ceea ce se traduce prin precaritate la nivelul veniturilor și prin risc de sărăcie. Una dintre cele mai afectate categorii este cea a tinerilor cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani, unde ocuparea a scăzut de la 37% în anul 1996 la 33% în anul 2000 și la 24% în anul 2012.”

Steluța Georgeta, *Situația economică și socială din România*

- Identifică cele mai grave probleme sociale ale României. Argumentează.
- Compară situația în domeniile descrise cu situația din Republica Moldova.

S.2. „De la deschiderea biroului său în România, în 1991, Banca Mondială a oferit sprijin pentru investiții și reforme de politici publice prin intermediul a 73 de operațiuni în valoare de 13,42 miliarde de dolari, complementate de servicii de asistență și analiză tehnică, în timp ce Corporația Financiară Internațională (IFC) a investit aproximativ 4,5 miliarde dolari în dezvoltarea sectorului privat al României. În acești ani, programul Băncii Mondiale s-a concentrat pe sprijinirea Guvernului României în eforturile de stabilizare a economiei de la începutul anilor 1990, de aderare la Uniunea Europeană și de realizare a unei convergențe mai rapide și a unei creșteri mai favorabile incluziunii în România în deceniul ce a urmat.”

Banca Mondială: „Dezvoltarea României în ultimele trei decenii a fost impresionantă”

- Apreciază importanța sprijinului acordat de Banca Mondială pentru depășirea situațiilor de criză din România și dezvoltarea economică.

➡ EXPLICAREA INDICATORILOR STATISTICI

„În 2020, cele mai importante sectoare ale economiei României erau: industria (21,7%); comerțul cu ridicata și cu amănuntul, transporturile, serviciile de cazare și alimentație publică (19,7%) și administrația publică, apărarea, educația, sănătatea și asistența socială (16,5%). 74% din exporturile României se efectuează în UE (Germania – 23%, Italia – 11% și Franța – 7%). În afara UE, 3% din exporturi se realizează către Turcia și, respectiv, către Regatul Unit. Importurile României provin în proporție de 74% din celelalte state membre ale UE (Germania – 21%, Italia – 9% și Ungaria – 7%). Printre importurile din afara UE, se remarcă cele din China (6%) și din Turcia (4%).”

Sursa: european-union.europa.eu

- Analizează structura economiei României. Explică ponderea domeniilor economiei naționale în produsul intern brut.
- Elaborează două diagrame: a exporturilor și importurilor României. Explică structura exporturilor.

➡ ÎNȚELEGEREA CAUZALITĂȚII ȘI SCHIMBĂRII ÎN ISTORIE

- Numește două cauze și două consecințe ale evenimentului:

Integrarea României în UE

CAUZE	CONSECINȚE
1. ...	1. ...
2. ...	2. ...

40. Integrarea Europeană. Uniunea Europeană la începutul mileniului III

ARGUMENT

Studiind tema, vei înțelege procesul integrării europene, valorile organizațiilor europene și necesitatea integrării în UE a Republicii Moldova.

IDEEA PRINCIPALĂ

Necesitatea restabilirii și dezvoltării statelor europene după cel de-al Doilea Război Mondial a mobilizat forțele politice să recurgă la consolidarea cooperării, inițial în plan economic, apoi tehnologic, științific, cultural și politic. De la acordurile de cooperare s-a ajuns la constituirea Comunității Economice Europene (1957) și a Uniunii Europene (1992). Integrarea europeană a deschis noi perspective de dezvoltare în ce privește drepturile omului, calitatea vieții, dezvoltarea social-economică.

VOCABULAR

Acord de parteneriat – acord ce prevede colaborarea (parteneriatul) pe anumite subiecte de interes comun.

A adera – a deveni parte a unui tratat, a unei uniuni, organizații.

Integrarea europeană – un proces de integrare politică, juridică, economică (și în unele cazuri socială și culturală) a unor state care se află parțial sau total în Europa.

SPAȚIUL ISTORIC

Uniunea Europeană în 2007

Uniunea Europeană în 2022

- Comparați cele două hărți. Identificați deosebirile, făcând referire la membrii UE.

16 aprilie 1948 – constituirea Organizației pentru Cooperare Economică Europeană

25 martie 1957 – semnarea la Roma a Tratatului Comunității Europene a Energiei Atomice (EURATOM) și a Tratatului Comunității Economice Europene (Piața Comună) (CEE)

18 aprilie 1951 – semnarea la Paris a Tratatului prin care se constituia Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO)

7 februarie 1992 – semnarea Tratatului privind Uniunea Europeană (UE) (Tratatul de la Maastricht)

Uniunea Europeană este rezultatul unui proces de cooperare și integrare, care a început în anul 1951 ca o soluție la criza apărută în Europa după cel de-al Doilea Război Mondial. Ideea unității europene a mai fost menționată în trecut, dar a fost relansată de Winston Churchill într-un discurs ținut la Zürich (Elveția), în 1946, în care a vorbit despre „Statele Unite ale Europei”. Un pas important pe calea integrării a fost constituirea alianței militare Uniunea Europei Occidentale (UEO), la 17 martie 1948, precum și a Organizației pentru Cooperare Economică Europeană, la 16 aprilie 1948. În luna mai 1948, la un „Congres al Europei”, desfășurat la Haga, a fost fondat Consiliul Europei cu sediul la Strasbourg. Aceste organizații europene au consolidat cooperarea în Europa.

Constituirea Comunității Europene. Pentru accelerarea economiei europene erau necesare transformări. Inițiativa a venit de la Jean Monnet, care propunea plasarea întregii producții de cărbune și oțel a Franței și Germaniei sub responsabilitatea unei autorități comune, în cadrul unei organizații deschise participării și altor state europene. Propunerea a fost acceptată de Robert Schuman, ministrul francez de externe, care a introdus modificări, și a fost aprobată de Guvernul francez la 9 mai 1950, fiind numită *Carta Integrării Europene*. Scopurile erau reconcilierea franco-germană și construirea unei federații europene, stabilind un fundament comun pentru dezvoltarea economică. La 18 aprilie 1951, prin semnarea la Paris, de către șase state fondatoare – Franța, RFG, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg –, a unui Tratat, se constituia *Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO)*, care a intrat în vigoare la 23 iulie 1952. Un alt proiect propus de Franța, Comunitatea Europeană de Apărare (CEA), care urma să permită participarea trupelor germane la apărarea Europei în cadrul unei armate europene, nu a fost realizat.

Primele succese ale CECO au determinat miniștrii de externe ai celor șase țări fondatoare să opteze pentru continuarea procesului în domeniul economic. Conferința de la Messina din 1955 a încredințat unei comisii sarcina studierii posibilității unei integrări progresive. La 25 martie 1957, la Roma au fost semnate Tratatul Comunității Europene a Energiei Atomice (EURATOM) și Tratatul Comunității Economice Europene (Piața Comună), care au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958. Scopurile noilor organizații erau crearea unei piețe comune, eliminarea obstacolelor în calea liberei circulații a persoanelor și a capitalurilor și crearea unei industrii nucleare puternice.

Tratatul privind Uniunea Europeană a fost semnat de Consiliul European la 7 februarie 1992, la Maastricht, reprezentând cea mai profundă schimbare a tratatelor de la înființarea comunității europene. Acest tratat a pus bazele Uniunii Europene (UE), considerat o „nouă treaptă pe calea înfăptuirii unei uniuni tot mai strânse a popoarelor Europei”. Din cauza unor probleme apărute în procesul de ratificare, Tratatul UE a intrat în vigoare abia la 1 noiembrie 1993.

Un nou pas în direcția adâncirii integrării europene a fost *Tratatul de la Amsterdam*, semnat la 2 octombrie 1997, care îl modifica pe cel de la Maastricht. Conform noului tratat, au fost extinse drepturile Parlamentului European, fiind subliniat rolul cetățenilor UE, caracterul democratic al instituțiilor europene a fost întărit, accentul este pus pe responsabilitățile politice în interiorul Uniunii, s-a stabilit politica

DOCUMENTAR

„Europa nu va fi construită într-o singură etapă, nici dintr-odată; ea se va naște prin realizările concrete, ce vor crea, mai întâi, o solidaritate de fapt. Apropierea națiunilor europene cere ca opoziția seculară dintre Franța și Germania să fie eliminată. [...] [Prin Planul Schuman] Guvernul francez propune plasarea întregii producții franco-germane de cărbune și oțel sub o Întărită Autoritate Comună, într-o organizație deschisă participării și altor țări ale Europei. [...] Prin punerea în comun a producției de bază, prin înființarea unei instituții comune, ale cărei decizii vor lega Franța, Germania și țările care vor adera, această propunere realizează primul pas concret spre o federație europeană indispensabilă păstrării păcii.”

R. Schuman, 9 mai 1950

- Stabilește scopurile creării CECO.
- Apreciază importanța constituirii CECO.

Semnarea Tratatului de la Paris de constituire a CECO (18 aprilie 1951)

Semnarea Tratatului de la Maastricht (7 februarie 1992)

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Volumul asistenței UE pentru Moldova

Ani	mil. euro
1991–1998	128,1
1999	18,5
2000	9,4
2001	23,77
2002	12,75
2003	27,5
2004	17,6
2005	50,7
2006	32,3
2007	63

- Identifică din diferite surse suportul financiar acordat de UE Republicii Moldova în contextul pandemiei de COVID-19 și al crizei energetice din 2022.
- Apreciază efortul financiar al UE în susținerea Republicii Moldova pe calea integrării europene.

Theresa May, prim-ministrul Marii Britanii, și Jean-Claude Juncker, președinte al Comisiei Europene (2014–2019), 22 noiembrie 2018, după o discuție privind negocierea acordului de ieșire a Angliei din UE

Ucraina, ceea ce presupune și asumarea unui șir de angajamente de a continua reformele.

La 1 iunie 2023, Republica Moldova a găzduit cea de a doua ediție a Summitului Comunității Politice Europene, la care au participat 49 de șefi de state, guverne și instituții europene. Subiectul principal abordat a fost efortul comun pentru pace și securitate. În cadrul summitului s-a discutat despre perspectivele Republicii Moldova de a se integra în UE până în anul 2030.

privind ocuparea forței de muncă, s-au extins drepturile Europolului etc. Prin hotărârile din *Tratatul de la Nisa*, semnat la 26 februarie 2001 și intrat în vigoare la 1 februarie 2003, deciziile se iau prin majoritatea calificată. A fost semnată *Carta drepturilor fundamentale*.

Succesul UE s-a bazat pe un cadru de acțiuni unitare în țările membre în domeniul siguranței naționale sau al politicii externe, al cooperării în domeniul justiției și al activităților de poliție. Întrucât un obiectiv major a fost crearea unui sistem monetar comun, UE a instituit moneda euro, care a intrat pe piață la 1 ianuarie 1999. Cele mai importante instituții UE sunt Parlamentul European (751 membri), Consiliul Uniunii Europene (format din miniștrii statelor din UE), Consiliul European (șefi de stat sau prim-miniștri), Comisia Europeană, Curtea de Justiție Europeană.

Extinderea CE/UE constă în aderarea de noi membri la Comunitatea Economică Europeană. Sub acest aspect, procesul de integrare s-a desfășurat în șapte valuri succesive de aderare.

Anul aderării	Țara
1957	<i>Membri fondatori:</i> Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda
1973	<i>Prima extindere:</i> Danemarca, Irlanda, Marea Britanie
1981	<i>A doua extindere:</i> Grecia
1986	<i>A treia extindere:</i> Portugalia, Spania
1996	<i>A patra extindere:</i> Austria, Finlanda, Suedia
2004	<i>A cincea extindere:</i> Cipru, Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, Ungaria
2007	<i>A șasea extindere:</i> România, Bulgaria
2013	<i>A șaptea extindere:</i> Croația
	<i>Țări candidate:</i> statele balcanice, Republica Moldova, Ucraina

La 23 iunie 2016, Regatul Unit (UK) a organizat un referendum cu privire la statutul său de membru al UE și, cu 52 % din voturi pentru și 48 % împotriva, a decis să părăsească UE. Tratatul de retragere a intrat în vigoare la 31 ianuarie 2020. După retragerea Marii Britanii din UE, în 2020, numărul țărilor membre ale UE este 27.

Turcia a depus o cerere de aderare la UE în 1987 și a fost declarată țară candidată în 1999. Negocierile au fost deschise în octombrie 2005. Relațiile cu țările din Balcanii de Vest se desfășoară în cadrul procesului de stabilizare și asociere, lansat în 1999. Aderarea Croației la UE, la 1 iulie 2013, a constituit un stimul important pentru alte țări din regiune. La 15 februarie 2016, Bosnia și Herțegovina și-a depus cererea de aderare.

Acordul de Asociere între Republica Moldova și UE, semnat la 27 iunie 2014 la Bruxelles, prevede cooperare în domenii precum comerț, politică de securitate și cultură. Acordul include și un Acord de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător. La 23 iunie 2022, la Bruxelles, la Consiliul European, cele 27 de țări UE au votat în unanimitate pentru acordarea statutului de țară candidată la aderare la UE pentru Republica Moldova și

Liderii statelor și instituțiilor europene participanți la Summitul CPE, 1 iunie 2023, Bulboaca, Republica Moldova

Laboratorul competențelor

COMPAR OPINII

0.1. „[...] din punct de vedere economic, țările care fondează bătrânul nostru continent sunt, în mare măsură, complementare unele altora. Totodată, acest promontoriu al Eurasiei [...] formează un întreg care ar putea crea un echilibru în raport cu cele două mari puteri mondiale sau, cel puțin, ar fi capabil să se apere de cei care-l amenință. Mai putem aminti că statele care au rămas libere în Europa sunt acelea care încă mai au resurse de cunoaștere și sunt vetrele progresului uman. Dacă vom putea să le unim din punct de vedere economic, din punct de vedere al securității, din punct de vedere al culturii, atunci vom introduce un nou tip de pace, definitivă, în lumea noastră dezorganizată [...]”

Generalul Charles de Gaulle la o conferință de presă din Paris, 21 decembrie 1951

0.2. „Noile instituții (ale Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului) vor provoca o breșă în zidul suveranității naționale, care blochează calea spre unitatea europeană. De o mie de ani, suveranitatea națională s-a manifestat în Europa prin afirmarea naționalismului și prin tentative zadarnice și sângeroase ale unor state de a-și impune hegemonia asupra altora. Stabilirea instituțiilor și a regulilor comune, care vor asigura fuziunea suveranităților naționale, îi va uni pe europeni sub o autoritate comună și va elimina cauzele fundamentale ale conflictelor [...] Suntem decisi să unificăm Europa și să acționăm rapid.”

Jean Monnet, 1952

- Identifică în **0.1.** opinia președintelui Franței cu privire la necesitatea integrării europene.
- Determină beneficiile integrării potrivit lui Ch. de Gaulle. Argumentează.
- Identifică în **0.2.** problemele principale în calea integrării europene în anii '50 și așteptările principale.
- Determină opinia lui J. Monnet despre scopurile CECO. Compară opiniile celor două personalități.

ANALIZA SURSELOR PRIMARE

„Art. 2. Comunitatea are ca misiune, prin stabilirea unei piețe comune și prin apropierea progresivă a politicilor economice ale statelor membre, să promoveze o dezvoltare armonioasă a activităților economice în ansamblul Comunității, o expansiune continuă și echilibrată, o stabilitate crescută, o dezvoltare accelerată a nivelului de viață și a relațiilor mai strânse între statele membre.”

Tratatul de la Roma, 1957

- Apreciază importanța semnării Tratatului în procesul integrării.

APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR ȘI CREATIVITATE

- Elaborează un discurs și o prezentare PPT cu subiectul integrării europene.
- Exprimă-ți atitudinea față de integrarea europeană a Republicii Moldova, după următoarele criterii, argumentându-ți poziția:

Termenul stabilit pentru aderare	
Piedici în calea integrării	
Beneficii ale integrării	
Concluzii, aprecieri, atitudini	

- Prezintă discursul însoțit de prezentare.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

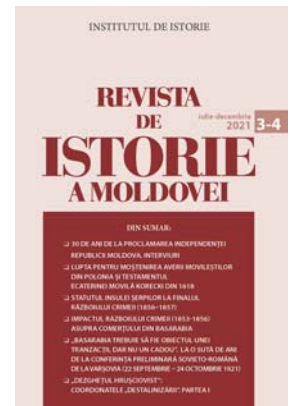
- Studiază imaginile. Recunoaște evenimentele.
- Apreciază consecințele căderii regimurilor comuniste în Europa. Formulează două argumente.

II. ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„Declarația de Independență a Republicii Moldova este rezultatul tuturor energiilor naționale și democratice, emancipatoare și creatoare descătușate în epoca în care URSS, care acaparase în mod fraudulos și prin dictat teritoriul românesc dintre Prut și Nistru, intrase într-un proces ireversibil de disoluție. Ea este, în același timp, rodul activității și voinței liber exprimate a instituției supreme reprezentative și legislative – a Parlamentului Republicii Moldova. Exprimând la unison voința populară și voința politică, Declarația de Independență este Actul fondator – unic, fundamental, suprem și consensual – al Republicii Moldova, ca subiect deplin al dreptului internațional, este piesa de rezistență instalată la baza edificiului statului de drept, reflectând și reprezentând, în egală măsură, interesele tuturor cetățenilor săi. Declarația este actul de identitate al Republicii Moldova.”

Gheorghe Cojocaru, *Mișcarea Democratică Națională și Declararea Independenței Republicii Moldova*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 3–4, 2011

- Identifică în sursă premisele proclamării independenței Republicii Moldova.
- Apreciază importanța Declarației de Independență pentru statul Republica Moldova.

III. SCRIERE CRITICĂ ȘI CREATIVITATE

- Elaborează un text coerent cu tema: *Republica Moldova pe calea integrării europene.*

IV. ANALIZA CARICATURII

- Identifică evenimentul la care se referă caricatura.
- Explică un simbol.
- Interpretează caricatura, utilizând conținutul imaginii.

Unitatea 7

Cultura și știința în perioada postbelică

Arta textilă

Principalele idei ale unității

Secolul XX, deși a fost marcat de crize militare, politice și social-economice, a dat umanității mari descoperiri științifice, realizări culturale de valoare, care determină cursul istoriei și în prezent.

Domeniul culturii și educației în RSSM a fost ideologizat excesiv, fiind impusă cenzura drastică și urmărindu-se constant rusificarea și deznaționalizarea. Totuși, datorită oamenilor de cultură și știință, în toate domeniile au fost înregistrate rezultate, reușindu-se a se păstra suflul național.

Proclamarea independenței Republicii Moldova, reîntoarcerea la valorile democratice și la cele naționale au impulsionat dezvoltarea culturii. Oamenii de cultură și de artă au creat numeroase opere de valoare în toate domeniile: literatură, muzică, teatru, arte plastice, cinematografie etc. Instituțiile de cultură – teatrele, muzeele, organizațiile concertistice, uniunile de creație, bibliotecile – sunt promotoare și dezvoltatoare ale culturii naționale.

Cuvinte-cheie

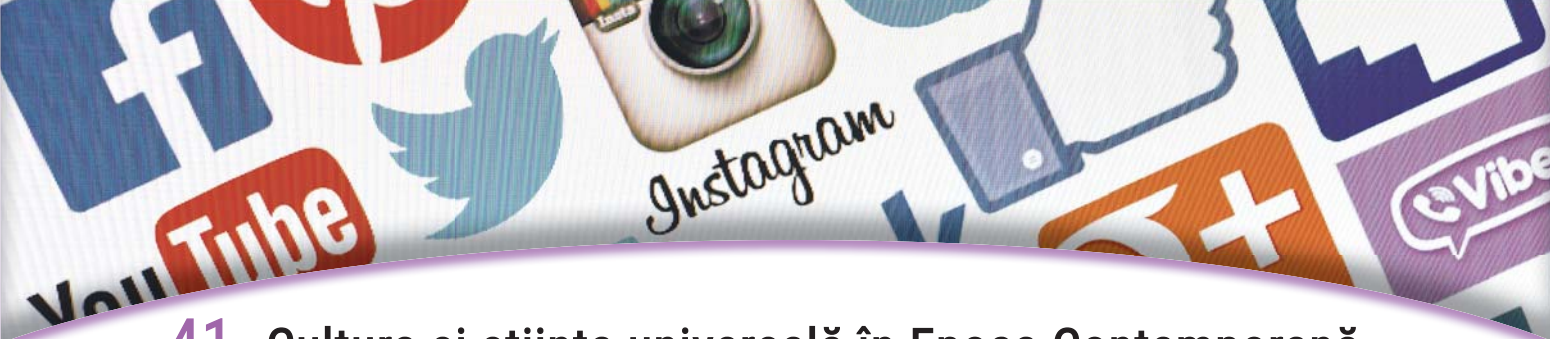
Cultură
Cenzură
Ideologie
Proletcultism
Patrimoniu

Personalități

Grigore Vieru	Serghei Lunchevi
Emil Loteanu	Nicolae Testițanu
Mihai Volontir	Dumitru Matcovschi
Maria Bieșu	

La 1 decembrie 2022, *Arta cămășii cu altiță* – element de identitate culturală în România și Republica Moldova, a fost inclusă pe Lista reprezentativă a elementelor de patrimoniu cultural imaterial al umanității UNESCO. Dosarul a fost alcătuit și promovat de către cercetători din Republica Moldova și România. Elementul cultural comun înscris în lista UNESCO demonstrează o dată în plus unitatea spirituală și culturală a populației din ambele state.

41. Cultura și știința universală în Epoca Contemporană. Monumente de patrimoniu universal

ARGUMENT

Studiind tema, vei cunoaște marile realizări ale științei și culturii universale și vei înțelege importanța culturii pentru dezvoltarea umanității.

IDEEA PRINCIPALĂ

Secolul XX, deși a fost marcat de crize militare, politice și social-economice majore, a dat umanității mari descoperiri științifice, realizări culturale de valoare, care determină cursul istoriei și în prezent.

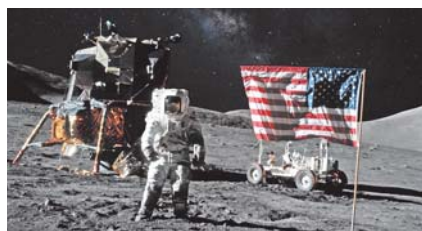
VOCABULAR

Patrimoniu – totalitatea bunurilor materiale și spirituale care aparțin unui popor.

Proletcultism – curent cultural din URSS, care respingea întreaga moștenire culturală a trecutului, susținând că ea nu este utilă poporului, și propaga ideea creării unei culturi „pur proletare”, a unor opere artistice inspirate numai din procesul de producție.

Inscripții: „Iuri Gagarin. Primul cosmonaut al Terrei. 12 aprilie 1961”

Neil Armstrong: „Un pas mic pentru om, un salt uriaș pentru omenire”

Cultura postbelică a fost marcată de lupta politică dintre cele două blocuri (NATO și OTV), iar războiul rece a devenit o temă existențială a culturii. Forța economică și politică, rolul SUA jucat în refacerea Europei au dus la răspândirea „modelului american” în cultura de masă, în special în rândul tinerilor. În opoziție, erau promovate realismul socialist și proletcultismul. Progresul științific și tehnologic din perioada postbelică a fost unul excepțional.

Tehnologiile spațiale au cunoscut o revoluție în anii postbelici. Utilizarea tehnologiilor a dus la crearea sateliților artificiali, primul satelit Sputnik, sovietic, fiind lansat în 1957. Rețeaua de sateliți artificiali este utilizată pentru studiul spațiului cosmic, al radiației solare, al planetelor și altor obiecte cosmice, observarea meteorologică, spionajul militar, teledetecția și telecomunicațiile etc. Pe 12 aprilie 1961, cosmonautul sovietic Iuri Gagarin a devenit primul om care a zburat în cosmos. Pe 16 iulie 1969, de la Centrul Spațial Kennedy din SUA a fost lansată misiunea Apollo 11, iar la 20 iulie 1969, Neil Armstrong și Buzz Aldrin au pășit pe Lună. Stația spațială Mir (1987) a făcut posibil traiul prelungit în spațiu. Tehnologiile spațiale au devenit o preocupare a celor mai dezvoltate state din lume. Space X dezvoltă

în premieră nave spațiale multifuncționale, lansând chiar și proiecte de turism cosmic.

Dezvoltarea tehnologiilor informaționale a determinat creșterea comunicării între oameni, dezvoltarea noilor tipuri de afaceri, apariția de centre de informare online etc. În 1940 a apărut primul computer, denumit CNC (Complex Number Calculator), proiectat de cercetătorul american George Robert Stibitz. Au urmat alte variante îmbunătățite (1946), până la apariția computerelor personale performante. Precursorul Internetului datează din 1965, când a fost creată prima rețea de computere interconectate sub numele ARPAnet. Computerele, rețeaua Internet, lansată în 1994, tehnologiile informaționale în serviciul științei și societății accelerează procesele de dezvoltare multilaterală.

Știința. În domeniul fizicii, s-a inventat bomba atomică, folosită în 1945 împotriva Japoniei. În scop pașnic a fost folosită la crearea stațiilor atomo-electrice, prima fiind construită în 1955. *Medicina* a făcut progrese remarcabile: operațiile pe cord, pe creier, inclusiv coordonate prin internet, utilizarea implanturilor, transplantarea de organe au mărit speranța de viață. În 1953 a fost descoperită structura ADN-ului. În 1997

a fost realizată clonarea unui animal (oaia Dolly). Deși frica de epidemii, precum cele de holeră sau poliomielită, nu mai influențează viața, totuși pandemia de COVID-19 din anii 2019–2022 a transformat societatea, izolând comunități, oameni, și a demonstrat vulnerabilitatea umanității în fața noilor provocări.

Literatura. În anii postbelici, scriitorii și artiștii au fost preocupați de ideea angajamentului politic în scopul realizării unei schimbări. Disidentul și scriitorul rus Aleksandr Soljenițan, în *O zi din viața lui Ivan Denisovici* (1962), a descris condițiile de viață și de muncă dintr-un lagăr de muncă stalinist, subliniind cât de important era un nou început pentru URSS, țara în care libertățile individuale erau încălcate. Iar în eseu *Arhipelagul Gulag* (1973) descrie sistemul de lagăre în URSS, prin mărturii și propriile experiențe. În Occident au apărut romane satirice, scrise de Ray Bradbury (*Fahrenheit 451* (1953)) sau George Orwell (*1984* (1949)). Orwell descrie o societate totalitară a viitorului condusă de Fratele cel Mare, omniprezent și care controlează societatea cu ajutorul propagandei, al Ministerului Adevărului și chiar al Poliției Gândirii.

Cultura elitelor a cunoscut o revoluție literară îndreptată împotriva existențialismului, marxismului și angajării scriitorului. Noua orientare s-a manifestat prin „noul roman” și „teatrul absurdului”, reprezentat de Samuel Beckett și Eugen Ionesco. În literatura europeană s-au afirmat Marguerite Yourcenar, Albert Cohen, Italo Calvino, Jose Bergamin, Mihail Șolohov.

Cultura de masă. Presa, cinematograful, radioul și, după 1950, televizorul au transformat majoritatea oamenilor în consumatori de cultură (muzică, literatură, filme etc.). Explozia acestei forme de cultură a condus la crearea unei adevărate industrii, căreia i se adaugă noi domenii, cum ar fi publicitatea. La începutul mileniului III telecomunicațiile au devenit mobile. În *cinematografie* succese importante s-au înregistrat în țările avansate și industrializate – SUA, Anglia, Franța, Germania, Italia. Printre cele mai mari companii de producție și distribuție de filme se numără: Universal Pictures, 20th Century Studios, Paramount Pictures, Warner Bros., Columbia Pictures, Metro-Goldwyn-Mayer, mare parte din ele fiind asociate cu Hollywood (SUA), Pinewood Studio (Marea Britanie). În Asia s-a remarcat Bollywood-ul (India). În Franța, au fost produse filme de mare succes: *Cele 400 de lovituri* (1959) de Fr. Truffaut și *La capătul puterilor* (1960) de J.L. Godard. În Italia s-a născut un pregnant neorealism, cu *Roma – oraș deschis* (1945) de Roberto Rosselino și *Hoții de biciclete* (1948) de Vittorio de Sica. În 1949, în SUA a apărut *televiziunea* prin cablu. Apariția și extinderea televiziunii a concurat serios cu cinematografia, generând declinul numărului de spectatori. Începând din 1968, filmele se împart în comerciale și militante. Conflictele sângeroase, bunăoară Războiul din Vietnam, au constituit surse de inspirație pentru filme ca *Apocalipsul acum* (1979) de Francis Coppola sau *Călătorie până la capătul infernului* (1978) de Michael Cimino. Au fost organizate numeroase festivaluri de cinematografie: cele de la Cannes, Veneția, Berlin etc. Premiile oferite pentru diverse nominalizări – Oscar, Globul de Aur – sunt indicii ale calității, originalității filmelor, talentului regizorilor și al actorilor.

Muzica. În perioada postbelică muzica pop cunoaște o răspândire tot mai mare, se transformă în conformitate cu dezvoltarea și cu schimbarea rapidă a modelelor și stilurilor, în funcție de cererea industriei de consum. Muzica, mai mult ca oricare altă formă a artei, a arătat cum curentul popular și curentul *main-stream* s-au separat în sec. XX. O revoluție a produs apariția rockului, începând cu rock-and-roll. Elvis Presley a fost supranumit regele rock-and-rollului, iar trupa The Beatles a devenit un simbol. Muzica pop a folosit noile tehnologii: înregistrarea în mai multe formate – discuri de vinil, casete, compact discuri. În anii '40 și '50 Karlheinz Stockhausen în Germania și Perre Heun în Franța au fost pionierii muzicii electronice. S-au remarcat la nivel mondial M. Jackson, Madonna, trupele rock The Rolling Stones, Scorpions, Queen, Pink Floyd, Led Zeppelin, Nirvana, Bon Jovi etc., cântăreții de operă Plácido Domingo, Luciano Pavarotti, Montserrat Caballé.

Artele. *Arhitectura* a fost reprezentată de clădiri cu concepția „cutia de tip

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

Medalia Nobel

- Identifică în surse online nominalizările la Premiul Nobel din anul curent (sau precedent).
- Descrie o descoperire științifică sau realizare pentru care a fost conferit Premiul Nobel. Argumentează importanța ei.

Poster cu Elvis Presley

Drapelul Patrimoniului Mondial UNESCO

DOCUMENTAR

„1. În spiritul prezentei Convenții sunt considerate drept patrimoniu cultural:

- monumentele: operele de arhitectură, de sculptură sau de pictură monumentală, elemente sau structuri cu caracter arheologic, inscripții, grote și grupuri de elemente care au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific;
- ansamblurile: grupuri de construcții izolate sau grupate, care datorită arhitecturii lor, unității și integrării lor în peisaj, au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific;
- siturile: lucrări ale omului sau opere rezultate din acțiunile conjugate ale omului și ale naturii, precum și zonele ce includ terenurile arheologice, care au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, estetic, etnologic sau antropologic.”

Extras din *Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural*, 23 noiembrie 1972

- **Identifică monumente din Republica Moldova care corespund definiției „patrimoniu cultural”.**

geometric”, realizate de Mies van der Rohe (Seagram Building din New York, 1958). În construcție s-au folosit materiale ușoare, osatura metalică, structura de oțel, cărămida de ceramică și beton. Printre arhitecți se remarcă Oscar Niemeyer (Parlamentul Braziliei, 1959), Wright (Muzeul Guggenheim din New York, 1956-1959), Kiko Monta Mozuna (Muzeul Kushiro, Japonia, 1982-1984), Charles Jenks (Thematic House, Londra, 1978-1982), Zaha Hadid (Muzeul Național de Artă al secolului XXI, Roma; clădirea BMW din Leipzig și Phaeno Science Center din Wolfsburg), Julia Morgan (Castelul Hearst) etc. În *pictura* imediat postbelică continuă să creeze Picasso, S. Dali, Chagall. *Sculptura* a fost reprezentată prin H. Moore (*Grup de familie*, 1946; *Regele și regina*, 1952-1953; *Războinic murind*, 1956-1957).

Monumente de patrimoniu universal. În 1972, *Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură* (UNESCO) a propus un plan de protejare a bunurilor culturale și naturale din lume, care a fost aprobat cu titlul *Convenția privind Protecția Patrimoniului Mondial Cultural și Natural*. Conform articolului 11, statele semnatare prezintă inventare, iar Comitetul stabilește și difuzează sub numele de „listă a patrimoniului mondial”, actualizată la doi ani, bunurile patrimoniului cultural și ale patrimoniului natural considerate de o valoare universală excepțională pe baza anumitor criterii și care „sunt amenințate de pericole grave și precise”. Criteriile pentru includerea în listă sunt: vechimea; valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică; raritatea și unicitatea; valoarea memorial-simbolică.

Monumente din perioada contemporană incluse în lista patrimoniului mondial sunt: Opera din Sydney, Australia; Memorialul Păcii de la Hiroshima (Genbaku Dome), Japonia; Lagărul de concentrare și exterminare nazist Auschwitz Birkenau (1940-1945), Polonia.

Opera din Sydney

Memorialul Păcii de la Hiroshima (Genbaku Dome)

Lagărul de concentrare și exterminare nazist Auschwitz

Printre monumentele din alte epoci istorice incluse în lista UNESCO sunt Sala Independenței, SUA; Catedrala Speyer, Germania; Masjed-e Jāmē din Isfahan, Iran; Mănăstirea Horezu, România; Peisajul cultural al artei rupestre de la Gobustan, Azerbaidjan; Parcul național de la Serra da Capivara, Brazilia; așezări cu biserici fortificate din Transilvania, România; Orașul hanseatic Lübeck, Germania etc.

STUDIU DE CAZ

CULTURA ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

În România, după 1948, învățământul, editurile, publicațiile, radioul (mai târziu și televiziunea) erau controlate riguros, iar întreaga cultură era subordonată directivelor comuniste. Legăturile intelectualilor cu Apusul au fost complet întrerupte, Academia Română a fost desființată (9 iunie 1948) și înlocuită cu una nouă. În primăvara lui 1948 peste 8 000 de titluri au fost trecute în lista publicațiilor interzise. Limba rusă devenise din 1948 obligatorie în școli.

Elita intelectuală din opoziție era persecutată. Au fost arestați și întemnițați o serie de intelectuali (Nichifor Crainic, Petre Țuțea, Vasile Băncilă, Vasile Voiculescu, Ernest Bernea, Radu Gyr, Constantin Noica, Edgar Papu, Anton

Dumitriu, Ion Petrovici, Vladimir Streinu), unii au murit în închisori (filozoful M. Vulcănescu, economistul M. Manoilescu, istoricul Gh. Brătianu), alții au fost marginalizați, urmăriți de Securitate (Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Liviu Rusu, Mircea Florian, Constantin Rădulescu-Motru, George Călinescu). Mulți scriitori și intelectuali s-au stabilit în Occident, afirmându-se în exil ca exponenți ai spiritului românesc. Alături de figurile proeminente ale lui Mircea Eliade, Emil Cioran și Eugen Ionescu, trebuie amintiți Aron Cotruș, Ștefan Baciuc, Horia Vintilă (care obține Premiul Goncourt în 1960 pentru romanul *Dumnezeu s-a născut în exil*), H. Stamatu, A. Busuioceanu, G. Uscătescu, Al. Ciorănescu.

Realizări în domeniul științific. În domeniul *matematicii*, au obținut rezultate însemnate Dan Barbilian (teoria idealelor), Gh. Mihoc (statistica matematică), Grigore Moisil (ecuații cu derivate parțiale, teoria algebrică a mecanismelor automate, logica matematică) și N. Ciorănescu, Al. Fronda, Caius Iacob, Octav Onicescu, Ștefan Odobleja cu „Logica rezonanței”. În *fizică*, colectivul condus de H. Hulubei a făcut cercetări valoroase în domeniul izotopilor radioactivi și al aplicațiilor lor în geologie, medicină etc. În *chimie*, C.D. Nenițescu și colaboratorii săi au dezvoltat școala de chimie organică, rezolvând numeroase probleme ale industriei chimice. În *biologie* s-au realizat monografiile florei și faunei țării. Traian Săvulescu a publicat lucrări valoroase de fitopatologie. În *medicină* s-au remarcat C.I. Parhon, D. Danielopol, N.Gh. Lupu ș.a. Merite științifice au avut Șt. M. Milcu, A. Moga, I. Enescu, Th. Burghelă ș.a. Cercetări în domeniul *științelor tehnice* s-au dezvoltat în cadrul institutelor Academiei, instituțiilor din învățământul superior și al institutelor de cercetare departamentale. Pornind din domeniul *informaticii*, M. Drăgănescu a elaborat o teorie cu privire la structura informațională a universului, iar E. Macovschi a lansat teza despre forma biostructurală a materiei.

În domeniul *istoriei și arheologiei*, lucrări importante au elaborat C.C. Giurescu, P. Panaitescu, A. Oțetea, David Prodan, R. Vulpe, C. Daicoviciu, E. Condurachi, Al. Zub, C. Rezachevici. În *lingvistică și filologie*, contribuții valoroase au avut Em. Petrovici, Al. Rosetti, Al. Graur, I.I. Rusu, Al. Ivănescu, M. Sala.

Laboratorul competențelor

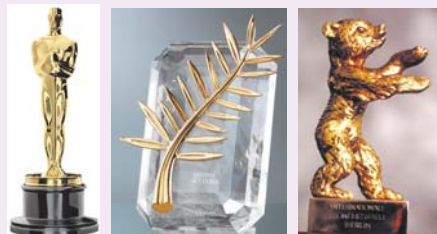
➤ ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE / GÂNDIRE CRITICĂ

„Astăzi tineretul Angliei este mai unit decât a fost în trecut. Astăzi, obiceiurile și atitudinile tinerilor atât la oraș, cât și la țară sunt din ce în ce mai puțin diferite unele de altele. Și valorile regionale dispar, pentru că odată cu creșterea numărului scuterelor, mașinilor achiziționate, tinerii au posibilitatea de a se mișca mai repede. În plus, ziarele, radioul, televiziunea aduc o cultură comună, iar aceasta creează o unitate care nu exista înainte.”

D. Macrae

- Explică legătura dintre modă și psihologia de consum a tinerilor. Cum crezi, se deosebește psihologia de consum a tinerilor de cea a altor generații?
- Cum influențează comunicarea și posibilitatea de deplasare asupra modului de viață, a preferințelor culturale și de consum?
- Exprimă-ți opinia cu referire la uniformizarea culturală.

➤ ARTA ÎN SPIRIJINUL ISTORIEI

Trofeele festivalurilor de film: Oscar (al Academiei Americane de Film), Palme d'Or (de la Cannes), Ursul de Aur (de la Berlin)

Caută pe internet principalele opere cinematografice premiate la festivalurile de film de la Cannes, din Berlin și al Academiei Americane de Film. Selectează un film și privește-l împreună cu familia. Împărtășește-ți impresiile cu membrii familiei, prietenii, colegii.

➤ ARTA ÎN SPIRIJINUL ISTORIEI

Edifiul Primăriei orașului Londra (2002)

- Analizează imaginea. Identifică tendințe de dezvoltare a arhitecturii în Epoca Contemporană. Expune-ți opinia: cum se îmbină stilurile arhitecturale moderne cu cele din orașele vechi?

➤ GÂNDIRE CRITICĂ ȘI CREATIVITATE

- Explică într-un eseu de zece propoziții: *Interdependența dintre știință și viața de zi cu zi a oamenilor.*

42. Cultura și știința în RSSM (1944–1991)

ARGUMENT

Studiind tema, vei afla principalele tendințe ale dezvoltării cultural-spirituale din RSSM.

IDEEA PRINCIPALĂ

Domeniul culturii și educației în RSSM a fost ideologizat excesiv, a fost impusă cenzura drastică și s-a urmărit constant rusificarea și deznaționalizarea. Totuși, datorită oamenilor de cultură și știință, în toate domeniile au fost înregistrate rezultate, reușindu-se a se păstra suflul național.

VOCABULAR

Cenzură – control prealabil exercitat de către un organ al statului asupra conținutului publicațiilor, spectacolelor, emisiunilor de radioteleviziune și, uneori, asupra corespondenței și convorbirilor telefonice.

Ideologizare – pătrunderea ideologiilor politice în toate domeniile vieții din societățile totalitare.

„Fata la fereastră”,
Valentina Rusu-Ciobanu, 1957

„Zi de toamnă”, Mihai Greu, 1964

„Cor sătesc” (tapiserie),
Maria Saca Răcilă, 1971

În RSSM, ca și în celelalte republici unionale, s-a impus cu forța ideologia marxist-leninistă, care a dominat toate sferele de activitate cultural-spirituală. Politica culturală a statului sovietic în RSSM urmărea distrugerea conștiinței naționale a populației românești autohtone, asimilarea ei de populațiile aduse din alte regiuni ale URSS, deznaționalizarea, rusificarea și implantarea ideii creării „omului nou sovietic”, devotat partidului, care trebuia să se mândrească cu patria și cultura sovietică, să disprețuiască lumea occidentală, să cunoască limba rusă, să fie bine pregătit ideologic. Din 1944 a fost reluată ideea existenței poporului moldovenesc și a limbi moldovenești, distincte de poporul român și limba română, promovată anterior în RASS Moldovenească (1924–1940) și RSSM (1940–1941). Limba rusă, din limbă de comunicare între națiuni, s-a transformat în limbă de stat. Ea a devenit limba oficială în administrația centrală și locală, în toate instituțiile de stat, întreprinderi etc. Limba română (cu denumirea de „moldovenească”) a fost marginalizată. Oamenii de cultură, savanții, pedagogii, artiștii, muzicienii etc. trebuiau să realizeze „comanda socială”. Orice dezacord cu politica promovată era abordat cu ostilitate, intelectualii fiind persecutați. În afară de presiunea ideologică, era aplicată o politică de cenzură dură. Toate deciziile erau luate la Moscova și introduse ulterior în republicile unionale, de cele mai multe ori fără a se cere părerea autorităților locale.

Impunerea unei ideologii, culturii, unui mod de viață străin valorilor naționale a avut consecințe grave asupra conștiinței naționale nu doar a românilor din RSSM, dar și a etniilor conlocuitoare. Însă regimului totalitar comunist nu i-a reușit ștergerea identității naționale a românilor basarabeni.

Învățământul. Sistemul educațional în RSSM a fost utilizat drept instrument al ideologiei comuniste. El avea următoarea structură: învățământ preșcolar, învățământ general, învățământ mediu de specialitate și învățământ superior. Reorganizarea sistemului de învățământ s-a realizat prin câteva reforme. Începând cu 1949 s-a introdus învățământul obligatoriu de șapte clase. În 1956 s-a trecut la învățământul obligatoriu de opt clase, iar prin *Legea din 24 decembrie 1975*, în RSSM s-a introdus învățământul mediu general obligatoriu de zece ani. Prin reformă, din anii 1984–1986 s-a trecut la învățământul primar începând cu vârsta de 6 ani și la studii în școala medie generală de 11 ani.

O problemă acută în perioada de după război în RSSM a fost lipsa de instituții școlare. La începutul anilor '50, responsabilitatea construcției acestora a fost atribuită structurilor locale. Către anul de învățământ 1960–1961, în Moldova funcționau 1 800 de școli primare și de cultură generală, dintre care 485 construite între 1951 și 1960. Deși colhozurile, sovhozurile și întreprinderile s-au implicat în construcția noilor școli, totuși la începutul anilor '70 circa 30 % din numărul total de elevi învățau în schimbul II.

Începând cu anii '60 s-a micșorat brusc numărul școlilor românești. În 1989–1990, din 1 521 de școli, 976 erau cu predare în limba română, 413 – cu predare în limba rusă și 123 erau mixte. În Chișinău, din cele 69 de școli, 27 erau cu predare în rusă, 31 – mixte și 11 – cu predare în limba română. După 1944, profesorii români au fost înlocuiți cu personal adus din alte regiuni ale URSS, vorbitor de limba rusă, în special în instituțiile de învățământ mediu special și superior.

S-a lărgit sistemul *învățământului mediu special și superior*. În 1944–1945 a fost restabilită activitatea Institutelor Pedagogice din Chișinău și Tiraspol, a fost înființat Institutul Pedagogic din Bălți, care alături de instituții de învățământ mediu de specialitate (Școlile pedagogice de la Tiraspol, Orhei, Călărași, Bender, Soroca, Bălți și Cahul), Institutul Învățătoresc din Soroca (1949–1954) și Institutul Învățătoresc din Cahul, pregăteau cadre didactice pentru învățământul general din RSSM. Și-au reluat activitatea Institutul Agricol și Conservatorul Republican. În 1945 s-au pus bazele Institutului de Stat de Medicină din Chișinău, un rol important în dezvoltarea medicinei având N. Testemițanu. La 1 octombrie 1946 a fost fondată Universitatea de Stat din Chișinău. În 1964 a fost înființat Institutul Politehnic din Chișinău „S. Lazo”. La mijlocul anilor '80, RSSM dispunea de 51 de instituții medii speciale și 9 superioare. Au apărut noi școli speciale – *sovhozul-tehnicum* –, studiile fiind îmbinate cu munca în agricultură. Astfel, în 1963, în baza sovhozului local din Țaul și a cadrelor didactice transferate din Cucuruzeni, Orhei, a fost creat Sovhozul-Tehnicum de agronomie „V.I. Lenin” din Țaul.

S-a lărgit sistemul de educație extrașcolară prin intermediul instituțiilor de culturalizare (cluburi, biblioteci, muzee, cinematografe).

Știința. În 1946 a fost fondată Baza Moldovenească a Academiei de Științe a URSS, care, datorită extinderii cercetărilor și creșterii numărului institutelor, în 1949 a fost transformată în Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS. La 2 august 1961, în baza ei a fost instituită Academia de Științe a RSSM, cu o rețea întreagă

Careu festiv la Școala nr. 36 din Chișinău, 1961

DOCUMENTAR

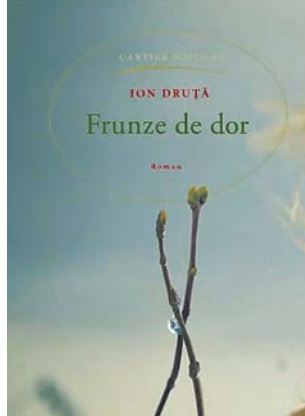
„Deosebit de proastă este situația în școlile satești, care reprezintă $\frac{3}{4}$ din numărul total al școlilor. Cauza principală constă în faptul că majoritatea covârșitoare a învățătorilor nu știu limba rusă, nu cunosc nici măcar la nivelul elementar metoda predării. [...] Chiar și învățătorii calificați își limitează predarea la a scrie pe tablă cuvinte rusești cu traducerea lor în limba moldovenească, citirea și învățarea pe dinafară a textelor rusești. Unii învățători predau în limba moldovenească. Deprinderile elevilor sunt foarte slabe, ei nu știu să se folosească de cuvinte și să alcătuiască din ele cele mai simple propoziții. Deseori elevii recită poezii sau expun cele citite fără să înțeleagă ce spun.”

Extras din *raportul Secției școli a CC al PC(bM*, în: Valeriu Pasat, *Politica conducerii RSS Moldovenești în domeniul învățământului în perioada 1944–1953*, publicat în „Academos”, 2013, nr.1

● **Identifică procesul descris. Argumentează.**

Clădirea Academiei de Științe a RSSM

de instituții de cercetări științifice (în 1985 fiind 14), care au obținut un șir de rezultate impresionante. Un renume mondial a câștigat *școala de chimie* a academicienilor A. Ablov și G. Lazurievski, *școala de matematică* a lui V. Adrunachievici, *școala de fizică* fondată de frații Sveatoslav și Vsevolod Moscalenco și de I. Perlin. Un aport esențial în dezvoltarea *științelor naturii* au avut cercetările savanților T. Malinovski, A. Andrieș, J. Bersucher, M. Bologa, D. Ghițu, A. Drumea ș.a. La dezvoltarea *filologiei și lingvisticii* un rol deosebit au avut N. Corlăteanu, A. Ciobanu, V. Coroban, I. Ciobanu etc. Știința *istorică* a fost supusă dictatului ideologic, trebuia să demonstreze superioritatea societății socialiste din URSS

și din lagărul socialist față de cea capitalistă din Occident, care era în „putrefacție” și unde exista „exploatarea omului de către om” etc. Era limitat accesul la arhive și la literatură de peste hotare.

Literatura. Încă din 1940 în RSSM a fost interzisă difuzarea literaturii românești, cărțile în limba română din biblioteci au fost distruse. Deși procesul de creație era supus cenzurii, literatura a înregistrat realizări deosebite. Literatura moldovenească în cadrul vieții literare unionale era reprezentată de creațiile lui E. Bucov, B. Istru, G. Meniuc, V. Teleucă, L. Deleanu. Au fost editate cărțile lui A. Lupan, P. Darienco, N. Costenco, P. Cruceanu, I. Druță, I.C. Ciobanu, S. Șleahu, A. Șalari, P. Boțu, P. Zadnipru, D. Matcovschi, G. Malarciuc, V. Beșleagă, A. Busuioc, L. Lari ș.a. Deosebit de apreciate erau cărțile pentru copii scrise de Gr. Vieru și S. Vangheli.

Un șir de intelectuali au fost supuși criticii de partid. Astfel, E. Bucov, G. Meniuc, A. Lupan au fost declarați „naționaliști burghezi”, iar Gr. Vieru, G. Malarciuc, D. Matcovschi ș.a. au fost numiți „patrioți ultra-locali”. Au fost învinuiți de naționalism scriitorii Gh. Malarciuc, Aureliu Busuioc, Mihai Cimpoi, iar lui Ion Druță i s-a imputat că denaturează realitatea satului moldovenesc.

Teatrul. Activau Teatrul Muzical-Dramatic Moldovenesc „A.S. Pușkin”, Teatrul Muzical-Dramatic Rus „A.P. Cehov”. În anul 1960 a fost deschis Teatrul de Tineret „Luceafărul”, iar în 1970 și-a început activitatea Teatrul Dramatic Rus din Tiraspol. De succese se bucurau actorii C. Știrbu, D. Darienco, V. Apostol, E. Cazimirova, C. Constantinov etc.

Muzica. În rândul compozitorilor s-au evidențiat S. Atanasie-Zlatov, E. Coca, D. Gherșfeld, L. Gurov, Șt. Neaga, V. Poleacov, S. Lobel, V. Zagorskii, E. Doga, care au creat lucrări de proporții (simfonii, oratorii, concerte instrumentale, cvartete etc.). La 5 iulie 1957 s-a format Teatrul Moldovenesc de Stat de Operă și Balet „A.S. Pușkin”, unde au activat soliștii V. Savițkaia, T. Kuzminov, B. Raisov, P. Botezat, E. Ureche, T. Alioșina, primadona operei naționale Maria Bieșu, care în 1967 a fost recunoscută drept cea mai bună Cio-Cio-san din lume.

Creația muzicală a fost promovată de colectivele artistice: Capela Corală „Doina”, orchestra simfonică a Filarmonicii de Stat, ansamblurile de muzică populară „Fluieraș” (prim-dirijor și director artistic S. Lunchevici) și „Lăutarii”, fondat în 1970 de N. Sulac (din 1978, dirijor – N. Botgros). Printre cântăreții de muzică populară s-au remarcat T. Ciobanu, N. Sulac, V. Cojocaru, N. Glib etc. Cei care se opuneau regimului erau marginalizați, lipsiți de posibilitatea de a activa în domeniul profesional. Astfel, a fost persecutată Maria Sarabaș, preîntâmpinat N. Sulac, au fost exilați în Siberia compozitorul Alexei Stârcea și muzicologul Gleb Ceaicovschi. Mai multe familii ale artiștilor au fost deportate, unii dintre copiii acestora fiind născuți în Siberia, precum e cazul Ninei Crulicovschi.

În 1966, la Chișinău, compozitorul Mihai Dolgan a înființat formația de muzică folk și pop-rock „Noroc”, în care au cântat V. Găină, Iu. Sadvonnic, A. Neamțu, L. Botezatu, R. Vodă, L. Știrbu, I. Suceanu și alții.

PORTRET ISTORIC

Maria Bieșu (1935–2012), soprână, cântăreață de operă și lied din Republica Moldova. În 1965 a avut un stagiu la teatrul *La Scala* din Milano, Italia. În 1967 obține titlul de „Cea mai bună Cio-Cio-san” la Concursul Internațional „Miura Tomaki”. A evoluat pe scena Metropolitan Opera din New York, pe scena Teatrului Bolșoi din Moscova, pe scenele teatrelor de operă din Paris, Sydney, Tokio, Varșovia, Leningrad, Tbilisi etc. A susținut turnee solistice în orașe din Japonia, Australia, Cuba, Israel.

● **Apreciază aportul personalității la dezvoltarea culturii naționale.**

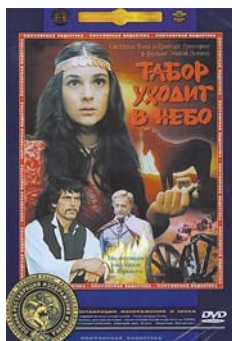
Coregrafia a fost reprezentată de renumitul Ansamblu coregrafic „Joc”, fondat la 23 august 1945 de către maeștrii de balet Leonid Leonardi și Leonid Zaltman și coregraful Igor Moiseev. Din 1957 până în 2017 „Joc”-ul a fost condus de prim-maestrul de balet și directorul artistic Vladimir Curbet.

Artele plastice. În 1940 au fost fondate Muzeul de Arte Plastice din RSSM și Uniunea Artiștilor Plastici din RSSM, în cadrul cărora au activat M. Grecu, V. Rusu-Ciobanu, V. Ivanov, C. Cobizev, L. Dubinovschi, E. Romanescu, Z. Sinița, G. Sainciuc ș.a. Oamenii de creație erau obligați să servească ideile Partidului Comunist și să urmeze principiile „realismului socialist”. Cei ce deviau de la aceste principii erau aspru criticați și marginalizați. A apărut și s-a dezvoltat tripticul (la început M. Grecu și I. Vieru). În domeniul graficii de carte și de șevalet din Moldova s-au remarcat V. Ivanov, Gr. Furer, B. Nesvedov, I. Bogdesco, Gh. Vrabie, E. Childescu, care au realizat stampe și ilustrații de carte de o valoare artistică deosebită. În sculptură, un rol deosebit aparține sculptorilor L. Dubinovschi și C. Cobizev. În dezvoltarea sculpturii autohtone un rol aparte a avut inaugurarea Aleii Clasicilor din Parcul Central (azi „Ștefan cel Mare”) în 1958. În domeniul ceramicii decorative în combinație cu forma sculpturală s-au remarcat N. Sajina, L. Ianțen, V. Bolboceanu, E. Grecu, V. Chiticari, E. Saacov etc. Tapiseria artistică (goblenul, baticul) a fost reprezentată prin lucrările semnate de M. Saca-Răcilă, E. Rotaru, C. Golovina, cărora li se alătură S. Vranceanu, L. Odainic, L. Goloseeva, E. Șugjda, N. Dobrânina, M. Coțofan.

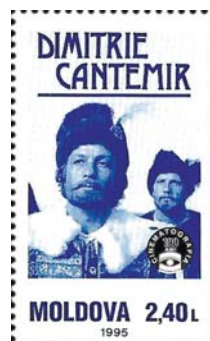
Cinematografia, fiind considerată un instrument de propagandă și popularizare a modului sovietic de viață, a avut suport din partea statului. O amplă activitate a desfășurat studioul „Moldova Film”, constituit în 1962. În perioada de până la 1990 s-au produs 177 de lungmetraje și peste 1 000 de documentare. Maeștrii regizori E. Loteanu, V. Derbeniov, V. Pascaru, V. Sasenco, V. Gajiu, V. Druc, V. Brescanu, M. Calic, V. Ioviță ș.a. erau cunoscuți în tot spațiul sovietic. Actori cu renume au devenit P. Baracci, M. Volontir, Gr. Grigoriu, S. Toma, V. Gherlac, T. Gruzin, I. Șcurea, V. Apostol, M. Curagău ș.a.

*Strâmbă-lemne (sculptură),
L. Dubinovschi*

Afiș pentru filmul *O șatră urcă la cer*,
regizor E. Loteanu, în rolurile principale:
S. Toma, Gr. Grigoriu

Timbru reprezentând o scenă din
filmul *Dimitrie Cantemir*, regizor
V. Ioviță, în rolul principal M. Volontir

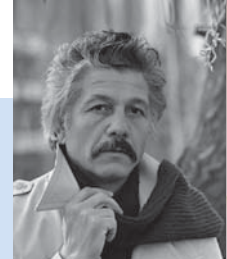
Afiș pentru filmul
Omul merge după soare,
regizor V. Derbeniov

Mass-media (presa scrisă, radioul, televiziunea etc.) a contribuit la creșterea gradului de informare a populației.

Politica față de biserică. Ampla campanie de deznaționalizare și ideologizare a populației din RSSM cuprindea și lupta contra religiilor din acest spațiu, identității religioase a populației. Era promovat ateismul și introducerea disciplinelor de studii ateiste în învățământ. În vederea diminuării influenței bisericii asupra societății, organele represive recurgeau la distrugerea lăcașelor de cult, închiderea sau transformarea lor în depozite, săli de sport, muzee ale ateismului științific etc. Astfel, în anii '50–'70 au fost distruse aproape jumătate dintre bisericile existente anterior în Basarabia.

PORTRET ISTORIC

Emil Loteanu (1936–2003), actor, regizor, scenarist, scriitor. S-a remarcat prin filme care au promovat valorile naționale: *Hora mare*, 1959; *Lăutarii*, 1971; *O șatră urcă la cer* (în România, difuzat cu titlul *Șatra*); *Luceafărul*, 1986; *Miorița*, 1987. Apreciat pentru scenariul și regia multor filme turnate la Mosfilm: *Gingașa și tandra mea fiară* (scenariul și regia); *O dramă la vânătoare*, 1978; *Ana Pavlova*, 1983. A lucrat la Teatrul Dramatic din Chișinău, apoi la studioul „Moldova-Film”. Fondator al Asociației experimentale de creație „Phoenix-M”, președinte al Uniunii Cineaștilor din Moldova (1987–1992).

Mihai Volontir (1934–2015), remarcabil actor, om de cultură din RSSM și Republica Moldova. Din 1957 – actor la Teatrul Muzical-Dramatic (în prezent: Teatrul Național) „Vasile Alecsandri” din Bălți. A debutat în spectacolul *Chirița din Iași*. În calitate de actor de film a debutat la studioul „Moldova-Film”, în 1967, în *Se caută un paznic*. A jucat în circa 30 de filme la studiourile „Mosfilm”, „A. Dovjenco”, „Azerbaidjan-film” etc. Artist al Poporului din RSSM (1984), Artist al Poporului din URSS (1988), Laureat al Premiului de Stat al Republicii Moldova etc. În anul 2000, M. Volontir a fost desemnat drept cel mai bun actor al filmului moldovenesc din sec. XX.

Laboratorul competențelor

ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Vizionează filmul *Lăutarii*.
- Apreciază contribuția regizorului la promovarea istoriei și culturii naționale.
- Identifică evenimentul la care face referire timbrul.
- Află din diferite surse numele unor reprezentanți de vază ai ansamblului.
- Identifică personalitatea. Numește câteva opere literare ale acestui scriitor. Expune rezumatul subiectului unei lucrări.

ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

S.1. „În această perioadă, cenzura sovietică din RSSM urmărea, în mod strict, ca în rețeaua bibliotecilor, în librării să nu ajungă cumva lucrări elaborate de autori din România și din emigrația românească. Ultima categorie de autori era considerată cea mai periculoasă, întrucât reprezenta nu doar un curent de opinie «străină», ci și «burgheză». [...] Prin privarea de dreptul de a accede, în mod nestingherit, la informația utilă, pe care cenzorii sovietici, acești «ostași ai frontului invizibil», au dosit-o cu multă «grijă», s-au comis alte multiple crime, deformându-li-se și conștiința sutelor de mii de basarabeni, ale căror consecințe le mai resimțim și în prezent.”

Ion Varta, *Cenzura sovietică din RSS Moldovenească în anii '70 ai secolului al XX-lea*

- Numește problema abordată de autor și explică termenul *cenzură*.
- Determină domeniul supus cenzurii.
- Identifică o consecință a cenzurii, în opinia autorului.

APLICAREA CUNOȘTIINȚELOR ȘI CREATIVITATE. PRODUS: POSTER

1. Formați cinci grupuri de lucru.
2. Identificați cinci personalități, oameni de știință și cultură sau formații artistice din șirul celor menționate în lecție.
3. Selectați prin tragere la sorți personalitatea sau formația artistică despre care veți relata.
4. Utilizați dicționare, culegeri de documente, enciclopedii, surse mass-media, memorii etc. pentru a realiza un poster în care veți arăta contribuția la dezvoltarea culturii, științei sau învățământului în RSSM.
5. Organizați o expoziție a posterelor.

S.2. „Crearea «învățământului superior moldovenesc» era grăbită și din raționamente strategice de perspectivă, cu acțiuni de lungă durată: pentru «transformarea socialistă a economiei și culturii republicii», adică pentru crearea unei economii etatizate și instaurarea dominației partidului de stat în RSSM, regimul sovietic avea nevoie aici de un suport social, care urma să fie obținut prin «educarea» și «reeducarea» populației Basarabiei în sensul creării «poporului sovietic» – cu «o patrie socialistă comună și o bază economică unică, o structură socială și de clasă unică, o concepție marxist-leninistă, un scop comun – construirea comunismului, aceleași trăsături spirituale și psihologice.”

L. Rotaru, *Politica sovietică în domeniul învățământului superior din RSS Moldovenească*

- Identifică din sursă două cauze pentru a grăbi constituirea rețelei de învățământ superior în RSSM.
- Exprimă-ți opinia față de constatarea autorului.

43. Evoluția culturii în Republica Moldova. Monumente de patrimoniu național

ARGUMENT

Studiind această temă, vei cunoaște cele mai mari realizări în domeniul culturii din Republica Moldova. Vei înțelege factorii care au stimulat dezvoltarea culturii și a științei, precum și temele principalelor opere literare și de artă.

IDEEA PRINCIPALĂ

Proclamarea independenței Republicii Moldova, reîntoarcerea la valorile democratice și naționale au impulsionat dezvoltarea culturii și științei în acest spațiu.

VOCABULAR

Cercetare – investigație originală în scopul dobândirii de noi cunoștințe științifice sau tehnologice.

Frontispiciu – partea superioară a fațadei principale a unui edificiu.

PORTRET ISTORIC

Grigore Vieru (1935–2009), remarcabil poet al contemporaneității. Poeziile sale au abordat diverse teme: neam, țară, mamă, copilărie, bucuriile vieții, valorile naționale. Printre cărțile de poezii editate după 1991 sunt *Rugăciune pentru mama* (1994), *Văd și mărturisesc* (1996). În 1988 i s-a acordat cea mai prestigioasă distincție internațională în domeniul literaturii pentru copii: Diploma de Onoare „H.Ch. Andersen”. Promotor al ideii naționale, patriotismul fiind una dintre temele centrale ale operei sale. Membru de Onoare al Academiei Române.

● **Appreciază rolul istoric al poetului Grigore Vieru.**

Proclamarea independenței Republicii Moldova, deschiderea hotarelor, valorile democratice și lichidarea cenzurii au oferit oamenilor de artă și de știință noi oportunități de manifestare și posibilități de creație. Modificări radicale în viața culturală și, implicit, în procesul literar în spațiul dintre Nistru și Prut au fost aduse de revenirea la valorile culturii naționale, trecerea la alfabetul latin și contactele strânse cu oamenii de cultură din România.

Literatura. Scriitorii care s-au situat în fruntea mișcării naționale de la sfârșitul anilor '80 au avut o activitate prodigioasă și în deceniile următoare. S-au remarcat Grigore Vieru, Ion Hadârcă, Dumitru Matcovschi (*Imne și blesteme* (1991), *Crucea* (2008)), Leonida Lari (*Dincolo de ce văd ochii* (1991)), Vasile Romanciuc (*Lumina glasului lăuntric* (2016)), Arcadie Suceveanu (*Cavalerul Înzadar* (2001)), Leo Butnaru (*O sută și una de poezii* (2018)). Printre prozatorii cunoscuți se numără Aureliu Busuioc (*Hronicul găinarilor* (2006)), Nicolae Rusu (*Pușlamielul* (2017)), Vladimir Beșleagă (*Cumpline vremi* (2017)), Nicolae Dabija (*Tema pentru acasă* (2009)), Dumitru Crudu (*Măcel în Georgia* (2008)), Claudia Partole (*Straniera* (2020)), Tatiana Țibuleac (*Vara în care mama a avut ochii verzi* (2017)), Liliana Corobca (*Kinderland* (2014)), Olga Căpățână (*Dobrenii* (2019)).

Teatrul. În Republica Moldova activează 18 teatre dramatice, Teatrul de Operă și Balet „Maria Bieșu”, un teatru etno-folcloric și două teatre de păpuși. După 1990, actorii și regizorii din noua generație au participat la renașterea teatrelor. Teatrul Moldovenesc Academic Muzical-Dramatic de Stat „A.S. Pușkin” s-a redeschis în 1994 cu numele Teatrul Național „Mihai Eminescu”, care s-a remarcat prin activitatea regizorilor Alexandru Vasilache, Ilie Todorov, Mihai Fusu, Petru Hadârcă, Alexandru Cozub, Luminița Țăcu. La Teatrul „Luceafărul” au montat piese regizorii Mihai Fusu, Boris Focșa, Radu Hîrnu. Din 1990, la Chișinău activează Teatrul Municipal „Satiricus”, fondat de regizorul Alexandru Grecu. Repertoriul Teatrului Dramatic Rus „A.P. Cehov” a fost alcătuit din dramaturgia clasică și contemporană rusă și universală. Continuă să activeze Teatrul Republican pentru Tineret „S uliți Roz” („Teatrul de pe strada Trandafirilor”), creat în 1978 de Iuri Harmelin.

Teatrul Național „Mihai Eminescu”

Filarmonica Națională „Serghei Lunchevici” (înainte de incendiul din 24 septembrie 2020)

PORTRET ISTORIC

Eugen Doga (n. 1937), renumit compozitor, membru titular al AȘM (1992). A compus piese instrumentale de cameră, romanețe, poemul simfonic *Mama*, numeroase cântece de estradă (*Codrii mei frumoși*, *Cântec despre orașul meu*), cântece pentru copii etc. A scris muzică pentru mai bine de 200 de filme: *Singur în fața dragostei*, *Lăutarii*, *Șatra*, *Gingașa și tandra mea fiară*, *Patul lui Procust* etc. A contribuit la dezvoltarea filmului de animație din republică, realizând coloana sonoră a peliculelor *Capra cu trei iezi*, *Maria Mirabela*, serialul *Guguță* ș.a. A semnat muzica pentru spectacolele: *Radu Ștefan, întâiul și ultimul*; *Pe un picior de plai*; *Păsările tinereții noastre*; *Sfânta sfințelor*; baletele *Luceafărul* și *Venancia*.

Deputat în primul Parlament al Republicii Moldova.

În anii 1979–2013, în fruntea Teatrului Republican de Păpuși „Licurici” s-a aflat regizorul Titus Jucov. Repertoriul vast cuprinde spectacole pentru copii de toate vârstele. Teatrul Municipal de Păpuși „Guguță”, fondat la 27 noiembrie 1992 de regizorul V. Ștefaniuc, are drept preferințe repertoriale dramaturgia națională. La Ceadâr-Lunga, în 1997, a fost fondat Teatrul Găgăuz „Mihail Ceachir”, unde s-au montat spectacole pentru copii și tineret. Activează Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Bălți, Teatrul Muzical-Dramatic „B.P. Hasdeu” din Cahul, Teatrul „Veniamin Apostol” din Soroca.

În viața culturală un rol important are Teatrul Național de Operă și Balet „Maria Bieșu”. În septembrie 1990, la Chișinău a fost inaugurat primul Festival Internațional al starurilor de operă și balet „Invită Maria Bieșu”, care a devenit unul din principalele simboluri ale culturii din Republica Moldova.

Arta muzicală. Activitatea concertistică academică este asigurată de trei instituții: Filarmonica Națională „Serghei Lunchevici” (orchestră simfonică, capelă corală, ansamblu de muzică populară); Sala cu Orgă (orchestră de cameră și cor de cameră); Palatul Național „Nicolae Sulac” (Organizația Concertistică și de Impresariat „Moldova-concert”). Un șir de compozitori se remarcă prin creații camerale instrumentale și vocale: A. Bojoncă, Vl. Burtea, E. Doga, Gh. Mustea, Gh. Neaga, B. Dubossarschi, E. Fistic, D. Kițenko, V. Zagorschi, V. Beleae, Gh. Ciobanu, V. Rotaru, O. Negruța, Vl. Rotaru, Z. Tcaci ș.a. În domeniul muzicii profesionale non-academice au apărut formații și interpreți de orientări stilistice diferite. Astfel, stilul pop este reprezentat de formația „Catharsis”, stilul dance – de formația „Probacchus”, pop-dance – de „O-Zone”, pop-rock – de „Millenium”, „Zdob și Zdub”, rock – de „Gândul Mâței”, hip-hop – de „NoiseON”, jazz – de „Trigon”, „Uni-vox Vocal Band”, „Alex-Calancea Band” etc. Lucrări ale genului au fost create de I. Aldea-Teodorovici, A. Chiriac, O. Coteț, A. Lupu, Gh. Mustea, I. Raiburg, A. Sava, L. Știrbu, P. Teodorovici ș.a. În domeniul muzicii populare sunt cunoscute formațiile „Lăutarii”, Orchestra fraților Advahov, „Mugurel”, orchestra „Fluieraș”, ansamblul „Plăieșii” etc. Un rol stimulator în promovarea tinerelor talente au Festivalurile-concurs „Două inimi gemene. În memoriam Doina și Ion Aldea-Teodorovici”, „Steaua Chișinăului”, „Ethno-Jazz”, „Faces of Friends” (Cahul), „Armoniile toamnei”, „Crizantema de Argint”.

Artele plastice. Un rol important în viața artistică din ultimele decenii le revine pictorilor care au debutat în anii 70–80 ai sec. XX. Din această generație de artiști fac parte A. Sârbu, M. Țăruș, G. Jalbă, V. Cobzac, M. Mireanu, I. Platon, D. Bolboceanu, A. Rurac, A. Mudrea, T. Zbârnea, I. Cojocar, V. Hristov, M. Jomir, M. Mardare-Fusu, G. Oprea, T. Buzu, A. Negură ș.a. Sfârșitul secolului XX se caracterizează printr-o activitate tot mai fructuoasă în pictura de șevalet a lui Emil Childescu, Eudochia Zavtur, Victor Cuzmenko, Vladimir Palamarcu și Simion Zamșa. La începutul secolului XXI se afirmă I. Svernei, V. Palamarcu, V. Fisticanu, E. Cojocar, V. Coroban, V. Cozmoș, I. Ciobanu, I. Leu, I. Edu ș.a.

Un rol important în promovarea artelor plastice din Republica Moldova are activitatea expozițională. Centrul Expozițional „Constantin Brâncuși” al Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova vernisează expoziții anuale: „Salonul de toamnă” și „Salonul de primăvară”, „Limba noastră, cea română”. Remarcabile sunt „Saloanele Moldovei” (în 2023 au ajuns la ediția a XXXIII-a).

„Gurzuf”, E. Zavtur, 2006

„Se caută un Diogen”
(sculptură), Gheorghe
Postovanu, 2019

„Credință III”,
Mihai Jomir, 2004

CONEXIUNEA CU PREZENTUL

 Vizitează pagina web a Centrului Expozitional „Constantin Brâncuși” a Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova: arta.md/ro/sala-mare.

- Identifică programul expozițiilor artiștilor plastici din Moldova.
- Numește artiști plastici care organizează expoziții în anul curent.
- Vizitează o expoziție la alegere.

În domeniul sculpturii se evidențiază V. Șevcenco (*Trei țărani împingând un car* (1991, bronz), *La pescuit* (1991, bronz)), D. Verdianu (*Autoportret cu muză* (1992, șamotă)), I. Canașin (*Pictorul Glebus Sainciuc* (1992, ghips)), Alexe Mateevici (1996, bronz), *Brâncuși* (2004, bronz, lemn, piatră)), I. Zderciuc (*Liniște* (1994, marmură)), C.C. Constantinov (*Toamna* (2000, bronz)), Gh. Postovanu (*Ștefan cel Mare* (2002, bronz)) etc. O mare însemnătate au taberele de creație în domeniu: Tabăra organizată de UTM, 2007, Tabăra de creație din s. Parcova, Edineț, 2010, Tabăra Internațională de Sculptură de la Ungheni, 2012.

Cinematografia. Pe parcursul ultimilor treizeci de ani, la „Moldova-Film” s-au realizat doar trei lungmetraje de ficțiune: *Patul lui Procust* (2001), în regia lui Sergiu Prodan, *Jana* (2004), în regia lui Valeriu Găgiu, *Lupii și Zeei* (2009), în regia lui Alexandru Vasilache. Primul film de ficțiune de lungmetraj realizat fără implicarea financiară a statului este *Nunta în Basarabia*, 2010, în regia lui Nap Toader. Din 2017 până în 2020 s-au produs 33 de filme cu susținerea financiară din bugetul de stat. Printre ele se numără *Carbon* (2023), regizor Ion Borș, și *Varvara* (2023), regizor Anatol Durbală. Câteva dintre filmele realizate au fost apreciate cu premii la nivel internațional, printre ele: comedia *Salix Caprea* (2018) de Valeriu Andriuță, documentarul *Grădina Sovietică* (2018) de Dragoș Turea, *Memoria* (2019) în regia lui Maxim Chisnicean, filmul de animație *Of* (2018), regizat de Vlad Bolgarin, filmul *Siberia din Oase* (2019) în regia Leontinei Vatamanu.

În domeniul conservării și promovării patrimoniului cultural al țării, activează peste 100 de **muzee naționale și locale**. Principalele instituții muzeale ale țării sunt: Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Muzeul Național de Artă a Moldovei, Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”.

Învățământul. Domeniul educației reprezintă o prioritate națională în Republica Moldova. Conform Codului Educației, sistemul de învățământ în Republica Moldova are următoarea structură: educația timpurie; învățământul primar; învățământul secundar, ciclul I: învățământul gimnazial, ciclul II: învățământul liceal; învățământul profesional tehnic; învățământul superior. Republica Moldova a aderat, în mai 2005, la Procesul de la Bologna, prin care a fost instituit sistemul de credite transferabile în învățământ după modelul european. Studiile superioare au fost organizate în ciclul I de licență, de trei ani, ciclul II de master, de doi ani, și ciclul III de doctorat, de trei ani. În vederea apropierii cercetării de educație, dar și a reformării învățământului superior, în 2022, un șir de universități și institute de cercetare au fost absorbite de către Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Tehnică a Moldovei, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Academia de Studii Economice din Moldova. Activează și Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, Universitatea de Stat din Comrat, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Universitatea de Stat din Taraclia. În afară de universități de stat, avem și un șir de instituții de învățământ superior private.

Știința în Republica Moldova. După anul 1991, științele umanistice au revenit în albia firească a tradiției științifice naționale. Institutele de cercetare din domeniul socioumanistic devin preocupate de cercetarea limbii și literaturii române, a istoriei și culturii naționale, de valorificarea științifică a patrimoniului cultural al țării. Prin adoptarea *Codului cu privire la Știință și Inovare*, în 2004, știința a fost proclamată drept prioritate

Satelitul TUMnanoSAT

DOCUMENTAR

„Art.1. – (1) Monumente sunt obiecte sau ansambluri de obiecte cu valoare istorică, artistică sau științifică, care reprezintă mărturii ale evoluției civilizațiilor de pe teritoriul republicii, precum și ale dezvoltării spirituale, politice, economice și sociale și care sunt înscrise în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat (denumit în cele ce urmează *Registrul monumentelor*). (2) Toate monumentele situate pe teritoriul Republicii Moldova fac parte din patrimoniul ei cultural și natural și se află sub protecția statului. (3) Monumente care fac parte din patrimoniul cultural sunt considerate: a) operele de arhitectură, sculptură sau pictură monumentală, elementele sau structurile cu caracter arheologic, inscripții, grote și grupuri de elemente care au valoare națională sau internațională din punct de vedere istoric, artistic sau științific; b) ansamblurile: grupuri de construcții izolate sau grupate, inclusiv zone construite, care, datorită arhitecturii, unității și integrității lor în peisaj, au valoare națională sau internațională din punct de vedere istoric, artistic sau științific; c) siturile: lucrări ale omului sau opere rezultate din conjugarea acțiunilor omului, precum și zonele incluzând terenurile arheologice care au valoare națională sau internațională din punct de vedere istoric, estetic, etnografic sau antropologic.”

Extras din *Legea privind ocrotirea monumentelor*, 22.06.1993, lex.justice.md

- **Explică în baza legii noțiunea monument.**
- **Identifică în document ce tipuri de monumente intră în patrimoniul cultural.**

strategică națională. În fruntea sistemului de cercetare din țară s-a situat Academia de Științe a Moldovei. În 2018, instituțiile de cercetare au fost trecute în subordinea Guvernului (a Ministerelor Educației, Agriculturii, Sănătății). În anul 2022, institutele de cercetare au fost absorbite de universități.

În Republica Moldova sunt editate peste 30 de reviste științifice, în care sunt publicate rezultatele cercetărilor. Anual sunt publicate sute de monografii și studii științifice. Revistele, culegerile de articole și studii științifice sunt indexate în Instrumentul Bibliometric Național (ibn.idsi.md) și pot fi consultate de către societate. Personalități notorii ale științei din Republica Moldova sunt membrii AȘM: Mihai Cimpoi, Leonid Culiuc, Aurelian Gulea, Andrei Eșanu, Valeriu Pasat, Demir Dragnev, Mariana Șlapac, Gheorghe Ghidirim, Anatolie Sidorenco, Ion Bostan, Boris Găină, Gheorghe Duca, Teodor Furdui, Ion Tighineanu ș.a. Printre numeroasele realizări științifice importante se remarcă elaborarea, de către un grup de cercetători de la Universitatea Tehnică a Moldovei, a satelitului TUMnanoSAT și lansarea lui în spațiu.

Monumente de patrimoniu național

Registrul monumentelor ocrotite de stat include diverse situri, monumente, edificii amplasate pe teritoriul Republicii Moldova care s-au format pe cale naturală sau au fost construite. Monumente construite în Epoca Contemporană sunt diverse edificii cu valoare artistică și/sau istorică, monumente ale victimelor căzute în războaiele mondiale, monumente ale gloriei militare, basoreliefuli, monumente ale personalităților remarcabile, biserici etc. Ele sunt împărțite în două categorii: cu însemnătate locală și națională. Registrul poate fi găsit și consultat pe pagina date.gov.md.

Bustul scriitorului, academicianului, publicistului și dramaturgului Dumitru Matcovschi de pe Aleea Clasicilor, inaugurat în 2019

- **Apreciază importanța instalării busturilor clasice literaturii.**

Două dintre cele mai reprezentative monumente sunt Aleea Clasicilor din Grădina Publică „Ștefan cel Mare și Sfânt” și Circul de Stat din Chișinău. Aleea Clasicilor reprezintă un complex sculptural, inaugurată în 1958 la inițiativa membrilor Uniunii Scriitorilor din RSSM. La început a fost constituită din 12 busturi ale clasicilor literaturii române (numită moldovenească), instalate de ambele părți ale aleii centrale a parcului, ce duce de la bd. Ștefan cel Mare până în centrul parcului. Aleea Clasicilor începe cu busturile lui Dimitrie Cantemir (sculptor – N. Gorionâșev), Nicolae Milescu-Spătarul (L. Averbuh), Gheorghe Asachi (L. Dubinovschi), Constantin Stamati (L. Fitov), Alexandru Donici (I. Cheptănar), Alexandru Hâjdău (N. Cracoveac), Bogdan Petriceicu Hasdeu (I. Cheptănar), Vasile Alecsandri (L. Dubinovschi), Costache Negruzzi (A. Maico, L. Dubinovschi), Alecu Russo (V. Arcenco), Mihai Eminescu (L. Dubinovschi), Ion Creangă (L. Averbuh). După proclamarea independenței Republicii Moldova, aleea a fost completată cu busturile scriitorilor: Alexei Mateevici (1991, sculptor D. Rusu), Constantin

- **Exprimă-ți opinia despre valoarea culturală a edificiului Circului de Stat din Chișinău în calitate de monument, dar și ca instituție de cultură.**

Șoihet și A. Kiricenکو, timp îndelungat deținea locul IV în lume și locul I în URSS după comoditate și capacitate (1 900 de locuri pentru spectatori și 100 – pentru membrii trupelor de artiști). Clădirea construită în plan circular, cu diametrul arenei de 13 m, are cupola demontabilă. Este o construcție din beton armat, marmură și granit. Relieful sculptural-decorativ care se află pe frontispiciul Circului reprezintă o compoziție figurativă cu imaginea a doi clovni-acrobați, care întâmpină vizitatorii (autor – sculptorul Valeriu Rotari). Din 2004, edificiul se află în fază de restaurare. În luna mai 2014, după o pauză de mai bine de 10 ani, Circul din Chișinău și-a reluat activitatea, spectacolele fiind desfășurate pe arena mică.

Pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO, Republica Moldova este reprezentată de Arcul Geodezic Struve (sit transfrontalier, amplasat pe teritoriul a 10 state, unul dintre aceste puncte geodezice fiind în satul Rudi, Soroca).

Arcul Geodezic Struve

Laboratorul competențelor

➔ ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„Considerat «un adevărat artist» și «cavaler al muzicii» [...] Gheorghe Mustea este, fără îndoială, unul din muzicienii cei mai prolifici din țara noastră, care a dezvoltat arta muzicală din Republica Moldova în mod original. [...] A înregistrat mai multe piese de muzică academică și populară [...] printre ele numărându-se propriile lucrări, aranjamente și prelucrări: *Pastorală pentru nai, caval și țambal*, *Niciodată așa dor mult* (piesă în stil doinit) pentru flaut și orchestra de muzică populară, *Brăul*, *Balada* și *Haiduceasca* pentru nai și orchestra de muzică populară, *Sârba* și *Brăulețul* pentru fluier și orchestra de muzică populară, *Mărunțica* pentru tilincă, ansamblu de percuție și vioară, *Hostropăț* pentru drâmbă și orchestra de muzică populară, *Cântecul miresei* pentru ocarină și orchestra de muzică populară ș.a.”

Victor Ghilaș, *Gheorghe Mustea. Portret de creație*

- Identifică opinia autorului despre creația lui Gheorghe Mustea.
- Selectează două lucrări din lista prezentată și audiază-le.
- Formulează o concluzie despre contribuția personalității la promovarea valorilor naționale.

„Tendințe noi în arta tapiseriei apar în anii 1990, mai ales în ceea ce privește modalitățile de tratare (narrative, metaforice, abstracte) și reprezentarea formei care tinde spre dimensiuni volumetrice. Silvia Vrânceanu abordează motivele folclorice (*Frescă veche*, 1990; *Dans*, 1992), trecând la compoziții abstracte (*Acord*, *Simfonie în gri*, 1995). Aceeași modalitate de tratare întâlnim și la Maria Sacă-Răcilă (*Zbor frânt*, *Cataclism*, 1998), Elena Rotaru (*Compoziție*, 1998), în unele opere ale Carmelei Golovinov și Ludmilei Goloseev. Aceste tendințe se conturează mai accentuat în creațiile lui Anait Klimov și ale lui Andrei Negură, ultimul evoluând de la tradiția goblenului european la motive mito-folclorice și la tapiseria tridimensională mult apreciată în cadrul expozițiilor.”

Tudor Stăvilă, *Artele plastice din Republica Moldova. Confluente*

- Determină domeniul cultural abordat de autor.
- Evidențiază trei lucrări care, în viziunea ta, trezesc interes și explică-ți opțiunea.

➔ ARTA ÎN SPIRIJINUL ISTORIEI

„*Dușmanii Poporului*” (sculptură),
Andrei Mudrea, 2010, metal, bronz,
tehnică mixtă, dimensiuni: 55 x 45 x 18 cm.
Sursa: mudrea.com

- Justifică titlul lucrării, reieșind dintr-un fapt istoric.
- Explică simbolistica elementelor lucrării.
- Numește alte două lucrări sculpturale din Republica Moldova care fac trimitere la aceeași tematică.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE

- Recunoaște în imagini trei realizări importante ale culturii naționale din Republica Moldova.
- Apreciază rolul personalității unui autor sau regizor. Formulează două argumente.

- Numește complexul de monumente. Explică ce reprezintă. Apreciază valoarea culturală și istorică a monumentelor pentru Republica Moldova.

III. APRECIEREA ROLULUI PERSONALITĂȚII ÎN ISTORIE

- Recunoaște interpreții de operă. Apreciază rolul istoric al unei personalități la alegere. Formulează două argumente.

II. ANALIZA SURSELOR ISTORIOGRAFICE

„Radioul transformă viața celor săraci și mai ales a femeilor sărace, silite să stea tot timpul acasă, așa cum n-o mai făcuse nimic până atunci. Aduce lumea în casa lor. [...] inovațiile introduse în cultura radiofonică [...] au devenit parte integrantă a vieții de zi cu zi – comentarii sportive, buletine de știri, emisiuni cu personalități celebre, seriale de tot felul.”

Eric Hobsbawm, *Secolul extremelor*

- Explică în ce mod radioul a schimbat viața oamenilor.
- Argumentează că producția culturală a devenit mai accesibilă păturilor largi ale societății prin intermediul radioului.

Televiziunea. „America Latină este regiunea cu cel mai mare import de programe de televiziune din lume», spune Rafael Roncagliolo, director al Centrului de Studii pentru Cultură Transnațională din Lima. «Circa 60 % dintre programe sunt importate, iar 80 % dintre acestea provin din Statele Unite».

În Ocobamba, un sătuc cu 400 de locuitori din Peru, a existat televiziune (pe bază de baterii) încă înainte de a-i fi introdusă apa curentă, poșta regulată și chiar electricitatea. Tuaregii, cel mai mare trib de nomazi din Sahara, și-au amânat cu zece zile migrația anuală din 1983 pentru a putea urmări ultimul episod din Dallas. [...]

În India există 400 de mil. de potențiali telespectatori. În China există aproximativ 100 de mil. de aparate TV, audiența estimată fiind de 600 de mil. de telespectatori. Încă din 1986, în orașele Beijing și Shanghai exista un televizor la două familii, după cum indică World Press Review.”

John Naisbitt, Patricia Aburdene, *Anul 2000. Megatendențe*.

Zece noi direcții pentru anii '90

- Relatează consecințe ale influenței televiziunii asupra vieții oamenilor.
- Apreciază impactul televiziunii asupra societății contemporane.
- Explică cum a influențat televiziunea difuzarea producției culturale.

IV. CONEXIUNEA CU PREZENTUL

- Demonstrează că internetul și tehnologiile informaționale influențează lumea contemporană: cunoașterea, educația, știința, economia etc. Formulează două argumente.
- Formulează o concluzie referitoare la impactul internetului asupra producției culturale și a consumului de producție culturală: carte, muzică, film, pictură etc.

Activități de învățare în bază de proiect

Învățarea în bază de proiect este o metodă de predare/învățare care presupune implicarea activă a elevilor în realizarea proiectului, ceea ce le permite să își aplice cunoștințele și abilitățile într-un context real sau simulat. În cadrul *activităților de învățare în bază de proiect* elevii își asumă un rol activ în definirea, planificarea și realizarea proiectului. De obicei, proiectul implică o serie de sarcini interdisciplinare care trebuie realizate de elevi pentru a atinge obiectivele stabilite. În timpul procesului de învățare în bază de proiect, elevii lucrează împreună, își dezvoltă abilități de colaborare și de comunicare, abilitățile de cercetare, analiză și prezentare a informațiilor și dobândesc experiență în depistarea soluțiilor pentru probleme complexe. Învățarea în bază de proiect poate fi adaptată în funcție de necesitățile și interesele elevilor și poate fi o metodă eficientă și captivantă de a studia istoria contemporană. Proiectul poate fi realizat individual, în perechi sau în grup. În baza proiectului pot fi realizate diferite produse (poster, adresare către autorități, articol, podcast, prezentare PowerPoint, spectacol etc.)

Pentru a realiza un proiect școlar la istoria contemporană trebuie urmate câteva etape, care pot fi completate în funcție de tematică și obiective urmărite:

1. **Stabilirea echipei de proiect.**
2. **Identificarea subiectului**, care trebuie să fie unul relevant și interesant – un eveniment, o personalitate, o problemă socială sau politică –, și formularea temei.
3. **Stabilirea produsului** care va fi realizat.
4. **Fixarea scopului**, obiectivelor, termenului de realizare.
5. **Planificarea activităților.**
6. **Distribuirea sarcinilor.**
7. **Cercetarea (documentarea)**, ce presupune identificarea și analiza surselor, în funcție de subiect, cum ar fi enciclopedii, articole, monografii, documentare, materiale online, persoane-resursă, și utilizarea diferitelor metode și mijloace (de exemplu, interviuarea persoanelor). Este important ca sursele să fie sigure și verificate. În această etapă se extrag cele mai importante informații din surse.
8. **Analiza informațiilor** și sintetizarea datelor.
9. **Planificarea structurii și conținutului produsului**, reieșind din informațiile selectate.
10. **Realizarea produsului**, folosind informațiile culese și planul lor ca ghid.
11. **Prezentarea produsului** poate fi făcută verbal (în fața clasei, a colegilor de școală, în fața comunității etc.), în formă scrisă (adresare către autorități, articol în ziar etc.), în format video (film, podcast etc.) sau utilizând orice altă modalitate adecvată.
12. **Evaluarea proiectului.** Feedback și evaluare din partea profesorului, colegilor etc.

Curriculumul la disciplina *Istoria românilor și universală* pentru clasa a IX-a propune câteva teme la alegere pentru *activitățile de învățare în bază de proiect*:

- *Dezbateri:* „Rolul femeii în viața publică din localitate (politică, economie, cultură, știință etc.)”
- *Studiu:* „Victimele războiului în viața pașnică de după război”
- *Personalități marcante din localitate*
- *Analiza comparativă:* „Manipularea, propaganda și știrile false în lumea contemporană”
- *Cercetare:* „Vestigii istorice în localitatea noastră”
- *Interviu:* „Bogății spirituale ale neamului”
- *Planul dezvoltării unei afaceri în comunitate*

Rolul femeii în viața publică din localitate

(politică, economie, cultură, știință etc.)

Produs: dezbateri

Scop: argumentarea și promovarea egalității de gen ca element indispensabil societății democratice și progresului

Termen: dezbateri – o discuție largă asupra unei probleme de interes general, o întrebare controversată la care se poate răspunde cu „da” sau „nu”

Structura activității de învățare:

I. Introducere

- Prezentarea subiectului și a importanței dezbaterii
- Fixarea scopului, obiectivelor și perioadei de timp necesare pentru documentare
- Explicarea regulilor desfășurării dezbaterii

II. Stabilirea echipelor și distribuirea activităților. Elevii formează două echipe (prin tragere la sorți, conform listei din catalog etc.). O echipă va căuta argumente pentru a susține afirmativ problema discutată, iar a doua va susține un punct de vedere diferit. În același timp, fiecare echipă trebuie să adune argumente care sunt împotriva opiniei celeilalte echipe.

III. Cercetarea/documentarea:

A. *Identificarea surselor*, cercetarea și selectarea informațiilor despre contextul social, cultural și economic în care femeile și-au desfășurat activitatea în viața publică în istoria localității.

B. *Identificarea femeilor lideri* din diferite domenii cu rol activ în localitate/identificarea câtorva mame/casnice. Intervievare, constatare de activități desfășurate, opinii ale oamenilor din localitate despre rolul femeii active și rolul mamei, casnicei etc. Stabilirea stereotipurilor vizavi de o femeie lider, o mamă, o casnică.

IV. Dezbateri

are trei părți: *runda de deschidere*, *runda de dezbateri* și *runda de încheiere*.

Moderatorul vorbește pe scurt despre perioada istorică în care femeile au început să se implice mai mult în viața publică.

1. *Runda de deschidere:* Fiecare vorbitor își explică pe scurt argumentele.

Echipa 1. *Prezentarea argumentelor pentru participarea activă a femeii în viața publică:* importanța egalității de gen și a diversității în conducerea comunității; exemple concrete de femei care au avut un impact semnificativ în viața publică locală, rezultate obținute etc.

Echipa 2. *Prezentarea argumentelor împotriva participării femeii în viața publică:* stereotipuri de gen și limitări culturale etc.

2. *Runda de dezbateri:* vorbitorii încearcă să contracareze argumentele părții adverse cu argumente.

3. *Runda de încheiere:* fiecare vorbitor prezintă un rezumat cu referire la rolul femeii în viața publică din localitate.

V. Evaluare.

VI. Reflecții și învățăminte

trase din dezbateri. Idei pentru acțiuni viitoare.

Reguli ale dezbaterii:

- Stabiliți timpul pentru un vorbitor în fiecare etapă. Numiți o persoană responsabilă de urmărirea timpului. Timpul alocat fiecărei părți pentru a-și susține punctul de vedere nu trebuie să fie depășit.
- Dacă cineva depășește timpul alocat, sună clopoțelul.
- În runda I, primul care vorbește este un reprezentant al *echipei Pro*. Următorul este unul din *echipa Contra* și astfel se succed. În runda următoare ordinea luării de cuvânt este inversă.
- Fiecare vorbitor aduce un argument. Este de dorit să se vorbească liber, fără notițe. Prezentarea și organizarea informațiilor este într-un mod clar și accesibil pentru publicul țintă.
- Părerea oponentilor trebuie ascultată cu respect, fără a întrerupe și a insulta, chiar dacă nu se acceptă punctul de vedere.
- Moderatorul trebuie să se asigure că dezbateri se desfășoară într-un mod civilizat și că toți participanții au oportunitatea de a-și prezenta punctul de vedere.
- În cazul când există audiență, după dezbateri, timp de 5 minute se împărtășesc impresiile și opiniile și se votează, susținându-se opiniile unei echipe. Voturile se numără.

Personalități marcante din localitate

Produs: poster, articol în ziarul școlii, prezentare (PowerPoint, canvas, prezi, prezentări Google etc.)

Scop: elucidarea rolului personalităților marcante din localitate prin intermediul unor materiale publicistice: poster, articol sau prezentare.

Termeni

Posterul este o prezentare grafică sau vizuală a informațiilor, imprimată (sau scrisă și desenată manual) pe o singură foaie mare de hârtie sau alt material. Posterul poate fi creat pentru a ilustra și comunica idei, rezultate de cercetare, evenimente sau orice altceva care necesită o prezentare vizuală.

Articolul de ziar este un text publicistic care informează cititorii despre un subiect de actualitate, eveniment sau subiect de interes general. Acesta este publicat într-un ziar sau într-o publicație online și este scris într-un stil concis, ușor de înțeles și orientat către publicul larg.

O prezentare (PowerPoint etc.) constă dintr-o serie de diapozitive, care pot conține texte, imagini, grafice, video-uri sau alte elemente multimedia. Aceste diapozitive sunt create și organizate într-o manieră coerentă și logică, pentru a oferi o prezentare eficientă și ușor de urmărit.

Structura activității de învățare:

I. Introducere

- Prezentarea subiectului și importanța acestuia
- Explicarea scopului și obiectivelor proiectului
- Fixarea perioadei de timp necesare pentru documentare și elaborarea produsului

II. Stabilirea echipelor și distribuirea activităților

- Lucru individual, în perechi sau echipe mai mari
- Stabilirea tipului de produs realizat
- Identificarea personalităților marcante din localitate sau a unei personalități naționale (scriitor, medic, învățător emerit, pictor etc.)
- Determinarea surselor de cercetare și a mijloacelor de realizare
- Distribuirea sarcinilor

III. Cercetarea/documentarea

- Întocmirea bibliografiei; cercetarea surselor, selectarea informațiilor și interviuarea semenilor
- Adunarea și selectarea fotografiilor, documentelor sau altor materiale relevante pentru proiect

IV. Realizarea produsului

Conținutul produsului

Contextul istoric

- Informații despre istoria localității și contextul social, cultural și economic în care personalitățile s-au remarcat
- Descrierea perioadei istorice în care aceste personalități și-au desfășurat activitatea

Personalitatea/Personalitățile

- Prezentarea personalităților, a biografiei acestora

Analiza și interpretarea activității personalităților

- Evidențierea contribuțiilor lor în contextul istoric și social: la dezvoltarea sau promovarea localității, valorilor naționale etc.
- Evaluarea impactului activității personalităților asupra dezvoltării localității/promovării culturii și valorilor naționale/dezvoltării științei/etc.

Omagiarea personalităților

- Măsuri luate pentru a omagia personalitățile (monumente, plăci comemorative, ceremonii, festivaluri etc.)
- Impactul omagierii personalităților asupra comunității locale și a istoriei

V. Prezentarea produsului

V. Evaluare

VI. Reflecții și învățăminte

Posterul

De obicei, posterul este creat într-un format mare, astfel încât să poată fi văzut ușor de la distanță. Posterele sunt frecvent utilizate în conferințe, expoziții și alte evenimente publice pentru a atrage atenția asupra unui subiect specific sau pentru a împărtăși informații cu publicul. La elaborarea unui poster ar trebui respectate câteva reguli pentru a elabora un produs eficient:

1. *Titlu și subiect clar.* Titlul ar trebui să fie clar și ușor de înțeles. Acesta ar trebui să indice subiectul proiectului și să atragă atenția publicului.
2. *Planificarea posterului înainte de a începe a-l crea.* Autorii ar trebui să decidă ce să includă pe poster și cum îl vor organiza.
3. *Folosirea imaginilor și graficelor relevante pentru subiect.* Acestea ar trebui să fie de calitate și ușor de înțeles pentru publicul țintă.
4. *Scrierea caligrafică sau utilizarea fonturilor ușor de citit.* Vor fi utilizate fonturi ușor de citit precum Arial sau Times New Roman. Fonturile ar trebui să fie suficient de mari pentru a fi ușor de citit de la distanță. În cazul în care posterul va fi scris de mână, se va utiliza o scriere caligrafică.
5. *Posterul ar trebui să fie simplu și ușor de citit.* Posterul nu trebuie supraîncărcat cu informații sau imagini care l-ar putea face dificil de înțeles.
6. *Redactarea posterului.* Autorii trebuie să se asigure că posterul este bine organizat și că nu conține erori gramaticale sau de ortografie și că transmite eficient mesajul.

Articolul de ziar

Un articol de ziar ar trebui să fie informativ, ușor de citit și să includă citate și surse relevante pentru a susține punctele de vedere ale autorului. La elaborarea unui articol de ziar e bine să se țină cont de câteva reguli de bază:

1. *Titlul trebuie să fie atractiv.* Acesta ar trebui să indice subiectul articolului și să fie scurt și la obiect.
2. *Introducerea trebuie să capteze atenția cititorului,* să includă cele mai importante informații și să răspundă la cele mai importante întrebări: cine, ce, când, unde, de ce și cum.
3. *Limbaj clar și simplu,* ușor de înțeles pentru cititor. Ar trebui de evitat cuvintele complicate și termenii tehnici greu de înțeles, cuvintele-cheie accentuate ar trebui să ofere întregului articol coerența sensului.
4. *Organizarea logică a conținutului.* Articolul ar trebui să fie structurat în paragrafe separate, cu titluri și subtitluri, pentru a ajuta cititorul să își dea seama despre ce este vorba în fiecare secțiune.
5. *Includerea citatelor și surselor.* Articolul ar trebui să conțină citate din surse relevante, care să susțină punctele de vedere ale autorului și să aducă credibilitate articolului. Obligatoriu, citatele trebuie atribuite sursei lor.
6. *Încheierea* ar trebui să conțină concluziile autorului și să sintetizeze ideile principale ale articolului.
7. *Revizuirea și redactarea articolului.* După ce a fost finalizat articolul, textul trebuie revizuit, redactat pentru a elimina erorile gramaticale sau de ortografie și pentru a-l face coerent și ușor de citit.